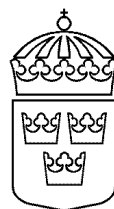

Riksdagens protokoll 1998/99:43

Torsdagen den 21 januari

Kl. 09.00 – 21.38

Protokoll
1998/99:43

1 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 42)

Allmänpolitisk debatt

Välfärdsfrågor (forts.)

Välfärdsfrågor

Anf. 1 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! När vi i början på december diskuterade budgetramarna sade jag att det finns minst tre goda skäl för skatter och skattepolitik. Sent i går kväll lyssnade jag på Vänsterpartiets företrädare Claes Stockhaus, och han tog upp precis samma tre områden. Jag påstår inte att han har härmat mig, utan det är nog ganska naturligt att det är de områdena.

Det jag pekade på då, och som Claes Stockhaus pekade på i går, var för det första att om man bestämmer sig för gemensamma utgifter måste man ha kraften och modet att skaffa de resurser som behövs för att betala dessa utgifter.

För det andra skall skatterna användas för att skapa en så rättvis fördelning som möjligt.

För det tredje kan och skall skatter användas som styrinstrument, exempelvis på miljöområdet.

Jag tänkte säga några saker som anknyter till punkt ett, dvs. bestämmer vi oss för gemensamma utgifter får vi faktiskt ha kraften och modet att se till att vi kan betala för det också med egna pengar, inte lånade.

Som utgångspunkt skall jag inte ta något av evangelierna eller något annat ur Bibeln. Det får möjligen bli någon annan gång och någon annanstans.

I dag tänkte jag ta den här boken som utgångspunkt. Det är Tage Danielssons *Paket*. Där finns det avsnitt som handlar om Erik Göransson. Det är *Sagan om Erik Göranssons strid med det allmänna*.

Erik Göranssons får Hilmer tjänade mycket pengar och betalade en hel del skatt under sitt liv. Han, Hilmer Göransson alltså, skrev i sitt testamente att han tyckte att han hade betalt alldeles för mycket skatt och att dessa pengar var bortkastade.

Enligt *Sagan om Erik Göranssons strid med det allmänna* bestämde sig sonen Erik för att han minsann skulle se till att han fick tillbaka de här pengarna, och det med råge. Därför satte han i gång att göra av med så mycket allmänna pengar han kunde, enligt Tage Danielssons saga om Erik Göransson.

Han funderade mycket på hur han skulle få ut så mycket som möjligt av det allmänna. Vad skulle han satsa på? ”Vilken yrkesgrupp, tänkte

Erik Göransson, är det som kostar stat och kommun mest pengar? Jo, svarade han, det är naturligtvis professorerna i humanistiska ämnen, som lever hela sitt liv på det allmännas bekostnad i form av forskarlöner och annat, utan att de ger stat och kommun något som helst vederlag i form av reda pengar. Professor ska jag bli!" sade sig Erik Göransson.

För att undvika alla missförstånd vill jag säga att jag tycker att Erik Göransson hade fel också i denna del. Jag skall så småningom återkomma till några andra delar där jag tycker att han hade fel.

Han försökte göra av med så mycket pengar som möjligt, den gode blivande professorn. Han slet på gatorna, han ryckte ned gatuskyltarna och under sina gymnasieår såg han till att han fick gå om ett par klasser. Det kostade ju pengar för det allmänna. Dessutom karvade han sönder skolbänkarna så att de fick byta dem. Allt detta i en strävan att få tillbaka de pengar som fadern, som hade tjänat mycket pengar, hade betalt i skatt.

Han åkte på orimligt dyra studieresor med första klass flyg. Bl.a. gjorde han en studieresa till Mongoliet för att, enligt Tage Danielssons saga, undersöka hur mongolerna uttalade tj-ljudet.

Han gifte sig och fick barn, mest för barnbidragens och moderskapspenningens skull. Arma karl som inte ens såg det fina i att få barn och ta hand om dem.

Alltnog, när Erik Göransson var 87 år gick det ihop. Äntligen hade han fått exakt lika mycket som han och hans far hade betalt till samhället. "Nu börjar livet!" tyckte Erik Göransson och föll död ned.

Tänk om Erik Göransson hade funderat en smula på följande ord från Bibeln: "Bären varandras bördor". Då hade säkert hans liv blivit mycket bättre, varmare och inte minst mycket mer meningsfullt. Statsministern citerade förresten dessa ord här i debatten i går.

Jag är kanske alltför blåögd och optimistisk och kanske t.o.m. dum, men jag tror faktiskt att en stor majoritet i Sverige är beredd att ställa upp på att bära varandras bördor när så är nödvändigt.

Ett sätt att göra det i ett modernt samhälle är att betala sin del av våra gemensamma utgifter. Det finns en del människor som varje gång de ser något som de tycker är ett problem säger: Sänk skatten, sänk skatten, sänk skatten!

I ett inlägg i går noterade jag, även om jag inte räknade, att en debattör sade sänk skatten ett tvåsiffrigt antal gånger. Det är jag säker på, men jag skall kolla i protokollet så småningom.

Jag tror inte på det. Jag tror inte heller på att höjd skatt är lösningen på allt. Men en sak är vi socialdemokrater benhårda på, nämligen att man aldrig kan låna till välfärd, i alla fall inte på lång sikt. Vi måste vara beredda att betala för det vi vill ha. Kom ihåg att vi vet så lite om livet. Vi kan alla råka ut för något som gör att vi behöver den solidaritet som finns i det starka samhälle som Tage Erlander och Olof Palme talade om.

Vi kan råka ut för en olycka. Vi kan bli svårt sjuka. Vi kan drabbas av arbetslöshet. Vi vet ingenting om det. Men vi vet att vi alla har varit unga, och förhoppningsvis kommer vi att bli gamla. När vi var barn behövde vi, och när vi blir äldre kommer vi att behöva, andras solidariska uppställning. Detta skall vi bidra till i kraft av vår förmåga. Då blir samhället bättre, då blir Sverige varmare och då blir Sverige ett bättre land för alla, inte bara för några.

Det jag nu har sagt är bakgrunden till det statsministern sade i går om vår inställning till och våra grundläggande förutsättningar för de skattesamtal som har börjat och som skall fortsätta nästa vecka.

Vi eftersträvar en skattereform med en bred uppslutning. Reformen skall vara finansierad. Strävan är att den skall bidra till att minska klyftorna i en vid bemärkelse. Den skall gynna tillväxt och sysselsättning. Den skall förbättra sysselsättningen för vissa grupper. Statsministern nämnde i första hand de långtidsarbetslösa. Jag vet inte om det var i talarstolen eller på en fråga från någon journalist.

Om vi tillsammans kan åstadkomma detta kommer vi, också tillsammans utgår jag ifrån, att förbättra möjligheterna till en bra välfärd i en vid bemärkelse. Välfärd är inte bara bidrag. Välfärd är inte bara skola, vård och omsorg. Det är mera. Men kan vi göra detta, kan vi få en bra välfärd i en vid bemärkelse. Och det är vår strävan.

Anf. 2 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Fru talman! Det här är en allmänpolitisk debatt. Jag måste säga att Arne Kjörnsbergs inlägg här på morgonen var väldigt allmänt. Å ena sidan säger Arne Kjörnsberg att han inte tror på sänkt skatt. Det var en mycket tydlig och klar utsaga. Å andra sidan säger han att vi nu skall inleda skatteöverläggningar, där som ingrediens bl.a. ingår att man kan tänka sig att sänka vissa skatter. Han refererade till vad statsministern sade i går.

Jag är lite nyfiken att få veta vilken färdriktning som skatteutskottets ordförande egentligen har i dessa frågor. Är inriktningen i första hand att sänka skatten för att skapa tillväxt och nya jobb, eller vad är syftet? Jag tycker att inlägget här ger utrymme för tolkningar som vi kunde ha varit utan. Om statsministern sagt att vi skall sänka skatten hade det varit bra om Arne Kjörnsberg hade kunnat tala med samma röst. Jag skulle vilja ha ett klarläggande på den punkten. Nämn gärna också något om det obetalda arbetet, möjligheten att öppna tjänstesektorn genom förändrad skattestruktur. Ser ni några möjligheter på den punkten?

Anf. 3 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Jag måste ha varit ännu otydligare än vanligt. Carl Fredrik Graf säger att jag sade att jag inte tror på sänkt skatt. Jag sade att jag inte tror att sänkt skatt löser alla problem. Det var vad jag sade.

Sedan sade jag att vi har en strävan, precis som statsministern sade i går – jag nästan citerade honom – att i första hand sänka skatten på arbetsinkomster. Jag talade också om att vi vill pröva möjligheten att sänka skatten på arbete för särskilt utsatta grupper. Statsministern nämnde långtidsarbetslösa.

Egentligen är det ganska ointressant vad jag har för uppfattning i skattefrågor. Det enda intressanta för mig och mina meddebattörer är vad det parti som jag representerar har för åsikt. Det har jag försökt redovisa.

Anf. 4 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Fru talman! Det senaste inlägget var ett väldigt bra argument för att reducera antalet ledamöter i denna kammare högst väsentligt. Vi kan ha en utnämnd talesman på Sveavägen som uttalar vad partiet tycker. Då behöver vi ingen riksdag.

Jag är mycket nyfiken på vad Arne Kjörnsberg har för åsikter och respekterar dem i hög grad. Lite mer individualistisk tycker jag att man kan kosta på sig att vara i denna debatt.

I min sista replik i denna debattomgång vill jag ge Arne Kjörnsberg chansen att redogöra lite för inställningen när det gäller att öppna tjänstesektorn i vid mening. Jag talar om detaljhandel, datatjänster och en hel rad olika tjänster som i dag inte existerar på grund av att utrymmet för entreprenörer är begränsat eller obefintligt genom den struktur som skattesystemet har. Finns det en möjlighet att gå vidare så att vi får någonting att hända inom denna sektor?

Anf. 5 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att man skall ha ett öppet sinne. Låt oss resonera om detta. Jag tror inte särskilt mycket på särregler branschvis. Jag tror i stället att det vore bättre om vi kunde hitta någon lösning som gällde över hela fältet. Annars får vi direkt byråkratiska problem. Vi får problem med att man dribblar för att åstadkomma sänkt skatt för arbete. Men jag vill inte vara kategorisk. Mitt parti är berett att diskutera dessa frågor.

Anf. 6 MATS ODELL (kd) replik:

Fru talman! Det var många varma och kloka ord som Arne Kjörnsberg sade. Jag noterade att han i dag har ett relativt öppet sinne inför skattesamtalen. Han redogjorde för tre principer i skattepolitiken: gemensamma utgifter kräver gemensamma inkomster; skatterna skall syfta till en rättvis fördelning och kan vara ett styrinstrument i fråga om miljön och vissa andra saker.

Jag tyckte att Arne Kjörnsberg mest talade om hur kakan skall fördelas, väldigt lite om hur vi skall få kakan att växa. Då är min fråga: Ser Arne Kjörnsberg inget samband mellan skatten på exempelvis arbete och sysselsättningen? Han ser ett samband mellan hög skatt på alkohol och att efterfrågan minskar. Är det inte också så att hög skatt på arbete, företagande och sparande leder till minskad efterfrågan på dessa? Det vore bra om Arne Kjörnsberg redde ut detta.

Sedan talade han om dribblande inom tjänstesektorn. Det mest allvarliga dribblandet är de ca 70 miljarder kronor som där går genom den svarta sektorn. Är det inte anledning att se lite mer allvarligt på denna fråga?

Anf. 7 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Det vore, Mats Odell, att överskatta sig själv att tro att man på en minut kan reda ut sambandet mellan sysselsättningen och nivån på skatterna. Det finns ingen empirisk forskning som visar på ett klart samband.

Jag påstår inte att det inte har någon betydelse. Det är därför som vi är beredda att pröva detta. Vi har sagt att vi i första hand vill sänka skatten på arbetsinkomster. Det är en klar deklaration från vår partiordförande. Det är vi beredda att göra här i riksdagen. Vi är beredda att i samtal med parterna göra det i skatteöverläggningarna.

Anf. 8 MATS ODELL (kd) replik:

Fru talman! Jag noterar det positiva i det Arne Kjörnsberg nu sade. Det väcker den andra fråga jag ställde, nämligen sambandet mellan utgifter och intäkter. Nu har regeringen ett samarbete med två partier, Vänsterpartiet och Miljöpartiet, omkring budgetens utgiftssida. Nu inbjuds andra partier att delta i ett samarbete omkring budgetens inkomstsida. Tror Arne Kjörnsberg att det är möjligt att ha denna tudelning? Antag att den här inkomstalliansen kommer fram till att det nu är sänkt inkomstskatt och exempelvis slopad dubbelbeskattning som är ett koncept. Tror Arne Kjörnsberg då att utgiftsalliansen går med på detta, eller står vi inför en regeringskris? Vilken mening är det över huvud taget att fortsätta samtalen omkring budgetens inkomstsida om det finns en total låsning i dessa frågor? Det upplevde vi från de andra partierna i gårdagskvällens debatt.

Anf. 9 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Man brukar säga att kärt barn har många namn. Om det är så kärt vet jag inte, men nu kallas det inkomstalliansen. I går kallades det för jobballiansen. Jag noterade att oppositionsledaren talade om sängalliansen. Jag tror att det är samma sak.

Till den konkreta frågan. Uteslut ingenting, var inte så självsäker, var inte kategorisk. Låt oss samtala med öppet sinne i dessa frågor. Det vore knalldumt om jag här gjorde en prognos av de fortsatta samtal som vi skall föra nästa vecka och sade: Om de inte ställer upp blir det regeringskris. Om de ställer upp blir det regeringskris av annat skäl. Det vore inte klokt. Det inser naturligtvis Mats Odell t.o.m. utan närmare eftertanke.

Anf. 10 ROLF KENNERYD (c) replik:

Fru talman! Arne Kjörnsberg ägnade ganska mycket tid åt att klargöra att man måste ha täckning för sina utgifter för att också kunna skaffa sig inkomster. Därom råder det inget tvivel. Det tror jag alla kan ställa upp på. Men det finns inslag, som jag påpekade i går, i skattesystemet där man genom orimliga skattesatser eroderar skattebasen och därmed minskar inkomsterna. Vad säger Arne Kjörnsberg om den orsakskedja från verklighetens värld, inte sagans värld, som jag redovisade i går? Är det möjligt att göra någonting åt den?

Anf. 11 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Det är kanske möjligt, om vi kan komma överens. Men man kan inte få allt. Vi måste välja och vi måste prioritera.

Jag lyssnade med stort intresse när Rolf Kenneryd i går redogjorde för sin orsakskedja – det var ganska spännande – som han anknöt till jordbrukets situation. Men jag tror inte riktigt på utgångspunkten för problemen. Det grundläggande skälet för problemen är nog att marknadens efterfrågan har minskat och att produktionen av grisar har ökat. För närvarande finns det en överproduktion. Det produceras mer än vad marknaden är beredd att köpa. Men låt oss diskutera även detta.

Anf. 12 ROLF KENNERYD (c) replik:

Fru talman! Det är uppenbart att vi på den här punkten såväl som på andra punkter i skattesamtalen har behov att komma fram till en gemensam verklighetsuppfattning. Då är det viktigast för oss alla att studera verkligheten och ägna lite mindre tid åt att studera sagans värld.

Arne Kjörnsberg har ju inför skattesamtalen visat stor öppenhet i den här debatten. Det är i och för sig lovvärt. Men jag ser det närmast som ett bekymmer att man kan visa öppenhet på praktiskt taget alla punkter på det flummiga plan som den här debatten hitintills har förts på och att man kan visa så lite konkret om vad man faktiskt vill åstadkomma med skattesamtalen. Diskussionen måste föras på en nivå där det verkligen rör sig om realiteter och icke enbart om flummigheter.

Anf. 13 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Vi vill med skattesamtalen åstadkomma bättre fördelning och skapa bättre förutsättningar för tillväxt och sysselsättning – för att nämna två grundläggande punkter. I första hand gäller det skatten på arbetsinkomster eller möjligen skatten på arbete i vissa avseenden – Rolf Kenneryd förstår säkert distinktionen där.

Anf. 14 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Jag tycker att den debatt som vi hörde här i kammaren i går delvis var ganska patetisk. Alla talade om allas rätt till bästa möjliga vård och service. Det handlade om att ge mer resurser till allt och alla. Jag tror att det behövs en betydande ödmjukhet.

Jag har jobbat i och med sjuk- och socialvård sedan 1967, och jag är bekymrad. Sverige har ramlat från 2:a till 18:e plats i väldståndsligan sedan 1970.

En koreansk varvsarbetare tjänar bättre än vad en svensk gör.

Storföretagen flyr från landet på löpande band, och vi har väldigt få medelstora företag. Småföretagen är i stor utsträckning underleverantörer till de utflyttade företagen.

Arbetslösheten är stor, och den fortsätter att vara stor. Vi finns huvudsakligen i den priskonkurrerande sektorn. Det tillverkas produkter som uppfanns vid förra sekelskiftet och som måste säljas till låga priser. Lönerna är låga.

Framtiden innebär att det finns få platser jämfört med konkurrentländerna vid de tekniska utbildningarna. Det sker en stor utflyttning av tekniker från landet. Vi har världens lägsta löner för den högkompetenta arbetskraften och världens högsta löner för den lågkompetenta arbetskraften. Bortsett från JAS har vi en liten satsning på forskningen.

När det gäller befolkningen blir det alltfler äldre som kommer att bli alltmer vårdkrävande. Det föds allt färre barn som kan hjälpa till att bidra till vård och service.

Det ser besvärligt ut. Vi är redan inne i krisen. Uteliggarna har kommit tillbaka liksom tiggarna på gatorna.

ATP-pensionerna sprack.

Det kommer ständiga larmrapporter om äldreården och situationen där. Folk får illa.

Sjukvården har fått banta sina kostnader från drygt 10 % till drygt 7 % av bruttonationalprodukten, och BNP har inte ökat nämnvärt.

Sjukhemsanslagen är nu lägre än för tio år sedan. Samtidigt kommer det nya effektiva och dyra behandlingsmetoder och nya effektiva och dyra läkemedel. Man kan ersätta de gamla koksaltkompresserna mot bensår med fosterfibroblaster som kostar 25 000 kr per behandling, men som läker sår. Exempelen kan radas upp.

Alla talar om att alla skall få bästa möjliga behandling. Jag tror att det är dags för lite grann ödmjukhet i den här debatten. Vi måste nog koncentrera oss på att försöka att få ut så mycket som möjligt av varje krona som satsas på välfärden i landet och se på de system som finns för finansieringen av välfärden.

Beträffande sjukvården är det nuvarande incitamentssystemet naturligtvis att hålla patienterna lagom missnöjda, inte så mycket att vårdgivarna blir anmälda till ansvarsnämnden men så pass mycket att de går på politikerna och kräver högre anslag.

Så fort som man har mellanhänder som betalar ut blir det dyrt. Då blir både konsumenter och producenter intresserade av att överutnyttja systemen. Jag tror alltså att man måste ge tillbaka pengarna till vården, till patienterna, och det skall man göra under någon form av kostnadskontroll, antingen i form av HMO-system/HSF-system eller i form av Singaporemodellen.

Sedan skall man också låta vårdgivarna konkurrera med varandra. Landstingen skall skötas professionellt och vara en av de aktörer som konkurrerar. Då får man konkurrera genom att skapa nöjda patienter.

I fråga om äldre vården är det nog nödvändigt att gå över till att ha en huvudman i stället för två, så vi slipper den förmedlande diskussionen om huruvida en 90-åring med en kateter är frisk eller sjuk och om vem som skall betala för vården av vederbörande.

När det gäller trygghetssystemen får vi nog avväga mellan de två metoderna som finns, fördelning eller premiereservsystem.

Angående fördelningen måste vi kunna lita på att barnen är villiga att betala, men vi vet ju att man inte kan lita på det hur långt som helst. Det som kan läggas på fördelningssystem är grundtryggheten.

Beträffande premiereservsystemen skall vi kunna lita på banken, men vi lärde oss i början av det här decenniet att det kan vi inte heller göra. Jag tror att om vi skall ha ett inkomstrygghetssystem får vi ha det som ett premiereservsystem.

Jag tycker att den här debatten har visat att vi vill så väl, men vi måste komma ihåg att möjligheterna är begränsade. Vi måste se sanningen i ögonen och med stor ödmjukhet försöka vara så effektiva vi kan. Om vi skall ha någon chans att klara några av alla dessa ambitioner får vi faktiskt ha en stor portion ödmjukhet. Vården har det sannerligen, fru talman, svårt nog ändå.

Anf. 15 RONNY OLANDER (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är intressant när Bertil Persson talar om ödmjukhet. Det är ett ord som verkligen borde känneteckna fler av Bertil Perssons moderata partikolleger när de i många av de samtal som förs här i kammaren vill nästan halvera skattebasen.

Jag har stor förståelse för problematiken kring den generella välfärden i Sverige. Men vi måste också lyfta fram de goda sidorna. Vi fokuserar alldeles för mycket på den bild som frammanas i massmedierna.

När jag hör moderaternas snack om grundtrygghet blir jag alltid lika starkt övertygad om vikten av den generella välfärden som omfattar alla, att vi solidariskt ställer upp för varandra och hjälper varandra.

En av Bertil Perssons kolleger talade om forntid. Det gjorde han när jag berättade vad som hände tiden 1991–1994. Det betecknar man i de moderata leden som forntid.

Anf. 16 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! När man diskuterar välfärden är det viktigt att titta både på inkomsterna och på utgifterna.

Att få inkomsterna, resurserna, till vården är en viktig sida. Där tror jag att utbildningen är den allra viktigaste punkten, men skatterna är också viktiga.

När det gäller utgiftssidan gäller det också att se till att utnyttja bl.a. marknadsekonomin möjligheter. Här handlar det inte om att producera så mycket som möjligt utan så effektivt som möjligt.

Problemet i Sverige är att vi är nyfattiga. Vi har inte råd med de stora möjligheter som erbjuder sig med den nya forskningen. Detta får vi försöka att hantera på både inkomst- och utgiftssidan.

Anf. 17 RONNY OLANDER (s) replik:

Fru talman! Jag håller fullständigt med om hur viktig forskningen är. Där satsas det stora resurser och kommer att satsas ännu mer resurser. Det tror jag är en verkligt prioriterad angelägenhet för samtliga i denna kammare.

Men bekymrad blir jag, för jag förstår alltmer att det är en stark ideologisk skillnad mellan den generella välfärden, som omfattar alla oaktat plånbokens tjocklek, och jobballiansen eller vilken allians det för tillfället är som kännetecknar de tre borgerliga partierna. Ni talar om grundtrygghet och individuella medborgarkonton. Det är två helt skilda system.

Jag tycker att det vore mycket ärligare om ni talade om det systemskifte som ni faktiskt vill genomföra. Ulf Adelsohn gjorde det 1985, och jag respekterar honom för det. Jag tycker att ni skall tala om systemskifte, för det är faktiskt vad det handlar om.

Anf. 18 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Det var två problem som togs upp. Det första var forskningen i Sverige.

Vi har en omfattande tillämpad forskning i Sverige, och JAS är det stora flaggskeppet. Den tillämpade forskningen håller på att flytta ut. Det är tunt när det gäller grundforskningen och när det gäller satsningen på universiteten. Där har socialdemokraterna tyvärr skurit ned.

När det gäller vård och service handlar det faktiskt om att skilja på finansiering och produktion. Vi vill ha en allmän obligatorisk sjukförsäkring som alla omfattas av. Men i produktionen, och det är någonting annat, vill vi ha konkurrens för att få ut mesta möjliga av varje krona.

Fru talman! Jag har under flera mandatperioder varit, och är fortfarande, också kommunpolitiker. Jag vill därför tala om det kommunala utjämnningssystemet.

I dag har vi sett siffror som visar att nästan alla kommuner i Sverige uppvisar en befolkningsminskning. De unga flyttar till storstadsområdena, och kvar blir de gamla som behöver alltmer av kommunala insatser. När befolkningen minskar uttunnas ju också underlaget för kommunala kärnverksamheter som skola och barnomsorg med följd att servicekostnaden ökar för varje plats i skolan och i barnomsorgen. Samtidigt ökar andelen äldre. Därför skall vi ha ett system som stöttar de kommuner som behöver hjälp att klara dessa kärnverksamheter.

Redan när regeringen presenterade förslaget till det nu gällande kommunala utjämnningssystemet var det mångas åsikt att förslaget strider mot regeringsformen och är en urholkning av den kommunala beskattningsrätten. Flera kommuner överklagade beslutet, och nyligen kom Högsta domstolens besked att ärendena inte prövas där utan att kommunerna kan söka resning hos Regeringsrätten. Detta visar, fru talman, att Sverige behöver en författningsdomstol för denna typ av ärenden.

Ingen som i detalj studerat hur modellen är uppbyggd kan vara tillfreds med de effekter som finns inbyggda. Kommunförbundet har t.ex. visat i en rapport att en frisk 85-åring ger större inkomster till kommunen än en arbetande skattebetalare. Också en arbetslös ger i vissa fall mer till kommunen än en arbetande skattebetalare. Så kan vi inte ha det.

Varje sunt tänkande människa inser att vi måste ha ett regelverk som gör att det lönar sig för kommunen att anstränga sig för att skapa en god ekonomi. Men det nuvarande systemet ger faktiskt helt motsatta signaler. Systemet premierar kommuner som ur ett samhällsekonomiskt perspektiv vidtar felaktiga åtgärder. Det leder till att bidragsberoende cementeras både på lokal nivå och på individnivå. Det finns i förlängningen också en uppenbar risk för att systemet leder till segregation, då endast de riktigt rika kommer att ha råd att bo i de kommuner som bidrar mest till systemet.

Inkomstutjämnningssystemet har ju också en katastrofal Pomperio-possaeffekt. Kommuner och landsting med en egen skatteutdebitering som är lägre än den länsvisa skattesatsen får en minskning av den samlade inkomsten när det egna skatteunderlaget ökar, dvs. att när kommunens invånare tjänar mer och betalar mer skatt blir kommunens ekonomi sämre. Detta system som ger denna effekt, vilken drabbar både fattiga och rika kommuner, måste omedelbart avskaffas.

Utjämnningssystemet skulle ses över, och alldeles nyligen har den kommunala utjämningsutredningen kommit med sitt förslag. Men de har inte tittat på de mycket dåligt utformade reglerna för intäktssidan. Det som har kommit är faktiskt bara en halvmesyr, för de har enbart koncentrerat sig på hur potten skall fördelas.

Än en gång har det kommit ett förslag som är så krångligt att nästan ingen annan än möjligen konstruktörerna själva förstår det i detalj. Ja, det är så krångligt att utredningens ordförande lär ha sagt: Det är inte nödvändigt att varje kommunpolitiker skall kunna räkna ut hur det slår. Det räcker om de har tilltro till systemet. Om han har sagt detta är det ett minst sagt häpnadsväckande uttalande. Vart tog värnandet om den kom-

munala demokratin och ansvaret vägen? Är det så att de folkvalda och kommuninvånarna skall – förlåt, jag höll på att säga ett fult ord – dumförklaras när de vill ta ansvar för de kommunala utgifterna och inkomsterna? Budskapet var i alla fall tydligt: Försök inte förstå, lyd bara!

Nu har diskussionerna gått höga kring vilka kommuner som är vinnare och vilka som är förlorare. De som för den diskussionen har inte förstått. Det finns stora vinnare och det finns stora förlorare i systemet, men en kommuns pengar är ju de enskilda kommuninvånarnas pengar. Alla skattande i kommunen bidrar till den gemensamma potten, som är förutsättningen för kommunens verksamhet. Förlorarna i utgiftssystemet är de låginkomsttagare som bor i bidragande kommuner, och vinnarna är höginkomsttagarna i mottagande kommuner.

Bären varandras bördor är ett uttryck som vi har hört flera gånger från talarstolen i denna debatt. Visst skall vi göra det, men i det här systemet är det de svaga som faktiskt bär de starkas bördor.

Effekten av utjämningssystemet kan bli den att en undersköterska i min kommun kanske bidrar till att subventionera höginkomsttagarens motionssimning i det kommunala badhuset i en mottagande kommun. Det gör hon genom höjd skatt i hemkommunen, sänkt servicenivå och höjda avgifter för den kommunala servicen.

Jag trodde faktiskt att det fanns flera partier i vårt land som värnade om människor med låga inkomster och som skulle sätta denna strävan framför att försöka skapa rättvisa mellan politiskt styrda organ som kommuner.

Min hemkommun är den kommun som redan i dag skickar mest pengar till systemet. Om utredningens förslag genomförs skall vi, när systemet är fullt utbyggt, betala 12 000 kr per invånare och år, totalt ca 340 miljoner kronor per år. Vi kan inte ha den segregation som det kommer att leda till, för låg- och medelinkomsttagare kommer inte att ha råd att bo kvar i Danderyds kommun och i andra starkt bidragande kommuner.

Vi måste inse att i ett demokratiskt land med en kommunal beslutsnivå går det inte att konstruera en modell för en total rättvisa mellan kommunerna.

Visst skall vi ha ett system som hjälper kommunerna att klara vården, skolan och omsorgen, men dagens system är inte bra. Klart är också att utredningens definierade strukturella faktorer är bättre anpassade för glesbygd än för storstad. Effekterna för Stockholmsregionens invånare är faktiskt orimliga.

Fru talman! Det vi ser i dag är ett skatteutjämningssystem som inte ger rätt signaler och som nästan alla är missnöjda med. Och vi ser ett utredningsförslag som bara skrapar lite på ytan men som också nästan alla i vårt land är missnöjda med. Missnöjet är partipolitiskt obundet. Det sträcker sig från norr till söder. Jag måste säga att det inte är ofta som det röda Kiruna och det blå Danderyd är överens. Men här kommer vi till samma uppfattning: Utredningens förslag är en katastrof. Det bör förpassas till papperskorgen, och ett nytt system bör utarbetas.

Redan 1995, när regeringens förslag förelades riksdagen, framhöll kristdemokraterna att den egna beskattningsrätten naggas i kanten och att en del av den kommunala självstyrelsen går förlorad. Vi motionerade också redan då om att regeringen skulle tillsätta en utredning för att ta

fram en bättre modell för kommunal finansiering. Det behovet kvarstår med all tydlighet.

Fru talman! I det nuvarande systemet måste Pomperipossaeffekterna omedelbart elimineras. En utredning bör tillsättas för att finna en ny modell där inkomstsidan i systemet regleras via statsbidrag. Utredningen bör även få i uppdrag att förenkla systemet.

Anf. 20 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Det kommunala skatteutjämnningssystemet och dess effekter är det inte så lätt att förstå sig på. Men att tycka synd om kommunen Danderyd i det här sammanhanget är nog inget som jag och mitt parti, Vänsterpartiet, gör. Man kan inte heller, som Inger Strömbom gör, bryta ned det här på individnivå.

Dessutom sprids det en massa fördomar i de här sammanhangen; att de stackars fattiga Norrlandskommunerna behöver så mycket hjälp för att de har så lite inkomster. Bryter man ned bruttonationalprodukten på regional nivå är mitt län, Gävleborgs län, ett av de län i Sverige som toppar statistiken. Vi ligger väldigt högt, men vi har hög utflyttning och ganska hög arbetslöshet. Man måste alltså se samband på olika sätt, inte bara inom det kommunala skatteutjämnningssystemet. Meningen med systemet måste ju vara att skapa likvärdiga förutsättningar för kommuninvånare över hela Sverige när det gäller barnomsorg, skola, äldreomsorg och offentlig service.

Anf. 21 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Man skall inte tycka synd om Danderyd – nej, man skall inte tycka synd om *någon* kommun. Man skall tycka synd om de lågavlönade och svaga kommuninvånare som råkar bo just där man höjer skatten, där man tvingas rationalisera, där man tvingas dra in på verksamheter och där man sätter högre och högre avgifter som drabbar de svaga och de med låga inkomster.

Danderyd har tyvärr en stämpel på sig att där bor bara de rika och duktiga människorna i vårt land. Det är inte så. Vi har en absolut normalfördelning när det gäller invånarnas ekonomiska situation. Vi har några få, en handfull, mycket rika personer. Men vi har också väldigt många som har det väldigt svårt. Det är de som drabbas genom att man brandskattar kommunen, för kommunens pengar är kommuninvånarnas pengar.

Anf. 22 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Det där är väl en bild som inte stämmer med verkligheten om man tittar på medelinkomstuppgifter när det gäller Danderyds kommun. Vilket system Danderyds kommun sedan väljer när det gäller att sätta sina avgifter i förhållande till den kommunala skattenivån, det är något som har med kommunens egen roll att göra. Men i det sammanhanget tror jag faktiskt att ni själva kan ordna till kommunal service för dem som har det svårare i kommunen genom att bl.a. titta på er skattesats.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Välfärdsfrågor

Anf. 23 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Nu hörde vi det där igen att man inte tror på hur det ser ut i Danderyd. Medelinkomsten är hög, det är ju det jag säger: Vi har en handfull mycket förmögna personer och då blir medelsiffran väldigt hög. Det spelar ingen roll att vi har väldigt många med låg inkomst i och med att den här lilla klicken har så god ekonomi.

Skattesatsen bör ju sättas i relation till vad man använder pengarna till, de kommunala pengarna. Skall kommunerna bedriva affärsverksamhet eller skall de koncentrera sig på kärnuppgifterna? I Danderyd har vi koncentrerat oss på kärnuppgifterna. Vi skulle ha en väldigt god ekonomi, vi skulle inte behöva protestera, om det var så att vi fick behålla de kommunala pengar som vi behöver, för vi stöder inte några stadshotell som går knackigt. Vi stöder inga bostadsbolag som har det knackigt. Vi koncentrerar oss på vården, skolan och omsorgen.

Anf. 24 ROLF GUNNARSSON (m):

Fru talman! Det fanns helt nyligen en rubrik i en av läns tidningarna hemma i Dalarna. Rubriken löd: "Det är dags att göra något konkret!" Den rubriken och meningen får sägas vara riktad till regeringen, till Socialdemokraterna och aktuella stödpartier. Här handlar det verkligen om det som är namnet på dagens debattrubrik: välfärd. På något sätt är rubriken en bra sammanfattning. Det måste hända något, det måste ske något nu. Det är som Carl Bildt sade vid inledningen i går morse: Det räcker inte att bara prata.

Om regeringen bara gör en del av det som utlovades inför valet 1994 så är redan det ett bra steg. Det fanns ju så många löften. Därtill kan läggas de nya löftena modell 1998. Också där gäller att om bara en bråkdel infrias så ljusnar det.

Men om man läser informationen om vilka propositioner som kommer hit till riksdagen så ser man inte minsta ljusning vid horisonten. Statsministern sade i sin inledning i går att skattesänkningar skall komma steg för steg. Det var ju för kravet på skattesänkningar som vi moderater av bl.a. socialdemokraterna hånades i valrörelsen. Det kan vi dock ta. Det är bra att socialdemokraterna nu har kommit på andra och bättre tankar. Men det är dags att ta några steg nu, t.o.m. stapplande steg är bättre än inga steg alls.

Jag kommer alltså från Dalarnas län. Vid den förrförra befolkningsräkningen var det 14 av 15 kommuner som tappade i befolkning. Också i centralregionen Falun/Borlänge minskade befolkningen, och det är allvarligt. Regeringen har, det skall också påpekas, hjälpt till med befolkningsminskningen genom att tvångsförflytta statliga myndigheter från länet. Vid den senaste befolkningsräkningen var det fortfarande 14 av 15 kommuner som visade minus. Befolkningsminus slår hårt skattemässigt mot kommunerna och landstinget.

Har man dessutom, som vi där hemma, socialdemokrater i landstinget som älskar att hålla på med andra uppgifter och verksamheter än de man är satt att sköta – sjukvården är väl a och o – då blir det ännu mörkare på himlen. Jag tänker här på vad finansminister Erik Åsbrink sade i en interpellationsdebatt i tisdags. Han sade något så klokt som att vi måste tänka på att det är skattebetalarnas pengar vi hanterar. Just det, tänk om vissa politiker hörde den uppmaningen. Då tänker jag främst på många

landstingspolitiker. Det måste bli ett slut på det här med att landstingen kapprustar med länsstyrelserna i regionfrågor och om samma ämnen.

Fru talman! Apropå välfärd, eller rättare sagt grunden för välfärd, funderar man ju på hur regeringen skall nå fram till att år 2000 få ned den öppna arbetslösheten till 4 %. Det är ett mål som Socialdemokraterna själva har satt upp, och det är ett avgörande löfte. Men kanske är det så, som Carl Bildt också sade vid inledningen i går, att man har slängt det målet i papperskorgen.

Vi minns också orden från statsminister Göran Persson under valrörelsen: "En tillväxt på över 3 % de kommande åren är sannolik". Hur gick det? Vi vet också att statsministern i valrörelsens slutskede sade att det växte så att det knakade. Det sade alltså statsministern. Nu knakar det bara.

Fru talman! Jag tittade i protokollet från den allmänpolitiska debatten för exakt ett år sedan. Då var det valår. Det var löften hit och löften dit, och socialdemokraterna slog sig för bröstet. En socialdemokrat från mitt hemlän stod här i talarstolen och avslutade exakt så här: Det fungerar endast med en ren socialdemokratisk politik.

Nej, tyvärr fungerar det inte med en socialdemokratisk politik. Det har gått ännu ett år och frågan är vad folk tycker. Jag gissar att svaret mer är åt det knakande hållet än att folk uppfattar att det växer så det knakar.

Vi minns också alla enkäten från företagarna som presenterades inför valet, där Socialdemokraterna t.o.m. fick sämre betyg än Vänsterpartiet. Sådant måste väl ge klang även in i Rosenbads allra heligaste tankeverkstäder, om nu sådana finns.

Låt oss ta ned resonemanget, dessa löften, till länsnivå, hem till mitt län, Dalarna. Rubriken jag inledde med, "Det är dags att göra något konkret!", var föranledd av en enkät hos länets företagare. Det är väl trots allt där som de nya jobben skall komma. Kanske kan vi vara överens om det, i alla fall en majoritet här i kammaren. Det är i de privata företagen som en fortsatt välfärd skall hämtas.

Företagsklimatet har försämrats ordentligt. Detta påstående och denna mening är inte min, utan det är sammanfattningen av en enkät hos 91 tillfrågade företagare i Dalarna. Det är därför inte en mening som man kan vifta bort hur som helst. Det konstaterades, tyvärr kan man säga, bl.a. att samarbetet med facket blivit sämre.

En viktig bransch som vi har i vårt län är turismen. Det är en framtidsbransch. Men branschen måste ges bättre förutsättningar för att leva och för att utvecklas. Här kan många nya arbetstillfällen komma. Men det finns många mörka moln över just turismen, t.ex. en hög turistmoms. Den är högre än i EU-länderna i snitt. Vi måste ge bättre förutsättningar för nya jobb.

Ibland när man sitter i kammaren och lyssnar får man känslan av att vissa tror att det är politikerna som skapar jobben. Det kanske är så att man måste påminna sig om att vi bara kan skapa förutsättningar och underlag för nya jobb.

Inom turismen handlar det verkligen om småföretag. 90 % av alla turistföretag har färre än tio anställda. En viktig bit som hör till välfärden och som skapar jobb är bensinskatten. Jag tänker på dem som skall besöka fjällvärlden, t.ex. de fjäll vi har i Idre och Sälen. Vi vet att 86 % av alla som kommer dit, kommer dit med bil. Vi vet också att om andra

varor skulle ha samma höga skatt som bensin skulle en Big Mac på McDonalds kosta drygt 100 kr. 94 % av alla barnfamiljer har en eller två bilar, och därför är bensinskatten en viktig del.

Fru talman! Det här kan man ta som funderingar om och kring vår välfärd. Jag har velat belysa en del av Sverige som säkert många i kam-maren kallar glesbygd. Och visst är det ett glest befolkat län, men jag tror på vårt län, Dalarna. Ett land kan inte bara ha storstäder. Sverige är ett avlångt land, och hela Sverige skall ju leva heter det. Men det är, som jag sade i inledningen, dags att göra något konkret nu.

Slutligen: Det finns mycket att göra. Dagens rubrik handlar alltså om välfärd. Jag undrar om den 57-årige svårt handikappade man som jag just hjälpt att överklaga ett beslut från försäkringskassan till länsrätten tycker att det finns något som heter välfärd. Han är 57 år och förtidspensionär. Och det är just detta som är problemet. Han är över 50 år och han är sjukpensionär. Det är också motiveringen från försäkringskassan till att han inte kan få bidrag till en handikappmoped – detta inom avdelningen välfärd i Sverige 1999.

Anf. 25 SIW WITTGREN-AHL (s) replik:

Fru talman! Jag kan dela Rolf Gunnarssons oro för att det sker en be-folkningstillströmning till storstäderna. Det kanske inte är det bästa. Vi måste kanske samarbeta mer för att hitta alternativa former så att folk bor kvar även i s.k. glesbygd.

Men jag begärde inte ordet för detta. Jag begärde ordet därför att Rolf Gunnarsson sade att partikamraterna i landstinget i Dalarna ägnar sig åt frågor som inte hör hemma i landstinget. Jag skulle vilja att han utvecklar vilka frågor det är.

Anf. 26 ROLF GUNNARSSON (m) replik:

Fru talman! Det är all verksamhet som inte har med sjukvården att göra. Jag vet bara siffran från landstinget hemma. Det är ungefär 200 miljoner kronor som inte går till sjukvårdsverksamheten. Landstinget hemma anställde den 1 januari en länskonstnär. Det tycker jag är mycket magstarkt och ett exempel på hur man hanterar pengar fel.

Vi vet att bemanningen inom sjukvården har skurits ned dramatiskt. Det finns bra sjukvård, men vi läser om dålig sjukvård och underbeman-ning. Och då skär det i alla fall i mitt moderata hjärta och i mig som landstingspolitiker. Man sysslar med så mycket som inte är sjukvård. Siw Wittgren-Ahl kan få en lista som är två och en halv A4-sidor lång på bidrag och anslag som inte har med sjukvården att göra.

Anf. 27 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Rolf Gunnarsson och jag är grannar. Vi bor ju i grannlän, och vi har väl en liknande utveckling när det gäller befolkning i kommu-ner.

När jag lyssnade på Rolf Gunnarsson och hans förslag till förändring-ar kunde jag upptäcka två saker: Turism och sänkt bensinskatt är det som skall sätta fart på jobben i Dalarna. I Gävleborg är väl situationen inte riktigt likadan. Jag undrar faktiskt, Rolf Gunnarsson, om ni inte har något mer när det gäller regionalpolitiken.

När det gäller kommunernas och landstingens ekonomiska situation tror jag nog att med Rolf Gunnarssons politik får kommunerna och landstinget i Dalarna ännu mindre att röra sig med. Det beror bl.a. på en annan syn på kommunal skatteutjämning och på den offentliga sektorns ekonomi.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Välfärdsfrågor

Anf. 28 ROLF GUNNARSSON (m) replik:

Fru talman! Som Owe Hellberg sade bor vi visserligen i olika län, men vi bor ju ganska nära varandra ändå.

Turismen var *ett* exempel på hur man i mindre företag och i småföretag, som jag sade i mitt anförande, där man har under tio anställda, kan få en blomstring. Det behövs en blomstring. Det behövs att man gör någonting.

Det var ett exempel, men vi moderater har i våra partimotioner många förslag på hur småföretagandet och företagandet skall utvecklas. Det är det som är det viktiga. Vi måste få fart på Sverige och företagandet, men kanske inte med den inriktning som Owe Hellberg har i sina partiprogram, med en kraftigt växande offentlig sektor. Vi har nog olika uppfattningar. Vi moderater vill se en ökad satsning på företagen och småföretagen. Där kan de nya jobben komma.

Anf. 29 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Rolf Gunnarsson får nog läsa vårt partiprogram lite bättre, tror jag. Vår inriktning har en stark betoning på småföretagandet och dess villkor.

Att begränsa det här till en fråga om turism tror inte jag är riktigt gångbart i det här läget. Det handlar om riskvilligt kapital via regionala fonder, om att genom allmänna regelsystem se till att göra det bättre för småföretagandet. Det gäller kompetensutveckling och många andra saker. Och naturligtvis måste vi ha en stark offentlig sektor för att bära upp och ta hand om den reproduktion som behövs även i Dalarna.

Anf. 30 ROLF GUNNARSSON (m) replik:

Fru talman! Jag kan t.o.m. vara överens med Owe Hellberg om vissa meningar som han sade i sin replik.

Vi måste göra det bättre för småföretagen. Jag tog under mina åtta begränsade minuter upp turismen som ett exempel. Det är en starkt växande sektor, om den sköts rätt. I Dalarna vet vi att vi är det tredje största turistlandskapet i landet. Där kan det tillkomma nya jobb, inte bara tillfälliga säsongsjobb under några vinterveckor utan årsjobb. Det var det jag betonade.

Än en gång: Vi moderater vill verkligen skapa bättre förutsättningar för företagande i Sverige. Det är det som saknas. Man såg vissa ljusningar i går. Jag hoppas att det inte stannar vid ljusningar långt där borta utan att det kommer sådana. Det har varit fyra förlorade år, och man är väl inte alltför optimistisk när man vet vilket sällskap regeringen har hamnat i.

Anf. 31 RONNY OLANDER (s):

Fru talman! Bostaden spelar en stor roll i människors vardag. Den har betydelse för möjligheterna till en rik fritid och för att förhindra segregation mellan olika befolkningsgrupper.

Den sociala bostadspolitiken började tillämpas efter andra världskriget. Syftet var att bygga bort bostadsbristen, höja utrymmesstandarden och göra bostäderna modernare. Till stor del har den sociala bostadspolitiken lyckats. De flesta människor i Sverige har ett mycket bra boende. Boendet är dessutom, i en internationell jämförelse, jämnt fördelat.

Den sociala bostadspolitiken har varit utformad så att människor skall kunna efterfråga en bostad som svarar mot de behov som hushållet har. Standarden på bostäderna har upprätthållits genom att normer för bostadsbyggandet har funnits.

Det är en vanlig uppfattning att den sociala bostadspolitiken är beroende av stora statliga subventioner. Den mest omfattande perioden av bostadsbyggande, miljonprogrammet, genomfördes emellertid utan stora statliga subventioner. Därefter infördes räntebidragen och staten garanterade en viss nominell räntenivå för lån till nyproducerade lägenheter.

Under senare år har statens stöd till bostadssektorn minskat avsevärt och i allt högre grad gått från generellt produktionsstöd till riktat konsumtionsstöd. Dessutom har skatteintäkterna från bostadssektorn ökat.

1990-talet kännetecknas av att produktionen av bostäder minskat kraftigt, hyreskostnaderna har stigit som andel av inkomsten och av att antalet lediga lägenheter har varit rekordstort. Många människor har tvingats flytta till allt mindre lägenheter när de privata ekonomiska förutsättningarna har försämrats.

Under våren 1998 fattade riksdagen ett bostadspolitiskt beslut mot bakgrund av den bostadspolitiska utredningens resultat. Beslutet innebär en viss förskjutning av finansieringen till riktat stöd för miljöinvesteringar i bostäderna.

Fru talman! Vi menar att det är viktigt att fortsätta den sociala bostadspolitiken. Bostaden skall inte vara en handelsvara utan en social rättighet. Det är viktiga begrepp för oss socialdemokrater. Alla människor, inte bara några, skall ha rätt att bo bra. Därför kommer bostadspolitiken också i framtiden att spela en stor roll, även om de medel som används kan se annorlunda ut än de traditionellt gjort.

Det är viktigt att det finns en vision för det framtida boendet.

Bostadspolitiken bör inriktas på att möjliggöra produktion av bostäder som motsvarar behovet, förbättra inom- och utomhusmiljön i våra bostadsområden, underhålla fastighetskapitalet, minska segregationen mellan olika befolkningsgrupper och minska boendekostnaderna.

De senaste åren har produktionen varit alltför låg för att motsvara det långsiktiga behovet. Bostadsproduktionen, mätt i antalet påbörjade lägenheter, behöver med säkerhet fördubblas.

Det är viktigt att planeringsförutsättningarna i kommunerna är sådana att det finns beredskap för en ökad bostadsproduktion. Det viktigaste medlet för att få fart på bostadsproduktionen är att bedriva en sund ekonomisk politik som håller tillbaka räntenivåerna och som gör det möjligt för hushållen att öka de disponibla inkomsterna. Detta utgör en viktig grundförutsättning för en ökad efterfrågan på bostäder och en fortsatt god produktion.

Många människor lider av allergiska problem, sjukdomar och andra svårigheter orsakade av miljön i bostäder och andra inomhusmiljöer. Det handlar om emissioner från material och konstruktioner i byggnader. Men det gäller också buller orsakat av trafik och tekniska installationer. I byggnaderna handlar en övergång till ett mer ekologiskt hållbart synsätt om att minska energianvändningen och att i större utsträckning återanvända material i ett kretslopp.

Det är viktigt att bibehålla en god standard på fastigheterna om boendemiljön skall bli bra. Under senare år har underhåll och ombyggnader i stor utsträckning inte nått upp till de nivåer som motsvarar behovet av investeringar och underhåll. Det behövs med andra ord en politik för att behålla kvaliteten på bostäderna och ett ansvar från fastighetsägarna och andra aktörer på bostadssektorn.

Fru talman! Splittringen mellan olika befolkningsgrupper har blivit allt tydligare under senare år. Det är viktigt att den negativa segregationen, som kan bero på ekonomisk standard och etnisk tillhörighet, inte förstärks. Det gäller att bryta det mönster som, inte minst i storstäderna, har etablerats och som innebär att segregationen tilltar. Detta är i första hand en kommunal uppgift, men staten kan inte fräntas ansvaret för att göra det ekonomiskt möjligt att bryta segregationens mönster. Samtliga aktörer inom bostadssektorn har här ett gemensamt ansvar.

Under 1990-talet har kostnaderna för boendet som andel av inkomst eller konsumtion ökat avsevärt. Det är en följd dels av försämrade inkomster, dels av ökade kostnader för boendet, inte minst på grund av en ökad skattebelastning. För att komma till rätta med de höga boendekostnaderna måste både hushållens inkomster tillåtas öka och hyresutvecklingen hållas tillbaka. Det går därvid inte att bortse från att skattebelastningen på bostäderna är mycket hög. Man bör således se över i vilken mån det är möjligt att minska skattebelastningen, inte minst för hyreslägenheter, för att också åstadkomma en mer neutral situation mellan olika upplåtelseformer.

Fru talman! Vår vision om ett gott boende är också visionen om det goda samhället. Det är viktigt att bryta kapitalets och marknadens ensidiga makt över tillvaron. Politiken måste fortsätta att återupprätta sitt förtroende, sin möjlighet att påverka samhällsutvecklingen och stärka den internationella handlingskraften.

För enskilda människor och hushåll är boendet en mycket viktig del av tillvaron. Vi vill att bostaden skall bli en källa till glädje för de boende, en plats för rik fritid och möjligheter till goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar. Det skall vara en plats där riskerna för ohälsa och sjukdomar minimeras. Det skall finnas utrymme för vila och aktivitet, möjligheter till rekreation utomhus och ett varierat utbud som svarar mot människors olika behov. Det goda boendet måste förstärkas och vidmakthållas.

Anf. 32 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill egentligen bara ta upp en fråga. Det gäller det Ronny Olander säger när det gäller segregationen.

Något som socialdemokrater aldrig talar om är ålderssegregationen i boendet, dvs. att man placerar barnfamiljerna i andra stadsdelar än de där pensionärerna bor, de s.k. käppastäderna.

Jag vill framför allt fråga: Om nu en etnisk grupp vill bo tillsammans – om det uppstår ett *Little Italy*, exempelvis – skall de då tvångsutflyttas med hänsyn till det resonemang Ronny Olander förde om etnisk segregation?

Anf. 33 RONNY OLANDER (s) replik:

Fru talman! Jag vet inte om Bertil Persson försöker säga att vi skulle vilja föra en bostadspolitik där vi tvångsmässigt skulle flytta omkring grupper i samhället. Det är fullständigt främmande att vi skulle syssla med sådant, eller att vi över huvud taget skulle ha gjort det.

Fundera på din frågeställning, Bertil Persson!

Men jag vill säga att erfarenheter inte minst utifrån världen, men även från Sverige, visar att det är viktigt att unga och gamla, människor med olika bakgrund och från olika länder försöker leva tillsammans även i boendet. Det är det det handlar om.

Vi skall inte försöka att med politiska medel styra så att grupper hamnar var för sig. Vi vet att det senare medför andra problem. Om man tror på och vill ställa upp på ett integrerat samhälle, är naturligtvis boendet, barnens uppväxt, lekkamrater osv. otroligt viktiga.

Anf. 34 BERTIL PERSSON (m) replik:

Fru talman! Det var ett viktigt klarläggande. Det kunde Ronny Olander gärna berätta även för en lång rad av sina socialdemokratiska kommunala kolleger. Tack.

Anf. 35 RONNY OLANDER (s) replik:

Fru talman! Bertil Persson bor ju i en stad som heter Malmö. Där är jag själv född och uppväxt. Jag bor 20 km därifrån. Jag har stor sympati för Malmö. Från socialförsäkringens s-grupp var vi där förra veckan och fick ta del av de möjligheter som Malmöregionen har att utveckla, men också av de bekymmer man har i vissa stadsdelar där många står utanför möjligheten till arbete. Där finns en rejäl segregation.

Kanske kan vi, Bertil Persson, försöka att med förenade krafter hjälpa till i regionen, se vilka möjligheter som finns att komma till rätta med bekymren och göra något bra tillsammans. Men då får ni först prata med era moderata partivänner. För den som tror på det starka samhället och på den generella välfärden fordras det också resurser i form av skatter. Som jag ser det är det där som det stora bekymret finns. Ni talar å ena sidan väl, och jag respekterar att ni har en partiideologisk uppfattning, men det krävs å andra sidan också resurser.

Anf. 36 OWE HELLBERG (v):

Fru talman! Intresset för bostadspolitiken i denna debatt är inte stort. Detta visar kanske också vilken plats den har fått på den politiska dagordningen. Inga borgerliga politiker deltar i debatten, och även det är kanske symboliskt. De borgerliga betonar väldigt ofta varje individs och varje familjs frihet att välja boendeform eller bostadsområde. Det låter ju väldigt fint, men det är en illusion att tro att den kan realiseras utan politisk medverkan genom lagstiftning och ekonomiska insatser från statens sida.

I alla samhällen där marknaden helt får styra bostadspolitiken ökar segregationen och kvalitetsskillnaderna i boendet. Tyvärr är också Sverige på väg i den riktningen, framför allt därför att bostadspolitiken gjort en kraftig kursförändring under 90-talet.

I dag är statens intäkter från boendet större än utgifterna för det. I och för sig är väl detta förhållande inte någon självklar värdeämätare, men det är en tydlig indikation. Konkreta yttringar av detta är t.ex. att hyrorna har fördubblats på 90-talet och nu slukar ca 33 % av en normal hushållsbudget. I dag sker en omflyttning till mindre bostäder, och antalet hushåll med bostadsbidrag har på grund av ändrade regler minskat med ca 200 000. Vi har 60 000 tomma lägenheter, samtidigt som 160 000 ungdomar inget hellre vill än att flytta till ett eget boende.

En bostadsbrist börjar skönjas i våra storstadsområden, och det som byggs är avsett för kapitalstarka hushåll som kan köpa sig en bostadsrätt eller ett eget hus eller som kan betala en ofta mycket hög hyra. Är det så här ni socialdemokrater vill ha det, eller tänker ni försöka ändra på situationen?

I tidningen Vår bostad gör man en kritisk granskning av det socialdemokratiska partiprogrammet när det gäller bostadspolitiken. Jag kommer att referera till det program som skrevs 1990 och skall jämföra det med Vänsterpartiets ståndpunkter och dagens verklighet. Vad har ni lyckats åstadkomma utifrån det program som ni då lade fast? Det verkar inte vara särskilt mycket. Snarare har det på flera punkter blivit sämre.

Det står där att alla har rätt till en god bostad till ett skäligt pris som motsvarar familjens behov. Det skäliga priset är nu Europas högsta hyra, och många familjer har av ekonomiska skäl tvingats att minska sitt boende. Den största orsaken till detta är skatteomläggningen, som gav stora skattelättnader för medel- och höginkomsttagare men högre hyror för alla. Denna socialdemokratiska reform, genomförd med hjälp av Folkpartiet, var så att säga inte någon fördelningspolitisk höjdare.

Det står där vidare: Det krävs ett samhällsekoniskt stöd till de boende och att staten finansiellt stöder bostadsbyggandet för att garantera en tillräckligt hög nyproduktion och en önskvärd sanering och ombyggnad av äldre bostadshus.

År 1998 blir nog det sämsta året hittills för bostadsbyggandet under detta århundrade. Ombyggnadsvolymen är så låg att det bostadskapital som för tillfället finns sjunker i värde. Villkoren för räntebidragen fortsätter att försämrats under några år till. Enligt ett av de statsråd som har ansvar för bostadspolitiken, Lars-Erik Lövdén, blir det inga mer pengar till stöd för bostadsbyggandet.

Vänsterpartiet vill införa både ett nyproduktionsstöd för hyresrätt med krav på hyrestak och ett ombyggnadsstöd med ekologiska förtecken, dels för att få rimliga hyresnivåer, dels för att få fart på omställningen till det ekologiskt hållbara samhället. Vad vill ni i dag?

Det heter också: Kommunerna har det direkta ansvaret för att bostäder byggs och förmedlas. Det förutsätter en aktiv kommunal markpolitik.

Verkligheten visar att det lilla som byggs ofta är extra påkostade bostäder i centrala eller vattennära gräddhyllor, och marken säljs ofta till privata intressenter. Är detta socialdemokratisk politik?

Det heter vidare: Allmännyttig och kooperativ bostadsproduktion skall främjas och oskäligen vinster vid byggande, förvaltning och försäljning skall förhindras.

Verkligheten visar att särreglerna för allmännyttan är borta. Flera kommuner tar ut övervinster ur sina bostadsföretag, och delar av allmännyttan säljs ut. Här är delvis en förändring på gång. Enligt bostadsutskottets senaste betänkande skall begreppet allmännyttigt bostadsföretag preciseras och en förändring av prisbilden genomföras i samband med omvandling från hyresrätt till bostadsrätt. Detta sker bl.a. utifrån en vänsterpartimotion i frågan. Vi väntar med iver på regeringens förslag.

Där står dessutom: Kommunerna har ansvaret för att bostadsbyggnaderna samplaneras med övrig samhällsservice och utformas för att passa olika hushåll och åldrar, så att boendesegregationen motverkas. Kommunerna skall kunna ålägga fastighetsägarna att lämna lediga lägenheter till förmedling via bostadsförmedling.

När det gäller dessa frågor har det kommunala ansvaret kraftigt försämrats. Det beror bl.a. på att lagstiftningen i dessa frågor helt tagits bort. Vänsterpartiet tycker att kommunerna skall upprätta obligatoriska boendepaneringsprogram och skall ha kommunal förmedling, om kommuninvånarna så önskar, och ställa krav på att både privata och kommunala fastighetsägare skall lämna ifrån sig bostäder till förmedling via kommunen. Detta är nödvändigt för att motverka segregation och stödja hushåll med svårigheter på bostadsmarknaden. Vad vill ni socialdemokrater egentligen i dessa frågor?

Andra viktiga frågor är inflytande över bostadsförvaltning, miljö- och kvalitetsdeklaration av bostäder, barnsäkerhetsfrågor, handikappanpassning av den byggda miljön, allergisanering m.m. Det går att räkna upp ännu fler frågor, men jag skall inte tynga er med fler problem under dagens debatt.

Trots detta tycker regeringen inte att det behövs någon särskild bostadsminister utan lägger ut frågorna på sex olika departement. Så sent som 1994 ville socialdemokraterna i opposition inrätta ett bostadsdepartement. Nu när de är i regeringsställning finns det inte ens en bostadsminister. Är detta inte märkligt? Hur skall ni ha det med den framtida bostadspolitik? Jag tycker att dagens bostadspolitik rimmar väldigt illa med det som skrevs i 1990 års partiprogram.

Anf. 37 RONNY OLANDER (s) replik:

Fru talman! Owe Hellbergs lista var lång, och han förstår själv att det är fullständigt omöjligt att i detalj svara på alla hans frågor.

Jag vill först göra samma konstaterande som Owe Hellberg gjorde, nämligen att inga borgerliga politiker hitintills har anmält sig på talarlistan för att debattera bostads- och boendefrågorna, som är så oerhört viktiga och som också jag på mitt sätt försökte att belysa i mitt anförande.

Det handlar här om att försöka återskapa ett intresse inte minst från allmänheten och i massmedierna, där vi aktivt försöker driva de bostadspolitiska frågorna och boendefrågorna. För mitt parti Socialdemokraterna är detta och har alltid varit viktiga frågor. Jag vågar också påstå att de alltid kommer att vara det, men vi måste också se till att det förs en bra debatt i massmedierna och ute bland allmänheten.

Anf. 38 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Nu vände jag mig inte till de borgerliga partierna i mitt anförande, utan jag frågade faktiskt var Socialdemokraterna står i de här frågorna. Under förra mandatperioden hänvisade man hela tiden till budgetsanering. Bara räntorna kom ned i nivå skulle nog allt fixa sig. Men mycket av det jag lyfte fram här, när det gäller barnens frågor, miljön och segregationen, handlar faktiskt om lagstiftning för att öka solidariteten med de här grupperna, de grupper som har det svårt att komma in på bostadsmarknaden. Då handlar det inte bara om etnisk härkomst, utan vi vet att det rör väldigt många människor. Den lagstiftningen, Ronny Olander, kostar inte pengar. Den kostar ett tänkande som är solidariskt med de här människorna.

Jag saknar förslagen från ert parti, men det var väldigt bra, det som stod i partiprogrammet 1990.

Anf. 39 RONNY OLANDER (s) replik:

Fru talman! Vi socialdemokrater är kända för att det vi säger i parti-program och fattar beslut om på kongresser, det arbetar vi för att genomföra. Owe Hellberg som själv är väl initierad i bostadsfrågorna – han sitter i bostadsutskottet om jag inte missminner mig – vet att vissa frågor tar tid. Owe Hellberg vet också vad vi tog över 1994 och att vi nu faktiskt kan se att det går bättre för Sverige på område efter område. Det är nu tid för den bostadspolitiska debatten och att driva frågor kring den om vilka möjligheter som finns och också att se till just vad jag sade i mitt anförande, dvs. att en bostad är en social rättighet – den är ingen handelsvara.

Samtidigt har Owe Hellberg, jag och förhoppningsvis Ewa Larsson från Miljöpartiet en unik möjlighet eftersom vi är samarbetspartner under den här mandatperioden, då vi verkligen med gemensamma krafter kan lyfta fram bostadsfrågan. Det pågår arbete, och detta arbete kommer att fortsätta.

Anf. 40 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Jag hoppas verkligen det. Under den allmänna motionstiden har vi vänsterpartister skrivit en motion som handlar om att försvara och utveckla den sociala bostadspolitiken, och den skall vi nu hantera under vårens övningar i bostadsutskottet. Jag hoppas verkligen att vi får bättre gensvar i de här frågorna då än vad jag fick och förde fram i den bostadspolitiska utredningen, där man från socialdemokratiskt håll inte ville göra någonting. Tyvärr, Ronny Olander: Så är det.

Anf. 41 SIW WITTGREN-AHL (s):

Fru talman! Vi har i mer än en dag diskuterat välfärdsfrågor, och jag skall lyfta fram en välfärdsfråga som har med boendet att göra och som handlar om ett komplement till boendet.

Vad skall du göra på semestern? Åka utomlands, hyra en stuga eller kanske åka till ditt alldeles egna sommarställe? I så fall är du lyckligt lottad. Antalet personer i Sverige som varken har tillgång till fritidshus eller möjlighet att göra någon semesterresa har ökat kraftigt under 1990-talet. I en LO-rapport uppskattar man det totala antalet till cirka en miljon personer.

Fru talman! Möjligheten att fira sin semester någon annanstans än i sin bostad har stor betydelse för välbefinnandet. Sveriges Koloniträdgårdsförbund bildades 1921, och koloniträdgårdarna blev en tillflyktsort för stadsmänniskorna. Ett flertal sociala grupper i sekelskiftets samhälle var representerade i den framväxande kolonirörelsen. För många fattiga i städerna var kolonin den enda möjligheten till sommarställe.

I dag är de flesta kolonister barnfamiljer eller låg- eller medelinkomsttagare. Det finns två typer av koloniträdgårdar, dels den traditionella med bygggrätt, dels fritidsträdgården som saknar bygggrätt. Det totala antalet är för närvarande 55 000.

Fru talman! Det råder stor enighet över alla partigränser om koloniträdgårdarnas samhällsnytta. Intresset för koloniträdgårdar tycks öka hela tiden. Ett koloniområde med stugor, små eller lite större, kan bli ett välbehövligt inslag i stadsmiljön.

Det finns kommuner som har förstått koloniträdgårdarnas betydelse. Nya områden planeras och byggs, och det är bra, men de borde vara många fler. Den här typen av kommunala investeringar ger ovanligt stort utbyte i form av friskvårdseffekter och trivselvärde för alla boende. Koloniträdgårdarna ökar dessutom mångfalden av växter och smådjur och är bra för stadsmiljön på flera andra sätt. Ingenstans är kretsloppstänkandet lika naturligt som i trädgården. Att man också mår bra av att arbeta, umgås och lata sig i trädgården är ju ytterligare en fördel!

Utvecklingen av nya koloniområden beror mycket på kommunernas inställning till kolonirörelsen samt kommunernas ekonomi. Detta förhindrar dock inte att staten borde ta initiativ som möjliggör en mer berikande fritid för medborgarna. Ett sätt kan ju vara att göra det attraktivare för kommunerna att iordningställa koloniområden. För att göra koloniområdena till ett alternativ för alla grupper i samhället bör en översyn också ske av de ekonomiska villkoren för köp och byggande. Här tycker jag att inte minst bankväsendet har ett stort ansvar.

Fru talman! Låt kolonirörelsen åter bli ett alternativ i folkrörelsernas Sverige, där människor umgås och där människor både i stad och på landsbygd ges möjlighet till ett mera utvecklande och avkopplande liv.

Anf. 42 EWA LARSSON (mp):

Fru talman! Jag förstår att det har medfört visst huvudbry att placera in mitt anförande under någon lämplig rubrik. Det handlar om händernas arbete och välfärden. Jag kommer att prata om utbildning, skatter, arbete, kultur, näringspolitik, människan – och bostäder.

Fru talman! De intellektuella verksamheterna genomgår i dag en snabb utveckling och har kommit att helt dominera vår roll i tillvaron. När ilskna debattörer skriver ned den svenska skolan talas ofta om de ”riktiga” skolämnena, underförstått naturvetenskapliga ämnen. När ilskna debattörer talar om omotiverade elever nämns hantverk som en lösning.

För mig och för Miljöpartiet är det helheten som gäller. Oavsett om du läser på samhällslinje, naturvetenskaplig linje eller går yrkesprogram på gymnasiet behövs helhet. Att vissa teoriämnen bättre behöver nivågrupperas är en annan diskussion, så den för jag inte här nu. Jag tror att just hantverket i skolan kan ge oss den nödvändiga motvikten, så att vi inte förlorar oss själva och vår förankring i livet.

En tilltro till den egna skaparförmågan kan stärka tron på det egna kunnandet. ”Skolan ska bidra till att öppna blicken och frigöra möjligheterna”. Ja, så uttryckte sig Carl Malmsten, och han fortsatte: ”Låt mänskorna alltifrån tidig ålder snickra, väva, måla, knåda i lera, bygga, musicera, spela teater, inreda ungdomsgårdar och slöjda möbler till sin skola och till sitt egna hem. Släpp loss hela kopplet av bundna andar, som vill ut och skapa det som gläder själen och som är vackert och nyttigt, färgrikt, enkelt, torftigt – praktiskt.” Carl Malmstens skola känns lika angelägen i dag, fru talman, eller kanske ännu mer angelägen.

Teori på förmiddagen och hantverk på eftermiddagen; det ger människan helhet. Och att få arbeta med konsthantverk kan hjälpa elever att hitta sig själva eller att inte förlora sig själva. Det handlar om att lära sig att tänka med händerna. Spetsknyppling ger bättre dataprogrammerare. Musik ökar vår språkförmåga.

Vet ni att ordet hantverket inte finns som sökord på bibliotek i Stockholm? Vi ser dagligen många exempel som visar på en klar brist i den svenska välfärden. Hantverk, handens arbete, måste återerövas inte bara i skolan utan i hela samhället. Ett sätt att dra proppen ur stiltjen på konst- och hantverksmarknaden är att ge företag rätt till samma skatteavdrag för konstinköp som offentlig sektor har.

Fru talman! Vi behöver kulturpolitiskt hjälpa till att få i gång marknaden för handens arbete. Avdragsrätt är ett förslag och skatteändringar för alla ensamföretagande kulturarbetare ett annat. De deklarerar i dag under samma förutsättningar som storföretagare, vilket närmast måste betraktas som absurt eftersom årsinkomsten för denna yrkesgrupp ligger runt 100 000 kr. Det förslag om s.k. singelföretag som presenterades i utredningen *Generella konstnärsstöd* är mycket intressant. Efter mer än tio års utredande är det nu dags för regeringen att komma med en proposition.

Handens arbete är grovt försummat i Sverige inom de flesta områden. Säg ordet kulturarv och alla vill bevara det. Men yrkesskickligheten att vårda vårt kulturarv behöver kraftfullt förstärkas. Omsättningen behöver öka och priserna behöver gå ned. Det ger jobb, och allas vår livskvalitet ökar.

Konstnärlig utsmyckning av allmänna platser är i dag av oerhörd vikt för att skapa trivsel i samhället. Samhällets konstbeställningar har stor betydelse i det att det skapar förutsättningar för konstnärer att leva på sin konst. Det går att bättre sprida uppdragen så att icke-etablerade konstnärer också ges möjlighet att få uppdrag.

Ett ökat kvalitetstänkande kommer att leda till fördjupade diskussioner om skönhet och estetiska värden. Det är min förhoppning att kvaliteten skall höjas inte bara på skapandet av miljöer utan även på möjligheten för invånare att vara delaktiga på ett tidigt stadium i alla byggnads- och anläggningsprocesser. Jag menar att samhället måste ta ett helhetsansvar också vid upphandling för att säkerställa estetiska och andra kvaliteter och samtidigt föregå med gott exempel.

Resultatet av de anslag som givits till byggnadshyttor har varit mycket positivt. Jag ser med förvåning hur detta anslag successivt håller på att avvecklas. Byggnadshyttorna hjälper till att bevara vårt kulturarv i form av att gammal hantverkskunskap stimuleras. Det skapar också meningsfulla och nyttiga arbetstillfällen.

I samband med att samhällsstödet för att rusta, ekologiskt förädla och handikappanpassa lokala Folkets hus, folkparker, bygdegårdar och Vår gård höll på att försvinna i höstas räknade Boverket ut att varje av samhället satsad krona ger fem gånger tillbaka. Det ger bättre odds än inkomster från statlig spelverksamhet. Eller, annorlunda uttryckt, kringeffekterna är grovt underskattade.

Fru talman! Handens arbete ger arbete. De arbetsmarknadspolitiska målen bör underställas de kulturpolitiska målen. Låt kulturen bli motor i svensk ekonomi. Kulturen är den näringsgren som växer snabbast av alla näringsgrenar i västvärlden, men vi i Sverige hänger inte riktigt med i utvecklingen. Nu är det nytt år och nya tag.

Anf. 43 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Låt mig inleda debatten om demokratins villkor i vårt land med fyra iakttagelser eller påpekanden som jag menar är av betydelse för samtalet om demokratins värde och vitalitet.

Den första iakttagelsen är att det är hög tid för denna riksdag att reformera bort en del ofullkomligheter i den svenska författningen. Vi har i ett initiativ från Moderaternas sida riktat till alla intresserade partier föreslagit att partierna i god tid före nästa val skall uppta samtal i akt och mening att nå en överenskommelse om en reform av grundlagen i de hänseenden där ståndpunkterna rimligtvis nu borde börja klarna.

Vi har nämnt som exempel på sådana frågor valdagens förläggning. För de flesta i denna kammare torde det vid det här laget vara uppenbart att en valdag på hösten med den budgetprocess vi samtidigt arbetar efter inte är en rimlig ordning. Antingen kan man flytta valdagen till våren, eller också kan man bestämma sig för ett system med rullande valdagar i den meningen att en valdag inträffar senast fyra år efter det att det senaste valet hölls oavsett som detta är ett gammalt ordinarie val eller ett extraval.

Vi har också föreslagit att partierna nu på allvar bör säga sig och ge besked om att personvalet har kommit för att stanna. Det skulle ge den utvärdering av personvalet som har igångsatts en tydlig inriktning. Det bör fördjupas så att väljarnas möjligheter att välja person blir allvar. Kanske skall vi t.o.m. låta antalet kryss på valsedlarna bli helt avgörande för den ordning i vilken kandidaterna väljs.

Fru talman! Vi skall också slå vakt om den kommunala självstyrelsen på ett bättre sätt än vad vi gör i dagens författning. Det kräver att valdagen flyttas från riksdagsvaldagen till egen valdag eller egna valdagar för kommunerna. Men det krävs också att vi på allvar i grundlagen går längre för att skydda kommunernas rätt att sköta sina medborgares angelägenheter än att bara säga att Sverige har kommuner och landsting och att de har rätt att ta ut skatt. Se till att den kommunala självstyrelsen blir verklig. Det är mitt första påpekande i dagens debatt.

Mitt andra påpekande är att jag tror att det för demokratins vitalitet och det demokratiska samtalets skull är viktigt att erkänna att dålig politisk kvalitet undergräver tilltron till demokratin. Det allvarligaste i den delen, fru talman, är att när politiken tror sig kunna klara allt klarar den till slut ingenting riktigt bra.

I dag finns det tydliga tecken på att kvaliteten bryter samman under politikens egen tyngd. Politiken har tagit på sig så många uppgifter i den största av välmening men saknar förmågan att hantera dem på ett ansvarsfullt sätt. Den allomfattande politiken – eller som den ibland felaktigt benämns, demokratiseringen – blir därmed ett hot mot demokratin själv. Människor tappar med rätta förtroendet för sådana styresmän som inte klarar av att leverera den kvalitet väljarna med rätta kan begära.

Skolan, för att ta ett av de debattämnen som cirkulerar på tidningarnas sidor just nu, är det kanske tydligaste exemplet på detta. Det är ett totalpolitiserat område – eller totaldemokratiserat, som det så vackert heter – som i dag uppvisar monumentala kvalitativa brister. En skola som fungerar efter sådana linjer riskerar inte bara att bli ett problem för skolans personal och eleverna utan också ett övertydligt exempel på hur demokratin undergrävs genom politikens oförmåga att sköta det den säger sig garantera medborgarna.

Ett liknande öde bäddar de politiker för som lovar det orimliga för partipolitisk vinnings skull.

Vid det gångna valet drabbades det socialdemokratiska partiet av ett större nederlag än vad något parti har gjort sedan den allmänna rösträttens införande. Samtidigt får vi en diskussion om demokratins vitalitet och tilltron till politiken.

Jag tror att det finns ett samband mellan de socialdemokratiska utställda löftena i 1994 års valrörelse, omöjligheterna att uppfylla dem och det resultat som partiet drabbades av fyra år senare. Och jag tror att det dessutom finns ett samband mellan den utveckling som socialdemokratin genomgick och den diskussion som vi för stunden har om demokratins förankring bland medborgarna.

Slutsats: Det gäller inte bara att bli vald utan att i sin politiska gärning också motsvara medborgarnas förtroende.

Mitt tredje påpekande är att det är viktigt att inte glömma var demokratins fiender finns och vilka konsekvenser som irrläror får och har fått i det förgångna.

Statsministern har sagt sig skola kalla till samtal om vad kommunismen har givit världen. Jag tror att det är viktigt att dessa samtal kommer till stånd utan ytterligare dröjsmål.

Rapporteringen från dagens Öst- och Centraleuropa erbjuder rika illustrationer på vart historien har fört oss. Det är inga tillfälligheter. Det är inte någon följd av naturlig fattigdom t.ex. i fråga om naturresurser som gör att dagens Öst- och Centraleuropa genomgår den utveckling som står så uppenbar för oss i TV-rutan varje kväll. Misären är ett ideologiskt verk. En och annan kan säga sig att kommunismen är död. Det kan man hoppas. För stunden verkar den i vart fall inte livskraftig. Risker är bara att om ting tros vara bara en del av historien så finns det en möjlighet för irrläror att komma tillbaka. Också i dagens svenska politiska debatt finns det de också i etablerade politiska partier som drömmer om sådana tankar som många av oss, som sagt, trodde var döda.

Slutsats: Se upp. Upplys. Kalla en spade för en spade.

Till slut är mitt fjärde påpekande att svenska folket måste få chansen att påverka Europas framtid. Det lokala och det internationella, säger många, är de nya politiska arenorna. Valet till Europaparlamentet i höst blir en möjlighet att utöva demokratin på den europeiska nivån. Men det

räcker inte med detta. Sverige som nation måste också kunna hävda Sveriges intressen i det Europa som nu tar form. När socialdemokratin säger sig behöva studiecirkelar för att ena sitt splittrade parti, sätter man Sveriges möjligheter att utöva inflytande i Europa på spel. Det är det verkliga demokratiska underskottet.

Anf. 44 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag noterar i massmedierna och i Per Unckels anförande att Moderaterna själva försöker reformera författningen vid sidan av den ordinarie riksdagsordningen genom att skriva brev till partiledarna.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Per Unckel såsom varande ordförande i konstitutionsutskottet. Bör inte författningsfrågorna diskuteras och beredas i konstitutionsutskottet? Är etablerandet av extra konstitutionella inrättningar som partiledaröverläggningar verkligen ett bra sätt att försvara den svenska riksdagen och dess ställning?

Anf. 45 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Ja, det är det. Riksdagens konstitutionsutskott skall vad det lider naturligtvis bereda de konstitutionella förändringarna. Men att föra samtal om konstitutionella förändringar i partiledarkretsen är en gammal svensk tradition. Innan konstitutionsutskottet har att ta ställning bjuder den traditionen att vi försöker bli ense så långt det är möjligt om vilka förändringar som är angelägna och gagneliga.

Mats Einarsson kan vara väl förvissad om att konstitutionsutskottet efter det att en sådan process har genomgåts kommer att ha sitt tillbörliga inflytande.

Anf. 46 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag är naturligtvis inte motståndare till konstitutionella diskussioner i en mängd olika forum inklusive partiledaröverläggningar. Men jag tycker att Per Unckel tar lite lätt på problemet att ett antal frågor under senare år har förts från det ordinarie beslutssystemet till mer eller mindre informella partiledaröverläggningar. Det tror jag är olyckligt för den svenska demokratin. Det kanske inte är den avgörande frågan, men jag menar att det ändå är viktigt att försvara och hålla sig till de ordningar som vi har beslutat om tills vi har beslutat annorlunda.

Anf. 47 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Mats Einarsson förefaller mig att vara formalist i överkant. Jag tror att det vore klokt att pröva olika vägar för att nå fram till konstruktiva förslag. Det har dessvärre funnits en tendens i Sveriges riksdag att inte klara av att genomföra de konstitutionella förändringar som vi från tid till annan i brett samförstånd normalt finner gagneliga. Låt oss då genom öppna samtal partierna emellan se om det i dag föreligger en bas för att föra fram ett antal viktiga förändringar till ett slutgiltigt ställningstagande.

Jag tycker att Mats Einarsson borde vara fri och öppen och pröva de olika vägar som står oss till buds för att se till att reformeringen av den svenska författningen kan gå vidare.

Fru talman! Det värsta från demokratisk utgångspunkt vore att författningsdebatten och författningsförändringarna gick i stå. Då skulle vi fortsätta att leva med en författning som inte uppfyller rimliga vitala demokratikrav.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Anf. 48 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Till skillnad från Mats Einarsson välkomnar jag Per Unckels och moderaternas debattartikel om vårval. Per Unckel är som ordförande i konstitutionsutskottet välkommen att ta aktiv del i den partimotion som Centern också har väckt när det gäller just vårval och valdagens förläggande. Därtill kommer också diskussionerna om just skilda valdagar utifrån att man skall få en större fokusering på möjligheten för den enskilde väljaren att särskilja rikspolitik och lokalpolitik.

Det som Per Unckel sade om en förändring av valdagens förläggande med rullande valdagar tycker jag dessutom är mycket intressant att följa och diskutera. Jag ser därför fram emot dessa diskussioner framöver.

Demokratifrågor

Anf. 49 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Utan att polemisera mot Åsa Torstensson vill jag lägga till ett argument för den typ av öppen diskussion om författningen som vi eftersträvar, nämligen att jag tror att det finns många olika vägar att nå fram till det mål som många av oss sätter oss före. Bara det som Åsa Torstensson hänvisade till, att man kan ha rullande valdagar eller att man kan ha vårval, är ett exempel på en sådan frågeställning.

Det finns många olika sätt att vitalisera demokratin. Jag tror att det skulle vara gagneligt för partierna att nu starta den typ av öppna och gärna informella samtal som vi efterlyser för att öppet pröva vilka reformer som vore mest gagneliga. Därefter finns det skäl att pröva dem i den lagstadgade ordning som riksdagen föreskriver.

Anf. 50 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Fru talman! Det är bra att vi har ett demokratiblock i debatten. Det börjar dyka upp röster i den allmänna debatten som talar om demokratins kris. Några säger att det behövs mindre politik. Kanske Per Unckel är en av dem. Det behövs i stället mer inflytande för marknaden, företagsledarna och experterna.

Men det är ingen ny debatt. Det var klassiska konservativa argument redan när striden stod om rösträtten. De argumenten avvisades då. De bör avvisas i dag.

Verkligheten och problemen är de helt motsatta. I dag behövs en debatt om hur demokratin skall begränsa och återerövra makt från finansmarknadens krav. Visst vore det allvarligt, fru talman, om det åter skulle bli helt naturligt att säga som skalden en gång sade:

Det är skam, det är fläck på Sveriges baner
att medborgarrätt heter pengar.

Andra debattörer säger att globaliseringen och Europaunionen gör att demokratin måste lämna nationalstaten. De internationella valutastormarnas verkningar är i högsta grad konkreta. De måste mycket riktigt mötas med ökad internationell politisk samverkan. Men det betyder inte

att vi vare sig bör eller kan montera ned den inhemska demokratin. Tvärtom, detta innebär att den måste fördjupas.

Av några larmrapporter fick vi nyligen höra att eleverna brast i sitt demokratiska sinnelag. Det sades att det var ett bevis på att skolan hade misslyckats med sin demokratiska fostran. Per Unckel talade om monumental kvalitativa brister i skolan.

Den här rapporteringen är orättvis mot skolan, men framför allt mot Sveriges unga. Jag tror inte att de unga har sämre demokratiskt sinnelag än vi äldre. Tvärtom brukar ungdomen just kännetecknas av mycket starka krav på demokrati och rättvisa.

Men ett samhälle där de äldre, vissa experter och t.o.m. vissa politiker säger att marknad och företagsstyrning är bättre än politik och demokrati sänder ju fel signaler till de unga om synen på demokrati. Men det är inte lärarnas, elevernas eller skolans fel. Det kanske inte är de som behöver demokratisk fostran, utan det kanske är hela samhället som behöver mer demokrati.

Skolan kan möjligtvis vara en spjutspets mot framtiden, men mest är den nog en spegelbild av samhället i stort. Ett talesätt säger: Som de gamla sjunga kvittra de unga. Det är demokratin i samhället i stort som är problemet.

I det sammanhanget säger man att politikerföraktet ökar, människor har tröttnat på politik. De som säger så har delvis rätt, men bara delvis. En viss förståelse kan man ha för väljarna. Det gäller det Per Unckel var inne på när han sade att man tappar förtroendet när socialdemokraterna bryter löften och inte håller vad de lovar. Men, Per Unckel, vad har ni lovat? Ni lovade att sätta fart på Sverige när ni hade makten. Hur gick det? Väljarna tappade förtroendet för er och ni miste regeringsmakten. Ni sade: Kommer vi bara med i EU löser det sig med jobben. Får vi bara ned räntan löser det sig med jobben. Får vi bara en skattereform löser det sig med jobben. Får vi bara normpolitik och utgiftstak löser det sig med jobben.

Det har inte löst sig med jobben. Per Unckel sade: Kalla en spade för en spade! Låt oss säga att problemen med jobben kanske också härrör från själva kapitalismen, dess struktur, och våga tala om det. Kalla en spade för en spade! Allt är inte politikens fel, en del är marknadens och kapitalismens fel. Våga kalla en spade för en spade!

Väljarna vet, Per Unckel, att det inte finns något bättre alternativ till de demokratiska institutionerna, allmän rösträtt och vår parlamentariska demokrati. Den borgerliga alliansen säger att vi i Sverige har både fel och för mycket politik. Den säger att det bästa är att sänka skatten. Låt folk och företag behålla sina pengar så att de får mer frihet. Mer frihet vill ju alla ha.

Då blir kanske en del socialdemokrater rädda. I våras gick de ut i en stor attack mot moderaterna och sade att Bildt vill begränsa demokratin. Jag förstår uppsåtet i det angreppet. Men den främsta kritik som vänstern bör rikta mot liberalerna, moderaterna och högern gäller deras marknadslösningar. Deras modell minskar i praktiken just friheten. Även om några får mer frihet i deras samhälle kommer långt fler, de som har lite, att få mindre frihet när de inte har råd att välja på den marknad där den som har mest också får det bästa.

I sin förlängning kan högerpolitiken, där hade s-debattörerna rätt, bli ett hot mot demokratin. Demokratin behöver det sociala kitt som en jämn fördelning av välståndet innebär. När samhällets goda och onda fördelas alltmer ojämnt minskar också viljan och möjligheten att aktivt delta i den demokratiska processen. Den minskar framför allt hos dem som har allra minst. Det är därför vi får ett fallande valdeltagande i vissa bostadsområden i storstäderna, segregationens områden.

Vi i Vänstern brukar säga att rättvisan är produktiv, att en jämn fördelning och ett starkt välfärdssamhälle är bra också för den ekonomiska tillväxten. Men en jämn fördelning är också viktig för att få alla delaktiga i den demokratiska processen. Det här blir allt viktigare i det mångkulturella Sverige som håller på att formas. Det är den här ideologiska striden som demokratidebatten i grunden handlar om. Den handlar om att rättvisa är produktivt, att rättvisa är bra för demokratin. Det är själva grunden.

Men sedan har vi också riksdagens former att diskutera. Trots skilda ideologiska uppfattningar borde vi kunna enas om en del förändringar här i riksdagen. Vi borde se till att fler debatter hålls innan vi fattar de verkliga besluten i utskotten, debatter som tillåter oss att ta intryck av varandras argument innan vi går till våra slutliga avgöranden.

Per Unckel, man har i politiken tröttnat på att partiledarna sitter i slutna rum och kommer ut ungefär som när man i katolska kyrkan meddelar att man har valt en påve. Människorna känner sig inte delaktiga då. Därför är det faktiskt bättre att ni i KU gör offentliga utfrågningar och för en diskussion inom KU:s ram än att det sitter en liten grupp partiledare. Det krävs fördjupning av demokratin och att den breddas i partierna. Det får inte bli en centralkommitté i Moderata samlingspartiet och Vänsterpartiet som bestämmer allting. Nej, för in frågan i KU och för en kammardebatt om den, gör det här! Det är bra att vi gör det. Men begränsa inte detta till partiledarna.

För en central diskussion om centrala frågor! Där har Per Unckel faktiskt en viss poäng när han säger att vi kanske diskuterar en del småfrågor här. Det gör vi nog. Låt oss då koncentrera och ha veckovisa debatter om arbetslösheten. Ha gärna det! Vi kanske kan ha debatter om jämställdheten, miljöomställning och demokratifrågorna i stället för de små reservationsdebatterna. Där har Per Unckel en poäng. Men då får vi förändra riksdagens arbetssätt. Det måste vi våga göra i en öppen anda, för ingen av oss har den absoluta lösningen. Det har vi inte. Det var det jag talade om när jag sade att en spade är en spade. Allt är inte politikens fel, en del är marknadens och kapitalismens fel. Låt oss våga vara öppna och erkänna det.

Stärka riksdagens roll i budgetprocessen kan vi göra. Är vi debattörer överens om att riksdagen har en för svag ställning i budgetprocessen, låt oss då höra det i denna debatt. Tycker ni att ni har lågt inflytande över budgetprocessen så säg det. Vi i Vänstern tycker att riksdagens roll i budgetprocessen bör stärkas.

Vi bör stärka riksdagens roll när det gäller uppföljning, revision och målstyrning och stärka riksdagens roll när det gäller EU-processen. Vi kan dra bättre nytta av den stora kompetensen i utskottskanslierna, så att vi får något av ett riksdagens utredningsinstitut i stället för att tjänste-

männen måste skriva reservationer. Vi kan förändra riksdagen och stärka den. Vill Per Unckel göra det?

Anf. 51 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Visst skall vi stärka riksdagens ställning. Vi kan föra en hel debatt till om olika delar för att klara det.

Låt mig gärna också säga att jag mer än väl kan tänka mig att nappa på Lars Bäckströms förslag att låta de breda samtalen om författningens förändring ske i stora kretsar. Jag underströk själv att de bör vara öppna. Huvudsaken är att vi kommer fram till konkreta resultat som kan föreläggas riksdagen innan nästa val.

Det är lite underligt att Lars Bäckström, som är en sådan motståndare till Europeiska unionen, talar om behovet av internationellt politiskt samarbete, när han säger nej till det främsta uttrycket som detta internationella samarbete har fått.

Till slut: Ja, jag tror att politiken blir bättre om den blir begränsad. Låt mig fråga Lars Bäckström på följande sätt: Vad är det för fel med tanken att elever och föräldrar fritt får välja den skola de själva vill, utan att Lars Bäckström och jag dirigerar villkoren?

Anf. 52 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att det är fel. Det är så det är i min hemstad, Uddevalla. Där får man göra så. Den är styrd av socialdemokrater och vänsterpartister.

Däremot kan inte medborgarna ha fri dragningsrätt, dvs. få göra saker som kostar hur mycket som helst. Då får man ingen kontroll på pengarna. Det är väl viktigt, Per Unckel. Det är vi överens om.

Visst behövs det internationella samarbetet. Men allt samarbete är inte bra. Det behövs mat, men alla rätter är inte goda. De krav som den europeiska valutaunionen ställer på oss berövar oss en nationell suveränitet. Det är det som är fel. Man kan se i internationella debattidskrifter att alltför ekonomer börjar inse att kraven blir för hårda och hotar själva den grundläggande nationella suveränitetens princip. Det är det som är felet.

Men visst behöver vi ha kontroll på skattedumpningen och självklart på social dumpning. Det kan vi få med ett mellanstatligt samarbete. Vi behöver en finanspolitisk expansion på Europeanivå.

Anf. 53 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Se där! Lars Bäckström medger att det fria skolvalet, där politiker inte lägger sig i hur eleverna väljer, är en god sak. Alltså: Genom förändringar av skolan syftande till att begränsa politiken ökade man enskilda människors inflytande och berikade och vitaliserade det demokratiska samtalet. Kan inte Lars Bäckström fullfölja samma tanke in på nya politiska områden?

Nej, Lars Bäckström, den europeiska unionen och EMU tar inte ifrån oss ett nationellt bestämmande. De ger oss tillbaka en del av det nationella bestämmandet på internationell nivå som vi annars har förlorat. Problemet i dag är att Sverige i den europeiska unionen spelar bort Sveriges intressen. Vi vägrar att vara med fullt ut och ge vårt bidrag och därigenom få tillbaka det inflytande som svenska folket har rätt att ställa krav på regeringen att slå vakt om och förstärka.

Anf. 54 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Moderata samlingspartiet, ni befinner er i 1999. Det är kanske så i en mystisk blå avkrok av landet att allting bestäms av någon mystisk röd hård makt. Men i de delar av Sverige jag känner till får man välja vårdcentral och skola, men man har inte fria dragningsrätter att hantera kommunens pengar hur som helst. Det finns en begränsning, och det är det ekonomiska utrymmet. Det är enkelt att förstå det.

Ekonomin sätter gränser, Per Unckel. Men ni vill sänka alla skatter och dela ut pengarna till den enskilde. Då får de som har lite små valmöjligheter. I förlängningen offrar ni – inte för att ni vill – demokratin på frihetsaltaret.

Per Unckel tog upp frågan om Östeuropa. Det är ett bra exempel, dvs. där har man gått från den ena villan till den andra. Man har offrat den samhälleliga solidariteten och fördelningen.

I den polska tidningen Res Publica har en krönikör citerat en äldre filosof som säger att ett samhälle är där var och en har friheten men att man är som en varg gentemot varandra. Det samhället skapar en dålig demokrati.

Fördelningsaspekten är en viktig grundval för att skapa en aktiv levande demokrati och för att ge människorna frihet att kunna välja. Det är det ni tyvärr glömmer i er längtan efter den starkes frihet.

Anf. 55 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Jag vill först fråga om Lars Bäckström har läst Skolverkets rapport *Vad är rätt och rättvist? Ungdomars val i etiska situationer som uttryck för demokratisk kompetens*. Lars Bäckström refererade till rapporten.

Anf. 56 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag refererade till medierapporteringen om den.

Anf. 57 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Det är viktigt att vi politiker, när vi drar slutsatser av utredningar, har läst vad där står. Det bidrar till att skapa förtroende för oss.

Skolverket skriver: ”Det är tydligt att många elever varken i hemmet, på fritiden eller i skolan medvetet tränar sig att se och hävda sin inre demokratiska värdebas. Trots att undersökningen visar att många elever, främst flickor, klarar att argumentera utifrån klargjorda värden, visar studien också att alltför många elever gör enkla val, t.ex. att fördela tillgångar lika, och överger sin ståndpunkt när situationen ändras. Studien visar också på många elever som inte ens upptäcker den etiska valsituationen.”

Skolverket slutar rapporten med följande: ”Etisk reflektion som en del i ämnesundervisningen ger eleverna förståelse och styrka i sina handlingar. Om de demokratiska värdena genom reflektion blir mer medvetna hos eleverna bör detta leda till att deras handlingar mer grundas på demokratisk rättskänsla och mindre på kortsiktig egennytta.”

Skolan vill alltså ta ett ansvar.

Anf. 58 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Självklart skall skolan ta ett ansvar. Jag talar om hur medierna säger att det är skolans fel att det brister i demokratisk fostran. Jag säger att det är samhällets fel som sänder ut fel signaler. I medierna kan man läsa att vi i Vänstern ställer krav på facklig demokrati, makt till löntagarna och de anställda – och detta rubriceras som ett hot mot tillväxten. Sedan hävdar medierna: ”Bort med er politiker, så skall det bli tillväxt.”

De politiska krafter som Barbro Westerholm är lierad med är det största hotet mot de demokratiska värderingarna i skolan. Skolan kan inte bli bättre än det omgivande samhället. Ni i högeralliansen är en del av problemet när ni så idogt kritiserar de demokratiska principerna i olika former.

Anf. 59 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! I riksdagens talarstol står nu vad vi skulle kunna kalla en fysisk struktur. Denna struktur är 182 centimeter lång och väger ett avsevärt antal kilon. I dagligt tal kallar vi denna struktur för människa.

Det är inte vanligt att vi definierar våra medmänniskor som fysiska och/eller kemiska strukturer. När vi ser en medmänniska ser vi en helhet, och vi kan mycket lätt uppfatta om denna medmänniska är något mer än bara form och kropp. Vi uppfattar om det finns liv, och det är främst livet som räknas.

När vi talar om demokrati har vi däremot ofta en tendens att fastna i de formella strukturerna. Kring dem debatterar vi gärna. Vi har lätt att glömma hur helheten i en demokrati är och hur så att säga ”livet” är i en demokrati.

För ganska exakt 14 år sedan gjorde jag en resa tillsammans med bl.a. Mats Odell till El Salvador. Det var ett land som då befann sig i en brytningstid med inbördeskrig. Men det fanns tecken som tydde på en process i rätt riktning.

En ledande inhemsk kristdemokrat konstaterade där vid ett tillfälle: ”Ja, vår konstitution har under lång tid i formell mening varit mycket demokratisk.” Men praktiken hade varit och var annorlunda. Den formella strukturen räckte inte till. Demokratin fanns ändå inte där.

En annan händelse hänför sig till mandatperioden 1991–1994. Ett afrikanskt land som under lång tid mottagit stora biståndsbelopp från Sverige kritiserades för att man inte tagit viktiga steg i den demokratiska utvecklingen. En delegation från det landet besökte den svenska riksdagen. Vid ett samtal med ledamöter frågade sig de besökande ängsligt hur de skulle bete sig för att kunna behålla det svenska biståndet. För dem hade demokratireglerna ett pris. Att demokrati är ett egenvärde tycktes inte ha föresvävat besökarna.

Men, fru talman, demokrati är inte bara form och struktur – även om de är viktiga i sig. En demokrati har innehåll, den har värden och värderingar. Det finns ingen värdelös demokrati.

Erwin Bischofberger brukar karakterisera demokratin på följande sätt, och jag tycker det är en mycket bra beskrivning:

1. Människovärdesprincipen med mänskliga fri- och rättigheter.
2. Majoritetsprincipen.
3. Principen om hänsynstagande till minoriteten.

Den centrala principen – människovärdesprincipen – bär upp hela demokratin. De yttre formella strukturerna som i sig är viktiga för en god demokrati är underordnade denna princip. En demokrati är – för att över huvud taget kunna existera – något som är fyllt med värden, dvs. en människosyn som ser medmänniskans värde, inser hennes behov och begränsningar, inser hennes ansvar.

Likt livet är också demokratin en process. Demokratin måste återerövas av varje ny generation.

Demokratin kan ses ur olika synvinklar. Man kan se den som en sammanvägning av människornas preferenser. Man kan se den som ett sätt att nå en fredlig konfliktlösning. Dialog är ett bärande ord i ett sådant sammanhang. Det är också helt klart att demokrati underlättar förnuftiga lösningar av politiska problem, men jag vill verkligen betona att det verkligen inte är någon garanti för att det blir så.

Demokratin kan också sägas rättfärdigas av vissa viktiga grundvärden som individens rätt till frihet, likhet och solidaritet och en rättvis beslutsprocedur.

Det finns olika kännetecken för en demokrati. Jag har nämnt majoritetsprincipen, i vilken ingår fria och allmänna val. Den gäller också den politiska representationen, medborgarnas deltagande i politiken, fri åsiktsbildning, fri tillgång till information och öppenhet och andra fri- och rättigheter såsom inte minst rättssäkerhet, maktdelning, kontroll över politiska beslut och ansvaret hos de politiska befattningshavarna.

Fru talman! Det är denna strukturella helhet kombinerad med ett levande mänskligt engagemang som konstituerar en demokrati. Jag tror alltså inte att det finns något enstaka alexanderhugg mot den gordiska knuten som ensamt skapar demokrati; att bygga en demokrati handlar om små, många steg och mycket tålamod. Likt Sisufos får vi gång på gång rulla den demokratiska stenen mot toppen. Varje ny generation måste återeröva det demokratiska tänkandet. Den uppfostran och den bildning som den nya generationen får är alltså avgörande för demokratins fortbestånd. Ansvaret för att denna uppfostran och bildning sker är den vuxna generationens, dvs. vårt ansvar.

I denna de små stegens utveckling tror jag också att vi måste våga pröva lite nya vägar även på den strukturella sidan. T.ex. har vi i Sverige inte utvecklat maktdelningstanken tillräckligt. Eftersom vi människor har vår ofullkomlighet att kämpa med bygger den goda demokratin på att maktfullkomlighet och maktmissbruk bemöts genom flera relativt oberoende maktcentra. Genom sådana skapas balans, jämvikt och korrigering möjligheter. Vi har i dag t.ex. KU:s kontroll av regeringen, vi har JO:s kontroll av de offentliga myndigheterna och vi har revisionskontroller av olika slag. Däremot har vi en relativt tandlös lagprövningsrätt, inte minst genom det s.k. uppenbarhetsrekvisitet. Här borde vi få en uppskärpning

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

till stånd. Vi kristdemokrater har länge krävt en författningsdomstol – under lång tid var vi ensamma om det – men nu är det flera partier som är med på den vagnen. Det vore bra om även regeringspartiet åtminstone vore berett att ge den frågeställningen en ordentlig genomlysning och inte bara avvisa den på schablonartade grunder. Fri- och rättighetskommittén, där jag själv var ledamot, hade uppdraget men fullföljde det dessvärre inte.

Fru talman! Ett annat område som borde vara av intresse för en vitaliserad demokrati är subsidiaritetsprincipen. Det är bara nio år sedan jag var med om att föra in begreppet i den svenska politiska debatten; de flesta av oss vet nu att det är en viktig princip inom EU och gemenskapsrätten. Jag tror att vi skulle ha stor glädje av den principen även på det nationella planet för att genomlysna den politiska kompetensen på de olika nivåerna. Subsidiaritetsprincipen är ett utomordentligt arbetsverktyg för att t.ex. försöka analysera gränserna mellan det civila samhället och det offentligt reglerade samhället. Kanske skulle en sådan genomlysning också kunna leda fram till att vi fick tydligare gränsdragningar mellan kommuner, regional nivå och stat.

Fru talman! Ett par tillkännagivanden från KU vad gäller folkomröstningsinstitutet ledde fram till en utredning i ämnet. Olof Ruin ledde det arbetet. I mars är det två år sedan den utredningens betänkande överlämnades, men sedan har det varit väldigt tyst. Där beskrivs rågångarna mellan beslutande folkomröstningar och rådgivande, och förslag lämnas på ett par olika möjligheter för att förbättra folkomröstningsinstitutet.

Jag har en fråga till statsrådet Lejon om hur det ligger till med det ärendet. Det finns ju inte med i den propositionsförteckning som vi fick häromdagen. Det handlar förstås om en ändring av regeringsformen, men vi behöver faktiskt inte vänta med alla grundlagsförändringar till riksmötet 2001/02. Det kan bli nog tungt ändå med det arbetet.

Fru talman! Det är viktigt att debatten kring vår författning och vår demokrati är levande. Sverige har under lång tid utvecklat en demokratisk tradition. Varje demokrati riskerar dock att fastna i olika former. Fru talman! En levande demokrati förutsätter en politisk öppenhet och en förmåga att låta nya opinioner bland folket ta sig nya uttryck.

Anf. 60 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! I de allmänna värderingarna är Lars Bäckström och Ingvar Svensson överens. Men det är i detaljerna som djävulen gömmer sig. Ibland är det inte ens detaljer det handlar om, utan ganska stora frågor.

Ingvar Svensson! Anser ni kristdemokrater att löntagarna har för mycket inflytande i sina företag eller för lite? Vill ni stärka löntagarnas demokratiska ställning i arbetslivet? Ja eller nej?

Jag sade förut till en folktoppartist att det är väldigt viktigt hur demokratin ser ut ute i samhället. Man kan inte bara ha demokrati här i riksdagen, utan det gäller att sprida ut den. Subsidiaritet behövs även i företagen.

Ingvar Svensson! Vill ni ha mer demokrati för löntagarna eller mindre? Hur skall det ske i så fall?

Ingvar Svensson! Tycker ni kristdemokrater att riksdagen har en för svag ställning i budgetprocessen? Vill ni stärka den?

Anf. 61 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Vi försöker här diskutera den politiska demokratin, men vad Lars Bäckström ger sig in på är den s.k. företagsdemokratin. Jag tycker också att det är rimligt att man försöker tillämpa subsidiariteten i företagets eget företagstänkande. Men vi behöver inte inter文nera på alla områden från politikernas sida.

När det gäller budgetprocessen sitter nu en riksdagskommitté som skall titta på de frågorna. Jag sitter själv med i referensgruppen för just budgetprocessen. Jag tror att vi där skall kunna hitta lösningar som förbättrar den situationen.

Anf. 62 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jo, vi diskuterar demokratin även utanför den trånga synen på demokrati här i riksdagen. Jag gör det. Då får man i demokratin anpassa sig till de spelreglerna, Ingvar Svensson.

Vill ni stärka löntagarnas demokratiska ställning i arbetslivet eller inte? Era motioner pekar på motsatsen. Ni vill minska möjligheterna för löntagarnas fackliga organisationer. Ni vill med lagstiftning begränsa det inflytande som löntagarna har i dag. Ni vill begränsa deras demokrati i praktiken.

Det är klart att man skall komma fram till lösningar i en kommitté! Man kan väl inte starta med målsättningen att man inte skall komma fram till lösningar! Min fråga var mycket enklare än så: Vill ni stärka riksdagens roll i budgetprocessen?

Anf. 63 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! När det gäller den sista frågan är svaret att vi vill stärka riksdagens roll i budgetprocessen. Vi är inte riktigt nöjda med den utveckling som har varit. Jag satt med i riksdagsutredningen som lade fram det här förslaget, men vi hade inte tänkt oss att det skulle bli den här typen av låsta positioner som har utvecklats i riksdagens tillämpning.

När det sedan gäller löntagarnas ställning vill jag bara säga att det är en tendens i alla vänsterrörelser att anse att allting är politik. Vi tror att den politiska kompetensen skall begränsas. Däremot är det väldigt viktigt att vi i olika sammanhang slår vakt om människornas värde och värdighet.

Anf. 64 ÅSA TORSTENSSON (c):

Fru talman! Jag skall till skillnad gentemot många tidigare i den allmänpolitiska debatten säga att den allra viktigaste frågan som finns på den politiska dagordningen i ett långsiktigt perspektiv är just demokratin, den demokratiska utvecklingen och därmed människors delaktighet, medansvar och insyn i samhället. Att vara en part i det vi allmänt kallar samhällsutvecklingen – som just är att kunna påverka sin egen vardag – och att känna att man behövs blir mer och mer viktigt för människans välbefinnande. Möjligheten att påverka sin egen vardag kommer allt oftare fram vid olika folkhälsoundersökningar om vad människor anser som det viktiga i livet för att må bra. Jag kommer i detta sammanhang att hålla mig till de överordnade strukturerna i det svenska samhället och vikten av förändring.

Lennart Daléus belyste i inledningen av den allmänpolitiska debatten faran kring den koncentration som nu sker till ett fåtal områden i landet och pekade på den tudelning som utvecklas i samhället mellan starka och svaga orter.

Motsvarande tudelning återfinns vi i samhället vad avser å ena sidan människor som har möjlighet att påverka sitt närsamhälle och de beslut som skapar samhällsutvecklingen, och å andra sidan många människor som är utestängda från all form av påverkansmöjligheter och som enbart känner vanmakt och otillfredsställelse i livet. En demokratisk tudelning är på väg.

En gemensam nämnare för dessa båda problem, som båda resulterar i ett tudelat samhälle, har sin grund i en samhällsplanering som bygger mycket på en storskalighet och en stark koncentration och tilltro till centralt styrda beslut. Denna samhällsplanering skapar i sig svårgenomträngliga enheter och strukturer, ofta med hierarkiska uppbyggnader, trots ambitionen att bryta ned till platta organisationer.

Vi möter dessa strukturer i hela samhällsuppbyggnaden, och som enskild individ ställs man ofta inför blockeringar, oberoende om det handlar om kommunens eller statens organisationer – organisationsstrukturer som i dag bygger på att de är ”sig själva nog” och vilkas representanter med ryggmärgsreflexer agerar motsträvt när någon vill ”lägga sig i”. Det kan vara föräldrars delaktighet i skolan såväl som hyresgästföreningens engagemang i en vägsträckning genom staden. Eller också agerar vi, som nu, genom att i många sammanhang hänvisa till detta diffusa EU, som har sagt hur ärenden skall hanteras. Därmed ger vi legitimitet åt att det är omöjligt att förändra, om ens diskutera. Detta är alltså helt oantastligt.

Denna demokratiska tudelning är inte bara starkt orättvis utan också mycket farlig. Den får genomslag i ett ökat misstroende mot att politiken är eller över huvud taget kan vara det redskap som skall användas för att utveckla samhället. Detta ökande misstroende såg vi senast vid höstens val, med ett allt lägre valdeltagande.

Tudelningen märks också på att våra nya svenskar väljer att avstå från att rösta eller inte ges inträde i de beslutande församlingarna. Lika illa är det naturligtvis att vi finner en tudelning vad det gäller generationers delaktighet och medansvar i samhällsförändringarna.

Fru talman! Det krävs dock mycket självvrannsakan från oss som företrädare för politiska partier eftersom det ofta är politiska beslut som ligger till grund för människors vanmakt och känslan av att det är politikererna ”där uppe” eller ”långt där borta” som har fattat beslut utan att de har kunnat påverka eller utan att någon över huvud taget har lyssnat på dem. I vår ambition att utveckla rättvisa reformer har vi plockat bort de många människornas delaktighet i just dessa reformer.

Demokrati kräver närhet och dialog med direktpåverkan och eget ansvar för de beslut som fattas. För att få närhet och dialog måste nu stora stenar rullas. Mycket av det som beslutas här i riksdagen eller på andra centrala nivåer måste överföras till lägre nivåer i samhället. Fungerar inte demokratin på den lokala nivån i närsamhället kan inga centrala direktiv i världen få till stånd en demokratisk förnyelse. Det krävs alltså att staten bryter ned och för ut mycket av det som i dag regleras centralt både från riksdagen och via regeringsbeslut.

En klåfingrighet visar sig ständigt med hänvisning till att t.ex. kommunerna gör fel prioriteringar. Den leder till att vi jobbar mycket med specialdestinerade direktiv och formar 289 kommuner till en enhetlighet i Sverige, vilket hämmar en lokal kreativitet och en demokratisk medverkan. Möjligheten till lokal kreativitet och lokala lösningar leder till att samhället bygger på flexibilitet och inte likformighet. Jag tror att människors möjlighet att forma sitt eget lokalsamhälle är mycket viktig både för en demokratisk fostran och för viljan till engagemang. Man ser resultat och lösningar utifrån det man själv har varit med om att forma.

Jag menar inte att den kommunala nivån är den optimala nivån och att människor per automatik känner delaktighet – absolut inte. Men genom att bryta ned de centrala strukturerna kan nästa led – det regionala eller det kommunala – i sin tur överföra ansvar till andra grupperingar. Det kan t.ex. gälla utvecklingsgrupper, som växer fram både i städerna och ute i våra landsbygder.

När jag pratar om centrala strukturer menar jag t.ex. att staten eller riksdagen inte skall arbeta med centrala direktiv som i detalj skall prioritera vad t.ex. arbetsmarknadspolitiken skall innehålla. Det gäller också det absurda i att vi i dag lockas att besluta vilket pris som skall betalas för barnomsorg. Dessa frågor kan tolkas som rättvisefrågor, men det lägger en hämsko på den lokala demokratin och på lokala politikernas möjlighet att stå till svars både för vad som prioriteras och varför och stimulera lokala lösningar – oberoende av om grannkommunen gör samma sak eller inte.

Det är dags att se helheten när vi pratar om samhällets utveckling och bristen på demokrati. Lokal demokrati kan inte utvecklas och människor blir inte delaktiga genom att det ständigt sätts upp nya centrala direktiv som någon annan har givit oss. Det sprids en uppgivenhet med argumentet att det inte är någon idé, därför att staten redan har beslutat.

Det behövs en genomgripande decentraliseringsreform med syfte att bryta alla strukturer och låta tusen blommande demokratiprojekt ta form. Jag tror att arbetslöshet i sig inte blir så dramatisk för den enskilde om han har makt över sin egen vardag.

Det finns flera övergripande decentraliseringsreformer som kan stimulera till ökad delaktighet och därmed ökad demokrati. Det gäller t.ex. kommunandelningar. Jag tror att storleken *har* stor betydelse när det gäller insyn i demokratin och delaktighet. Det gäller också folkomröstningar som innebär att en fullmäktigeförsamling inte kan blockera initiativ från kommuninvånare om t.ex. 10 % av dem ställer ett krav. Regionerna kan ges ansvar för stora delar av det som i dag är statligt ansvar och som direkt har med regionutvecklingen att göra.

Jag vet att Demokratiutredningen är i full gång, och jag har stora förhoppningar på denna utredning. Jag har en fråga till ministern, som jag hoppas återkommer, med anledning av Demokratiutredningens bredd. Det gäller just att bryta ned stora delar av beslutsstrukturerna i dagens samhälle för att vi skall kunna nå en ökad demokrati.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokrati frågor

Anf. 65 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Jag har stor sympati för mycket av det Åsa Torstensson säger om den lokala demokratin och behovet av att vitalisera denna. Jag ser emellertid ett problem med Centerns sätt att resonera när man vänder sig mot det internationella området. Jag tillhör nämligen dem som tror att de har rätt som säger att det är lokalt *och* internationellt som de stora demokratiska utmaningarna faktiskt ligger.

Om man då, som Åsa Torstensson antydde, vänder ryggen åt det internationella och inte engagerar sig fullt ut hamnar man i en situation där detta internationella får gå sin egen väg. Enligt min mening varken kan eller bör vi vända det internationella ryggen utan bör med liv och lust gå in för att diskutera hur det folkliga inflytandet på det planet skall kunna göra sig gällande. Skall vi i EU ha mera av Europaparlamentsinflytande? Hur skall det balanseras mot nationernas inflytande via ministerrådet? Det är en spännande och intressant debatt som, vågar jag säga, är lika viktig som den som samtidigt måste föras om den lokala demokratiska vitaliteten.

Anf. 66 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror att Per Unckel missuppfattade mig, framför allt därför att jag inte tog upp det internationella perspektivet speciellt mycket. Det jag hänvisade till var egentligen vår oförmåga att ta eget ansvar för de strukturer vi har byggt upp. Vi hänvisar till EU:s strukturer utan att ta ansvar för hur vi själva hanterar olika EU-direktiv.

Det var det som min kritiska hållning gick ut på. För övrigt håller jag fullständigt med Per Unckel om att det lokala perspektivet – även i ett lokalt engagemang – kommer att utvecklas mycket mer internationellt än vad som hittills har skett.

Anf. 67 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! I den del som gäller att vi lite lättvindigt hänvisar till EU och inte tar eget ansvar ansluter jag mig till Åsa Torstenssons kritik av oss alla. Vi tar inte ansvar för det vi själva faktiskt kan göra eller är skyldiga till. Likväl kvarstår min förundran. Låt mig ta förundran ett steg vidare och fråga hur det faktum att Centerpartiet så bestämt så här långt, i varje fall, har sagt att Sverige inte bör vara engagerat i EMU går ihop med det Åsa Torstensson nu säger, nämligen att det internationella trots allt är betydelsefullt.

Jag sade i mitt inledningsanförande att jag tror att det är ställt utom varje tvivel att Sveriges hållning till EMU just nu betingar ett pris i form av inflytande och därmed ett pris vad gäller demokratin. Vi avhänder oss medvetet ett sätt att påverka Europas framtid. Jag menar att detta är ett demokratiskt problem därför att det fråntar svenska folket ett inflytande vi annars skulle ha haft.

Anf. 68 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Detta skulle kunna bli en EMU-debatt utifrån rent demokratiska diskussioner. Jag vill fortsätta att förtydliga vad jag menar utifrån ett internationellt perspektiv, som inte enbart behöver vara ett EUperspektiv. Det pågår i dag mycket tydliga lokala demokratiarbeten. Det finns nätverk mellan lokala områden i EU. Detta är tydliga EU-

perspektiv, som stimulerar till internationellt arbete. Det är precis i linje med tanken att man utifrån skall stärka en demokratisk aspekt i alla delar av EU – inte enbart i Sverige. Vi har en del av ansvaret när det gäller att föra in de frågor och de demokratiska former som vi arbetar med i Sverige.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokrati frågor

Anf. 69 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag, liksom Per Unckel, kände stor sympati inför mycket av det som Åsa Torstensson sade. Men jag vill utröna en del.

Jag förstår detta med att vi behöver en bättre regional balans och att det är viktigt för demokratin. Därför skulle man ta bort kompetensområden från riksdagen. Jag kan delvis förstå det. Men är det riksdagsbeslutets fel att Mälardalen och Stockholm snart är överhettade, att vi får flaskhalsar och att det finns stora problem med sysselsättningen i Norrland, Småland och kanske delar av norra Bohuslän? Är det inte snarare marknadskrafterna som gör att det blir så här?

Då kanske man behöver en politik för att tygla de marknadskrafterna. Är det inte, Åsa Torstensson, en rimlig slutsats att vi behöver demokratiska beslut för att stävja dessa marknadskrafters koncentrationstendenser?

Åsa Torstensson! Behöver riksdagens roll i budgetprocessen stärkas? Vad tycker Centern om det? Och vad tycker Centern om arbetsplatsdemokrati?

Anf. 70 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Nu hamnade Lars Bäckström i slutändan i en annan frågeställning än den han inledde med.

Lars Bäckström! När det gäller den regionala demokratin och överföring av statens makt till regionerna trodde jag att vi sedan tidigare var överens om att mycket av det som staten i dag beslutar egentligen inte behöver ligga på en central nivå. Det kan finnas separata genomförandemöjligheter ute i regionerna.

Jag ställer mig bakom Lars Bäckströms funderingar om att hitta former för budgetprocessen i riksdagen, så att riksdagen därmed får en starkare roll. Jag tycker att höstens arbete med budgetprocessen har visat att det som Per Unckel inledde med att tala om, att förflytta valdagen till våren, också är en del av detta. Det handlar om möjligheterna att tydligare arbeta med budgetprocessen.

Anf. 71 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Kristdemokraterna, Centern och Vänsterpartiet tycker att riksdagens roll bör stärkas i budgetprocessen. Det är bra. Vi skall få fler svar i dagens debatt.

Detta med den regionala överföringen är bra. Men det är fortfarande en politik. Det är politik i Stockholm eller i Västra Götaland. Åsa Torstensson! Behöver vi inte mer av demokrati och politik för att stoppa marknadens tendenser att koncentrera allt till Mälardalen? Är vi inte överens om det, till skillnad från kristdemokraterna och moderaterna? Är det inte detta som vi i Centern och Vänstern har gemensamt till skillnad från kristdemokraterna och moderaterna som säger ”mindre politik och mer marknad”?

Anf. 72 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Lars Bäckström! Jag har aldrig – inte heller i det här anförandet – angett att vi skulle ha mindre politik. Vi skall ha mer politik på andra nivåer. Det var konklusionen i anförandet.

När det handlar om regional balans behövs det i allra högsta grad politiska beslut för att man skall kunna stabilisera och låta hela Sverige leva. Det är helt rätt.

Anf. 73 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! I dag debatterar riksdagen i sin allmänpolitiska debatt demokratifrågorna. Det är förstås en viktig dag. Det är också en dag som förtjänar att minnas i den meningen att den är Lenins dödsdag. I dag är det 75 år sedan Lenin avled.

75 år är en lång tid i människors liv. Det är i praktiken en mansålder, även med dagens medellivslängd. Men arvet efter Lenin lever kvar. Det lever förstås kvar för alla de människor som tyvärr har hamnat i länder där Lenins idéer och det som han fick igenom har haft betydelse ända in i våra dagar.

Det lever också kvar i den meningen att ett av riksdagens partier, numera – tyvärr – riksdagens tredje största parti, är ett parti som behöver en debatt om Lenin och har haft en sådan debatt under hösten. Inget annat parti i denna kammare behöver internt föra en debatt om Lenin.

Jag tror att det nu finns en bred uppslutning om att vi skall ha en upplysningskampanj även om kommunismens illdåd. Jag tror t.o.m. att Vänsterpartiet säger sig stå bakom detta.

Lars Bäckström, som är gruppleddare för Vänsterpartiet, nämnde alldeles nyss i ett annat sammanhang att han ville att man skulle kalla en spade för en spade. Det tycker jag är en alldeles utmärkt idé. Jag funderar på om de i Lars Bäckströms riksdagsgrupp som på direkta frågor gång på gång förklarar att de är kommunister också kallar en spade för en spade, enligt Lars Bäckströms mening. Det rör sig väl om ungefär en fjärdedel – kanske motsvarande ett fotbollslag. Menar de att de är kommunister när de säger att de är kommunister?

Fru talman! Något av det mest glädjande som har hänt under det senaste decenniet är förstås de stora framgångarna för demokratin runtom i världen. Det är framför allt manifesterat genom kommunismens fall i vår del av världen, i Europa. Även om den lever kvar i den mest folkrika staten på vår jord, Kina, där den kommunistiska diktaturen härskar över mer än 1 miljard människor, har kommunismens fall ändå spelat en oerhört stor roll för demokratins framsteg under det senaste decenniet.

Det har även varit en glädjande utveckling i Sydafrika, på många håll i Latinamerika och Afrika. Det pekar åt samma riktning. Demokratin har spritt sig till fler människor än någonsin. En större del av världens befolkning än någonsin under demokratins historia har demokratiska regimer.

På många håll går det väl för demokratin. Man går från diktatur till demokrati eller från mycket lite demokrati till mer av demokrati. Samtidigt har man i många av de gamla demokratierna stora problem.

I ett land som vårt och i många andra länder ökar avståndet mellan väljare och valda. Det finns många tecken på det. Några har redan nämnts i debatten. Det är t.ex. ett sjunkande valdeltagande i vårt land.

Därför blir det förstås en huvuduppgift för oss som hyllar demokratin att komma på olika sätt att se till att demokratin fördjupas och förstärks.

För liberaler är det självklart att utgå från en närhetsprincip. Det gäller frågan om var kompetens skall ligga i ett samhälle eller i en världsdel. Det naturliga är att så mycket som möjligt ligger hos individer och familjer, att de har så mycket vardagsmakt över sin egen tillvaro som möjligt.

När det gäller saker som var och en inte kan besluta om själva eller tillsammans med familjen vid köksbordet handlar det förstås om att lägga besluten så nära medborgarna som möjligt. Det skall ske på ett sådant sätt att det är tydligt och klart var besluten fattas så att det därmed blir lätt att utkräva ansvar av dem som har att förvalta ansvar.

Detta har lett oss till att i olika sammanhang förespråka reformer som skulle förstärka framför allt den mest näraliggande nivån: kommunen, kommundelen. Vi har förespråkat att det skall bli lättare att kunna dela kommuner. Vi förespråkar att man skall kunna ha direktval till kommundelsfullmäktige, så att varje enskild kommundelsfullmäktige avspeglar önskemålen från de människor som bor just där och inte den uppfattning som råder i genomsnitt i den berörda kommunen.

Vi har i decennier förespråkat att vi skall ha ett system som innebär att vi har skilda valdagar, att riksvalet är en dag och att de kommunala valen är en annan dag. Skälet har ständigt varit detsamma. Det ökar rimligen medborgarnas möjlighet att ta del av vad politikerna tycker i de olika frågorna. Det ger möjlighet att ta ställning till vad som har skett och ägt rum just i den egna kommunen eller den egna regionen. Tyvärr fortsätter framför allt socialdemokraterna att rida spärr mot en sådan utveckling och begränsar därmed medborgarnas möjlighet till insyn och ansvarsutkrävande.

Vi har också föreslagit att det skulle bli möjligt att ordna extraval, det som vanligtvis brukar kallas nyval, i kommuner och regioner på samma vis som det är möjligt att göra det på riksnivå. Tanken bakom detta har varit densamma som har gällt de andra förslagen, nämligen att man skall öka möjligheten till insyn och ansvarsutkrävande. Fungerar det dåligt i en kommun? Har en majoritet fallit ihop? Har kommunala skandaler ägt rum? Då bör det vara möjligt att utlysa extraval i just den kommunen eller regionen.

Den nivå inom vårt land där möjligheterna till insyn och tydlighet rimligen är sämst är mellannivån. Landstingsnivån eller regionalnivån är ju en nivå där alla tre aktörer i svenskt samhällsliv trängs. Det är företrädare såväl för statsmakten som för kommunerna och de direktvalda landstingen. Vi förespråkar att det blir samma tydlighet på den nivån som vi har på de övriga nivåerna, på den kommunala nivån och på riksnivån, dvs. att man får en ökad makt för de folkvalda, för landstingen, storlandstingen, regionerna eller vad vi skall kalla dem.

Närhetsprincipen innebär ju också att en del beslut kanske inte längre kan fattas fullt ut på den nationella nivån. Därför förespråkar vi som liberaler att man skall fatta de besluten på den europeiska nivån. Det är väldigt viktigt att klara ut vilka frågor som är just av den naturen. De bör rimligen handla om gränsöverskridande saker. Det kan handla om gränsöverskridande miljöförstöring eller gränsöverskridande brottslighet som inte längre kan klaras, eller kanske aldrig har kunnat klaras, på den nationella nivån. Därmed är det oerhört viktigt att se till att de beslut som

skall fattas där, följande närhetsprincipen, också är beslut där det finns en god balans mellan önskemålen om demokratiskt inflytande och effektivitet. På den europeiska nivån förespråkar vi avsevärt mer av genomslag för Europaparlamentet. Det som har ägt rum i Amsterdamfördraget är ett steg i rätt riktning, men jag tror att vi i framtiden kommer att få se att det behövs mer inflytande för den nivån på de beslut som skall fattas där.

Fru talman! Jag skulle vilja ställa två frågor till statsrådet Lejon som kommer att delta i debatten om ett litet ögonblick. Dessa frågor har att göra med hur man skall öka medborgarnas inflytande framför allt på den mest näraliggande nivån. Är Socialdemokraterna nu beredda att ställa upp bakom att vi inför skilda valdagar för de kommunala valen och riksvalet? Är man beredd att ställa sig bakom att de kommuner som vill, tillåts att ordna direktval till de kommunalnämnder som de har inrättat?

Anf. 74 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det är väl rimligt att jag besvarar frågan först. Menar en vänsterpartist som kallar sig kommunist allvar? Ja visst, måste nog svaret vara. Men däremot tror jag inte att dessa personer uppfyller Bo Könbergs definition av kommunister. Jag vet att Bo Könberg anser att en kommunist står för demokratisk centralism, enpartistyre och planekonomi. De kriterierna uppfyller inte de här kamraterna.

De uppfyller nog snarare Marx kriterier i *Kommunistiska manifestet* där han avslutade ett av de mest viktiga kapitlen med orden: Och så framträdde ett samhälle vari envars fria utveckling är en förutsättning för allas fria utveckling.

Det är snarare den definitionen man lyfter fram. Ni rör er nog med helt olika definitioner av begreppet.

Sedan skall jag ta upp lite mer närliggande och verklig politik, Bo Könberg. Jag har en viss sympati för det här med direktvalda kommunalnämnder. Visst är det knepigt att Rinkeby här i Stockholm, där kanske 75 % av invånarna röstar på Vänstern och Socialdemokraterna, skall styras av moderater från Per Unckels parti. Visst är det konstigt.

Anf. 75 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Vi är tydligen överens på en punkt, nämligen att det är mycket konstigt att ha en sådan tingens ordning. Låt oss då, vi som tycker det, verka för att vi får en förändring. Jag minns möjligen fel när jag tycker mig minnas att vi inte fick stöd från Vänsterpartiet här i kammaren för en kort tid sedan när just den frågan var uppe. Men vi välkomnar alla, även företrädaren för ett parti som nyligen hade ordet kommunism i sitt namn, att stödja förslaget om direktvalda kommunalnämnder.

Sedan blev det, med förlov sagt, nästan lite patetiskt att höra Lars Bäckström tala om vad man egentligen menar med kommunist, nämligen personer som ägnar sig åt och är anhängare av individers fria utveckling, i ett läge där ordet kommunist för alla andra förstås är förknippat med den hemska och blodiga historia som kommunismen står för.

Anf. 76 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag kallar mig i och för sig inte kommunist, och har aldrig gjort det, på grund av de brott som har begåtts i kommunismens namn. Men det har också begåtts brott i demokratins och i kristendomens

namn. Visst är det så. Det gör inte att man kan sluta kalla sig kristdemokrat.

Jag kan som gruppledare säga att jag personligen har sympati för det Bo Könberg sade om direktvalda kommunalnämnder. Vi lever inte under någon demokratisk centralism där alla talar med en stämma. Det är kanske möjligtvis så att ni har det så i Folkpartiet eller Moderaterna att en man – en röst. Men vi har en öppen och levande debatt i Vänsterpartiet där vi tillåter oss att i fri demokratisk mening även i kammaren bryta åsikter.

Sedan vill jag ställa en fråga: Bör riksdagens roll i budgetprocessen stärkas, Bo Könberg? Jag har hört till leda att Folkpartiet säger att vi skall göra upp om en sänkning i ett utskott om änkepensioner. Ni borde veta att det inte är möjligt att göra sådana uppgörelser i utskotten. Det sänker kammarens anseende om er partiledare står här och låtsas som om man kan hantera budgetprocessen hur som helst. Vill ni stärka riksdagens roll i budgetprocessen, så säg det. Sluta annars med dessa påhopp i pensionsfrågan!

Anf. 77 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag har noterat att Lars Bäckström är en av dem som inte kallar sig kommunist i den partigruppen. Jag var t.o.m. vänlig att tala om ungefär hur många de var efter att ha läst innantill i tidningen. De är ungefär en fjärdedel av partigruppen. Ungefär ett fotbollslag av denna kammars ledamöter kallar sig på direkt fråga för kommunist trots den långa historia som gör att Lars Bäckström själv inte vill kalla sig för detta.

Jag har antagit att de menar någonting med det. Jag har, till skillnad från Lars Bäckström, varit beredd att ta dem på allvar. Det är klart att det underlättar Lars Bäckströms arbete som gruppledare för den gruppen om han inte behöver ta dem på allvar utan tror att de med detta menar att de är för individens frihet.

Sedan konstaterar Lars Bäckström att det finns andra åsiktsriktningar som har saker på sitt samvete. Ja, Lars Bäckström, men den stora skillnaden är att den som kallas kommunism hela tiden har varit förknippad med förtryck och diktatur medan de andra säkert har gjort misstag genom årens lopp. Det är en väldigt konstig jämförelse.

Sedan gällde det budgetprocessen och änkorna. Där har vi framför allt kritiserat er när det gäller änkorna för att ni uppenbarligen inte har sett till att det hände någonting på den punkten, trots att ni lyfte fram den kraftigt i valrörelsen.

Anf. 78 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag har egentligen inga sakliga invändningar mot Bo Könbergs anförande och ståndpunkter.

Däremot blir jag lite konfunderad över terminologin. Han använder begreppet närhetsprincip. Från den kommunala sidan har jag vant mig vid att närhetsprincipen uttrycker närheten till en institution, ett daghem, ett ålderdomshem eller en läkarstation. Men som jag förstår använder Bo Könberg begreppet närhetsprincipen för det som egentligen är subsidiaritetsprincipen. Men den kan ju vara både en när- och en fjärrprincip. Jag

tror att det vore väldigt bra om man övergav det dumma danska begreppet närhetsprincip.

Anf. 79 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag har flera gånger i denna kammare, framför allt i Europadebatterna, varit inne på diskussionen om närhetsprincip och subsidiaritetsprincip. Då har jag sagt ungefär så här: I det praktiska arbetet sammanfaller ofta den liberala närhetsprincipen, dvs. att beslut skall fattas så nära medborgaren som möjligt och helst av honom eller henne själv, med den subsidiaritetsprincip som inspirerats av den katolska socialläran. Många gånger har vi glädje av att kunna åberopa subsidiaritetsprincipen inom EU, men jag tror inte att de är alldeles identiska.

Anf. 80 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag fortsätter på samma tema. Jag noterar att Bo Könberg talar om närhetsprincipen och talar väl om densamma, men han berör inte företagen. Då måste jag fråga Bo Könberg om detta innebär att man skall tolka Folkpartiets hållning så att de anställdas makt och inflytande över sina företag bör stärkas. Är Folkpartiet för arbetarmakt och ekonomisk demokrati? Om inte, varför skall i så fall andra principer än de demokratiska gälla inom företagen?

Anf. 81 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Som så ofta skulle mänskligt umgänge och kommunikation underlättas om vi försökte att använda orden på ungefär samma sätt. Då menar jag inte att alla måste använda just min terminologi, men det underlättar om vi använder den på samma sätt.

Demokrati handlar om folkstyre. Traditionellt och historiskt har det handlat om rätten att genom fri röstning se till vem som bestämmer i landet och avsätta honom eller henne, att det finns en rättsstat etc. Det är inte samma sak, fru talman, som frågan om vilket inflytande man skall ha på den arbetsplats där man är anställd. Det är en viktig fråga, men det är inte samma fråga som frågan om rätten att göra detta.

De som har tyckt att det är samma fråga är ju ofta kommunister eller demokratiska socialister som har hävdats att man, inom ett företag som någon annan äger, har rätt att bestämma över detta företag. Men det är en annan fråga. Vi kan gärna diskutera den, men den har inte så mycket att göra med hur vi vitaliserar demokratin i vårt land.

Anf. 82 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Nu blir det intressant. Bo Könberg är mycket tydlig. Det är sant att det finns en skillnad här mellan å ena sidan socialister och vänster och å andra sidan borgerligheten. Vänstern har genom sin historia sagt att demokratin bör gälla hela samhället. Demokratins principer bör även gälla för den bas på vilken samhället vilar, nämligen produktionen. Borgerligheten har däremot sagt att gränsen för demokratin går vid ägandet av produktionsmedlen. På den andra sidan av den gränsen skall demokratin inte råda. Det är grunden, kärnan i skillnaden mellan den borgerliga sidan och den socialistiska sidan i demokratiuppfattningen.

Anf. 83 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Mats Einarsson har alldeles rätt i att det går en väsentlig skiljelinje mellan liberaler och kommunister – jag tror att Mats Einarsson tillhör det fotbollslag som jag nämnde förut – i synen på hur vi skall ha det. Det är inte så som Mats Einarsson sade att skillnaden har funnits länge i historien mellan oss, att ni tyckt att demokrati skall genomsyra hela samhället. Under en större del av ert partis historia och er rörelses historia har ni inte velat ha demokrati i samhället utan i stället velat ha samhällets ägande av produktionsmedlen. Den dag ni inte längre är för socialism är avståndet mot liberaler självklart mindre.

Anf. 84 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Svenska Dagbladets största rubrik i dag var: "Teliaaffären lyft för börsen". Dagens Nyheter hade en lite mjukare rubrik: "Pati-entsäkerheten hotas" och en annan om att Persson fyller 50 år.

Jag undrar vad barn och ungdomar säger om Teliaaffären, om pati-entsäkerheten eller om att Persson fyller 50 år. Och det jag hittade i min tidning i dag om barn var om en liten pojkes talande docka, som för in grannarnas mobiltelefonsamtal i sin elektroniska mage. Barn förväntas inte ha några synpunkter på den ekonomiska politik som förs i landet eller ens i den egna kommunen. Ekonomi anses vara för svårt för barn att förstå sig på.

År 1997 levde över 100 000 barn och ungdomar i familjer där båda föräldrarna saknade arbete, och de barnen och ungdomarna vet verkligen mycket om både arbetslöshet och ekonomi.

Barn kan nämligen klara av väldigt mycket över huvud taget. Det jag nu berättar är ingenting jag läst i tidningar, utan det har jag lärt mig när jag arbetat på ungdomsmottagningar och barnavårdscentraler. Tyvärr, säger jag, klarar små barn av väldigt mycket, t.ex. att förlåta vuxnas skräplighet. De klara av att t.o.m. sköta om sina föräldrar, administrera föräldrarnas skilsmässa, medla, trösta, lugna.

Små barn klarar förvånansvärt bra av att vistas i stora stökiga grupper på dagis, att klara sig själva när vuxna inte har tid. Mycket små barn klarar av att vara på dagis fastän de är hängiga eller sjuka och t.o.m. förstår att pappa eller mamma inte har råd eller inte törs för arbetsgivaren att vara hemma hos dem.

Skolbarn klarar av att gå till skolan trots mobbning, trots att lärarna kanske inte hinner se dem, trots obekväma stolar och obekväma lokaler med dålig luft. De klarar av att vara utan mat fram till skollunchen och att då snabbt och stressigt äta i stimmiga lokaler.

Skolbarn tolererar att det fattas speciallärare och resurser till barn med t.ex. dyslexi. De vet kanske inte om att det finns hjälp att få. Det kanske inte ens vet att de har läs- och skrivsvårigheter utan tror att det beror på annat att det inte går att hänga med. En del flickor tar på sig ansvaret att hjälpa till och sköta om klasskamrater som t.ex. har koncentrationssvårigheter.

Barn klarar suveränt att anpassa sig till föräldrar som är jäktade, pank, bekymrade, ledsna, deprimerade eller psykiskt sjuka. Barn klarar av att föräldrar kan vara så förtvivlade att de tar till flaskan för att döva bekymren eller misshandlar varandra eller barnen.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

Barn är duktiga på att ljuga för att skydda sina föräldrar. Små barn och skolbarn klarar av väldigt mycket men inte hur länge som helst. Till slut brister det.

Det här har med demokrati att göra. Demokrati, fru talman, lever inte vidare av sig själv. Demokratin måste vårdas. Både i går och i dag nämndes den undersökning som Skolverket gjorde och där medierna snappat upp att ju högre elever kommer upp i klasserna, desto mindre är deras känsla för rättvisa och demokrati.

Vill vi bevara vår demokrati måste vi alla vuxna – föräldrar, skola, politiker – satsa på våra barn. Om vi vuxna är demokratiska mot barnen – det betyder att vi ger dem det de behöver – bäddar vi gott för att solidaritet, rättskänsla och demokrati kan leva vidare.

Dessutom är det både bättre och billigare samhällsekonomiskt att förebygga än att bota. En hållbar ekonomisk och social utveckling är omöjlig utan barn som mår bra. Barns otroliga anpassningsförmåga får inte göra att vi slår oss till ro. Det är svårt med förebyggande åtgärder, för det tar så lång tid innan man ser resultaten.

Tillit grundläggs i barndomen. Den kan ödeläggas under barndomen eller senare, men när barn växer upp utan tillit uppstår skador som kan räcka hela livet ut. Och hela samhällets sociala kapital försvagas.

Jag ställde före jul en fråga till vår socialminister. Den handlade om alkohol och goda förebilder och följaktligen bäddande av demokrati. Barn och ungdomar gör inte som vi vuxna vill eller tycker eller säger till dem att göra, eller som Lars Bäckström sade: Som de gamla sjunger kvittrar de unga. De gör som vi gör. Så är det med demokratin. De gör som vi gör.

Vi kanske kan börja med barneko i radio varje dag i stället för börseko, eller åtminstone både-och. Vad sägs om barnkvarten varje dag?

Tack, fru talman!

Anf. 85 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga om ett ämne som Kerstin-Maria Stalin inte berörde. Häromdagen höll Europas högst rankade miljöpartist, den tyske utrikesministern Joschka Fischer, ett anförande om Europas framtid, det folkliga inflytandet och demokratin. Jag håller inte med om allt, men det är förvisso ett intressant anförande därför att det pekade fram mot nästa Europadebatt för att göra Europa till medborgarnas Europa.

En händelse som ser ut som en tanke är att detta inträffar ungefär samtidigt som det ställs krav från det svenska Miljöpartiets ledning på att alla miljöpartister som vill in i Europaparlamentet skall kräva att Sverige skall gå därifrån.

Då anmäler sig frågan: Hur anser Miljöpartiet att svenska folkets möjligheter att hävda sitt inflytande på den europeiska demokratin i så fall skall se ut? Vad är det som så monumentalt skiljer svenska miljöpartisters analys från den Joschka Fischer gav uttryck för i sitt anförande?

Anf. 86 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik:

Fru talman! Jag tänkte först att inte svara. Det var en mycket svår fråga, och jag hörde inte riktigt. Men jag vill utgå från det jag berättat. Gör vi på det sättet som jag sade, att vi ger våra barn vad de behöver,

klaras man förhoppningsvis också av demokratin i landet och även i Europa. Jag kan inte säga på något annat sätt.

Jag vill inte föra någon Europadebatt. Nu vill jag tala om barn. Jag har med flit inte nämnt vare sig moderater, folkpartister eller miljöpartister utan velat koncentrera mig på att tala om barnen.

Anf. 87 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Jag har stor respekt för detta. Det var bara det att jag inte kunde hålla tillbaka min nyfikenhet. Kerstin-Maria Stalin var den miljöpartist som kom att delta i denna del av demokratidebatten.

Det som Joschka Fischer säger är ingenting konstigt. Han säger egentligen det som alla vi som på ett eller annat sätt också är engagerade på den europeiska nivån upptäcker, nämligen att man inte bara kan blunda och säga: "Det där rör inte mig."

Det som oroar mig i Miljöpartiets förhållningssätt är att man blundar och säger: "Vi går därifrån" – som om det internationella inte fanns. Detta kommer att leda till – och det vill jag att Kerstin-Maria Stalin tar med sig – att Sverige isolerar sig och att svenska folket går förlustigt en möjlighet att säga sin mening. Jag tycker inte att detta är en god utveckling.

Lika väl som jag tycker att man skall öka möjligheterna att säga sin mening i kommunerna måste vi också skaffa oss ett forum där vi kan säga vår mening om de internationella frågor som under alla omständigheter angår alla oss.

Anf. 88 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik:

Fru talman! Vi blundar inte. Om Per Unckel hade hört mitt anförande hade han vetat att det handlade om att inte blunda. Det handlade om demokrati och att vi inte får blunda för våra barns behov. Vi måste se till att de mår bra, och vi får inte blunda för om de låtsas som om de anpassar sig. Det var detta som mitt föredrag handlade om. Sedan får vi föra en Europadebatt vid ett senare tillfälle.

Anf. 89 Statsrådet BRITTA LEJON (s):

Fru talman! Jag vill tacka riksdagen för att vi i dag har givits tillfälle att diskutera demokratin. Jag tycker att det är många kloka synpunkter som hittills har framförts i diskussionen.

De är dags att göra bokslut över århundradet. 1900-talet är det århundrade då folkstyret inledde sitt segertåg över världen. Jag säger "inledde", för det är min fasta övertygelse att människan hittills bara sett demokratin födas.

I går var jag vid Viskafors folkhögskola, som inte ligger särskilt långt från Borås. Där var 200 folkhögskoleelever samlade från hela landet för att under två dagar diskutera den svenska demokratin. Den framtidstro och det samhällsengagemang som dessa elever uttryckte är vårt samhälles största tillgång.

Andra delar av den svenska demokratins utveckling inger däremot större oro.

I höstens riksdagsval avstod nästan en femtedel av befolkningen från att använda sin rösträtt. Av dem som ändå valde att gå och rösta uttryckte 60 % att de hade ett litet förtroende för politiker. Allt färre går på poli-

tiska möten eller har förtroendeuppdrag. Mindre än 8 % av den svenska befolkningen uppger i dag att de är medlemmar i något parti. Sverige kan riskera att utvecklas till ett fåtalsvälde där enfalden styr.

De som deltar i den offentliga debatten blir allt färre. De som har förtroendeuppdrag blir allt färre och har alltfler förtroendeuppdrag. De som fattar avgörande beslut blir allt färre, men de fattar alltfler allt viktigare beslut i en allt snabbare takt.

Klyftan mellan folket och dess förtroendevalda växer. I synnerhet växer klyftan till de nya svenskarna.

Av dem som bor i Sverige och är medborgare i f.d. Jugoslavien använde vid höstens kommunalval 27 % sin rösträtt. Av de finska medborgarna röstade 40 %.

Det finns naturligtvis ingenting ödesbestämt i den här utvecklingen. Precis som demokratin och välfärdssamhället har vunnits genom människors envisa kamp kan även denna utveckling vändas åt rätt håll. Misstro kan vändas till engagemang och ömsesidigt förtroende. Enfald kan ersättas med mångfald och rikedom och klyftor med lika möjligheter för alla att delta oavsett klass, kön, fysiska förutsättningar eller etnisk bakgrund.

Under de närmaste månaderna tänker jag resa till de tio kommuner och stadsdelar där valdeltagandet var som lägst. Jag vill personligen träffa någon av dem som valt att inte använda sin rösträtt, och jag vill träffa någon som tvärtom valt att ta ett politiskt ansvar just i dessa områden där vanmakten tycks som störst. Jag tror att de alla har något att berätta.

I vårt alltmer internationaliserade samhälle har demokratin halkat efter. Ekonomi, miljöhot, kultur och medier är redan globaliserade. Det är oerhört viktigt att de internationella organisationerna utvecklas i en riktning som är positiv för hela världssamfundet. Demokratin är dödsdömd om inte också den vidgar sin verkningskraft.

Vikten av att gå och rösta i valet till Europaparlamentet skall ses i detta ljus.

1990-talets ekonomiska kris och höga arbetslöshet i vårt land är väsentliga orsaker till demokratins svaga ställning i dag. Många var de människor som tvingades ut från arbetsliv och social gemenskap. Det underminerar grunden för vårt demokratiska styrelseskick. Politikens möjligheter att styra vårt land ifrågasätts.

I dag har vi lyckats att bryta den ekonomiska nedgången och politikens spelrum har därmed ökat. Men förtroendet är brutet.

Visst är det bra för en demokrati att människor är kritiska mot makt-havare. Blind auktoritetstro hör som bekant andra samhällsskick till. Men ett visst mått av förtroende mellan väljare och valda krävs för att diskussion om samhällsfrågor skall vara meningsfull och för att det skall fattas legitima beslut.

Förtroende krävs på alla politiska nivåer, bland medborgare i kommunen, på riksplanet, i Europa och globalt. Om medborgarna inte själva eller via medierna kan få insyn i den politiska processen kan de inte heller bilda egna åsikter om eller påverka de politiska besluten. Då växer misstron.

Därför är ökad öppenhet ett demokratiskt vägval för EU. I och med Amsterdamfördraget skall en offentlighetsprincip gälla för EU-institutionernas handlingar. Det är nu en stor uppgift för den svenska

regeringen att tillsammans med andra medlemsländer också genomföra detta.

I denna kammare har vi ett uppdrag gemensamt, oavsett partifärg. Det gäller kampen mot dem som tar avstånd från demokratins principer och som använder våld och kränker människors rättigheter. Rasister, nazister och delar av den s.k. djurrättsrörelsen är några exempel.

Samhället måste naturligtvis ingripa mot dem som bryter mot lagar som har antagits i demokratisk ordning. Därutöver bör vi demokrater också möta de åsikter som dessa grupper ger uttryck för i en öppen diskussion. Diskussionen är demokratins grundläggande och unika arbetsform.

Mot de som tar våldets och brottets väg för att nå sina syften skall vi ta till vårt vassaste vapen: argumenten.

Det finns en demokratisyn som betonar valet som handling. Medborgarna uppfattas som kunder, som framför allt kräver att det som demokratin levererar är av bra kvalitet. Vi kan kalla denna demokratisyn för konkurrensdemokrati eller kunddemokrati.

Det andra synsättet kan vi kalla för deltagardemokrati, inte för att alla skall vara med och fatta varje beslut utan för att alla har en roll, antingen i diskussioner vid framtagande av de politiska förslagen, i kritiken av dem eller i beslutsfattandet på någon nivå.

Som socialdemokrat tror jag att den verkliga dynamiken i demokratin frigörs först den dag då så gott som alla människor deltar i utformandet av det gemensamma. Med den grundsynen går utvecklingen åt fel håll. Sedan 1952 har 150 000 förtroendevalda försvunnit i det här landet.

Utvecklingen går också åt fel håll när valdeltagandet sjunker. Kompassen pekar på samma sätt fel när allt färre människor väljer att engagera sig i partier och folkrörelser. Vi borde bli fler.

För en rättvis diskussion krävs också att vi framhåller det som är positivt och det som är möjligt att göra.

Vid en internationell jämförelse har Sverige väl fungerande partier, kunniga och engagerade medborgare samt ett högt valdeltagandet.

Förväntningarna på det politiska systemet i Sverige är höga, vad gäller både själva servicen och möjligheterna att påverka.

Andelen kvinnor i våra folkvalda organ har ökat markant under 90-talet.

Personvalet gav en högre representation av utländska medborgare i kommunfullmäktigeförsamlingar runt om i landet. Alltför många människor tar ansvar för verksamhet som direkt angår dem, t.ex. i föräldrakooperativa dagis eller i elevstyrelser inom gymnasieskolan.

För att förstärka och utveckla den svenska demokratin i en positiv riktning anser jag att åtgärder bör vidtas på bl.a. följande områden:

1. Mer öppenhet skall präglade EU.
2. Medborgarskapet skall ges en ökad betydelse och medborgarrollen stärkas.
3. Skolans roll att fostra våra barn och ungdomar i demokratins anda måste stärkas.
4. Förvaltningen skall stå i medborgarnas och demokratins tjänst.

5. Den representativa demokratin skall stärkas, bl.a. genom en stärkt förtroendemannaroll. De förtroendevaldas villkor skall ses över, framför allt vad gäller invandrares och handikappades möjligheter att åta sig och fullfölja politiska uppdrag.
6. En parlamentarisk utredning om regeringsformen skall tillsättas.

1900-talet har varit demokratis genombrottssekel. Kolonialism, rasism, fascism, öststatskommunism och apartheid har ersatts av demokrati i alltfler länder. Samtidigt upplever många av oss i de etablerade demokratierna att människors förtroende för och deltagande i vår demokrati minskar. Det påminner oss om att demokratin måste återerövas av varje ny generation. Det gäller också oss. Låt oss börja nu.

Anf. 90 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Först ett pikant påpekande: Jag håller med statsrådet Lejon om att det är synd och skam att vi har tappat 150 000 kommunala förtroendemen sedan början på 50-talet. Av hänsyn till statsrådet skall jag emellertid inte upplysa om vad detta egentligen beror på.

Det var ett vackert tal, statsrådet. Men vad vill regeringen egentligen göra?

Vad vill regeringen göra i alla de hänseenden som debatten hittills har kretsat kring? Vad vill regeringen göra med valen? Skall vi fortsätta att ha val på hösten, trots att alla nu inser att det inte fungerar? Hur skall det gå med den kommunala självstyrelsen? Många här har talat för att kommunerna måste få en ökad möjlighet att själva och självständigt sörja för sina medborgares framtid. Ingvar Svensson talade om behovet av maktindelning i ett tidigare inlägg. Vad tycker regeringen om detta? Statsrådet underströk behovet av öppenhet i Europa. Alldeles utmärkt! Men vad vill regeringen göra i relationen mellan ministerråd och parlament i Europa? Hur vill regeringen verka i EU för att skärpa det folkliga inflytandet över den europeiska unionen?

Svar utöver anförandet tror jag skulle föra denna debatt en bra bit framåt.

Anf. 91 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! När det gäller ett flertal av de frågor som har ställts till mig – frågorna om folkomröstningar, skilda valdagar, direktval till kommundelsnämnder och förändrad budgetprocess – är det så att allt det som rör grundlagarna och förändringar av regeringsformen mycket väl passar att fundera över i den parlamentariska utredning som vi gemensamt skall ägna oss åt framöver.

För närvarande bereder vi i Regeringskansliet ett underlag för detta. Innan några direktiv har fastställts kommer överläggningar att föras mellan partierna. Därför avstår jag nu från att närmare gå in på det som har direkt koppling till grundlagsändringar.

Anf. 92 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Det är nästan så att jag vill låna ett argument av Lars Bäckström, nämligen att det gäller att föra grundlagsdebatten i öppna former och inte bara mellan några få.

Jag välkomnar ett beslut om en grundlagsutredning. Men jag är lite orolig att statsrådet begränsar den till regeringsformen, därför att flera av de diskussioner som vi har fört här i dag faktiskt inte formellt sett handlar om regeringsformen utan t.ex. om valdagen. Jag skulle välkomna ett något bredare perspektiv på den diskussion som vi skall ha om grundlagen, så att det kan täcka in alla de aspekter som vi här har talat om. I all välvilja och välmening tror jag faktiskt att de är inlänkade i varandra.

Jag skulle likväl vilja efterlysa statsrådets eget deltagande i denna diskussion. Vi skall inte nagla fast henne vid varje kommatecken, men någon liten uppfattning om vad statsrådet själv tycker skulle åtminstone öka vitaliteten i det meningsutbyte som jag tror att vi alla är överens om att vi skulle behöva ha.

Får jag dessutom, fru talman, till sist fråga: Hur blir det med upplysningskampanjen om kommunismen? När kommer den, och hur kommer den att se ut?

Anf. 93 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! Jag står så gärna till tjänst med ett antal upplysningar om vad jag tycker, men när det gäller grundlagsfrågorna avstår jag för närvarande från att göra det.

Däremot skulle jag vilja ta tillfället i akt att nämna något om min syn på folkomröstningar, för jag tycker att det är oerhört väsentligt.

Regeringen genomför nu en bred analys av ett stort antal demokrati-förslag. Syftet är att stärka medborgarnas möjligheter att få insyn i och delta i den representativa demokratin, men det är också väsentligt i vår demokrati att man kan utkräva ett ansvar av dem som är valda representeranter. Mot den bakgrunden är min principiella inställning att jag helst vill undvika förändringar som begränsar ansvarsutkrävandet. Det ger också en *hint* om min inställning till mindre lyckade utformningar av folkomröstningsinstitut.

Anf. 94 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Statsrådet slog undan en hel del av mina frågor när hon talade om att det kommer en utredning om regeringsformen. Jag hade just tänkt ställa frågor om författningsdomstolen, kommunernas kompetens och även detta med folkomröstningsinstitutet.

Jag förstår att statsrådet inte vill gå in i någon detaljdiskussion om dessa frågor. Men jag hoppas att man, när direktiven skrivs, inte bara begränsar sig till de politiska institutionerna utan att man ser över regeringsformen även som grundläggande rättsnorm för rättssamhället.

Anf. 95 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag hade tänkt inleda med att säga att det i flera avseenden var ett intressant anförande, även om jag fick lite problem i och med att statsrådet sade att hon i dag vill undvika att diskutera flera av de frågor som är uppe till diskussion. I viss mån kan det vara förståeligt, men det är väl alldeles uppenbart att debatten blir lite mindre rolig och spännande.

Låt mig ändå ta fasta på några av de saker som väl förenar oss, som oron över vad som nu händer i den svenska demokratin och vad det innebär att så oerhört många förtroendemän – 150 000, enligt statsrådet – har

försvunnit beroende på de reformer i form av kommunsammanläggningar som har ägt rum.

Låt mig få anknyta till denna del och peka på att två av de frågor som jag nämnde i mitt inledningsanförande har beröring med detta. Även om vi inte kan återskapa alla de kommuner och alla de förtroendemän som fanns i början på 40-talet i vårt land, är det klart att både en positivare syn på kommunindelningar än den som socialdemokraterna hittills har visat och en positivare syn på frågan om att göra det möjligt med direktval till kommunfullmäktige skulle kunna vara kanske en svag men ändå en viss ersättning för de förtroendemän som har försvunnit.

Med tanke på att Lars Bäckström, i alla fall personligen, anslöt sig till vår syn på direktval, kanske vi kan få anslutning av fler.

Anf. 96 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! När det gäller skilda valdagar är jag personligen rädd att det inte kommer att stärka intresset för de lokala frågorna. Ändå ställer jag mig absolut inte avvisande till att föra diskussioner om detta. Jag är medveten om att det är många som har en annan syn än jag.

När det gäller frågan om direktval till kommunfullmäktige ställer jag mig inte heller där avvisande till att föra en diskussion. Men jag befärar att en sådan reform riskerar att bli skendemokratisk. Det beror på att den ekonomiska makten faktiskt är den reella, och den ligger kvar i kommunfullmäktige. Direktval till kommunfullmäktige skulle kunna innebära att vi inte förstärker demokratin utan att vi förstärker konflikterna mellan de olika organen.

Anf. 97 BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Det är utmärkt att vi skall ta en diskussion om att åter skapa en situation med skilda valdagar, större möjlighet att få insyn i den kommunala verksamheten och utkräva ansvar. Det är många partier i denna kammare som är för detta. Det är t.o.m. möjligt att det snart är en majoritet för det. Det är egentligen bara Socialdemokraterna och Vänsterpartiet som är emot det, så en debatt som kan påverka er skulle förstås vara ett stort framsteg.

I frågan om direktvalda kommun- eller stadsfullmäktige kan jag i denna avslutningsreplik peka på att för bara något år sedan i den största av landets kommuner, den som vi befinner oss i just nu, hemställde alla partier, inklusive Socialdemokraterna men med undantag av Moderaterna, att få pröva direktval till stadsfullmäktige. Tyvärr avvisades detta förra gången, men är ni mer öppna nu så är det ett steg åt rätt håll.

Anf. 98 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är väldigt bra att regeringen har utsett ett statsråd med ansvar för demokratins utveckling. Men demokratiministern kan inte ensam utveckla demokratin, det har jag förståelse för.

Statsrådet Lejon sade här att den ekonomiska makten är den reella. Jag vill bara se så att vi fortfarande i alla fall har *den* samsynen inom arbetarrörelsen, att det verkligen är så vi tycker inte bara när det gäller kommunerna.

De här sex punkterna är nog bra. Men visst är det så att vi också måste ha en debatt om den ekonomiska makten i samhället kontra demo-

kratin. Jag menar att den ekonomiska makten i dag alltmer får övertaget mot de demokratiska institutionerna. Det är i alla fall viktigt om vi kan konstatera att vi fortfarande har samma syn, att vi fortfarande har den synen gemensamt att demokratin inte får göra halt vid arbetsplatserna utan att vi måste ha en demokratisk process här i riksdagen som stärker löntagarnas ställning i arbetslivet, arbetsrätten.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

Anf. 99 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! Lars Bäckström tar upp en av de grundläggande demokratifrågorna. Jag berörde i mitt inledningsanförande, och jag instämmer i, synen att ekonomin i dag har en oerhört stor makt i samhället internationellt sett. Politiken har fått stå tillbaka. Jag är faktiskt helt övertygad om att det är en av förklaringarna till att vi i dag har brister i den svenska demokratin.

Den internationaliserade värld vi lever i har ställt demokratin inför nya utmaningar som vi ännu inte har hittat svaren på. Det är inte bara väljare som känner vanmakt i dag. Det är också förtroendevalda som känner vanmakt och faktiskt maktlöshet. Så jag är överens med Bäckström om att vi måste hitta arenor för att stärka politikens makt.

Anf. 100 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det tycker jag var ett värdefullt klagörande. Då tror jag att vi vid nästa genomgång av det här slaget skall lägga till en sjunde och en åttonde punkt just vad gäller det här. Jag tror inte heller att vi i Vänsterpartiet har de slutliga svaren på hur vi skall lösa detta. Men det är märkligt att det inte är några andra än ni socialdemokrater och vi i Vänsterpartiet som över huvud taget ser denna problemställning och ser att den hör ihop med demokratins utveckling. Det är värdefullt.

Sedan har jag en liten sakfråga som jag måste ställa till statsrådet Lejon. Det här med att medborgaren skulle ha motionsrätt till kommunfullmäktige, som i alla fall tillskrivs Lejon, är det så välbetänkt egentligen? Det finns ju ett beredningstvång också. Jag ser kanske fler problem än möjligheter med den idén.

Anf. 101 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! Jo, det är riktigt att jag har sagt att jag tycker att det skulle kunna vara en stor tillgång. Jag är övertygad om det. Det är dock inte jag som har lanserat förslaget ursprungligen utan det är ett utredningsbetänkande. Det är ett av alla de demokratiförslag som vi nu ser över i Regeringskansliet.

Jag är medveten om att de flesta som är kommunalpolitiskt aktiva ser svårigheter och problem med det här förslaget. Jag kommer naturligtvis inte att lämna något förslag som jag inte tror hanterar de frågetecken som hittills har rests kring detta.

Anf. 102 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag har också en fråga till statsrådet Britta Lejon. Det gäller EU-valet. Vi har ju i flera anföranden kunnat höra att man har diskuterat hur viktigt det är med en större folklig förankring när det gäl-

ler EU. Man pratar om ett folkligt Europa. Då är det också viktigt att alla kan känna sig delaktiga i det här nya Europa.

Vi tror ju ofta att vi har kommit väldigt långt när det gäller de mänskliga rättigheterna i vår världsdel och att problemen med att få delta i val bara berör andra världsdelar. Men vi har fortfarande blinda fläckar på vår egen karta här i Europa. Då talar jag om valet till EU-parlamentet. Vi har ju vår svenska lagstiftning, och vi kan inte lagstifta över hur andra länder skall reglera rätten att delta i offentliga val. Men vi kan ändå tillsammans med våra kolleger bedriva en debatt.

Det är alltså så att ute i Europa kan inte alla på samma sätt som här i Sverige delta i valet till EU-parlamentet. Det kan kanske bero på att man har varit dömd, på att man sitter i fängelse eller på att man har psykiska problem. Skulle ministern kunna tänka sig att bidra till att fler får delta i valet till EU-parlamentet?

Anf. 103 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! Carina Hägg tar upp en för mig helt ny frågeställning, så jag har tyvärr inte möjlighet att ge några kloka svar. Men jag tar med mig frågan och återkommer gärna.

Anf. 104 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag vill gärna understryka hur viktigt det är för ett land som Sverige, som gång på gång tar upp denna möjlighet och rättighet när det gäller andra länder och världsdelar, att vi också ser till att vi är väldigt duktiga på detta i Europa. Vi får inte glömma bort dessa människor, som tidigare i Sverige inte var myndigförklarade. Det är inte så många år sedan vi själva lyfte den här spärren för människor att delta i allmänna val. Många länder i Europa har detta kvar – för att inte tala om de länder som är på väg in i EU. De har också de här problemen i sitt bagage.

I England är det t.ex. så att är du dömd och avtjänar ett fängelsestraff, kanske så kort som 14 dagar, får du inte delta i allmänna val. Det är alltså också bland de länder som vi räknar som väldigt framstående demokratier som de här problemen fortfarande finns kvar. Jag tycker att det är väldigt angeläget att vi hjälper till för att tillsammans tvätta bort de här fläckarna på Europas demokratiska karta.

Anf. 105 RIGMOR AHLSTEDT (c) replik:

Fru talman! Även jag reagerade när statsrådet var bekymrad över att vi hade fått ett minskat antal förtroendevalda. Jag har delvis fått klart för mig att man inte får något svar när det gäller t.ex. synen på att dela kommunerna för att få tillbaka fler förtroendevalda. Men det som bekymrar mig är fritidspolitikernas möjligheter att delta aktivt i politiken. Hur är det med demokratin för t.ex. kvinnor och unga män när det gäller att delta i politiken?

Då undrar jag hur statsrådet ser på detta att kunna kombinera arbetsliv och familjeliv med att också ha ett politiskt uppdrag. Det skulle gagna möjligheten att få fler människor som ägnar sig åt politik om vi fick in den biten och fick gehör för detta uppifrån så att säga.

Anf. 106 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! Rigmor Ahlstedt lyfter fram en fråga som även har bekymrat mig, och som jag ser som oerhört väsentlig. Det var också en av de punkter jag tog upp som viktig att jobba med framöver. Det gäller att underlätta för människor att vara förtroendevalda i Sverige i dag. Det är tufft att vara det i dag. Det är svårt att få uppdraget att gå ihop med ett familjeliv när vi har den familjestruktur vi har i dag.

Vi håller alltså på att titta på vad vi kan göra för att underlätta det här. Men också partierna har här ett oerhört stort ansvar att fundera över vilka arbetsformer man ålägger sina förtroendevalda. Men jag instämmer i problembeskrivningarna. Jag tycker att det är ett angeläget område att hitta lösningar på.

Anf. 107 RIGMOR AHLSTEDT (c) replik:

Fru talman! Då vill jag bara framföra ett stort tack och önska lycka till med denna uppgift.

Anf. 108 STEN LUNDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag skulle först vilja tacka statsrådet för vad jag också tyckte var ett ganska utmärkt inlägg där det fanns en insikt om att demokratin är betydelsefull överallt. Jag har i viss mån fått svar på den fråga jag tänkte ställa genom svaret till Lars Bäckström, nämligen detta att socialdemokratin fortfarande umgås med tankar på hur man skall kunna skärpa den demokratiska makten över kapitalismen.

Enligt mitt sätt att se är demokratin den bästa styrelseformen vid varje tillfälle då det finns mänsklig aktivitet. I dag ser vi ett koppel av anfall mot bl.a. arbetsrätten. Min fråga är då: Är det möjligt för socialdemokratin att återigen ta upp en debatt om att försöka skärpa arbetsrätten så att den enskilde anställda faktiskt är delaktig i de beslut som är helt avgörande för hans eget liv och leverne?

Anf. 109 Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik:

Fru talman! Som f.d. fackligt förtroendevald anser jag ju att staten så långt som möjligt skall hålla sig borta från spelreglerna på arbetsmarknaden. Den inställningen tycker jag bär långt.

Sten Lundström lyfter fram frågan om arbetsrättens framtida utformning. Det är bara att konstatera att parterna hittills inte har lyckats enas. Men det är också så att vi från regeringens sida är medvetna om att vi måste komma framåt. Därför har vi ju tagit initiativ till att försöka få de här samtalen mellan parterna att fortsätta.

Jag är medveten om att de samtalen kanske inte riktigt förs i ljuset av de frågeställningar som Sten Lundström hade önskat sig. Men huvudsaken är att parterna gemensamt diskuterar arbetsrätten inför framtiden.

Anf. 110 STEN LUNDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att det historiskt bara är genom arbetarrörelsens politiska och fackliga verksamhet som man har lyckats flytta fram positionerna när det gäller demokratin. Den politiska organisationen har gång på gång visat sig ha en avgörande betydelse för att stärka de demokratiska möjligheterna på arbetsplatsen.

Jag tycker att det är uppgivenhet från socialdemokratin sida att släppa den politiska delen av arbetarrörelsen när det gäller att utveckla demokratin på arbetsmarknaden.

Anf. 111 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Deltagande statsråd har lagt sig till med att inleda sina anföranden med att göra bokslut över århundradet. Det gjorde även Lars Engqvist i går. Och lite grann som det blev i går blev det också i dag. Jag tror att tanken var att det skulle börja med någonting väldigt negativt som sedan enbart har haft en positiv utveckling. Men i statsrådet Lejons fall landar det i en mycket mörk beskrivning av de många problem som jag tror att många skulle instämma i att den svenska demokratin har i det sena 1990-talet.

Då hade det också varit klädsamt att samtidigt fylla på med lite fler inslag av analys och lösningar och att inte bara teckna denna mörka bild, som jag tyckte att statsrådet gjorde. De yttre tecken som här nämns – färre som engagerar sig, färre som är på möten, färre som är medlemmar, färre som över huvud taget bryr sig – har naturligtvis djupliggande skäl. Jag tror att det är för enkelt att säga att det enkom skulle hänga ihop med någon sorts ekonomiska problem på 90-talet. Fenomenen uppträdde faktiskt långt tidigare än så.

Låt mig också bara säga att det alldeles för ofta blir just de enkla greppen som används. Frågan om valdagen var bl.a. uppe. Då vill jag påminna om det huvudargument som har använts, inte av statsrådet i dag, men annars av ledande socialdemokrater, för att inte vilja ta i frågan. Det har varit att vädret möjligtvis är för bra på våren för att man skall kunna ha valdagen då, och därmed skulle det kunna leda till lägre valdeltagande än en tänkt regnig septembersöndag. Det är klart att det ju inte är ett adelsmärke för demokratin att gömma sig bakom den typen av invändningar.

Ingvar Carlsson höll ett mycket bra anförande när han avgick. Det är ofta så med politiker, de är bäst när de avgår. Så var det också med Ingvar Carlsson. Han berättade om den utveckling han hade sett under 40 år i Sverige riksdag. Hans vittnesbörd var lite av det som också Britta Lejon var inne på här i dag. När han kom in i riksdagen på 1950-talet tog man tio år på sig att fatta de stora besluten. Han nämnde bl.a. ATP-beslutet. Lite elakt skulle man kunna tillägga att det blev fel ändå. Men 40 år senare, när han lämnade riksdagen, fattade man tio liknande beslut varje år. Britta Lejon var också inne på det uppdrivna tempot.

Jag tycker om den liknelsen, men jag har alltid undrat vad det leder till för slutsatser. Om det är ett i grunden mycket förhöjt beslutstempo som kännetecknar den svenska demokratin kan naturligtvis inte demokratiuppfattningen byggas på att det folkliga inflytandet består i en rösträtt som man förfogar över vart fjärde år. Det blir helt otillräckligt i ett samhälle där besluten fattas så ofta och med så högt tempo och där ju en situation som kanske rådde 1998 inte ens delvis stämmer på den utveckling som sker fram till år 2002. Då blir det otillräckligt.

Det må statsrådet kalla för – och det var väldigt vackert – kunddemokrati eller vad det nu var, dvs. att det faktiskt inte bara handlar om att få vara publik till politiker. Det är ju ofta det problem vi skisserar här i kammaren. Hur skall vi få fler att lyssna till oss? Hur skall vi få fler att

lyssna till statsdelsnämnder, till fullmäktigesammanträden? Men vi tänker aldrig tanken: Hur skall vi få fler medborgare att fatta egna beslut? Det menar jag på borde vara en självklarhet i en modern mogen demokrati. Det är en minst lika viktig diskussion som att politiker har en publik. Men väldigt sällan lyfter sig demokratidebatten i Sverige över den nivån. Det skall bara handla om publiken som skall tycka och känna, och sedan skall det ändå alltid landa på politiska beslut. Jag tycker att det är kärnan i väldigt mycket av problematiken när det gäller demokratidiskussionen.

Det handlar om att vinna varje generation för demokratin. Så är det. Själv är jag 60-talist och kom in i det politiska livet under 1980-talet. Då slog det mig hur ofta man i demokratins namn bekämpade människor som själva ville bestämma mer över sin egen vardag. Problemet var inte att försöka få med de grupper som vi behjärtansvärt talar om här. Problemet var inte att få utanförskap att bli innanförskap eller att få ett ökat valdeltagande bland invandrare. Nej, problemet var alla dessa föräldrar som ville ta över skolor och som var osolidariska med enhetstankarna som hade tänkts i Sveriges riksdag. Problemet var de som ville ta över barnomsorg. Problemet var de som ville ha mer av lokalt självbestämmande. I den svenska enhetsstaten passade detta inte in. Jag upplevde ett 1980-tal där politiker ägnade mer kraft åt att bekämpa den som ville något än att bry sig om den som faktiskt var svag och stod vid sidan om. Det är ett allvarligt problem.

Jag tycker att vi har tydliga tecken på strukturella problem i den svenska demokratin, som jag inte hänför till någon sorts kritik eller till att vi skall byta samhällssystem. Det är väl känt och bevisat av många att det inte finns några bättre alternativ till demokratin som är värda att pröva eller gå över till. Nej, det är i sina strukturer, i sina former, som demokratin har fått problem.

Problemet med den gamla uppfattningen att vi lever i en folkrörelsedemokrati är ju att folkrörelserna knappt består av vare sig folk eller rörelser längre. De har stelnat i mycket av sina former. De företräder alltmer sällan medborgarnas genuina intressen, och det finns mycket inre maktsfärer, inre maktproblem. Vi har ett partiväsen som har stora problem. Det handlar inte bara om att det är färre som har uppdrag, att det är färre som är medlemmar. Det finns i partiernas strukturer en väldig introvert verkansgrad. Man tittar inåt, man blickar inåt. Man ägnar stor diskussion åt inre nomineringsprocesser, det spel som föregår uppsättande av listor.

Här blir personvalet viktigt. Personvalets främsta merit är inte att det har fått in några invandrare i fullmäktigeförsamlingar, även om det också är gott och väl. Den främsta meriten är att det har rubbat maktbalansen mellan partierna och den enskilde företrädaren. Den enskilde företrädaren har på det här sättet fått en direktlänk till sina väljare, som inte behöver ta omvägen via inre kottierier inne i de politiska partierna.

I en tid när de politiska partierna krymper som en del av den svenska verkligheten är det ett allvarligt problem för demokratin att vi har lagt all makt och allt inflytande över vilka som skall representera oss inne i dessa små kottierier. Då är det oerhört väsentligt att medborgarna bjuds in, inte bara till att vart fjärde år få tycka något om ett parti. Det är också viktigt att de får börja orientera sig utifrån personer, att de får tycka någonting

om de makthavare som i dag blir allt mäktigare, dvs. de enskilda företrädarna i de politiska partierna. Det är ju baksidan av det som Ingvar Carlsson sade. Det förhöjda tempot har gjort att makten landar hos några få, därför att de politiska strukturerna, våra partistämmor och kongresser, inte hänger med som det en gång var tänkt. 1950-talet råder inte längre i svensk politik.

Det här, menar jag, är några av problemen som jag bara har kunnat toucha. De verkliga grundläggande problemen, de maktproblem vi talar om, som Sveriges riksdag som institution lider av, är att det inte är någon som har tagit makten ifrån oss, men väldigt mycket har kommit att förändras. Den här institutionen med 349 ledamöter hänger inte med i det tempo som gäller i dag. Det är några få som fattar beslut i stängda rum, partiledare eller andra. Det är den diskussionen vi måste ha med oss. Det är den diskussionen vi måste föra när vi pratar personval, när vi pratar partiutveckling och demokratiutveckling i fortsättningen.

Anf. 112 RIGMOR AHLSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag har alltid undrat över moderaterna när man pratar om demokrati och om att man inte hänger med. Jag skulle vilja veta på vilket sätt det skall bli bättre demokrati. Vilka synpunkter och råd har moderaterna för att det skall bli bättre demokrati? Hur skall riksdagen kunna förändras för att inte vara så stelbent och hur skall partierna kunna förändras? Vilken syn har moderaterna på det? När jag har hört moderaterna förr har man alltid sagt att det skall vara färre politiker. Det skall vara färre politiker i utskotten. Jag skulle vilja veta hur ni ser på verklig demokrati, dvs. att få fler människor att vara med och engagera sig.

Anf. 113 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Fru talman! Om jag röstade in en representant i Sveriges riksdag skulle jag som väljare vilja vara riktigt övertygad om att den person jag röstat på – speciellt nu när personvalet kommer – också har verkligt reellt inflytande och kan företräda mig när han eller hon väl kommer in i riksdagen.

Jag menar att de många riksdagsledamöter vi har i denna kammare inte är liktydigt med att man kan få det inflytandet. Det har ju sin speciella historia att vi landade på just 349 ledamöter. Jag tror att vi är för många. Det är alldeles rätt som Rigmor Ahlstedt har sagt. Det har också Moderaterna framfört.

Jag tror att om vi har färre riksdagsledamöter, men bättre personvalda och bättre uppbackade i form av resurser för att klara det högt uppdrivna beslutstempot, kommer de att bli bättre företrädare för sina väljare, än tanken att vi skall vara så många som möjligt – så många maktlösa politiker som möjligt. Det blir någon sorts kuliss för att representera väljarna.

Det är för mig gårdagens syn på demokratin. Den syn vi skall ha nu är att våra företrädare skall kunna representera oss med ett reellt inflytande.

Anf. 114 RIGMOR AHLSTEDT (c) replik:

Fru talman! Menar Fredrik Reinfeldt att vi skall ha ett renodlat personval fritt från partier?

Anf. 115 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Fru talman! Nej, det menar jag inte. Jag menar att den blandform som alla länder, med några få undantag, nu söker sig fram till är det bästa.

Man bör dock notera att Sverige står i den ena extrempositionen. Inget annat land har en sådan extrem makt förlagd till de politiska partierna.

Jag menar att man kan balansera det bättre. Dvs. partierna består men de enskilda personerna får ett ökat inflytande med större grad av personval.

Mitt parti har tidigare tittat på det tyska valsystemet som i effekt ger väljarna två röster, en på person och en på parti. Det tror jag kan vara en framkomlig väg. Jag vill, som sagt, tro att partiväsendet skall överleva, men inte utan betydande reformer och förändringar jämfört med hur det ser ut i dag. Nu lever partierna som om det fortfarande var 1950-talets beslutstempo och 1950-talets omvärldsmiljö som gällde. Det gör att de politiska partierna har stora problem, menar jag, att dra till sig intresse framför allt från den yngre generationen.

Anf. 116 MATS EINARSSON (v):

Fru talman! Jag är inte bara riksdagsledamot, utan också kommunalpolitiker, för att travestera blöjreklamen. Jag är sedan i höstas vice ordförande i kommunstyrelsens demokrati- och integrationsberedning i Botkyrka söder om Stockholm – för övrigt ett organ som tillkommit på Vänsterpartiets initiativ.

Liknande organ tillsätts i alltfler kommuner, och jag vågar nog påstå att det i samtliga kommuner finns en mer eller mindre intensiv diskussion om demokratins problem. Ett lågt och sjunkande valdeltagande är bara ett av symptomen på att den svenska politiska demokratin i dag brottas med stora och komplexa problem.

I Botkyrka hittar vi samma demokratiproblem som i andra kommuner, men kanske i en tydligare och allvarligare form.

Botkyrka är på många sätt en delad kommun. Norra Botkyrka, där ungefär hälften av befolkningen bor, består till största delen av så kallade miljonprogramsområden från 1970-talet. Den sociala situationen kännetecknas av låga inkomster, högt socialbidragsberoende, höga ohälsotal, låg medellivslängd, hög arbetslöshet osv. Den södra kommundelen är en genomsnittlig, relativt välmående mellanskiktstörort. De sociala klassmässiga klyftorna är sannolikt tydligare i Botkyrka än i någon annan svensk kommun.

Ungefär hälften av Botkyrkas befolkning har utländsk bakgrund; i norra Botkyrka är siffran ungefär 80 %. Ett av bostadsområdena i norra Botkyrka heter Fittja. Där finns 7 000 invånare – en svensk småstad.

Jag skall dra några siffror från Fittja. De är några år gamla, men det har inte blivit bättre.

Förvärvsfrekvensen i Fittja är 43 %. 42 % av familjerna har bostadsbidrag, 26 % har socialbidrag. Medelinkomsten 1995 var under 100 000 kr per år. Ungefär 88 % saknar eftergymnasial utbildning. 44 % har bara grundskoleutbildning, eller mindre. Det finns en inte oansenlig grupp, framför allt äldre kvinnor, som är analfabeter såväl på sitt eget språk som på svenska. Hälften av barnen har fram till nu stått utanför barnomsorgen.

Valdeltagandet 1998 var under 60 %, i flera valdistrikt bara lite drygt 40 %.

Statsrådet Lejon är naturligtvis varmt välkommen till Fittja.

Ungefär 88 % av invånarna i Fittja har ett annat språk än svenska som sitt modersmål. Bland barnen är siffran någonstans mellan 98 % och 99 ½ %.

Jag skulle kunna fortsätta, men detta får räcka som illustration.

I höstas inledde vi i Botkyrka ett stort projekt, eller rättare sagt ett helt batteri av små och stora projekt, i syfte att ”med helhetssyn och kraftsamling, som utgår från de boendes egna idéer, bryta segregationen och släppa fram invånarnas egna resurser för att tillsammans utveckla Fittja till en integrerad del av och förnyelsekraft i det svenska samhället” som den övergripande visionen formulerades.

Jag hinner inte gå närmare in på Fittjaprojektet nu, men ledstjärnorna i vårt arbete är delaktighet, förändring underifrån och demokrati. Och det är faktiskt, vågar jag påstå, inte bara vackra ord den här gången.

Jag tror att vi i Botkyrka är mer medvetna än man är på många andra håll om att integrationen är en demokratifråga, att demokratin är omöjlig utan integration, att samhället måste byggas underifrån av det folk, *demos* på grekiska, som i en demokrati skall styra, *kratein*.

Jag kan inte garantera att Fittjaprojektet kommer att bli en framgång, svårigheterna är stora och resurserna är otillräckliga. Men förutsättningarna finns och den främsta kraften är de människor som bor i Fittja.

Demokrati betyder som sagt folkmakt eller folkstyre.

Folkstyret förutsätter ett antal demokratiska fri- och rättigheter såsom yttrande- och tryckfrihet, organisationsfrihet osv., och det förutsätter demokratiska institutioner och beslutsformer såsom flerpartisystem, allmän och lika rösträtt, folkrepresentation och majoritetsprincipen.

Dessa rättigheter och institutioner är inte demokrati, men de är förutsättningar för att demokrati skall kunna råda.

Så långt råder bred politisk enighet. De krafter som öppet och principiellt ifrågasätter demokratin är numera ytterligt svaga i vårt land.

Men här gör också den liberala och konservativa demokratisynen i regel halt. Jag menar att det är nödvändigt att föra resonemanget ytterligare ett steg. De demokratiska fri- och rättigheterna är nödvändiga, men inte tillräckliga, förutsättningar för demokrati. Jag tror att vi också måste börja tala om demokratiska möjligheter.

Om inte fri- och rättigheterna åtföljs av människors – folkets, *demos* – möjligheter att faktiskt utnyttja dessa rättigheter blir demokratin en fras, en död bokstav, en ideologisk slöja över de verkliga odemokratiska maktförhållandena i samhället.

Att konstatera detta är inte att undervärdera de formella fri- och rättigheternas betydelse. Jag blev tidigare beskylld för att vara formalist, kanske med viss rätt. Detta är inte att undervärdera formaliteterna utan tvärtom att ta dem på allvar och försvara de demokratiska fri- och rättigheterna.

Sverige har i dag en i många avseenden avancerad högt utvecklad demokrati i ett historiskt och internationellt perspektiv. Men det är också nödvändigt att konstatera att demokratin i vårt land ännu är inskränkt. Den inskränks av de sociala klyftorna och orättvisorna. Den inskränks av segregationen. Den inskränks av kvinnors underordning i en patriarkal

maktstruktur. Den inskränks av bristen på språk och kunskaper. Demokratin inskränks av fattigdomen och ojämlikheten.

Då har jag ändå inte gått in på de problem som jag tidigare diskuterade med Bo Könberg, dvs. det faktum att en stor del av vårt samhälle, produktionen, ligger utanför den demokratiska maktens område.

Det oupplösliga sambandet mellan demokrati och sociala klassmässiga förhållanden gör att man inte kan tala om å ena sidan demokratifrågorna, å andra sidan välfärdsfrågorna, å tredje sidan integrationsfrågorna, å fjärde sidan jämställdheten.

Man kan inte heller, som Högern gör, möta demokratins kris genom att fly från politiken och demokratin, genom att devalvera människor från medborgare till kunder, genom att leka affär med skattebetalarnas pengar och införa diverse konstruerade marknadslösningar i den kommunala förvaltningen, genom köp-sälj-system, skol-, vård- och kulturcheckar och privatiseringar. Vi behöver inte *mindre* demokrati i vårt land – vi behöver mer.

Om vi lyckas bryta segregationen i Fittja, bryter vi den genom att bygga demokrati, folkmakt, underifrån. Eller rättare sagt: *Fittjaborna* bryter segregationen genom att själva erövra den folkmakt som rätteligen tillhör dem.

Anf. 117 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Mats Einarsson sade i ett tidigare inlägg att demokratin gäller allt. Han var även i sitt huvudanförande inne på de demokratiska möjligheterna. Tycker verkligen Mats Einarsson att demokratin skall gälla allt?

Jag vet att det marxistiska tänkandet inrymmer den här interventionismen, dvs. att man skall kunna lägga sig i allt i individens tillvaro. Jag skall nu snart gå ut för att äta en försenad lunch. Har demokratin verkligen att göra med om jag väljer salt sill eller ärtsoppa, Mats Einarsson?

Anf. 118 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag kan försäkra att Vänsterpartiet icke kommer att kräva att riksdagens kammare skall fatta beslut om Ingvar Svenssons lunch.

Nej, demokratin skall icke gälla allt. Däremot har jag sagt att ett samhälle vars bas – det som avgör samhällets utveckling, nämligen produktionen – ligger utanför den demokratiska sfären, icke kan vara fullt ut demokratiskt. Vi kan ha en lång diskussion om i vilka former, på vilka nivåer etc. som vi utvecklar demokratin i den ekonomiska sfären, men själva principen är den att ett fullt ut demokratiskt samhälle inte kan överlåta produktionen åt en liten grupp kapitalägare.

Anf. 119 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Det är ju bra att Mats Einarsson nyanserar sig något här. Det tidigare uttalandet gick just ut på att demokratin gäller allt.

Det finns tyvärr en tendens hos vänsterpartister att inflatera demokratibegreppet. Det finns olika frågor som vi politiker demokratiskt beslutar om. När det gäller rättssamhälle och välfärdssamhälle beslutar vi åtminstone om vissa delar. Det finns också ett civilt samhälle, men Vänsterpartiet tycks ha glömt bort att politiken där inte kan intervensera. Där behövs det avgränsningar för den politiska kompetensen.

Anf. 120 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag kan på ett sätt hålla med Ingvar Svensson, nämligen att demokratibegreppet ibland tenderar att holkas ur. Vi har en tendens – och det gäller ibland nog även vänsterpartister – att i begreppet demokrati räkna in allting som är bra. Jag tror att det är olyckligt. Vi bör nog se begreppet demokrati som en styrelseform. Sedan behövs det förutsättningar som handlar om jämlikhet, trygghet och sådana saker, men det är icke demokrati, utan demokrati är en styrelseform.

Sedan har vi olika uppfattningar om vad vi kan och bör styra.

Anf. 121 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag har väldigt länge varit förbryllad över inte bara Vänsterpartiets utan också Miljöpartiets uppfattning i demokratifrågor. Båda partierna har på ett område en uppfattning som har förvånat mig, och det gäller utomparlamentariska metoder. Jag tänker då inte på dem som vaktar Kynnefjäll eller på dem som kramar träd när grävskeporna står intill dem. Jag undrar dock var gränsen går. Vi får nu se sådana aktiviteter som man brukar lägga de s.k. militanta veganerna till last.

Det här är ett mycket utforskat område, som det inte är så lätt att debattera om, men vi vet att våldet trappas upp och att människor känner sig hotade. Människor tvingas på grund av detta lämna sina jobb och är rädda både i sitt arbete och i sin vardag. Vi har två partier här i kammaren som ofta försvarar detta. Även i valrörelsen kunde man notera att de inte ville ta avstånd från den här typen av antidemokratisk verksamhet i samhället.

Anf. 122 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Efter den repliken är det nog min tur att vara förbryllad. Jag begriper inte vad Carina Hägg syftar på.

Jag vet att samtliga partier ägnar sig åt utomparlamentariska metoder i opinionsbildning, inte minst inför valen. Politiken är naturligtvis inte begränsad till den här kammaren och till kommunfullmäktigeförsamlingarna. Utomparlamentariska metoder är naturligtvis fullständigt legitima i opinionsbildningen.

Vänsterpartiet har aldrig försvarat att man med utomparlamentariska metoder upphäver demokratiskt fattade beslut, snarare tvärtom. Jag vet faktiskt inte riktigt vad Carina Hägg syftar på när hon säger att Vänsterpartiet skulle ha stött den typen av aktioner, men man måste skilja mellan opinionsbildning och försök att faktiskt sabotera de demokratiska besluten.

Anf. 123 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Det är oerhört viktigt att vi som politiker är extra tydliga med att ta avstånd från den här typen av verksamhet. Jag vet genom de efterforskningar som jag har gjort att just Miljöpartiets och Vänsterpartiets ungdomsförbund en gång hade en aktivitetshelg där man lärde sig den här typen av aktiviteter. Den helgen anses av många vara fröet till det som i dag har växt de här partierna och dem som drog i gång detta över huvudet. Det är desto viktigare att man tar ansvar för detta och tydliggör vad man menar.

Jag försökte i mitt första inlägg vara tydlig med att det finns skiljelinjer här. Det är inte fråga om detta att man vaktar Kynnefjäll, utan det gäller grövre saker. Man måste som politiker känna sitt fulla ansvar att verka för demokratin inom demokratins ramar, stärka och vidareutveckla demokratin men också att inte minst för ungdomsgrupperna tydliggöra var gränsen går.

Jag har saknat Vänsterpartiet och Miljöpartiet i den debatten. Vi har haft interpellationsdebatter om detta här i kammaren, men ni har inte varit synliga där. Jag tycker att det nu är dags att vi får klart besked om var Vänsterpartiet står.

Anf. 124 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Vi får väl försöka bättra oss och i fortsättningen delta mer i debatten. Det har vi naturligtvis ingenting emot. Men det är inte så enkelt att man kan dra en tydlig gräns mellan vad som är ur demokratisk synpunkt tillåtligt och otillåtligt.

Det klassiska exemplet är almstriden här i Stockholm, som numera snart sagt alla politiska företrädare tycker var ganska så trevlig – det var väl jättebra att man kunde stoppa bygget av tunnelbanestationen i fråga. Det var fråga om utomparlamentariska metoder, och det var dessutom ett sätt att försöka förhindra ett genomförande av demokratiskt fattade beslut. Förståelsen för den aktionen har ju ökat med avståndet i tiden.

Anf. 125 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Mitt i Mats Einarssons retorik dök det upp en formulering som var både talande och utomordentligt föraktfull. Det var någonting i stil med att människor skulle komma att reduceras till kunder.

Byt ut ordet kunder mot ”människor med rätt att fatta egna beslut”, för det är det som det gäller! Sådana människor är i Mats Einarssons föreställningsvärld reducerade.

I min föreställningsvärld har de nått det högsta målet, nämligen att få kontroll över sitt eget liv. Där går den kristallklara skiljelinjen mellan fria människor som vi och kommunister.

I den tidigare diskussionen med Lars Bäckström försökte vi reda ut vad en kommunist egentligen är. Mats Einarsson påpekar nu att det för hans del handlar om att produktionen skall ligga inom demokratin. Såvitt jag förstår är detta en klockren definition av vad det faktiskt handlar om.

Min fråga riktar sig då inte till Mats Einarsson utan till statsrådet Lejon: När kommer upplysningskampanjen om vad kommunismen har gett världen?

Anf. 126 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Mats Einarsson.

Anf. 127 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Jag vet att den gäller Mats Einarsson, men eftersom statsrådet fortfarande lyssnar, tar jag mig friheten att tilltala också henne.

Anf. 128 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tror att alla håller med om att det finns sådant som är gemensamma angelägenheter. Om dessa gemensamma angelägenheter fattar vi förhoppningsvis demokratiska beslut som är bindande för oss alla.

Om man i sådana sammanhang i stället försöker införa något slags marknad gör man just det jag sade: Man reducerar människorna från att vara medborgare till att vara kund.

Som kund, när jag går på Åhléns eller Konsum, är jag egoist, och jag väljer den tandkräm som jag har råd med, som jag tycker är godast osv. Som medborgare, när jag är med och diskuterar hur skolan eller kommunen skall skötas, är jag någonting mer än en enskild, egoistisk individ. Jag är en person som tar ansvar för hela samhället. Det är skillnaden här emellan. Genom att införa marknadsrelationer i stället för de demokratiska relationerna begränsar man demokratin.

Anf. 129 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Det som Mats Einarsson kallar marknadsrelationer kallar nästan alla vi övriga för människors fria rättigheter och val. Men vi kan ta skolan, som Mats Einarsson nämnde, som ett exempel. Jag anser att det är föräldrarnas rätt att välja skola för *sina* barn, inte Mats Einarssons. Jag vill inte att valet av mina barns skola skall träffas av Sveriges riksdag eller ens kommunfullmäktige i Botkyrka. Kalla detta gärna en marknadsrelation, Mats Einarsson; jag vet att man gör det på din kant. Men vi övriga kallar detta för att ge människan det rättmätiga inflytande över sin egen personliga framtid som hon har rätt att kräva.

Sådana människor, fru talman, är dessutom bäst skickade att ta det nödvändiga gemensamma ansvaret för det som vi under alla omständigheter *måste* fatta gemensamma beslut om. Ofria människor, Mats Einarsson, är människor som har svårt att ta också sitt demokratiska ansvar.

Anf. 130 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Valfrihet är alldeles utmärkt i väldigt många sammanhang, också när det gäller att välja skola. Det är väl alldeles utmärkt om man har möjlighet, som elev eller som förälder, att välja skola. Den möjligheten finns också i varierande utsträckning beroende på ekonomiska förutsättningar etc. i såvitt jag vet hela det här landet.

Men denna valfrihet – och vi kan diskutera exakt var gränserna skall gå – är någonting annat än demokrati. Säg då: Ja, vi tycker att valfrihet är viktigare än demokrati på den här punkten. Då blir diskussionen ärligare.

Anf. 131 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Jag vill fråga hur Mats Einarsson ser på frågan om att skattebetalarna har rätt att få valuta för skattepengarna. Tycker inte Mats Einarsson att det är viktigt att de som ansvarar för de här pengarna skapar ett system av kostnadsmedvetande bland dem som har detta ansvar? Här har man då prövat olika modeller, t.ex. köp-och-sälj-systemet, som Mats Einarsson nämnde i sitt anförande. Det var *ett* sätt att medvetandegöra kommunalt anställda människor, människor i landstingen osv., nämligen att se vad varje beslut som de fattade kostade och att göra dem kostnadsmedvetna. Det ledde till en självkritisk granskning, och man började

se om man kunde få ned kostnaderna och valde billigare alternativ som hade samma goda effekt. Tycker inte Mats Einarsson att det är en bra lösning?

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

Anf. 132 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Nej, i regel tycker jag inte att köp-och-sälj-system är en bra lösning. Visst skall vi ta ansvar för skattebetalarnas pengar och hus-hålla med resurserna. Jag har ingenting annat att tycka om den saken. Men jag tror att väldigt många kommuner fann att detta köp-och-sälj-system icke var så effektivt som man en gång trodde när det infördes. Det ledde – det är sant – till s.k. kostnadsmedvetande och minskade kostnader i vissa avseenden, men det ledde till ineffektivitet på andra områden. Därför har många kommuner avvecklat eller förändrat dessa köp-och-sälj-system som importerades i sin form så att säga från en annan sfär i samhället, den ekonomiska marknadssfären. De passade inte inom den kommunala förvaltningen. Den slutsatsen har vi dragit i Botkyrka, och jag vet att många andra kommuner har dragit den också.

Anf. 133 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Mats Einarsson säger att köp-och-sälj-system inte passar för allting. Det är svårt att sätta prislappar på mjukvara och t.ex. avgöra vad samtal mellan människor kan vara värt i pengar. Men för den skull får man ju inte slänga ut alltihopa. Man skall använda detta, tycker jag, där det passar, för att få ut valuta för skattepengarna. Jag tycker alltså inte att det är rätt att generalisera så som Mats Einarsson har gjort.

Anf. 134 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag kan gå med på att vi använder köp-och-sälj-systemen och alla andra system när de passar. Sedan kommer vi nog ute i kommunerna att ha lite olika uppfattningar om när de passar, men det är en annan diskussion än den här.

Anf. 135 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! Rekordlångt valdeltagande, politikerförakt och allt sämre engagemang i det partipolitiska arbetet var några av de orosmoln som presenterades efter valet hösten 1998, och de är alla symtom på att något inte stämmer. Alla vill ha demokrati, men allt färre vill delta i det politiska arbetet. Man får känslan av att det så att säga är lite smutsigt. Det är inte helt *fair play* att byta ut en tillvaro med trygg tjänst inom akademien till en tillvaro där människors förtroende i form av överlämnad makt är basen för arbetet. Detta är en attityd som är obegriplig om den grundas på ideala förhållanden, men fullt begriplig om den utgår från faktiska skeenden.

Dåligt valdeltagande är naturligtvis inte beroende av svag demokrati i meningen att människors delaktighet i samhällsfrågor inte fungerar. Finns det enbart ett parti att rösta på så spelar det ju ingen roll om man röstar eller ej. Om partierna inte skiljer ut sig i väsentliga frågor behöver man inte heller välja. Vidare kan människor tycka att andra kanaler för påtryckningar och påverkan är mer effektiva och ägnar sig då åt opin-

ionsbildning av olika slag. Utifrån de förhållanden som gäller i det här landet tolkar jag valdeltagandet som en signal om förlorad tilltro till det demokratiska systemet.

Fru talman! Varje medborgare har makten i sin röst och delegerar den till människor som han eller hon har förtroende för. Förtroende byggs upp på ömsesidighet mellan människor och följer vissa etiska principer, som t.ex. att löften skall hållas, budskapet skall vara tydligt, synsättet få konsekvenser för handlandet och att politiker är ärliga i sina samspel.

I dessa avseenden har många politiker i alltför hög grad brutit mot de etiska principer som varje professionell grupp måste upprätthålla för att behålla sin status i samhället.

Låt mig ta ett exempel från var och en av dessa fyra etiska principer.

Den första principen är att givna löften skall hållas. Detta rör enhets-
taxan för barnomsorgen som socialdemokraterna lovade veckan före valet. Många föräldrar gav sin röst till partiet för att det här förslaget skulle gå igenom. Trots att socialdemokraterna sitter i maktposition förverkligas inte det löfte som gavs till hela svenska folket. En fråga som jag skulle vilja rikta till statsministern är: Är det etiskt försvarbart att inte hålla sådana löften?

Den andra principen rör oklarhet i de skäl som anges i argumentation. Att blanda ihop sakliga och ideologiska skäl förhindrar medborgarna att förstå varför vissa ställningstaganden görs. Det exempel jag vill ta här rör lägre skatt inom tjänstesektorn. Åsbrink påstod i samband med en frågestund här i kammaren att lägre skatt inte nödvändigtvis skulle ge fler jobb och att inga skattesubventioner var aktuella. Skulle han vara ärlig tror jag att svaret hade blivit: Vi har inte bedrivit någon försöksverksamhet och vi vill inte det, för av ideologiska skäl är vi inte beredda att ha en lägre skatt även om det ger fler jobb. En fråga till Erik Åsbrink är: Är det etiskt riktigt att medvetet vara otydlig mot sina väljare?

Den tredje principen handlar om att synsättet, eller man skall kanske säga ideologin, skall få konsekvenser för handlandet och överföras till konkreta åtgärder. De exempel jag vill hämta där handlar om valfriheten i barnomsorgen.

Den första frågan är naturligtvis: Är valfriheten riktad enbart till föräldrar, eller skulle man kunna rikta den också till barnen? Ett barn kanske inte självklart skulle välja att vistas hela dagen med tio andra barn.

Den andra frågan, som jag skulle vilja ge socialministern, är: Varför är föräldrar, de som kanske älskar barnet mest, de enda som diskvalificeras vad gäller omsorgen om barnet?

Att få del av offentliga skattemedel för omsorg om barnen gäller enbart om någon annan än föräldern utför omsorgen. Är det etiskt försvarbart att tala om valfrihet och samtidigt begränsa den av oförklarliga skäl?

Den fjärde etiska principen jag vill beröra är politikerrollen. Den är vi alla i den här kammaren involverade i. Människor ställer frågor till politiker, och politiker svarar med något de tänkt ut att säga. I debatter är det inte svårt att följa hur olika anföranden egentligen avlöser varandra och inte alls är kopplade till de frågor och svar som förväntas av lyssnaren. Jag menar att sådana kommunikationer är oärliga.

I andra fall nonchaleras en frågeställare. Själv kände jag mig som ny här i höstas inte särskilt respekterad när jag på min första fråga i kammaren inte fick svar från den minister som jag tillfrågat, nämligen Björn

Rosengren. Åsbrink valde att tolka min fråga till sin fördel, precis som att jag själv inte är tillräckligt kompetent att bedöma vem jag vill fråga och om vad. Dessutom tolkade Åsbrink frågan fel.

Att öppet välja att inte svara eller att ge bristfälliga svar anser jag är bättre än att ta på sig rollen att ha svar på alla frågor, alternativt slingra sig eller rentav utnyttja talutrymmet för eget anförande.

Fru talman! Om vi vill bygga upp tilltron till demokratin måste vi utgå från kärnan, etiska principer som medborgarna, våra väljare, och vi är överens om. Jag har här berört fyra principer.

- Löften skall hållas.
- Vi skall hålla isär ideologiska och sakliga skäl, dvs. tydlighet i argumentation.
- Det grundläggande synsättet skall vara märkbart och få konsekvenser i åtgärder och förslag.
- Ärlighet i det politiska samspelet.

Inga av dessa principer är särskilt märkvärdiga i sammanhang där människor möts och skall samarbeta på olika arenor. De är snarare självklarheter i de situationer där våra väljare är aktörer.

Skall vi vända på trenden och bygga upp tilltron till demokratin och det politiska systemet måste vi själva kunna klargöra de spelregler vi vill skall gälla men också lyssna till de spelregler som väljarna förväntar sig att vi skall följa. Det är väljarna som delegerar sin makt genom sin röst. En klar kommunikation med tydliga etiska principer är livsnerven i en stark demokrati byggd på människors engagemang och framtidstro.

Anf. 136 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! I Norge har kristdemokraterna talat om det som man åtminstone tidigare talade om i Sverige, nämligen en värdekommission efter det att man tagit makten i Norge. Nu visar det sig att väldigt mycket av detta har blivit en bumerang mot den norska kd-ledda regeringen.

Det är lättare att tala om etik och moral än att fylla begreppen med innehåll. Det har visat sig att det inte är så lätt att tala om t.ex. hur man skall använda oljepengarna om man inte i samma andetag kan tänka sig att sätta upp etiska kriterier för hur det kapitalet verkar under tiden.

Vi har här fört debatter när det gäller miljövänlig upphandling och etiskt förvaltande av de finansiella resurser som finns i samhället. Där har inte kd varit positivt till att medverka till en förändring utan ställt upp på den moderata linjen. Har man i Sverige tagit lärdom av den norska problematiken och tänkt sig att kanske närma sig mina synpunkter i den här frågan?

Anf. 137 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag håller med Carina Hägg om att det viktiga är att fylla det etiska dokumentet med innehåll. Det handlar inte bara om ett skal, och det handlar inte enbart om hur. Vi arbetar inom kd-gruppen mycket med kärnfrågorna. Vad är innehållet? Sedan måste vi naturligtvis ta lärdom av både det ena och andra handlandet hitintills. Själv ser jag ett

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

problem när det gäller samspelet och ömsesidigheten mellan människor om vi inte har en etik med ett innehåll som vi är överens om.

Anf. 138 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag tolkar svaret som att etik för kd är privatmoralen. Det är den lilla världen som ni brukar tala om, det som händer inom familjen. Men när det gäller etiken i stort i samhället och att etiken också skall genomsyra de politiska besluten och också kan få inverkan på de fria kapitalrörelserna verkar det som att etiken är borta i det sammanhanget.

Anf. 139 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Så är det absolut inte. Etiken gäller ett system där vi kommer överens. Skall demokratin utvecklas vidare måste vi hitta de etiska principer där både väljarna och beslutsfattarna är överens. Det gäller naturligtvis allt i samhället.

Anf. 140 RIGMOR AHLSTEDT (c):

Fru talman! Tack för att riksdagens vårsession öppnas med en allmänpolitisk debatt. Det tycker jag är ett led i den demokratiska processen. Demokratin måste ständigt erövrats, försvaras och utvecklas.

Under julhelgen har jag ägnat viss tid till förkovran i Sveriges historia. När jag läst och tagit till mig berättelserna om kungar och drottningar, öden och äventyr, ur det förflutna finner jag likheter men också olikheter med nutiden.

Hur var det t.ex. ställt med demokratin under Erik XIV:s tid? Var det kvinnan bakom mannen, Karin Månsdotter, som var den främste rådgivaren, eller var det Jöran Persson, rådgivaren med samma namn som dagens statsminister?

Erik XIV kallade till riksdag, men jag undrar om det var en skendemokrati som då pågick. Vi är också kallade till riksdag. Jag hoppas och tror att det inte är skendemokrati som gäller här i dag. Visst är väl nutidens Göran Persson en man som sätter demokratiaspekterna i högsätet. Jag hoppas och tror det.

Har vi som partier och som enskilda ledamöter verklig möjlighet att påverka de beslut som fattas här i dag? Är besluten som fattas i riksdagen demokratiskt väl förankrade?

All makt utgår från folket. Vi som sitter i riksdagen representerar folket. Det är från våra skilda miljöer vi har förtroendet att vara ledamöter i riksdagen. Det är ett oerhört stort förtroende som vi naturligtvis väl vill leva upp till.

Är arbetssättet här i riksdagen demokratiskt? Är detta en demokratisk arbetsplats där det finns likvärdiga möjligheter för alla att utföra ett bra uppdrag? För de stora partierna, där man kan dela på uppdragen, är det möjligen det. Men för de ledamöter som tillhör ett litet parti finns det uppenbara problem. T.ex. är utskottens sammanträden förlagda till samma dagar och oftast även på samma tider. Det gör det omöjligt att kunna följa flera utskotts arbetsområden trots att man har den uppgiften. Det borde gå att förbättra.

Fru talman! När jag vandrar vidare i historieböckerna finner jag att inget är nytt under solen. Kontakterna ut över landgränserna genomsyrar historiebetydelserna, trots att kommunikationerna då var betydligt

långsammare än i dag. Syftet med utlandskontakterna tycks även ha varit ett annat än dagens. Men språkkunskaper och utbildning värderades högt även då.

Tyvärre slog sig kungarna fram med sina män och roffade åt sig land och rike. Stundom segrade de, stundom förlorade de. Gränser ändrades. Ibland var Sverige ett stort land men stundom väldigt litet.

I dag nalkas vi andra länder med demokrati och rättvisa som rättssnöre. Vi deltar i bl.a. det europeiska samarbetet.

Här kommer vi återigen in på aspekten att tillhöra en liten grupp eller en stor. Sverige är ett litet land, så det gäller att arbetssättet i t.ex. EU är så demokratiskt uppbyggt att vår röst verkligen blir hörd. Det är oerhört viktigt att vi kan påverka de beslut som fattas. Centerpartiet anser att det måste föras en öppen debatt om hur vi på bästa sätt skall kunna samverka med andra stater, så att vi medverkar till att demokratin verkligen segrar även i vår omvärld. Vi måste offensivt arbeta och påverka så att fred, säkerhet och en uthållig miljöpolitik formas. Vi kan aldrig leva i en skyddad ankdamn här uppe i Norden. Historiskt har Sverige heller aldrig isolerat sig från sin omvärld.

Fru talman! För mig är demokrati frågor som handlar om respekt, valfrihet och rättvisa. De berör alla områden där vi människor finns med och påverkar.

De berör t.ex. förhållanden mellan två parter – mellan staden och landsbygden, mellan man och kvinna, mellan myndigheter och enskilda.

Det handlar också om att se till människors behov. Det handlar om att lyssna och se möjligheterna och att ha en ödmjuk inställning till livet.

Jag vill ge er två exempel från vardagslivet hämtade från två telefonsamtal som jag fick i går.

Det första kom från en lantbrukare som var mycket upprörd. Han hade fått ett meddelande från länsstyrelsen om att man i hans skog hade funnit skyddsvärda biotoper som var värda att skydda. Han fick nu ett föreläggande om avverkningsförbud.

Visst är det bra att man aktar mångfalden i naturen, men det måste skötas med respekt för den enskilde markägaren. Jag tänker på de historiska kungarna som med dunder och brak skövlade andras egendom. Finns det en likhet anno 1999?

Jag ämnar återkomma till den frågan i en annan ordning.

Det andra samtalet kom från en kvinna som är politiskt aktiv, vilket hon trivs mycket bra med och där hon tillför mycket positivt. Nu var hon ledsen. Hennes budskap var: Jag orkar inte. Tiden räcker inte till, och jag känner mig inte sedd och accepterad längre.

Hon är dessvärre inte ensam om att känna så. Vi måste ta det på allvar. Vi måste ge människor möjligheter att förena familjeliv med arbetsliv och även att vara med och arbeta politiskt. Det är en demokratisk rättighet.

Vi måste för att detta skall vara möjligt också se möjligheterna och skapa förutsättningar så att inte minst kvinnorna kan vara med i politiska församlingar. Vi måste här i riksdagen verkligen forma ett demokratiskt välfärdssamhälle med valfrihet och rättvisa mellan olika grupper i samhället.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

Leve olikheten! I teorin är ju jämställdheten omfattande i vårt land, och vi är väl också överens om att samhället skall vara jämställt i praktiken. Men hur ser det egentligen ut?

97 % av styrelseledamöterna i börsnoterade företag är män.

93 % av professorerna är män.

80 % av cheferna inom kommuner och landsting är män.

80 % av de anställda inom kommuner och landsting är kvinnor.

86 % av lärarna på de lägre stadierna i skolan är kvinnor.

97 % av barnomsorgspersonalen i Sverige är kvinnor.

Trots att det i dag inte råder några stora skillnader mellan könen när det gäller formell kompetens, så har kvinnor som grupp en sämre position än män både inom arbetslivet och på andra områden.

Sveriges jämställda parlament kan inte acceptera detta. Och det gläder mig att det under demokratiavsnittet var tio kvinnor och tio män på talarlistan. Det är en demokratifråga att både män och kvinnor känner sig och är behövda och värderas lika förtjänstfullt.

Vi måste våga synliggöra de olika villkor som gäller. Det är dags för demokratins skull att jämställdheten så att säga lämnar jämställdhetsrummet och får plats i den ordinarie verksamheten där de verkliga besluten fattas. Kvinnor och män måste känna glädje över att få vara med och jobba i ett sant demokratiskt land där respekt och lyssnande är en given ingrediens i samhället.

Fru talman! Tack för ordet. Demokratin måste ständigt erövras, försvaras och utvecklas.

Anf. 141 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Demokrati handlar om ett förhållningssätt mellan medborgare. Det handlar om diskussion, fri debatt, benägenhet att lyssna, respekt för andra människors uppfattningar, solidaritet, samhällsansvar och att ta vara på sin nästa.

Utgångspunkten för demokratin är alla människors lika värde och alla lika rätt att få vara med och påverka beslut som styr i det samhälle som man lever i.

Demokratin har utifrån ett globalt perspektiv aldrig varit så stark i världen som i dag. Vi har internationella konventioner till skydd för de demokratiska fri- och rättigheterna. Vi har fria val. Vi har lagar och regeringsformer som bygger på dessa konventioner. Men det finns fortfarande länder på vår jord som inte har nått detta mål, och där människor ger sitt blod, sina liv för att åstadkomma ett demokratiskt styrelseskick.

I ett antal anföranden här har det sagts att demokratin inte är något som för alltid är vunnet. Den måste ständigt erövras och hoten ständigt avvärjas. För det fordras att vi identifierar hoten. Och det är det som jag tänkte ta upp i detta anförande.

Efter att ha lyssnat på debatten under dagen finner jag att det är flera andra kvinnor här i kammaren som har tagit upp en del av det som jag kommer att säga. Det är Britta Lejon, Kerstin-Maria Stalin, Yvonne Andersson och Rigmor Ahlstedt som alla har kommit in på sådant som jag därför kan gå igenom lite snabbare i mitt anförande. Det finns också anledning att fundera över att det finns så mycket gemensamt i dessa fem anföranden. Jag tror att det är ett bevis på det som Rigmor Ahlstedt tog upp, nämligen vikten av att vi har en jämställd riksdag. Vi kompletterar

varandra, och då sker det över parti- och blockgränser i en rad frågor, precis som i fråga om det som vi diskuterar nu.

Jag tog tidigare i en debatt med Lars Bäckström upp Skolverkets rapport med titeln *Vad är rätt och rättvist*, om ungdomars val i etiska situationer som uttryck för demokratisk kompetens. Den är viktig. I det replikskifte som vi hade kom Lars Bäckström mer att ägna sig åt hur medierna har behandlat den här rapporten än åt rapportens innehåll. Att många elever varken i hemmet, på fritiden eller i skolan medvetet tränar sig att se och hävda sin inre demokratiska värdebas är något mycket allvarligt. Det är här uppenbart att Skolverket ser skolans roll i detta arbete – att eleverna skall kunna gå ut i livet med demokratin som ledstjärna.

Ett annat hot som jag vill ta upp, vilket Britta Lejon berörde i sitt anförande, är den fundamentalism i samhället som just nu tar sig uttryck i nätattacker och andra attacker från djurrättsaktivister.

Jag läste i Karolinska institutets meddelande i förra veckan först och främst om vart man skall skicka sin post med hotande innehåll och vart forskare kan vända sig för att få personligt stöd när forskaren och vederbörandes familj utsätts för hot och trakasserier, därför att forskningen inrymmer djurförsök. Det är fråga om djurförsök som är godkända av djuretisk kommitté. Man har sett nyttan och man har också värnat om djurens väl och ve. Forskare skall inte i en demokrati utsättas för den här typen av hot.

Britta Lejon tog upp något som jag tycker är väldigt viktigt, och det är argument. Det är synd att hon inte är här i kammaren, men hon kanske kan läsa protokollet. Vi måste alltså när sådant här uppträder argumentera tydligt för varför vi gör som vi gör, så att människor ute i samhället förstår vilka skyddsmekanismer vi har.

Men vi måste naturligtvis också ta avstånd från de här övergreppen. De är ett hot mot vår demokrati.

Vi har också andra hot, sådana som riktas mot yttrandefriheten. Det kan vara att man på en arbetsplats av rädsla för repressalier, att man inte kan gå vidare i karriären, inte vågar uttala sig om missförhållanden. I ett fritt samhälle måste man utan risk för repressalier kunna uppmärksamma den här typen av problem, förutsatt naturligtvis att man har goda grunder för det.

Samtidigt som demokratin har brett ut sig i världen har förtroendet här i Sverige för centrala samhälleliga institutioner sjunkit. Britta Lejon gav en rad statistiska data i sitt anförande. Jag refererar här till dem. Jag kan konstatera att vi svenska politiker åtnjuter ett sämre förtroende än våra kolleger i Danmark, Norge och Nederländerna.

Jag har i tidigare debatter flaggat med varningssignal för vad detta kan leda till. Det kan leda till framväxt av nya partier som inte har demokrati som ledstjärna, men som med karismatiska ledare förmår vinna många röster. Det som hände i Nazityskland under 30-talet förskräcker. Därför måste vi finna orsakerna bakom det sjunkande förtroendet. Jag tror att det är väldigt viktigt att satsa på forskning i det här sammanhanget. Jag hoppas att ni från Regeringskansliet som sitter här skickar vidare till regeringen att när man nu lägger fram en forskningspolitisk proposition kan detta bli en del i den propositionen.

Det finns vissa saker som vi säger att vi måste påverka: schabbel med skattepengar för representation och annat som skattebetalarna inte själva

anser sig ha råd med, välviljans hyckleri. Yvonne Andersson var inne på det i sitt anförande: hur vi uttrycker oss i valrörelser, vad vi lovar, vad vi håller. Tjänandet av sanningen, hur makten utövas. Försvarsfrågans hantering i dessa dagar är inte precis ägnad att stärka förtroendet för den politiska makten. Här har vi ett stort antal människor som far mycket illa ute på sina arbetsplatser av beslut som fattas, beslut som tas tillbaka och beslut som inte fattas. Man lever i en mycket stor osäkerhet. Det finns andra statliga myndigheter som också är utsatta för detta fast i mindre skala.

Man har också i debatten varit inne på återväxten av politiker. Rig-mor Ahlstedt tog upp den frågan. Här känner jag stor oro. Britta Lejon tog också upp det i talarstolen. I detta måste vi verkligen djupdyka. Hur skapar vi en tillvaro i politiken så att unga människor tycker att det är attraktivt? Det handlar både om arbetsförhållanden och möjligheter att påverka.

Fru talman! Jag har i tio års tid stretat med frågan om etik i politiken. Nu upptäcker jag att Yvonne Andersson, utan att vi har talat med varandra, säger samma sak. Det stärker mig i tron att vi måste gå vidare på den linjen. Jag skulle önska att man lyfte frågan upp till talmanskonferensen.

Anf. 142 STEN LUNDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag skulle bara kort vilja ställa en fråga till Barbro Westerholm. Den avser den ekonomiska makten och demokratin på arbetsplatserna.

Barbro Westerholm tog upp en rädsla som många anställda, både inom de kommunala och de privata företagen, har när det gäller att yttra sin kritik på sina egna arbetsplatser, där man trots allt tillbringar en stor del av dygnet.

Samtidigt är Barbro Westerholms parti berett att förändra i arbetsrätten och öka möjligheterna för företagarna att avskeda folk utan egentlig saklig grund. Jag undrar hur Barbro Westerholm får detta att gå ihop. Barbro Westerholm delar kanske inte Bo Könbergs uppfattning att demokratin skall göra halt vid porten.

Anf. 143 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Detta har inte med pengar att göra. Det har med ledarskap att göra. Om man är ansvarig för en arbetsplats och människor som arbetar där skall man också värna om deras fria rätt att yttra sig om förhållandena på arbetsplatsen. Det är gott ledarskap. Jag skiljer på det och finansiering.

Anf. 144 STEN LUNDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag talar inte om finansiering, jag talar om den lagstiftade rätten för dem som är anställda att ha en demokratisk rättighet att vara delaktiga i styrningen av sin egen arbetsplats. Det är vad ni kämpar emot. Bl.a. ökar ni risken för tystnad och rädsla på arbetsplatserna genom ert ständiga tal om inskränkningar i arbetsrätten.

Anf. 145 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Vi har helt olika synsätt på hur man fungerar på en arbetsplats. Jag vill återknyta till ett gott ledarskap. Det skapar möjligheter för alla och envar att uttrycka sin mening och påverka arbetsplatsen. Jag tror att det är en bättre grogrund än en massa detaljregler.

Anf. 146 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Låt oss i tanken flytta tio år tillbaka i tiden och se ut över Europa. Vi kan då fortfarande se Berlinmuren, symbolen för förtryck och ofrihet. Några månader senare, för tio år sedan, började folket riva muren och en fantastisk frigörelseprocess sattes i gång. Människorna i Sovjetunionen och dess lydländer befriade sig från stela kommunistiska diktaturer; årtiondens sanningar gällde inte längre. Människorna såg möjligheter till ett annat samhälle, och en tålamodsprövande demokratiseringsprocess tog vid.

Europarådet, som i år kan 50-årsjubilera, spelar en viktig roll för att stödja den demokratiska utvecklingen. En rad nya stater har under 90-talet kunnat bli medlemmar i Europarådet och antalet är nu uppe i 40. Ytterligare medlemsstater är på väg, exempelvis Georgien, Armenien och Azerbajdzjan.

En omistlig del av demokratin är mänskliga rättigheter. Ett villkor för medlemskap i Europarådet är godkännande av den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Mer än 700 miljoner människor kan nu få sina rättigheter prövade av Europadomstolen i Strasbourg. I ett Europaperspektiv kan alltså konstateras att stora demokratiska landvinningar har gjorts.

Risk finns alltid att demokratidebatten förs i ett ovanifrånperspektiv. De enskilda personer som var för sig och tillsammans är demokratins bas glöms ofta bort. Ibland heter det att vanligt folk får för stort inflytande, att de inte klarar av att ta ansvar. Så gick debatten vid demokratins genombrott och samma argument kan ibland höras i dag. Alla sådana tankar måste med kraft avvisas. Grunden för det demokratiska tänkesättet är att människor är kompetenta och kan ta det ansvar som krävs.

Ett styrkebälte i den svenska demokratin har under de gångna hundra åren varit de många människornas engagemang i föreningsarbete. Arbetet för saken i de folkliga organisationerna har gett praktisk träning i demokratiskt beslutsfattande. Det arbetet har gett skolning i att debattera, att kompromissa, ja, också skolning i att förlora omröstningar och att acceptera besluten.

De kunskaperna och den förmågan har också inneburit att människor engagerat sig i de offentliga institutionerna. Det tycker jag kan förklara det internationellt sett mycket höga valdeltagandet som vi i Sverige traditionellt har. Den deltagandedemokrati som föreningsarbetet innebär är enligt min mening grundläggande för en vital demokrati. Att enbart rösta i de allmänna valen räcker inte som demokratisk insats.

Valdeltagandet är *ett* mått på hur det står till med demokratin. Valdeltagandet i höstas var på en för svenska förhållanden låg nivå. Samtidigt kunde väljarna för första gången aktivt påverka kandidatvalet genom att kryssa. Fler kryssade än vad som kanske hade förutsetts. Men det är stora variationer mellan riksdagsvalkretsarna. I Stockholms län var det 21 % som utnyttjade möjligheterna att kryssa för en kandidat, vilket är den

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

lägsta noteringen i landet. Högst andel kryssröstande hade Gotlands län med 40 %.

Vid de tre föregående valen har valdeltagandet legat på drygt 86 %. I valet i höstas sjönk det med drygt 5 procentenheter ned till 81,4 %. Detta är mycket oroande. Särskilt bekymrad blir jag naturligtvis över invandrarnas låga valdeltagande. Ännu finns inte någon siffra för 1998, men vid valet 1994 deltog endast 40 % av invandrarna i kommunalvalet. År 1976 röstade 60 % av invandrarna i valet. Vi vet också att valdeltagandet varierar kraftigt. I vissa invandrartäta delar av t.ex. Stockholms län är det extremt lågt.

Detta är ett av våra stora demokratiproblem. Utanförskap och brist på kontakt med det sociala livet gör att sex av tio avstår från att rösta. Här har det erfarna Folkrorelsesverige en stor uppgift i att återskapa tron på demokratin, att få människor att känna att man kan påverka inom det demokratiska systemet.

Fru talman! Jag deltog i slutet av 1950-talet – kalla krigets år – i Åsa folkhögskolas sommarkurs. Ofta talade rektorn Allan Degerman engagerat och kunnigt om demokratin. Han inskräpte i oss alla vikten av att slå vakt om demokratin. Han sade att den aldrig en gång för alla är införd, den hotas ständigt och måste ständigt återerövrars. Med den utgångspunkten är det särskilt viktigt att skolan tar ett stort ansvar för att ingjuta demokratins tänkesätt i alla elever.

Det ovanifrånperspektiv som jag tidigare nämnde leder ofta till att statsvetare, politiker och andra debattörer definierar demokratins problem som brister i dess institutioner eller dess former. Utan att påstå att det inte finns anledning till en sådan analys och debatt, vill jag framhålla att det nu i första hand handlar om att ta till vara de möjligheter som finns inom de spelregler och institutioner vi har. På alla nivåer, men inte minst på basplanet, måste fler människor känna engagemang och ansvar, fler ges möjlighet till inflytande och påverkan. Ett ökande utanförskap, brist på förtroende för politiker och politikens förmåga hotar demokratin. Den utvecklingen måste vi tillsammans vända. Vi kan göra det tillsammans i de olika politiska partierna, i föreningslivet – ja, i alla de sammanhang där människor träffas.

Fru talman! Jag vill slutligen lyfta fram en bortglömd men mycket viktig förutsättning för demokratin, nämligen de allmänna samlingslokaler betydelse. Om det finns någonting som kan kallas demokratins infrastruktur, då hör de allmänna samlingslokalerna dit. Därför måste de också i fortsättningen ges förutsättningar att ge plats och rum för det demokratiska arbetet och för den demokratiska diskussionen. Det är utomordentligt viktigt att vi nu samlar oss och på olika sätt gör insatser för att engagera fler i samhällsarbetet.

Anf. 147 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Göran Magnusson slutar sitt anförande med att diagnostisera problemet som att människor har brist på förtroende för politiker och politiska beslut. Men han ger inget svar på hur han tänker åtgärda problemet. I stället är hans svar en aktiv föreningsmedverkan. Hur tänker Göran Magnusson åtgärda det problem han har fokuserat sig på?

Anf. 148 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns naturligtvis en rad olika åtgärder. Min uppfattning är att det befintliga föreningslivet har en stor roll att spela. De som då är aktiva i folkrörelserna måste ta kontakt och försöka engagera de grupper som i dag inte är engagerade i arbetet. Det ligger i deras missionsuppgift – om jag får uttrycka mig så – att fler skall vara aktiva i t.ex. nykterhetsrörelsen och andra folkrörelser. Men detta är inte minst en fråga för de politiska partierna, nämligen genom uppträdande, agerande och de kontakter man får med de människor som i dag känner ett utanförskap.

Det finns också andra åtgärder som kan vidtas. T.ex. kan en kraftig nedgång i arbetslösheten stärka förutsättningarna på en rad olika områden inom den sektorn.

Anf. 149 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Menar Göran Magnusson att mer aktivitet i föreningar skulle öka förtroendet för politiker och politiska beslut? Vi har påtalat att det är ett bekymmer att det finns ett visst politikerförakt. Socialdemokraterna har länge suttit som det största partiet i svensk demokrati men inte åtgärdat det problem Göran Magnusson själv fokuserar på.

Anf. 150 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vänder mig lite grann mot begreppet åtgärda. Det förefaller som om det vore ett slags fråga om teknik. Det här är en fråga om ett förhållningssätt. Alla partier – yngre eller äldre partier – har ett ansvar för den situation som nu föreligger. Men ingenting vinnas på att säga att det skulle vara socialdemokratins särskilda ansvar att situationen är som den är.

Det är inte fråga om åtgärder utan politikens innehåll, förmågan att engagera människor för olika politiska uppgifter, som jag ser som den väsentliga möjligheten att vitalisera demokratin.

Anf. 151 TALMANNEN:

Låt mig informera om att om man begär replik på någon skall man göra det omedelbart i anslutning till att anförandet hålls, inte under det kommande replikskiftet. Det är två ledamöter som har begärt ordet lite för sent för att kunna få det vid detta tillfälle.

Anf. 152 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Fru talman! Demokratien är en skör blomma som ständigt måste visas omsorg.

Vi har anledning att vara bekymrade – och det har många gett uttryck för i kammaren – när vi ser vikande valdeltagande, misstro mot politiker och politiska församlingar, svårigheter att rekrytera medborgare till politiska uppdrag och svårigheter att engagera människor i den politiska debatten.

Görs ingenting kan vi räkna med en fortsatt nedåtgående utveckling, som då missgynnar demokratin och på sikt missgynnar medborgarna.

Det är bl.a. vår uppgift att vårda demokratin. Jag är övertygad om att en serie åtgärder är nödvändiga för att återvinna medborgarnas respekt

och skapa en större legitimitet åt de uppdrag vi har som ledamöter i Sveriges riksdag. Det innebär att politiker och politiska församlingar återlämnar mera av rådrum och beslut till medborgarna, att vi skapar regelverk som är enkla och tydliga och som vi själva skall förstå – men framför allt att medborgarna skall förstå dem. Det finns en del i övrigt att önska, som många utredningar visar, inom det området.

När medborgarna inte förstår, när medborgarna inte känner sig delaktiga i det arbete och det resultat som vi visar av arbetet i de politiska församlingarna, tappar de förtroendet för oss.

Bilden av politiker och politikens innehåll ger vi själva, vi som är demokratins företrädare. Hur vi hanterar frågorna och varandra ger bilden av politiken, ger bilden av demokratins tillstånd i Sverige.

Låt mig börja med oss själva, mina damer och herrar, ärade ledamöter av Sveriges riksdag. Är vi effektiva? Är vi rationella? Vågar vi tala om kvalitet i vårt arbete? Vi pratar gärna om andras kvalitet, om kvaliteten i utredningar som andra utför, om tjänstemän i kommuner och landsting, om ledande företrädare inom i stort sett vartenda område utom vårt eget. Men låt oss ägna oss åt att prata kvalitet i Sveriges politiska församlingar! Det vinner demokratin på.

Hur ser redovisningen av vårt arbete ut i dag? Jo, vi har en kvantifiering. Här redovisar vi att 2 000 motioner har väckts i Sveriges riksdag. Vad säger det? Här redovisas att ledamoten den och den har varit uppe i talarstolen X gånger, väckt ett visst antal motioner eller svarat för en hel del interpellationer och frågor. Men vad säger det? Det är väl innehållet i vad som görs som skall vara avgörande. Vi skall ägna mer tid åt innehållet och kvaliteten i de anföranden som vi håller och i de motioner och de förslag som vi lägger. 2 000 motioner i Sveriges riksdag säger inte mycket; vi vet mycket väl att många av dessa motioner upprepas år efter år, att det i princip bara är efter byte av försättsblad som de återkommer. Det är bilden av den beslutande församlingen i Sverige. Vi kan se det i kommuner och landsting också.

Det har sagts mycket klokt i dag trots allt, och jag skall instämma i det. Det har handlat om valdag, närhetsprincip, författningsdomstolar och annat. Samtidigt får jag en känsla av att vi gör precis som många ledande företrädare inom företag och organisationer: Nu skall vi visa dådkraft, så låt oss omorganisera! Vad då omorganisera? Saknar vi sammanträdestid i landets politiska församlingar? Nej, det vill jag påstå att vi inte gör – tvärtom. De politiska församlingarna och de politiska företrädarna i riksdagen, i landsting och i kommuner ägnar mer sammanträdestid än någonsin åt att hantera fler politiska frågor än någonsin.

Jag skulle önska att landets politiska företrädare, de valda representanterna för Sveriges folk, ägnade mer tid åt att träffa medborgarna än åt att sitta i sammanträde och prata med varandra. Diskussionen måste flyttas ut från sammanträdesrummen. Om inte annat skall diskussionen i sammanträdesrummen visas upp för väljarna. Men det är ju tryggast för oss att sitta i utskottet. Det är ju tryggast för oss att sitta i sammanträdesrummet. Och det kanske är tryggast för partiledarna att ha slutna sammanträden, där man träffar uppgörelserna.

Då vill jag påstå att det är demokratin som lider ett nederlag.

Ser vi dessutom på bilden av riksdagen: Vilken är den? Jo, i går träffades partiledarna, debatterade och redovisade sin politik. Jag måste säga

att jag finner det genant att höra talmannen säga – det gör alla talmän, och också vi själva från de olika bänkarna – till landets statsminister att det återstår si och så många sekunder. Vi har ju själva begärt det, därför att vi har själva varit med och satt upp regelverken. Jag tycker i alla fall att vi skulle skämmas för den bilden.

Tidsbrist är någonting som inte bara kammaren lider av, utan det lider också medborgarna av. Så länge vi pratar om organisationsformer, mina damer och herrar, kommer vi alltid att lida av tidsbrist. Då är vi i sammanträdesrummen hela tiden. Där skall vi inte vara. Fler av de frågor vi hanterar måste ned till medborgarna. Det är där de hör hemma. Det är där demokratin finns och skall vara.

(forts. 3 §)

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 13.56 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00 då frågestunden skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00.

2 § Frågestund

Frågestund

Anf. 153 TALMANNEN:

Vid dagens frågestund besvaras frågor av justitieminister Laila Freivalds, statsrådet Pierre Schori, statsrådet Maj-Inger Klingvall, statsrådet Leif Pagrotsky och socialminister Lars Engqvist. Justitieministern besvarar dels allmänpolitiska frågor, dels frågor inom sitt eget ansvarsområde. Övriga statsråd besvarar frågor var och en inom sitt respektive ansvarsområde.

Jag har just fått veta av justitieministern att statsrådet Mona Sahlin är sjuk och därför inte kan delta i dag.

Vi inleder omedelbart frågestunden. Ordet är fritt. Var så goda.

Den rättspsykiatriska vården

Anf. 154 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Min fråga riktar sig till justitieministern.

Jag har nyligen läst flera artiklar om de stora och besvärliga problemen som för närvarande tycks råda inom den rättspsykiatriska vården. Det handlar dels om brister och rättsosäkerhet när brottslingar skrivs ut från rättspsykiatrisk vård och återfaller i brott, dels om att de som är patienter i den rättspsykiatriska vården runtom i landet inte kan skrivas ut fast de inte längre är i behov av vård. Det beror på att kommunerna inte tillhandahåller omsorg, tillsyn och skydd inom överskådlig tid för dessa personer. Det leder i praktiken till en förlängd tvångsvård.

Min fråga till justitieministern är därför: Vilka åtgärder är ministern beredd att vidta för att komma till rätta med dessa stora problem inom rättspsykiatrin?

Anf. 155 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Det är svåra frågor när det handlar om människor som har psykiska störningar och begår brott. Genom årens lopp har vi övervägt frågan i omgångar. Vi har ändrat lagstiftningen senast i slutet av 1980-talet, då förändringar innebar att det i betydligt färre fall än tidigare dömdes till rättspsykiatrisk vård. Vi införde då också principen om att det innan någon skrivs ut från psykvården skall göras en bedömning av samhällsskyddet. Det är alltså ett försök att se om personen i fråga riskerar att återfalla i brottslig verksamhet eller inte.

Frågan är föremål för ständig debatt och diskussion. Bakgrunden är naturligtvis just att frågan är väldigt svår.

För närvarande arbetar vi med direktiv till en utredning som skall få i uppdrag att återigen överväga förändringar i det straffrättsliga påföljdssystemet när det gäller personer som lider av psykiska störningar. Det kan leda till en annan ordning än den vi har i dag, och förhoppningsvis leder det till att en del av de problem som finns i detta sammanhang minskar.

Men jag tror alltid att vi kommer att ha svårigheter bl.a. när det gäller att göra bedömningar av människor – att göra bedömningar av svårigheten av deras psykiska störning och av deras eventuella farlighet och av risken för återfall i brott.

Det här är frågor som vi arbetar mycket med. Olika typer av expertis är nödvändig.

Anf. 156 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Visst är det väldigt svåra problem. Det har alltid varit det. Vad som är extra svårt är att de personer som tas in för rättspsykiatrisk vård ofta är utvecklingsstörda eller har åtminstone vissa störningar.

Vad som oroar mig är att kommunerna inte är beredda att ta emot dessa personer. Kommunerna har nu ett ansvar för de utvecklingsstörda, men man är inte beredd att också ta hand om dessa personer. Man låter dem stanna kvar i någon typ av tvångsvård, fast de egentligen inte längre platsar inom de institutionerna.

Anf. 157 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Det sammanhänger med det ansvar som landsting och kommun har för vård och behandling även av dem som är psykiskt störda eller utvecklingsstörda. Det är en fråga för kommun och landsting.

Från regeringens sida har vi, som Helena Bargholtz säkert vet, ansett det vara en väldigt prioriterad fråga att säkerställa att kommuner och landsting har ekonomiska möjligheter att erbjuda människor den vård och behandling de behöver – därav den ständigt återkommande diskussionen om stöd till kommunerna för skola, vård och omsorg. I detta paket ligger även utvecklingsstörda och psykiskt störda människor.

Anf. 158 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Det slarvas uppenbarligen med IT-säkerheten vid svenska sjukhus, så att patientsekretessen rentav hotas. Jag undrar vad socialministern tänker göra åt det.

Frågestund

Anf. 159 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jag har, uppenbarligen i likhet med Lennart Daléus, läst morgontidningarna. Däremot har jag inte läst den rapport som Datainspektionen har gjort. Vi skall noggrant ta del av den för att se i vilken mån vi från regeringens sida kan bidra till ökad säkerhet. Vi har inte haft möjlighet att bedöma rapporten än.

Anf. 160 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Självklart läser jag, som socialministern, tidningen på morgnarna.

Jag kan ändå nämna några enkla vägar som socialministern kanske kan ha en åsikt om. Man kan på allvar undersöka om det går att öka utbildningen bland sjukhuspersonal på sjukhusen kring IT-säkerhetsfrågor. Det vore intressant att höra om socialministern har någon låt oss säga intuitiv uppfattning i den delen.

Man kan också tänka sig att vårdregisterlagen, som trädde i kraft i oktober förra året, kanske redan är lite för lös i konturerna. Man skall kanske fundera på lagstiftningen.

Tidningsläsande i alla ära, men det är klart att socialministern har funderat på detta långt tidigare och har en bestämd uppfattning.

Anf. 161 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Så är det, Lennart Daléus. Jag har reflekterat en del över detta.

Min första tanke när jag såg artikeln om rapporten var att vi återigen står inför mer principiella frågeställningar om tillgänglighet till information och kravet på integritet. Vi har här haft en diskussion om andra problem, nämligen möjligheten för patienter att få kunskap om de läkare som har fått prickningar eller på andra sätt fått restriktioner för sin läkarutövning beroende på att de har svarat för felbehandlingar. Då var kravet mycket enkelt, nämligen att man skulle se till så att alla register var öppna. Nu ställs vi inför den andra frågan, nämligen hur vi garanterar största möjliga integritet.

Ytterst är det Socialstyrelsen som skall hantera även dessa frågor. Även om det handlar om IT-säkerhet handlar det ytterst om patientens säkerhet och patientens integritet. När vi får del av rapporten är jag för min del beredd att vidta åtgärder och också överlägga med Socialstyrelsen om vad man skall göra för att garantera en ökad patientsäkerhet.

Frågestund

Anf. 162 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag har en fråga till Pierre Schori angående den avbrutna fredsdialogen mellan vänstergerillan Farc och regeringen i Colombia.

140 människor fick sätta livet till förra helgen, den 8–10 januari. Brutalt mördades de. Enligt uppgift var det av de paramilitära dödsskvadronerna, som kallas AUC. Av den anledningen fryser nu Farcgerillan dialogen med regeringen redan efter 14 dagar.

Min fråga till Pierre Schori är då följande: Vad tänker regeringen göra åt detta? Vad är regeringens inställning, och vad avser ni göra för att hjälpa till med att få i gång fredsdialogen igen?

Anf. 163 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Det är väl uppenbart att den utdragna inbördeskrigsliknande situation som råder i Colombia framför allt är en angelägenhet för det colombianska folket självt. Men världssamfundet, inklusive Sverige, kan naturligtvis bidra till att försöka få slut på detta långa elände. Det har också bildats olika grupper av länder som är beredda att aktivt stödja fredsprocessen.

Det positiva är att det nu finns en mycket stark uttalad vilja att få en fredlig uppgörelse till slut. Därför hade man de stora fredsöverläggningarna helt nyligen. Som Per Lager sade avbröts den diskussionen på grund av att en högerextremistisk grupp håller på att fortsätta dödandet urskillningslöst.

Jag tror inte att den här dialogen kommer att upphöra utan att man kommer att återuppta samtalen igen. Redan i nästa vecka har jag själv tillfälle att i Genève träffa Colombias president som har varit aktivt drivande i fredssamtalen. Då skall jag förhöra mig om Sverige kan bidra konstruktivt till fredsprocessen. Det är vi villiga till.

Anf. 164 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag tackar för svaret. Speciellt det Pierre Schori sade sist lät bra, nämligen att han skall träffa presidenten.

Vi får inte glömma bort att det har skett ett kontinuerligt dödande i Colombia. Bara förra året fick 23 000 colombianer sätta livet till. Många blir brutalt mördade just av den här högergerillan eller den paramilitära gruppen, dödsskvadronerna.

Jag hoppas att just Sverige kan göra en insats. Precis som i alla andra länder där det brinner och sådana här situationer uppstår är det viktigt att vi håller oss framme.

Telekostnaderna

Anf. 165 ANDERS KARLSSON (s):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till statsrådet Pagrotsky. Det gäller samgåendet mellan Telia och Telenor. Jag utgår från att samgåendet mellan Telia och Telenor innebär att telekommunikationer mellan Norge och Sverige kostnadsmässigt likställs.

Min fråga är därför: Kan vi i Skåne räkna med att detta kommer att medföra en ökad integration mellan Danmark och Sverige?

Prot. 1998/99:43
21 januari

Frågestund

Anf. 166 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! Det är dyrare att ringa från Skåne till Danmark än det är att ringa från Danmark till Skåne. De svenska telebolagen är sämre än de danska på att inrätta sig efter att dessa två regioner skall integreras och bli en gemensam Öresundsregion när bron blir klar om ett år.

Jag tycker att det är dåligt. Jag tycker att de svenska operatörerna skall väckas ur sin dvala och göra någonting åt det. Kanske kan den här fusionen utgöra en sådan väckarklocka. De som presenterade fusionen antydde på TV i går att Sverige och Norge skall samarbeta tätt och att det skall manifesteras i att människorna får billigare teletaxor eller att det blir enklare taxestrukturer mellan Sverige och Norge.

Det vore en skamfläck för de svenska operatörerna om det då skulle vara dyrare att ringa från Helsingborg till Helsingör än vad det är att ringa från Strömstad till Halden. Jag kan inte tänka mig att de tänker driva igenom det. Därför tror jag att även skåningarna kommer att ha glädje av den här finfina fusionen.

Anf. 167 ANDERS KARLSSON (s):

Fru talman! Kan jag i och med detta svar räkna med att staten, som ägare, kommer att verka för att kostnaderna när det gäller telekommunikationerna mellan Sverige och Danmark kommer att sänkas?

Anf. 168 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! Jag tycker inte riktigt att det är ägarens sak att bestämma priserna på enskilda produkter i statliga bolag. Men om jag träffar dem kanske jag ställer en fråga om hur de ser på det här. Men det är en fråga som jag i så fall också tänker ställa till de andra operatörerna.

Kanske måste något litet bolag gå före för att locka till sig kunder som ofta rör sig över sundet och har många kunder eller leverantörer på andra sidan. De kanske är den intressanta målgruppen för något litet bolag att locka över innan den stora statliga dominanten rör sig.

Det vore naturligtvis roligt om Telia ville gå först och offensivt sänka priset och visa att man har förstått att det sker någonting i den här regionen i och med att bron blir färdig. Men det kanske krävs att en liten uppstickare vaknar för att hela branschen skall väckas.

I Danmark var det ju det statliga gamla monopolbolaget som sänkte priserna på samtal till Sverige. Låt det vara en utmaning till de svenska aktörerna!

Egenavgifterna

Anf. 169 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Fru talman! I gårdagens partiledardebatt fick vi ett löfte av statsministern om att man skulle, som han uttryckte det, kompensera löntagarna för de höga egenavgifterna. Jag är medveten om att finansministern inte är här, men jag riktar frågan till justitieministern, som har ett övergri-

pande ansvar. Jag drar nämligen slutsatsen att frågan är så stor att den har varit uppe för diskussion i regeringen kollektivt.

Min fråga är enkel: När kan vi påräkna att ett sådant här förslag kommer som är så angeläget för så många?

Anf. 170 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Som Holger Gustafsson kanske också hörde i debatten i går avser regeringen att inleda förhandlingar med samtliga partier i riksdagen om skattepolitiken framöver. Detta är givetvis en av de frågor som kommer att tas upp i de förhandlingarna. Och regeringen hoppas på konstruktiv medverkan från samtliga övriga partier i riksdagen.

Anf. 171 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Fru talman! Jag skall vara lika kortfattad den här gången. Kan man förvänta sig ett resultat redan i vårpropositionen om överläggningarna är framgångsrika?

Anf. 172 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Jag utgår från att i vårpropositionen kommer skattefrågor att utgöra en del av regeringens förslag när det gäller den ekonomiska politiken.

Klottret

Anf. 173 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till justitieminister Laila Freivalds. Den gäller det omfattande klotter som förekommer i så gott som varje kommun i hela landet.

Enbart i Västmanlands län har man under 1998 fått in över 1 200 anmälningar om skadegörelse. Förutom att det väcker anstöt innebär det stora kostnader för bl.a. fastighetsägarna. Och det i sin tur leder till ökade hyror för oss hyresgäster.

Nu har det i debatten höjts röster från polishåll om att straffbelägga innehav av sprayburkar. Det skulle alltså vara en lag liknande knivlagen. På så sätt menar polisen att man skulle kunna begränsa den omfattande skadegörelsen.

Det skulle vara intressant att höra justitieministerns syn på den här frågan.

Anf. 174 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Klotter är ett elände. Och det är många kommuner, bostadsområden och affärsinnehavare som lider mycket av det klotter som alltför många ungdomar i vårt land ägnar sig åt.

Mot den bakgrunden är det glädjande att se att man har tagit sig an just frågan om klotter med ett brett perspektiv inom ramen för det omfattande brottsförebyggande arbete som har påbörjats på många ställen i vårt land. Det handlar om ungdomar som driver omkring på stan och ägnar sig åt skadegörelse av olika slag, bl.a. klotter. Det är ett problem som måste angripas brett.

Polisen är mycket viktig i sammanhanget, men polisen behöver hjälp från andra i samhället. Det kan vara fastighetsägarna, föräldrarna, skolan, fritidsverksamheten och kommunen. Många måste samverka om man skall lyckas få stopp på det elände som klotter innebär.

Jag kan också berätta för Tanja Linderborg att det numera finns mycket goda exempel från flera håll i landet på att man faktiskt har lyckats få bort detta problem helt och hållet. Det har skett genom att man har gått ihop och haft en helhetssyn. Man har samverkat kring den här problematiken.

Det är möjligt att en enskild åtgärd, som t.ex. ett förbud mot att innehå färgburkar, skulle kunna bidra när det gäller att bekämpa det här problemet. Men jag tror aldrig att vi löser detta problem med mindre än att man ser detta i sitt sammanhang och att man samverkar lokalt kring den här problematiken.

Anf. 175 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Jag delar justitieministerns uppfattning i den här frågan. Jag tror inte alls att detta är den enskilda lösningen på problemet. Kommunernas försämrade ekonomi har ju gjort att fritidsgårdar har lagt ned och man har fått minskade resurser till skolan. I den saneringsekonomi som har varit är faktiskt barn och ungdomar förlorare.

Ungdomar har ju ett behov av att bli synliggjorda och bekräftade. Men det är så trist att det tar sig uttryck i att de måste klottra och sätta sin tag på en husvägg.

Jag tror att vi är många som måste vara uppmärksamma på det här problemet och hjälpa ungdomar till en mer meningsfull fritidssysselsättning. Framför allt är vi också överens om att kommunerna skall ha mer pengar. Det är där jag tror att problemet ligger.

Den nya tandvårdsförsäkringen

Anf. 176 LISELOTTE WÄGÖ (m):

Fru talman! Jag har en fråga till socialministern. Den rör den nya tandvårdsförsäkringen, som kom i början av januari.

En av intentionerna i det förslag som riksdagen ställde sig bakom var ju att det skulle råda konkurrensneutralitet mellan Folktandvårdens vuxentandvård och den tandvård som bedrivs privat.

Nu under januari månad har det kommit in olika prislistor. De visar att folktandvården på många håll i landet dumpar priserna på vuxentandvården inom landstingen. Det innebär att man inte lever upp till de intentioner som riksdagen har ställt sig bakom. Det är en sak som har varit föremål för många tandvårdsutredningar.

Det här innebär att det fortfarande blir en snedvridning när det gäller konkurrensen mellan folktandvården och privattandvården. Vad har socialministern för avsikt att göra åt detta missförhållande?

Anf. 177 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Det är egentligen alldeles för tidigt att utvärdera resultaten av den nya reformen på tandvårdens område. Det finns uppgifter som pekar åt det håll Liselotte Wägö nämner. Men det finns faktiskt också

redovisningar som säger att detta att vi nu har släppt konkurrensen fri har inneburit påtagliga kostnadsminskningar.

Det är självklart så att folktandvården inte får bli prisledande och, för sig själv eller för sina finansärer, utnyttja det stöd som finns i tandvårdsreformen för att klara sin ekonomi, dvs. att man utnyttjar stödet i stället för att höja priset.

Därför har regeringen gett Riksförsäkringsverket i uppdrag att följa utvecklingen och göra en utvärdering av vad som händer på området. Än är det för tidigt att ha en alldeles bestämd uppfattning. Det är ganska viktigt att man låter reformen verka. Skulle det vara så att man utnyttjar läget på det sätt som Liselotte Wågö talar om, är vi naturligtvis beredda att vidta åtgärder.

Anf. 178 LISELOTTE WÅGÖ (m):

Fru talman! Jag delar socialministerns uppfattning att det kanske är något tidigt att göra en utvärdering totalt av den här nya tandvårdssubventionen. Men jag ställer den här frågan mot den bakgrunden att för närvarande pågår också en upphandling av det riktade äldreomsorgsstödet till tandvård för de människor som finns inom de särskilda omsorgerna. Socialministern förstår ju lika väl som jag att har man en snedvridning av konkurrensen när det gäller den typen av tandvård redan från början under januari månad blir det lite grann av ett spel för gallerierna att ha en offentlig upphandling.

Det finns ju ingen lagstiftning om att landstinget är nödgat att handla upp detta, men det var ju en klar intention från riksdagens sida att det skulle ske en upphandling inom både den privata tandvården och den offentliga. Om man redan från början lägger sig på en för låg nivå och fortfarande skattesubventionerar vuxentandvården inom folktandvården händer det ju väldigt konstiga saker. Visserligen är det bra att Riksförsäkringsverket följer den här frågan, men jag tror att det är nödvändigt att vidta åtgärder redan nu. Det blir fel redan från början om man inte redan nu går in och påpekar dessa missförhållanden.

Anf. 179 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Som jag tidigare har påpekat har vi inget underlag för att dra sådana slutsatser som Liselotte Wågö drar. Vi vet inte hur upphandlingen kommer att ske och i vilken mån det finns en risk för dumpade priser när det gäller upphandling på grund av att man utnyttjar subventionssystemet på ett annat håll. Det är helt enkelt för tidigt säga det. Jag menar att vi även när det gäller de här problemen får förlita oss på den utvärdering som Riksförsäkringsverket gör.

Platssituationen i arrestlokaler och häkten

Anf. 180 GUNNEL WALLIN (c):

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till statsrådet Laila Freivalds. I slutet av november ställde jag en fråga om platssituationen på våra häkten och anstalter. Vid den tidpunkten var det en häktad som hade fått tillbringa flera dygn i arrestlokalen på grund av överbeläggning i häktet. Platsen var Helsingborg.

Arrestlokalerna i Helsingborg är utdömda. I helgen var de t.ex. överfulla. De är trånga och icke isolerade. Det finns massor med prylar som får stå framme eftersom de inte får plats någon annanstans. Det är en fruktansvärd stank. Det måste göras något åt detta. Detta hör samman med den andra frågan som jag ställde.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Frågestund

Anf. 181 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Situationen ser ju väldigt olika ut i landet när det gäller platser i arrester, häkten och inom kriminalvården över huvud taget. Helsingborg har haft problem under ganska lång tid, och det är en fråga som Kriminalvårdsstyrelsen därför särskilt har uppmärksammat och arbetar på för att finna lämpliga lösningar.

Enligt den information jag har är situationen nu för det mesta acceptabel. Men det händer fortfarande, precis som Gunnel Wallin påpekar, att det blir för många i Helsingborg, och man kan inte hantera det. Jag hoppas att Kriminalvårdsstyrelsen kommer att hitta en bra lösning som är acceptabel.

Anf. 182 GUNNEL WALLIN (c):

Fru talman! Det är ju ingen ny fråga, precis som justitieministern sade. Den har ju förekommit länge. Man har haft dessa utdömda lokaler som den sista utvägen. Det är inte acceptabelt.

Som svar på min skriftliga fråga fick jag veta att det fanns brister i organisationens flexibilitet och i samordningen. Detta gäller inte bara i Helsingborg, utan det är stora bekymmer i hela södra Sverige. Jag ser fram emot att någonting blir gjort snabbt.

Det finns ju ett häkte som är tomt i Ängelholm efter sammanslagningen och centraliseringen. Det finns ingen verksamhet där, men vi betalar hyra för det. Där finns ju en möjlighet att snabbt ordna upp situationen.

Den nya pensionen

Anf. 183 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Detta är en fråga till statsrådet Maj-Inger Klingvall. I måndags var jag på eftermiddagen lyssnare på en stor konferens om den nya svenska pensionen. Konferensen var i Riksförsäkringsverkets regi. Jag hörde tyvärr inte statsrådet Klingvall, men i den paneldebatt jag lyssnade på framfördes kritik mot att beräkningar av den inkomstgrundande pensionen på ett överkligt sätt baserar sig på heltidsarbete från det att man är 23 år till det att man fyller 65 år. Man undrade vad man gör om man t.ex. vill studera.

Svaret från Riksförsäkringsverket var att väljer man att studera får man stå för det själv. Det sades ett par gånger och ungefär i den tonen att man nästan fick skylla sig själv. Konstigt nog tog ingen upp fråga huruvida det inte är i samhällets intresse att människor utbildar sig. Därför vill jag nu fråga statsrådet Klingvall om hon anser att det ligger i samhällets intresse att gynna utbildning och forskning och om hon är beredd att vidta åtgärder för det.

Anf. 184 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Det är därför som studier också kommer att ge pensionsrätt i det framtida pensionssystemet. Däremot är vi ännu inte klara med den tekniska lösningen när det gäller pensionsrätt för studier. Vi inväntar den proposition som statsrådet Östros skall lägga fram om ett nytt studiemedelssystem.

Men det kommer att bli pensionsrätt för studier, och det kommer att gälla retroaktivt från 1995.

Anf. 185 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Jag har en liten följdfråga. Alla dessa områden är inte statsrådet Klingvalls. När jag satt där undrade jag hur länge man skall straffa ungdomar. De skall ta studielån som de kanske aldrig kan betala. CSN har de hårdaste regler man kan tänka sig när det gäller fakturor och betalning. Ungdomarna har inte råd att köpa Teliaktier nu om man skall sälja dem. Till sist skall man dessutom diskvalificeras i pensionssystemet också. Men det är bra om man kan hitta tekniska lösningar så att det blir något bättre. Jag vet att studier skall räknas, men inte fullt ut. Det skall inte vara lika mycket värt som arbete. Det var detta jag var orolig för.

Anf. 186 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Till detta vill jag bara tillägga att vi inte är färdiga med den tekniska lösningen. Vi får väl fortsätta att diskutera den frågan.

Sockerpriset

Anf. 187 CARINA HÄGG (s):

Fru talman! Jag har en fråga till statsrådet Leif Pagrotsky. Vi vet ju att Leif Pagrotsky har tagit sig an bananfrågan på ett väldigt bra och resolut sätt. Det har vi sett exempel på i mitt hemlän, Jönköpings län, när det gäller Huskvarnafabriken. Men jag är orolig för att vi kan få en liknande situation som vårt grannland Norge när det gäller en annan produkt som också är kringgärdad av väldigt många olika regler och restriktioner. Det är socker.

Nu när vi har så bra relationer på telesidan med Norge, vore det ju synd om de försämrades på sockersidan. Man borde i stället kunna sockra den här teleaffären på ett bra sätt.

Jag undrar om Leif Pagrotsky har tittat på den här nya fråga som dykt upp mellan våra länder och som naturligtvis har bäring på EU:s jordbrukspolitik.

Anf. 188 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! Det stämmer att vi kanske behöver sockra våra relationer på grund av det sockerkrig som vi har på läskedrycksmarknaden med Norge. I Norge får man köpa socker till världsmarknadspris. Man har ingen sockerodling att skydda. När man har en vara som huvudsakligen innehåller socker, t.ex. läskedrycker, innebär det att den kan tillverkas väldigt mycket billigare. När norska läskedrycker säljs i Sverige kan svenska bryggerier inte konkurrera särskilt lätt. Det har gjort att impor-

ten, som alltså är helt skatte- och tullbaserad, av läskedrycker från Norge har ökat enormt kraftigt de senaste åren.

Vi har anmält till EG-kommissionen att detta är ett bekymmer för en svensk näring. Det beror inte på att näringen är konkurrensoduglig, omodern eller misskött utan bara på EU:s jordbrukspolitik. Det pågår just den här veckan förhandlingar i Bryssel mellan kommissionen och Norge för att försöka få lösning på frågan. Jag har tyvärr inte några rapporter om vad man har kommit fram till. Men det är en fråga som vi följer med rätt hygglig närgångenhet i departementet. Det är en fråga som bekymrar oss. Det sätter fingret på det konstiga i jordbrukspolitiken som gör att våra konsumenter inte kan köpa socker lika billigt som de norska.

Anf. 189 CARINA HÄGG (s):

Fru talman! Jag är tacksam för statsrådet Leif Pagrotskys svar. Det visar att Pagrotsky redan observerat frågan. Jag utgår från att han tar itu med den här frågan lika väl som med bananfrågan.

Jag vill ändå ställa en följdfråga: Är det så att vi behöver vara oroliga för att kriget trappas upp ytterligare, som i banankonflikten? Frågan är uppe i WTO, och det finns fortfarande risk för att det utlyses sanktioner mot Sverige.

Anf. 190 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! I den här frågan är det snarast tvärtom, att det är vi från svensk sida som känner oss hotade och angripna. Det är vi som i så fall skulle överväga någon sorts motåtgärder. Men några sådana planer har vi inte, utan vi för lugna och ordnade samtal med vår norska motpart genom kommissionen i Bryssel eftersom handelspolitiken, liksom för övrigt också jordbrukspolitiken, är gemensam i EU. Det här är en fråga som vi kan tala bilateralt med norrmännen om, men det verkar inte vara någon särskilt lättlöst fråga. Norrmännen är inte särskilt intresserade av ge upp de jobb och inkomster som detta ger deras bryggerier. Men vi jobbar på och hoppas att frågan skall lösas på ett bra sätt, så att vi kan ha våra bryggerier kvar. Det är miljömässigt idiotiskt att transportera dricksvatten från Norge till Sydsverige bara därför att tullarna på sockret är lite annorlunda konstruerade.

Utflyttning av civilingenjörer från Sverige

Anf. 191 ALF SVENSSON (kd):

Fru talman! Jag hade tänkt ställa en fråga till statsrådet Mona Sahlin, men jag kan säkert få svar här ändå.

År 1997 utvandrade ca 860 civilingenjörer, vilket är fyra gånger fler än tio år dessförinnan. Det är alltså ca 25 % av den årliga examinationen som försvinner ut ur landet. Fortsätter denna trend finns det faktiskt risk för att företag kan behöva utvandra därför att det saknas civilingenjörer.

Hur ser något av statsråden på detta? Vad tänker man vidta för åtgärder?

Anf. 192 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! Vi har en ganska stor utflyttning av civilingenjörer från Sverige, men vi har också en väldigt stor inflyttning. Det beror på att väldigt många av våra storföretag rekryterar civilingenjörer i Sverige. Som en del i karriären flyttar dessa utomlands. Efter några år flyttar de hem. Nettoutflyttningen är inte så stor som det ibland nämns i debatten. Ibland när jag tittat på siffror från undersökningar har jag faktiskt tyckt att den kunde vara lite större. Jag har själv jobbat utomlands ett par år och vet vilken nytta och glädje som kan vara förknippat med det. En undersökning som jag såg visar att fem år efter examen var det bara 3 % av de nyexaminerade som hade jobb i utlandet. Med tanke på vårt internationaliserade näringsliv tycker jag att det är en väldigt låg siffra.

Vad vi gör på det här området för att underlätta försörjning med civilingenjörer till storföretagen är ohyggligt mycket mer kraftfullt än vad dessa siffror på utflyttning visar. Vi fördubblar utbildningen av civilingenjörer och högskoleingenjörer i Sverige, på bara fem år en fördubbling. Det är alltså en kolossal ambitionshöjning just därför att vi vet vilken betydelse det har för våra tekniktunga företags möjligheter att utvecklas i Sverige och deras möjligheter att bereda jobb och sysselsättning på lång sikt. Det här är oerhört viktigt för tillväxten, kanske det allra viktigaste vi gör just nu.

Anf. 193 ALF SVENSSON (kd):

Fru talman! Jag har absolut ingenting emot att man skaffar sig internationell erfarenhet. Jag är naturligtvis glad och tacksam för att statsrådet Pagrotsky så har gjort. Samtidigt är vi båda rörande överens om att det ropas efter civilingenjörer och att det i dag fordras vida fler civilingenjörer också nere i Gnosjöområdet än vad fallet var bara för ett antal år sedan. Att det är ett problem att civilingenjörer som utbildas i Sverige försvinner menar väl inte statsrådet är ett felaktigt påstående.

Anf. 194 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! Det finns så många olika siffror i svang i den här debatten. En del siffror inbegriper utländska studenter som varit i Sverige för studier och som återvänder till sina hemländer när studierna är färdiga. Det är inte så där helt enkelt att få ett begripligt helhetsbegrepp. Därför har vi satt av pengar för att tillsammans med näringslivet gå till botten med den här frågan, att förstå statistiken och ta fram ett bra underlag. Det kommer fram snart och kommer att ge en bra belysning. Sedan kan Alf Svensson och jag på bättre grund återigen diskutera hur stort det här problemet är.

Jag tycker att det vore klädsamt om Alf Svensson kunde medge att det inte kan vara dåligt för storindustrin att vi fördubblar utbildningen av civilingenjörer. Det är en ganska bra insats även om det har varit ett visst motstånd från en del partier här i riksdagen och man säger att det är alldeles för mycket, att så många inte behövs, att det inte går att hitta så många kan matematik för att utbilda och att skolorna ligger på fel ställen, långt ut i bygderna. Just i Gnosjö kanske det inte finns någon högskola men i närheten grundas nu ett universitet i Växjö trots motstånd från en del partier i riksdagen. Nog kan vi vara överens om att det inte är natt-

svart, utan det sker faktiskt rejäla förbättringar på detta oerhört viktiga område.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Frågestund

Anf. 195 ALF SVENSSON (kd):

Fru talman! Jag tycker att det fanns en ärlig ödmjukhet över statsrådets andra inlägg som jag är glad över. Det här skall i alla fall utrönas.

Det vore förödande om vi inte utbildade fler civilingenjörer i dag än vad vi gjorde för ett antal år sedan.

Buggningsutredningen

Anf. 196 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! Jag har en fråga till Laila Freivalds.

Buggningsutredningen har överlämnats i mars förra året till Justitiedepartementet och ministern. I denna föreslås att buggning införs i Sverige, dvs. hemlig teknisk avlyssning. Men många tunga remissinstanser, t.ex. JK, JO, Advokatsamfundet, Datainspektionen, är mycket kritiska och avstyrker förslaget.

I den nu aviserade propositionslistan för våren finns inte detta ämne med. Min fråga till ministern är: Har ministern tagit intryck av kritiken, eller kommer ministern att föreslå att buggning införs i Sverige och i så fall när?

Anf. 197 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Det är för tidigt att svara på den frågan. Vi har precis fått in remissvaren, och vi håller på att gå igenom och sammanställa dem. Det finns olika typer av synpunkter. Det finns kritiska, positiva och varierande synpunkter på hur man skulle kunna förbättra det förslag som utredningen har kommit med.

Min uppfattning är därför att jag inte tänker ta ställning förrän vi har gått igenom materialet, även om den här frågan blev väldigt aktuell plötsligt i valrörelsen. Då noterade jag att det var många av riksdagspartierna som var väldigt pigga på att ta ställning i denna fråga. Jag har dessutom att ta hänsyn till hur det parlamentariska läget ser ut i riksdagen. Jag vill gärna komma fram till ett beslut som också har ett majoritetsstöd i riksdagen. Det är en fråga som jag har anledning att fundera över.

Anf. 198 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! Tyvärr har just den politiska inställningen svängt. Frågan har ju diskuterats under årtionden. Den har legat kvar. Men i utredningen finns ingen analys av brottsligheten. Nu var det ju det nya som hänt i samhället som skulle göra att detta tvångsmedel skulle införas. Jag tycker att det är oerhört viktigt att göra en analys av brottsligheten och nya faktorer så att det kommer fram när man skall bedöma frågan. Det saknar jag i dag.

Anf. 199 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! När vi föreslår nya tvångsmedel i vår lagstiftning skall förslagen alltid grunda sig på en analys av den verklighet som de är avsedda att tillämpas på, vilka effekter som man avser att uppnå med dessa

tvångsmedel och det skall alltid göras en avvägning mellan det som offras och det som uppnås. Slutresultatet skall ju så att säga ligga på plus, så att man tycker att man har vunnit någonting av värde när det gäller att bekämpa grov brottslighet, som det är fråga om i det här fallet.

Det är självklart att det är precis den analysen som skall ligga till grund för det beslut som regeringen så småningom kommer att ta ställning till. Jag utgår ifrån att det också är den analysen som riksdagen gör när den skall ta ställning i frågan.

Arbetsbelastningen vid tingsrätterna

Anf. 200 JOHAN PEHRSON (fp):

Fru talman! Också jag har en fråga till justitieministern. Det gäller arbetsbelastningen vid våra tingsrätter där det finns stora obalanser när det gäller antalet mål. Det beror – tyvärr – delvis på en stor mängd mål där ungdomar är inblandade, på häktningar och också till viss del på personalbrist.

På den tingsrätt som jag själv känner till ganska väl – Örebro tingsrätt – kan man t.ex. efter pensionsavgångar inte tillsätta nya domartjänster så de får förbli vakanta. Enligt uppgifter från hovrätten – i det här fallet från Göta Hovrätt – beror det på att det inte finns några domare att tillgå för tjänstgöring vid hovrätten. Därmed är detta ett problem för hela hovrättsområdet.

Det beror också på att folk hoppar av. Assessorer och fiskaler finner inte jobbet tillräckligt attraktivt. Det är för svårt och det är inte tillräckligt förmånligt att jobba som domare. Därför har det införts ett nytt system med överrättsnotarier som innebär ännu mindre trygghet och ännu större svårigheter att planera sin framtid.

Då undrar jag vad justitieministern har för planer, om justitieministern är beredd att se över detta för att stärka rättssäkerheten och förbättra arbetsmiljön vid tingsrätterna.

Anf. 201 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Arbetssituationen vid tingsrätterna ser väldigt olika ut om man ser på hela landet. Det finns tingsrätter som har en mycket stor arbetsbelastning och svårigheter att inom rimlig tid avverka de mål och ärenden som de har. På andra håll i landet kan det se helt annorlunda ut.

Ett av de bekymmer som vi för närvarande har är att det förefaller som att det finns en snedfördelning av de resurser som domstolsväsendet i dess helhet har. Det är en av de prioriterade frågorna för Domstolsverket att i samband med budgetbehandlingen överväga på vilket sätt man kan dimensionera resurserna för de olika domstolsslagen och geografiskt över landet för att bättre möta de olika behov som de olika domstolarna har. Jag ser det som en oerhört starkt prioriterad fråga att säkerställa att snedfördelningen av resurser blir åtgärdad.

I övrigt när det gäller att se till att domstolarna blir attraktiva arbetsplatser kanske Johan Pehrson känner till det reformarbete som sedan några år tillbaka pågår i fråga om vårt domstolsväsende. Ett av syftena i detta reformarbete är just att säkerställa att domstolarna blir attraktiva arbetsplatser så att de även i fortsättningen lockar till sig de duktigaste unga juristerna.

Anf. 202 JOHAN PEHRSON (fp):

Fru talman! Det är bra att man ser över detta, men en analys av verkligheten – för att använda justitieministerns egna ord – kräver att man ser till det faktum att det redan då systemet med fiskaler fanns var stora avhopp av olika skäl. Då fanns det ändå en helt annan trygghet och vetenskap om förhoppningsvis en fortsatt karriär inom domstolen.

Nu har man infört ett system med överrättsnotarier där man i stort sett kan tillsätta hur många som helst och sparka dem hur som helst. Det lär ju inte öka tryggheten och attraktionen när det gäller att söka sig till hovrätten. Detta är ett organisatoriskt problem som nyss har uppstått och inte ett ekonomiskt.

Anf. 203 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Reformen med överrättsnotarier var en reform som föregicks av utredning, överväganden och remissbehandling. Det finns olika uppfattningar om vad denna reform innebär bl.a. när det gäller möjligheten att attrahera unga jurister till domarbanan. Låt oss se hur detta utfaller i framtiden.

Men de flesta har inte gjort den bedömning av denna reform som Johan Pehrson gör.

Innemiljön

Anf. 204 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till socialminister Lars Engqvist.

Sambandet mellan innemiljön i våra bostäder och skolor och vår hälsa är komplext. Sverige och Finland har t.ex. högre frekvens av allergiska sjukdomar än Baltikum och Ryssland. De allergiska problemen ökar kontinuerligt hos barn och ungdomar. Nya allergiska reaktioner påvisas även längre upp i åldrarna.

I november 1998 kom det en skrift från Sveriges provnings- och forskningsinstitut som visar på allergiframkallande problem i 220 undersökta skolor.

Folkhälsoinstitutet inleder nu den 11 februari innemiljöåret 1999 i samarbete med Astma- och allergiförbundet, Socialstyrelsen m.fl. Min fråga till socialminister Lars Engqvist är då: Vad tänker ministern göra för att integrera folkhälsoarbetet med genomförandet av Agenda 21-arbetet så att förekomsten av astma och allergier minskas och för att man skall kunna arbeta mera tillsammans?

Anf. 205 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Ulla-Britt Hagströms utgångspunkt är alldeles korrekt. Vad vi känner till om allergier är att det är komplexa problem som hänger ihop med hela vår livsmiljö. De politiska instrument som vi arbetar med när det gäller hälsopolitik har tidigare varit ganska begränsade.

Med startandet av Folkhälsoinstitutet breddades den verksamhet som tidigare låg under Socialstyrelsen. Därmed fick vi möjligheter att arbeta vidare.

Folkhälsoinstitutets verksamhet under det här året på allergiområdet är ett exempel på samverkan med andra organisationer och myndigheter,

inte minst de myndigheter som arbetar inom miljöområdet. Detta är en början till att skapa en helhetsbild över allergiproblemet som inte bara handlar om traditionellt medicinska perspektiv, utan det handlar just om hela miljöperspektivet.

Anf. 206 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Det saknas ju en bostadsminister. Bostadsfrågorna ligger på olika departement, bl.a. på socialministerns departement. Det finns en forskning som arbetar med *Det sunda huset* för att man skall kunna halvera antalet i dag oförklarade inremiljörelaterade hälsoproblem och halvera risken för felhantering i inremiljön.

Problemet för forskningsprojektet *Det sunda huset* är resurser, och det är också ett problem att det inte finns något nationellt program för inremiljön. Då undrar jag om socialministern är beredd att medverka till att vi kan få ett nationellt program för dessa frågor.

Anf. 207 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! På det faktum att det inte finns någon bostadsminister kan man anlägga två perspektiv. Jag vill anlägga det perspektiv som jag tycker är rimligast, nämligen att just bostadsfrågor bör hanteras i de sammanhang där de är relevanta. Jag tror att det är klokt att väsentliga delar av bostadspolitiken ligger som ett ansvar under miljöministern, inte bara med tanke på inremiljön utan med tanke på hela bostadsmiljön, stadsplaneringsfrågor och andra planfrågor. På det sättet har det förts in de hänsyn i bostadspolitiken i det sammanhang där de hör hemma.

Jag är ansvarig för de bostadssociala frågorna. Sedan är det Finansdepartementet och biträdande finansministern som har ansvar för bostadsfinansieringsfrågorna.

Jag tycker att detta är ett ganska bra sätt att sortera upp bostadspolitiken. Det handlar om ekonomi, bostadssociala perspektiv och bostadsmiljö inklusive inremiljö.

Jag är alldeles övertygad om att miljöministern reflekterar över vad man kan göra på det nationella planet för att klara också inremiljöproblemen. Det allra bästa är att Ulla-Britt Hagström ställer frågan till honom.

Brott i kristendomens namn

Anf. 208 KALLE LARSSON (v):

Fru talman! Min fråga riktar sig till justitieminister Laila Freivalds. Vi har ju hört i kammaren i dag och också tidigare hur det diskuteras att man skall stärka historieundervisningen i form av kampanjer i olika frågor. Jag vill höra hur justitieministern eller regeringen skulle ställa sig till en kampanj som uppmärksammar brott begångna i kristendomens namn.

Vi kan ju historiskt sett se ganska många sådana exempel alltifrån häxbränning under inkquisitionen till kolonialismen. Det finns också exempel från modernare tidevarv.

Min fråga blir då: Hur ställer sig justitieministern till en sådan kampanj?

Anf. 209 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Jag tror inte att jag riktigt törs svara på den frågan. Då skulle jag kunna få skolministern på mig, för jag antar att det handlar om en kampanj som i första hand skall vända sig till skolor och skolorungdomar. Det var ju också det som var utgångspunkten för det initiativ som statsministern tog när det gällde Förintelsen och en levande historia.

Om jag får göra en personlig reflexion, hoppas jag verkligen att vi redan i dag i skolorna får en hel del kunskap om de brott som begåtts både i kristendomens och i andra religioners namn genom historien. Det tycker jag verkar vara en självklar del av den historiekunskap som var och en av oss borde bära med oss.

Inte vet jag vad som har skett med skolundervisningen sedan jag gick i skolan, men nog har jag ett gott minne av att vi fick höra en hel del om inkquisition och annat som har skett i vår historia.

Anf. 210 KALLE LARSSON (v):

Fru talman! Jag tackar för det. Enligt min uppfattning är historieundervisningen i och för sig bra på det här området, men den kan säkerligen bli bättre. Det är därför som Vänsterpartiet har motionerat om att göra historia till ett av kärnämnen i gymnasieskolan.

Bakgrunden till min fråga är förstås, vilket inte kan vara så obekant, att det skall ske partiöverläggningar om brott begångna i kommunismens namn.

Frågan måste nog ändå kvarstå. Jag vill inte bli missförstådd, för jag har full respekt för dem som kallar sig för kristna och stor förståelse för det kristna kärleksbudskapet. Men om man nu skall uppmärksamma att det har begåtts brott i kommunismens namn, varför då inte på samma sätt uppmärksamma de brott som faktiskt har begåtts i kristendomens namn? Jag skulle vilja veta vad justitieministern personligen ser för verkligt avgörande skäl för att inte göra en sådan jämförelse.

Anf. 211 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Men, Kalle Larsson, det finns väl ändå en aspekt i dessa frågeställningar som är av betydelse, nämligen tidsaspekten.

När det handlar om brottsligheter i ideologiers namn, som nazismen, fascismen och kommunismen, är det någonting som ligger väldigt nära dagens situation. Många av oss här i dag har egna personliga erfarenheter av de övergrepp som har skett i dessa ideologiers namn. Men det finns kanske ingen i dag som på samma sätt har upplevt det som någon gång i historien har skett i kristendomens namn. Det som vi intresserar oss för är vår moderna historia. Dessutom känner vi oss inte övertygade om att faran att återigen bli utsatta för den typ av förtryck som har skett i såväl kommunismens som nazismens och fascismens namn inte skulle kunna ske igen. Det är det som driver oss att säga: Vi får aldrig glömma. Vi måste lära oss av historien.

Samma argumentation kanske ändå inte tynger diskussionen om kristendomen och dess historia.

Anf. 212 KALLE LARSSON (v):

Fru talman! Det är riktigt att det är ett antal år emellan dessa händelser. Men bara därför att 100 eller 150 år mer har gått kan väl inte anled-

ningen att glömma vara större. Det kan väl inte vara så att vi inte längre behöver tänka på vad kristendomen eller andra religioner kan åsamka mänskligheten för brott bara därför att de som har utsatts för brott i kristendomens namn inte längre lever. Det kan enligt min uppfattning inte vara det bästa skälet.

Jag får väl återkomma under kommande frågestunder med frågan om det är tänkbart att genomföra kampanjer om det som har begåtts i nationalismens namn och kanske en del som har begåtts i kapitalismens eller liberalismens namn.

Jag tackar för att jag har fått svar i dag om att vi, om jag uppfattade det rätt, inte kommer att genomföra någon kampanj vad gäller kristendomen. Men nog finns det i tid räknat mer näraliggande brott att uppmärksamma.

Anf. 213 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Det är naturligtvis ingenting som hindrar Kalle Larsson att fortsätta att hävda vad han anser vara betydelsefullt.

För egen del kommer jag att fortsätta hävda att det är mycket viktigt att vi får en bättre, djupare kunskap om det som har skett under vår egen livstid och om det som fortfarande utgör ett hot mot oss, nämligen hotet från fascismen, nazismen och kommunismen.

Åldersbegränsning för läkare

Anf. 214 BERIT ADOLFSSON (m):

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till socialministern.

En stor del av allmänläkarna och specialistläkarna har fått näringsförbud i Sverige i dag, därför att de har uppnått en viss ålder. Problemen i vården visar sig bestå i att det saknas läkare. Min fråga är då till socialministern: Funderar socialministern på att ändra lagen så att tillgängligheten till vård i Sverige kan förbättras?

Anf. 215 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Beslutet om att läkare som har uppnått 65 års ålder fattades i riksdagen, om jag har förstått det rätt, med ganska bred majoritet. Man bedömde att man skulle klara läkarförsörjningen. Ett skäl var möjligtvis också att en gräns skulle dras för när läkare skall upphöra att utöva sin profession.

Jag har inte haft anledning att reflektera över att gå till riksdagen och kräva en ändring av detta. Men jag är naturligtvis beredd att fundera över effekterna då man nu allmänt sett talar om en läkarbrist.

Jag kan förstå att läkare som har kommit till åren så pass att de inte klarar att utöva sitt yrke inte bör göra det. Men det är inte alldeles säkert att läkare som är 65 eller 66 år inte skulle klara det. Jag är naturligtvis beredd att fundera på frågan, men jag har hittills inte kommit fram till att det har varit dags att gå till riksdagen med ett förslag.

Anf. 216 BERIT ADOLFSSON (m):

Fru talman! Jag är glad över att socialministern funderar på frågan och hoppas att det lyckas bli ett bra resultat av funderingarna.

Jag vill bara upplysa socialministern om att i välfärdsdebatten i går argumenterade ledamoten Tullia von Sydow angående åldersdiskrimineringen. Hon hävdade att människor över 65 år fortfarande har mycket att ge i deras yrkesverksamhet. Jag undrar om socialministern delar denna uppfattning.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Frågestund

Anf. 217 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jag delar den uppfattningen, och jag tror att vi kommer att få anledning att reflektera mycket över dessa problemställningar när vi nu börjar fundera på vad som händer i ett samhälle där vi inom loppet av 20 år kommer att ha en situation där var fjärde samhällsmedborgare är över 65 år. Vilka krav ställer det på oss själva, på varandra, på samhällsorganisationer och på arbetslivet?

Jag tror att det finns alla skäl att fundera på den typen av åldersbegränsningar som det här handlar om. Jag upprepar: Jag är beredd att överväga vad man kan göra när det gäller just läkarnas deltagande i den svenska sjukvården.

Anf. 218 BERIT ADOLFSSON (m):

Fru talman! Jag är mycket glad över socialministerns inställning.

Stöd till missbrukarbarn

Anf. 219 RAGNWI MARCELIND (kd):

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till socialministern.

Regeringen lämnade en proposition till riksdagen i juni 1998 som handlade om en strategi för hur FN:s barnkonvention skall efterlevas. I regeringsförklaringen skriver regeringen att barnkonventionen skall efterlevas och att alla beslut som fattas skall fattas utifrån barnens bästa.

Detta är ju väldigt fina skrivningar, som vi naturligtvis alla vill skall efterlevas i vårt samhälle. Trots det tror jag att vi alla kan konstatera att verkligheten inte är sådan. Vi kan läsa rapporter om hur barnen har det i skolan, hur köerna växer till barnpsykiatrin, hur barnomsorgen ser ut, hur våldet ökar mot barn och barn emellan.

En speciell grupp som jag skulle vilja lyfta fram och fråga socialministern om är just missbrukarbarnen, som blev väldigt uppmärksammade runt 1991 då kristdemokraterna krävde en kartläggning av missbrukarbarnens situation i Sverige. Då är min fråga: Vad finns det för strategi för att se till att dessa 150 000 barn får den hjälp och det stöd som de behöver av våra kommuner?

Anf. 220 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jag och socialförsäkrings- och familjeministern funderade på vem det är som skall svara på frågan. Vi har nämligen arbetsfördelningen att det är familje- och socialförsäkringsministern som svarar för just frågorna om barnen.

Just den här frågan handlar snarare om socialtjänsten och socialtjänstens sätt att fungera. Det är enligt socialtjänstlagen kommunernas ansvar att klara också missbrukarbarnen. Vi menar att vi måste ställa hårdare krav på kommunerna att klara dessa uppgifter. Kommunerna bör med

den resursförstärkning som har skett, och som fortsättningsvis sker de kommande åren, klara skyldigheterna enligt socialtjänstlagen när det gäller missbrukarbarnen.

Anf. 221 RAGNWI MARCELIND (kd):

Fru talman! Det som skedde efter att Socialstyrelsens rapport kom 1993 var att många projekt startades, men när projektiden nu har gått ut är det svårt att mobilisera beslutsfattarna att satsa pengar på just denna verksamhet. I besparingstider är det just den verksamhet som är riktad mot dem som inte kan göra sin röst hörd som dras in.

Därför är det viktigt att vi har en klar strategi för hur vi skall få kommunerna att besluta om att öronmärka pengar till just missbrukarbarnen.

Anf. 222 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Detta är ännu ett exempel på hur svårt det är att balansera riksdagens och regeringens ambitioner å ena sidan och den kommunala självstyrelsen å den andra. Jag tycker inte att det vore bra att gå över till ett system med att öronmärka det statliga stödet till kommunerna. Det skulle betyda att vi tog bort en viktig del av svensk demokrati, nämligen kommunernas rätt att själva bestämma.

Däremot måste vi påpeka vilka förväntningar vi har, och det som nu kommer att ske på olika sociala områden är ju att vi preciserar de nationella målen och hittar en väg att också utvärdera de sociala verksamheterna gemensamt mellan staten och regeringen samt Kommunförbundet och kommunerna. På det sättet tror jag att man kan påpeka att vi faktiskt inte ger stödet till kommunerna villkorslöst. Vi ger stöd för att kommunerna skall klara sina sociala åtaganden bl.a. när det gäller frågan om missbrukarbarnen.

Till sist blir det alltså en fråga om att hitta rätt sätt att utvärdera kommunernas verksamhet och ha det som grund för hur vi hanterar det generella stödet från staten till kommunerna.

Anf. 223 TALMANNEN:

Därmed har klockan passerat 15.00, och det innebär att riksdagens frågestund nu är avslutad. Jag tackar regeringens företrädare och kammarens ledamöter för er medverkan i dagens frågestund.

3 § (forts. från 1 §) Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor (forts.)

Anf. 224 MARGARETA VIKLUND (kd):

Herr talman! Jag vill påstå att begreppen demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet, och det som de orden står för, är inbakade och integrerade i varandra. Ett land eller en institution kan inte påstå att det råder demokrati om det inte också finns mänskliga rättigheter och jämställdhet. Begreppen hänger ihop och är beroende av varandra för att i praktiken kunna fungera fullt ut. Det har tagit generationer och männi-

skoliv att omsätta dem i praktiken och ge dem det innehåll och den innebörd som de har i dag.

Men varje ny på arenan aktiv generation måste kämpa för och bevaka att de inte rivs ned eller förlorar sin innebörd. Vad skulle vi i så fall få i deras ställe? För att få svar på den frågan behöver vi inte gå så långt ut i världen. Jag behöver bara nämna sådana namn som Saddam Hussein eller Slobodan Milošević och ta upp deras handlande för att peka på vad bristen på demokrati, och därmed bristen på mänskliga rättigheter och jämställdhet, åstadkommit.

Herr talman! I det sammanhanget kan jag inte undgå att nämna de senaste dagarnas massdödande av civilbefolkningen i Kosovo. Och nämner jag det kan jag inte låta bli att nämna massdödandet av civila sommaren 1995 i Srebrenica och Zepa i Bosnien, ett massdödande som lämnade många barn föräldra- eller faderlösa. Jag har mött många av dessa barn, liksom också barn som kommit till genom systematiska våldtäkter.

Det handlar om grova brott mot mänskliga rättigheter och jämställdhet när systematiska våldtäkter mot kvinnor och barn ingår i krigföringen. Enligt deklarationen om mänskliga rättigheter klassas just systematiska våldtäkter i krig som ett brott mot mänskliga rättigheter. Vi som har de demokratiska möjligheterna måste protestera så det hörs. Vi måste protestera mot dessa brott. Men jag har inte hört eller sett att den svenska regeringen i exempelvis FN-sammanhang har protesterat särskilt högljutt mot de här brotten, dvs. övergreppen mot de mänskliga rättigheterna i det här sammanhanget.

Herr talman! Då andra världskriget slutade sade man: Aldrig mer får något sådant hända i Europa. Då menade man den etniska rensningen av judar, zigenare och andra grupper av människor. Likväl lät man det ske igen. Den här gången var det framför allt muslimer på Balkan som rensades bort. Och de rensas fortfarande bort – mitt i Europa framför västvärldens ögon.

Framför allt är det barnen som far oerhört illa på Balkan, och det är ju de som skall föra utvecklingen och framtiden vidare. Det är de som skall skapa samförstånd, samarbete och samverkan med våra barn och barnbarn för en framtid för fred i Europa. Genom att bara stå och titta på, som människorna där tycker att vi gör, skapar vi bitterhet, vrede, ilska och oförståelse i stället för gemenskap och, i mötet med barnen och de som har ansvaret för dem, en bro av försoning, förståelse och hopp. Här hör det till våra demokratiska förpliktelser att agera, herr talman.

Kriget i Kosovo måste få ett slut. Det måste stoppas, både för människornas på Balkan skull och för världsfredens och demokratins skull. Fredsförhandlarna måste kunna ta sig samman och sätta Slobodan Milošević på plats. Det är fullt tillräckligt med antalet misslyckade förhandlingar med den mannen. Det räcker nu med de illdåd han står bakom och har iscensatt. Frågade vi människorna som är utsatta så skulle vi få det svaret. Men de har ingen chans att göra sina röster hörda med den brist på demokrati och mänskliga rättigheter som råder där.

Det är därför vår gemensamma mänskliga skyldighet att så fort som möjligt se till att de människor som berörs av illdåden, dvs. civilbefolkningen, får en människovärdig tillvaro och att de får sina hem och sitt land tillbaka.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

Herr talman! Så vill jag säga några ord om situationen i Sverige och konsekvenserna för mänskliga rättigheter av demokratiskt fattade beslut i vårt land.

Det är bra att vi har fått den nya lagen om prostitution. Men för att denna lag skall få den positiva effekt som många av oss önskar måste den kombineras med behandling, stöd och sociala anpassningsprogram för de flickor och kvinnor som ägnar sig åt prostitution. Det här poängteras nu från många håll, och det har sedan länge ingått i kristdemokraternas kravlista. Det handlar om människovärde, som också ingår i demokrati-begreppets innersta kärna.

En annan form av prostitution som vi också måste ta tag i är det som jag och många med mig kallar slavhandel. Ett stort antal kvinnor kommer till Sverige varje år genom s.k. kontaktförmedling. Många stannar i Sverige mer än två år, dvs. den tidsrymd som utlänningslagen fastställt skall gälla för att en person skall anses vara stadigvarande bosatt i landet. Men många sänds också före den tidens utgång tillbaka till sina hemländer och till ett liv i förnedring och misär.

Ur jämställdhetens och de mänskliga rättigheternas synpunkt måste det gå att få ett slut på den här verksamheten. Den förnedrande kontaktförmedlingen med utländska kvinnor måste upphöra. Kopplerilagens bestämmelser måste kunna prövas när det gäller verksamheter med kontaktannonser och annan s.k. kontaktverksamhet. Utlänningslagens s.k. tvåårsregel kan inte och får inte tillämpas automatiskt. Också detta handlar om människovärdet och om demokratins innersta kärna.

Herr talman! Sverige är världens mest jämställda land, sägs det. Men hur är det egentligen i verkligheten? Här i kammaren i dag har det talats om, och givits en hel del exempel på, hur det är. Så jag tänker inte orda så mycket om det. Men jag vill ändå säga att enligt Kvinnomaktsutredningen skulle det ta minst 100 år, kanske 150 år, innan vi har en arbetsmarknad utan könssegregering om utvecklingen fortsätter i nuvarande takt. Det tycker jag är mycket allvarligt i en demokrati, herr talman.

Jag anser att det är en demokratisk och mänsklig rättighet att även på arbetsmarknaden behandlas jämställt. Därför anser jag att Jämställdhetsombudsmannen måste ges resurser och befogenheter att verka för att den osakliga löneskillnaden mellan kvinnor och män försvinner och för att ledande positioner inom näringsliv, offentlig sektor och samhället i övrigt görs tillgängliga för kvinnor på samma villkor som för män.

Men, herr talman, demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet skall inte bara vara förbehållet privilegierade grupper utan också gälla dem som är sjuka och svaga och som inte har så starka röster att de kräva sin rätt.

Man kan verkligen undra om det är demokrati när man på olika nivåer inom vård och omsorg så helt har tagit bort de äldres demokratiska och mänskliga rättigheter att få bestämma över sig själva. Man kan undra om det är demokrati när det exempelvis inte finns plats eller personal utan de får ligga i korridorer och sidoutrymmen, när de utan information och medgivande bara flyttas från en avdelning till en annan eller från ett sjukhus till ett annat. Vi kristdemokrater anser att det är viktigt att framhålla människans värdighet och okränkbarhet i livets olika skiften.

Kanske är det så, herr talman, att den perfekta demokratin inte finns, dvs. den demokrati där också mänskliga rättigheter och jämställdhet

ingår fullt ut. Men vi får aldrig ge upp. Vi måste fortsätta vår strävan mot att uppnå full demokrati.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Anf. 225 CARINA HÄGG (s) replik:

Herr talman! Jag har i ett annat replikskifte med en partikamrat till Margareta Viklund tagit upp den norska situationen. Där har man drivit en värdekommission, som man också har lyft fram från kd:s sida här i Sverige, men som har blivit en bumerang mot Margareta Viklunds partikamrater i Norge. Där har det blivit tydligt att ord och handling inte hänger ihop.

På samma sätt tyckte jag att det var med Margareta Viklunds anförande. Ord och handling inom kd hänger inte ihop. Det var främst när hon berörde den nya prostitutionslagen. Den tycker jag är väldigt positiv, och där förstår jag att vi är eniga. Men hon berörde också i sitt anförande vikten av att man kan ge människorna vård och behandling. Vi har tidigare under frågestunden hört ytterligare partikamrater till Margareta Viklund tala om barn till missbrukare.

Men då kommer vi till det här med handling. Vi vet att kd som en del av majoriteten i Stockholm har allierat sig med de krafter som vill lägga ned det enda behandlingshemmet som finns för kvinnor. Där hänger inte retorik och handling ihop. Har Margareta Viklund någon kommentar till den här situationen?

Anf. 226 MARGARETA VIKLUND (kd) replik:

Herr talman! Jag uppfattade inte riktigt om den sista frågan gällde vem som har nedlagt behandlingshemmet.

Om man skall följa det som jag har sagt och som också ingår i vårt kristdemokratiska synsätt måste man naturligtvis se till att det finns behandlingshem för de här kvinnorna eller andra möjligheter så att man kan hjälpa dem att komma tillbaka till ett vanligt liv, som vi kanske kan uttrycka det. Det måste finnas. Det tycker jag är ett krav.

Anf. 227 CARINA HÄGG (s) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att antingen är det Margareta Viklunds retorik som inte hänger ihop med kd:s politik eller också tar hon här klart avstånd från den borgerliga majoriteten i Stockholms stad, varav kd är en del, som lägger ned det enda missbrukshemmet för kvinnor som finns.

Det är oerhört viktigt att man inte låter skattesänkningar och ambitioner gå ut över de allra svagaste, dem som vi allra mest behöver ägna oss åt. Inte minst behöver vi stötta barnen till de här personerna.

Anf. 228 MARGARETA VIKLUND (kd) replik:

Herr talman! Jag kan inte ta ställning till vad som ligger bakom det här ställningstagandet och vilka som fanns med i sammanhanget när det här beslutades.

Efter vad jag nu hör från Carina Hägg var det missbrukande kvinnor som behandlas på hemmet. Det jag talade om handlade också om kvinnor – och naturligtvis är många av dem missbrukare – som är prostituerade. Det är ju inte bara i Stockholm i så fall som en sådan institution kan

Allmänpolitisk debatt

Demokratifrågor

ligga. Det finns ju också möjligheter att ha sådana institutioner på andra håll i landet.

Det är ett viktigt krav, som vi har haft länge inom den kristdemokratiska rörelsen, att det måste finnas behandlingshem för kvinnorna när de vill, måste eller kan sluta sitt liv som prostituerade, så det är ingenting som skiljer oss åt.

Anf. 229 STEN LUNDSTRÖM (v):

Herr talman! Rubriken för den här debatten är demokratifrågor. Flera av debattörerna har försökt att identifiera begreppet och gjort sina ideologiska, pragmatiska och filosofiska utvikningar. Detta är bra och viktigt, och jag kan med glädje konstatera att vi är överens när det gäller större delen av de självklara politiska och mänskliga rättigheterna.

Att vi sedan inte är överens hela vägen har den här debatten också visat. Vi sätter gränsen för demokratin olika. Vi har kunnat konstatera i den här debatten att kristdemokrater, moderater och folkpartister sätter gränsen när det handlar om den ekonomiska makten och rätten till makt och inflytande över det egna arbetet.

Herr talman! För mig som vänsterpartist är rätten till arbete och bostad självklara delar i demokratin, liksom rätten att vara aktiv och delaktig i utformningen och utvecklingen av samhällets alla delar. Tyvärr omfattas inte dessa och en del andra demokratiska rättigheter av alla. Tvärtom kan vi konstatera att i det senaste decenniet har utanförskapet ökat. Det avspeglar sig tydligt i olika typer av statistik. Om vi tittar på arbetslöshetsstatistik, bostadslöshet och valdeltagande kan vi konstatera att budgetsaneringar, skattereformer och EU-anpassningar har lett fram till ökade klassklyftor och ett ökat utanförskap.

Herr talman! När jag anmälde mig till den här allmänpolitiska debatten anmälde jag mig till en integrationsdebatt men kunde lika gärna ha valt klassamhället som en utgångspunkt. Det som i dag har hänt i Sverige är att klassamhället har fått en tydlig etnisk prägel. Bara genom att titta på officiell statistik får vi en tydlig bild av vad som hänt. Jag skall försöka låta bli att trötta kammaren med alltför många siffror, men det finns en del mycket tydliga exempel.

Arbetslösheten 1997 var totalt 8 % i landet. Bland de utomnordiska medborgarna var samma siffra 33 %. Sysselsättningsgraden var totalt 70,7 %, men bland de utomnordiska medborgarna bara 35,2 %. I storstädernas ytterområde är situationen i vissa fall rent katastrofal. För att exemplifiera detta skall jag bara kort visa på situationen i delområdet Herrgården i Malmö.

Här är förvärvsfrekvensen bland 20–64-åringar bara 9 % och bland kvinnor 7 %. I samma område har 94 % av befolkningen utländsk bakgrund, socialbidragsberoendet är 95 % och valdeltagandet är 40 %. Om inte dessa siffror är tillräckliga för att visa att vi har skapat ett utanförskap och ett klassamhälle som har ett tydligt etniskt ansikte torde det vara fullständigt omöjligt att övertyga någon om detta faktum.

Vilka strategier har vi då i Sverige för att lösa de här problemen? Enligt mitt förmenande saknas strategier. Vackra ord och deklarationer finns och en allmän välvilja finns. Men sedan tar det slut. Problemet är att vi i Sverige inte beslutat oss för vad vi vill och inte ens vad vi menar med de ord vi använder.

I dag har de flesta insett att ordet integration är det som skall användas och det är bra. Men vi måste också ha en gemensam uppfattning om vad vi avser när vi använder detta begrepp. Ibland tycks det ha gått inflation i begreppet, och begreppet har också i allt högre utsträckning börjat misstänkliggöras och missbrukas i den allmänna samhällsdebatten. Det används i alla möjliga och omöjliga sammanhang och blandas ofta samman med begreppet assimilation. Det tar sig uttryck i att man ser integrationen som något som bara berör invandraren och att integration har skett när invandraren har blivit som en svensk. I en allmän välvilja kan han eller hon tillåtas behålla vissa exotiska inslag från sin ursprungskultur, t.ex. högtidsseder och en del av sina matvanor.

Vid sidan av den här uppfattningen finns det också en tilltro till en byråkratisk lösning, där integrationen inte växer fram av sig själv utan är något som skall läras in och tvingas fram under överseende av särskilda myndighetspersoner.

Slutligen finns det ytterligare en variant av välvilja som bygger på en tanke om omvänd assimilering där majoritetsbefolkningen skall överta seder och bruk från de kulturer som kommer hit.

För oss vänsterpartister finns det över huvud taget inte något egenvärde i att dela in befolkningen i invandrare och svenskar och sedan utarbeta planer för hur man skall bete sig för att leva tillsammans. Tvärtom måste utgångspunkten vara att människor är människor med allt vad det innebär av individuella särdrag och erfarenhet vid sidan av olika grupptillhörigheter som klass, kön, etnicitet, sexuell läggning osv.

Problemen uppstår först när det finns tydliga skillnader mellan olika gruppers möjligheter att göra sig gällande i samhället och när några grupper ställs utanför möjligheten att delta och påverka samhällsutvecklingen, dvs. när det gemensamma samhället ställer vissa utanför och inte ger utrymme för alla.

I dagens Sverige har olika invandrargrupper och andra etniska minoriteter små möjligheter att delta i det gemensamma samhället och därmed svårt att förverkliga sina livsplaner. Att motarbeta den diskriminering som framför allt finns på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden är vad vi i Vänsterpartiet menar med integration.

Jag vill fråga kristdemokrater, moderater och folkpartister: Vad menar ni med ordet integration?

Det handlar också om att skapa aktivt utrymme inom de samhälleliga institutionerna t.ex. barnomsorg, skola och äldreomsorg för den kulturella mångfald som finns i befolkningen. Detta kan vi göra genom att stat och kommun faktiskt ser till att kultur och språk är en kompetens i sig själv och genom att vi som arbetsgivare går i fronten för förändringar.

Det kommer säkerligen också att behövas en hel del lagstiftning för att komma till rätta med detta och överbrygga diskrimineringen.

I dag ställs det krav på att jämställdhetsplaner skall upprättas på arbetsplatser. Det är bra. De borde kompletteras med mångfaldsplaner. Det är viktigt att jämställdhetsplanerna och mångfaldsplanerna samordnas så att inte invandrarkvinnor ytterligare marginaliseras i Sverige.

Vilket stöd har Vänsterpartiet i den här kammaren för sitt krav på mångfaldsplaner?

Det borde också, i den lag som kommer mot diskriminering på arbetsmarknaden, vara en självklarhet att anställningsintervjuer omfattas av

diskrimineringslagen. Vilket stöd har Vänsterpartiet i den här kammaren för en förändring av en lag som inte ens är införd ännu, nämligen diskrimineringslagen? Det har ni möjlighet att visa.

Att kalla Sverige i dag för ett integrerat samhälle vore en mycket kraftig överdrift, herr talman. Skall vi benämna Sverige som någonting i dag, skall vi benämna det som ett segregerat samhälle.

Som jag tidigare har sagt präglas många människors levnadsvillkor av en svag eller ingen anknytning till arbetsmarknaden, med svaga sociala kontaktnät. På så sätt har vi skapat ett samhälle där utanförskap och tilltagande splittring råder. Segregationen är alltid minst tudelad. Den innebär att människors vardag ter sig helt olika och att vissa grupper ställs utanför områden som ger tillgång till makt och inflytande över både sina egna och i viss mån andras liv.

Segregationen i Sverige finns på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden. Klassmässig, könsmässig och etnisk segregation existerar sida vid sida, men framför allt i samverkan.

De som lever i allra högsta välmåga är naturligtvis också segregerade, men deras segregation bygger på möjligheten att själv besluta på vilket sätt man vill bli segregerad, medan de grupper som befinner längst ned på samhällsstegen inte har någon möjlighet att eftertrakta det som för andra är en självklarhet med plånbokens och maktens hjälp.

Anf. 230 ROSITA RUNEGRUND (kd) replik:

Herr talman! Sten Lundström buntade ihop kristdemokrater, folkpartister och moderater och sade att vi skulle ha skapat detta klassamhälle. Vill Sten Lundström till det också lägga åren 1991–1994 som de år då vi skapade ett klassamhälle i Sverige?

Det parti som Sten Lundström representerar är faktiskt ett vänsterparti, och vi har haft vänstermajoritet i Sverige i många år.

Anf. 231 STEN LUNDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag anklagar inte Rosita Runegrund och hennes parti för att ha skapat ett klassamhälle. Jag anklagar er för att inte vara beredda att vilja avskaffa det.

Under debatten i kammaren har vi ett antal gånger frågat bland andra Rosita Runegrunds partiföreträdare om man är beredd att låta demokratin få verka både vad avser den ekonomiska makten och det som gäller arbetslivet, nämligen att ge folket rätten att vara med och utforma, utveckla och besluta när det gäller de egna arbetsplatserna.

Ni har tydligt i den här debatten vid ett flertal tillfällen sagt: Här går gränsen för demokratin. Ni har, förvisso tillsammans med Socialdemokraterna och EU-anpassningen, faktiskt skapat ett segregerat Sverige som är betydligt mer segregerat än det var 1991. Även detta visar officiell statistik.

När arbetslösheten ökade med 11 % bland s.k. etniska svenskar ökade den under samma period med 24 % bland utomnordiska medborgare. Redan från början var de utomnordiska medborgarna överrepresenterade i den statistiken.

Jag har aldrig hört något annat från Kristdemokraterna än att man har accepterat den politik som förts.

Anf. 232 ROSITA RUNEGRUND (kd) replik:

Herr talman! Solidaritet är grunden till integration. Solidaritet och kunskap om andras kulturer är grunden till integration.

Att arbetslösheten i högre grad har drabbat invandrare, vet vi. Kristdemokraterna är beredda att arbeta för att det blir en förändring.

Anf. 233 STEN LUNDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det gläder mig. Det innebär att Kristdemokraterna är beredda att stödja Vänsterpartiets krav på mångfaldsplaner på de större företagen, och att man är beredd att i diskrimineringslagen införa kravet att rätten till anställningsintervju också skall ingå i diskrimineringslagen.

Det innebär också att jag kan lita på att Kristdemokraterna ute i landets kommuner i framtiden kommer att se till att sammansättningen av den kommunala personalen på ett eller annat sätt kommer att motsvara den etniska sammansättningen i de samhällen där Kristdemokraterna är representerade i fullmäktige.

Det är inte min erfarenhet. Men det finns möjlighet att driva den här frågan framöver.

Anf. 234 BIRGITTA SELLÉN (c):

Herr talman! Under den här allmänpolitiska debatten har det talats en hel del om välfärden och om centraliseringen till storstäder. Ungdomar flyttar till storstaden i hopp om att få ett arbete som de inte kan erbjudas på de mindre orterna.

Det många då erfår, om de inte lyckas få arbete, är att deras livskvalitet sjunker. De kommer från en uppväxtmiljö där människor som bor och arbetar tillsammans känner varandra och kan hjälpa varandra. Det skapar kvalitet, närhet och delaktighet.

Delaktighetens betydelse har vi kunnat se genom alla de s.k. byarörelser som växer upp i landet. Den vägen kan medborgarna känna sig delaktiga i demokratin. De arbetar tillsammans för hembygdens bästa. De arbetar opolitiskt, och alla känner sig jämlika och delaktiga i bygdens utveckling.

Denna verksamhet kan och bör vi politiker lära oss mycket av.

Under senare år har försök gjorts att driva kommundelar med just partiopolitiska nämnder. Mest känd är väl Svågadalens i norra Hälsingland. Där har man redan haft denna organisation under en period, och man valde en ny nämnd i november 1998. Den utvärdering som gjorts visar att detta är positivt för bygden.

1999 påbörjar även byn Kall, som hör till Åre kommun, ett intressant projekt. Där görs till en början ett tvåårigt försök som kommer att utvärderas innan man eventuellt går vidare. Där ser modellen annorlunda ut än i Svågadalens, som har enbart partiopolitiskt valda i sin nämnd.

I Kall har man en nämnd med tio personer, varav fem är politiker utsedda av kommunfullmäktige i Åre. De övriga fem är direktvalda från befolkningen i Kall.

De är alltså direktvalda, något som Bo Könberg efterlyste i demokratidebatten i förmiddags. Det finns alltså redan ett nystartat försök.

I Kall bor det 650–700 personer. 30 personer ställde upp till val. Det stora intresset att kandidera visar att människor gärna ställer upp när det gäller att arbeta för sin hembygd.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokrati frågor

Nämnden i Kall kommer att arbeta med frågor som rör förskola, skola och äldreomsorg.

Herr talman! De två exempel som jag pekat på har stor betydelse för demokratin. Förhoppningsvis kommer det att öka förståelsen för behovet av politiker i samhället.

Vi i Centerpartiet tycker att det är positivt med dessa och liknande försök, och vi följer med delaktigt intresse hur byarörelserna fortsätter att växa.

För att demokratin skall fungera som beslutsform bygger den på människornas deltagande. Människor måste ha möjlighet och förmåga att ta del av information och ge uttryck för sina åsikter. Om människor inte har förutsättningar att delta i den politiska dialogen leder det till vanmakt och utanförskap som på sikt är ett hot mot det demokratiska systemet.

Herr talman! I Sverige finns det många människor med varierande förutsättningar att ta del av alla beslutsgångarna i den demokratiska processen. Jag tänker då på de personer som har flyttat till Sverige och som har svårigheter rent språkligt men också på grund av att beslutsgångarna ser lite olika ut i olika länder.

Kunskaper i svenska språket är av stor betydelse för möjligheterna att integreras i det svenska samhället. Otillräckliga kunskaper i svenska språket kan leda till utanförskap och brist på förståelse för det som sker i samhället.

Detta visar valet i höstas tydligt. Bara var tredje utländsk medborgare deltog nämligen i kommunal- och landstingsvalen 1998. Det är en halvering i förhållande till år 1976. Valdeltagandet har fallit från 60 % till 34 %. Jag tycker att det kan ses som ett demokratiskt misslyckande.

Allra mest skrämmande är att det är de unga invandrade männen under 26 år som inte röstar. I Skärholmen i Stockholm var det bara 20 % av dem som utnyttjade sin rättighet att rösta.

Alla politiska partier har här ett stort arbete framför sig. Det finns många inflyttade svenskar i landet, och det är viktigt att de kan ta del i den demokratiska processen. Om inte samhället bryr sig om att informera, röstar de inte heller. Det behövs att någon vågar prova nya grepp. Jag tycker att Fittjaprojektet som beskrevs av Mats Einarsson på förmiddagen är ett steg i rätt riktning.

Herr talman! Inflyttade medborgare från andra länder har mindre inflytande i samhället än personer som är födda i Sverige. Det är också så att "nya svenskar av andra generationen" har mindre möjligheter att påverka inom "traditionellt svenska" domäner. Det är viktigt att ge samma demokratiska möjligheter till alla grupper i landet.

Människor är människor, sade Sten Lundström alldeles nyss. Centerpartiet säger: Alla människor har lika värde. I Centerpartiet försöker vi leva som vi lär. Som ett exempel på det tänker jag berätta vad som hände vid kommunvalet i Sundsvall 1998.

Vi fick en ny medlem, som kommer ifrån Somalia. Han blev medlem i samband med nomineringarna till våra listor i kommunvalet. Han nominerades och hamnade på 19:e plats på listan, vilket brukat anses vara en omöjlig plats för att bli vald till fullmäktige. Men alla vi andra på listan stöttade honom helhjärtat, och så gjorde också väljarna. Han blev alltså inkryssad och har i dag en ordinarie plats i Sundsvalls kommunfullmäktige.

Jag vill till sist säga att jag i mitt inlägg undvikit ordet invandrare, och det är, som ni nog förstår, avsiktligt. En "nysvensk" har nämligen sagt så här: Som svensk medborgare har jag slutat vandra. – Jag tycker att det är tänkvärda ord.

För att våra nya svenskar skall känna att de är delaktiga i den demokratiska processen måste vi acceptera dem som fullvärdiga medborgare.

Anf. 235 ROSITA RUNEGRUND (kd):

Herr talman! Demokrati är inte ett entydigt begrepp, och dess innebörd i Sverige är inte given en gång för alla. Den formas av värderingar i familjen och av den sociala och ekonomiska utvecklingen i samhället. Vi har hört flera talare i dag säga att demokratin behöver återerövrats av varje ny generation.

I ett debathäfte, *Demokrati i dag och i morgon*, beskrivs två former av demokrati: den snabba demokratin, med sin kollektivistiska samhällssyn, där en representativ elit fördelar resurser i det goda samhället, och den starka demokratin, vars förmåga ligger i att främja den personliga självständigheten. Politikerna agerar som medborgarföreträdare, och politik skapas via nätverk, t.ex. för brukarinflytande.

I valet 1998 har flera nya partier framgångsrikt tagit plats i fullmäktigeförsamlingarna. Man kan fråga sig: Ökar därmed den lokala demokratin? Eller är det den redan starka demokratin som vinner terräng, t.ex. på grund av att invånarna i ett litet skärgårdssamhälle inte ser någon reell möjlighet att påverka besluten i den egna fullmäktigeförsamlingen? Kanske är bara hälften av invånarna i samhället åretruntboende och röstberättigade i kommunalvalen. Intresseföreningar måste bildas för att brukarinflytande skall nås. I nätverken finns kunskapen om levnadsvillkoren, men helhetssynen saknas eftersom man ser enbart till det egna intresset.

Som nyvald riksdagsledamot från Bohuslän, invald i Västra Götalands västra valkrets, och skärgårdsbo ser jag en möjlighet att under ämnet demokrati lyfta fram skärgårdsfrågor. Av mitt läns 15 kommuner är 12 kustkommuner, och bebyggelsen är till stor del koncentrerad till kustzonen med ett sextiotal bebodda öar.

Den beryktade vägsträckan på E 6 med sin dåliga standard norr om Uddevalla är ett problem som berör en del av Sveriges befolkning, speciellt sommartid då man besöker semesterattraktioner som Lysekil, Smögen och Strömstad.

Vill man inte köa på landsvägen kan man också färdas motsvarande sträcka sjövägen. Trafiken är där lugnare, och sommartid finns det möjlighet till anlop på ställen som sjuder av inneliv, med små boutiquer och utsökta restauranger.

Det är till sådana platser som Sveriges politiker drar både till lands och till sjöss när det lider mot val vart fjärde år. Man betygar för alla sommargäster och för den delen också en och annan fastboende att Sverige behöver en levande skärgård. Fastighetsskattens negativa effekter skall man minsann undanröja.

Bohusläns vackra samhällen är bra för oss rikspolitiker så länge valen hålls i september. Bohuslän är en träffpunkt för folk från hela Sverige. Tänk om valdagen skulle flyttas, så att valet skulle hållas i aprilsnålblåst utan en sommargäst eller en segelbåt i sikte!

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Demokrati frågor

Jag undrar hur en politiker under valturnén svarar den stadsbo som svär över att det är så dyrt för familjen att med färja – sådana finns – vattenvägen ta sig till Åstol för att få se Peter Harryssons drömsälle. Att den dagliga färden vattenvägen från huset till parkeringsplatsen innebär en stor kostnad för en åretruntboende familj tror jag inte att den gästade turisten tänker på.

Det är nämligen så att de statliga subventionerna går till allmänna vattenvägar som transporterar bilar. För att en kommunal eller enskild färjeled skall få bidrag skall färjan vara avsedd för transport av motorfordon och vara ändamålsenlig i förhållande till det allmänna vägnätet. På tätbebyggda öar är vägarna dimensionerade efter de förhållanden som rådde för många år sedan, då man inte hade samma behov av kommunikationer med fastlandet.

Öborna tycker naturligtvis att det är fel att det enbart är vattenvägar där man transporterar människor med bil som får statligt stöd. När hemkommunens ekonomi tryter kan man få det svar som en boende på Gullholmen fick av en ledande politiker: Bosätter man sig på en ö, kan man inte räkna med samma möjligheter att förflytta sig som på fastlandet.

Sista färjeturen går kl. 8. Jag tror att goda kommunikationer bygger broar av förståelse och framtidstro mellan människor och samhällen.

Herr talman! Regeringen har tillsatt olika utredningar som syftar till att stärka demokratin och skärgårdsbornas möjligheter till överlevnad och utveckling. Den senaste i raden har benämningen *Miljö i Väst-Skärgård*.

Men kunskapen finns. Det behövs inga utredningar. Det som Sverige behöver i dag är en rakryggad skärgårdspolitik, som genom konkreta lösningar skapar tilltro och optimism, en politik som har en helhetssyn på boende, kommunikationer, utbildning och möjligheter till arbete genom utveckling och samordning av de näringar och utbildningar som finns redan i dag. En sådan politik hör samman fiskarnas krav på konkurrensneutralitet och ser till de miljövärden som kustfiske och småskaliga jordbruk ger. Det krävs en skattepolitik som ger utvecklingsmöjligheter till småföretag inom turism och andra näringar.

Avsaknaden av en skärgårdspolitik gör att det inte finns någonting att förhålla sig till, varken från skärgårdsbornas eller från myndigheternas sida. Detta skadar demokratin, dvs. folkstyret.

Anf. 236 INGEMAR VÄNERLÖV (kd):

Herr talman! Vi närmar oss slutet på demokratiavsnittet, och många intressanta anföranden har hållits. En del har varit allmänna och övergripande, ja, nästan av filosofisk karaktär, men inte desto mindre viktiga för det. Själv kommer jag att hålla mig till ett smalare område som har med lokal demokratiutveckling att göra.

Vi har all anledning att vara stolta över vår svenska demokratiska modell som vuxit fram och utvecklats under detta sekel. Men vår demokrati får aldrig tas för given, och där sällar jag mig till tidigare talare som menar att den ständigt måste försvaras, vitaliseras och vidareutvecklas. De senaste valens sjunkande valdeltagande visar att detta är något vi måste ta på allvar och att nytänkande krävs. Detta gäller inte minst de lokala sammanhangen.

Mot den bakgrunden, herr talman, var det spännande signaler demokratiminister Britta Lejon sände ut när hon i höstas förde fram tanken på att kommuninnevånare skulle kunna skriva motioner till kommunfullmäktige. Ett annat sätt att öka invånarnas engagemang i kommunpolitiken kan vara att göra det enklare att få till stånd kommunala folkomröstningar. Ytterligare ett sätt att få folk intresserade av politiken i den egna kommunen kan vara att ha nämndernas sammanträden öppna för allmänheten. Vid detta, herr talman, vill jag uppehålla mig en liten stund.

Redan i dag är det möjligt för en kommun att ha öppna nämndsammanträden. Kommunallagen ändrades 1994 på så sätt att kommunfullmäktige får medge att en nämnds sammanträden helt eller delvis är offentliga. Dock skall ärenden som avser myndighetsutövning eller som innehåller sekretessbelagda uppgifter alltid hållas inom stängda dörrar.

Länge har medborgarnas möjligheter till insyn i politiska beslutsförsamlingar inskränkt sig till de för allmänheten öppna kommunfullmäktigesammanträdena. Den kommunpolitiska verksamheten har under senare år dock förändrats på så sätt att ärendena på kommunfullmäktiges bord har minskat i antal. Detta har lett till att det ej är ovanligt att fullmäktiges sammanträden ställs in. T.ex. ställdes i min hemkommun, Vänersborg, två av fyra sammanträden in under hösten 1997 på grund av för få ärenden, vilket givetvis drastiskt minskar insynen för vänersborgarna. Dylka företeelser bidrar knappast till att främja intresset för kommunpolitiken.

Eftersom insyn och öppenhet i en kommun är viktiga demokratifrågor måste strävan vara att ständigt försöka utveckla den lokala demokratin, vilket jag nämnde i början av mitt anförande. Att endast närvara vid ett ärendes hantering i kommunfullmäktige ger en begränsad insyn eftersom det mesta som sker där är tämligen förutsägbart då fullmäktiges uppgift i stort går ut på att konfirmera det som beslutats i de slutna nämnderna. Insynen blir dock en annan om den intresserade haft möjlighet att i facknämnden från början följa samma ärende. Då kan han eller hon se hur politiska ställningstaganden växer fram, vilket är oerhört värdefullt när det gäller förståelsen för de förtroendevaldas situation och politikens villkor.

En intresserad person som bevistar ett offentligt nämndsammanträde har varken yttrande- eller förslagsrätt. Därför hör jag ibland invändningen att en dylik s.k. åskådardemokrati är tämligen värdelös. Men så är det naturligtvis inte. Den som är närvarande vid ett sammanträde, låt vara endast som åhörare, har naturligtvis en helt annan möjlighet att efteråt starta debatt och skapa opinion runt något som framkom vid sammanträdet än vad den har som endast haft tillgång till summariska sammanträdesprotokoll.

En annan invändning är att ledamöternas överläggningar kommer att flytta till andra, slutna rum. Men detta är ju i och för sig inget nytt. Så är det ju delvis redan i dag. Före ett sammanträde är det vanligt att den styrande majoriteten och oppositionen träffas var för sig.

I nr 14 av tidningen Kommun Aktuellt redovisades våren 1996 en undersökning om hur kommunerna ställde sig till möjligheten att ha öppna nämndsammanträden. Alla 288 kommunerna besvarade en enkät, och av svaren framgick att då, under våren 1996, hade fullmäktige hunnit fatta beslut i 61 kommuner. 31 av dessa sade ja till offentliga nämndsammanträden, i regel som försöksverksamhet, medan 30 sade nej. I

ytterligare 55 kommuner var frågan på väg till kommunfullmäktige. Denna undersökning har ej senare följts upp, men enligt uppgift från tidningen planeras en uppföljning under våren.

Även om det ej går att dra några långtgående slutsatser av denna tidiga undersökning är det ändå allvarligt att av de kommuner som t.o.m. våren 1996 fattat beslut var hälften negativa till den möjlighet till utveckling av den lokala demokratin som öppna nämndsammanträden kan innebära. Det är önskvärt att utvecklingen av den kommunala demokratin går framåt i hela landet och inte bara i en del framsynta kommuner.

Möjligheten till offentliga nämndsammanträden har nu funnits i snart fem år. Därför förutsätter jag att demokratiministern givit den pågående demokratiutredningen direktiv att utvärdera vad de kommuner kommit fram till som vågade försöket. Kanske kan en dylik utredning resultera i en tidsbegränsad försöksverksamhet över hela landet, eller kanske kan den visa hur vi på annat sätt bör gå till väga för att öka medborgarnas möjligheter till delaktighet och engagemang.

Jag inser att offentliga nämndsammanträden ej är något universalmedel som automatiskt leder till större kommunpolitiskt intresse, men det är ett litet steg bland andra i strävan att åstadkomma ökad öppenhet och insyn. Och just detta, herr talman, att åstadkomma ökad öppenhet och insyn är ett måste om det förtroende för oss politiker och vår verksamhet som tyvärr undan för undan naggats i kanten skall kunna återupprättas. Lyckas vi ej med detta hotas på sikt vårt samhälles demokratiska grundvalar.

Anf. 237 CARINA HÄGG (s):

Herr talman! Jag vill inleda med att ge en liten replik till det föregående inlägget som Ingemar Vänerlov höll här. Jag måste säga att jag blir oerhört glad att det var någon som tog upp den här frågan om öppna nämnder som jag har drivit hemma många gånger som kommunalpolitiker. Jag har däremot aldrig känt att jag har fått stöd från kd i den frågan, men jag har heller inte mycket att vara stolt över när det gäller andra partiföreträdare inklusive mina egna partikamrater. Det var därför väldigt roligt att det togs upp här.

Men en sak som har dykt upp nu och som är extra oroande är att jag genom en person från Huddinge som jag träffade hörde en rapport om att där man ändå har lyckats öppna sammanträdena, där stänger man med hjälp av bl.a. kd. Jag hoppas därför att kd:s företrädare här hjälper till att ta upp detta med Huddingepolitikerna och sina partikamrater så att man låter de nämnder som ändå har varit öppna få förbli öppna. Sedan finns det ju väldigt mycket kvar att göra för att fortsätta driva frågan att nämnderna skall öppnas där man ännu inte har vågat sig på det. Vi känner ju alla till argumenten om stolar och lokaler. Denna fråga fastnar i hög grad i sådana frågor och i rädsla för att öppna. Men tack så hemskt mycket för att frågan togs upp!

Men det var inte det jag skulle tala om i mitt anförande. Jag har tillhört dem som har oroat sig för att flyttlassen rullar samtidigt som det finns redskap som vi inte använder oss av i dag för att hjälpa till att stoppa denna rullning. Om vi då lyfter blicken över Atlanten vet vi att det finns intressanta modeller att studera närmare där, i USA, men också på andra håll.

Själv är jag mest nyfiken på den kanadensiska modellen. Där startade man 1984 i Québec en motsvarighet till LO. Där hade man en s.k. solidaritetsfond, och liknande fonder har man sedan dess startat i flertalet av de kanadensiska delstaterna. Investeringsfonderna är skattemässigt gynnade pensionsfonder uppbackade av fackförbunden och i några fall av enskilda fackföreningar. Delstaterna samt regeringen ger en skattereduktion på 15 % vardera på insättningar upp till ca 25 000 svenska kronor per år. Jag tror inte att det behöver vara så att den här skattesubventionen är en förutsättning för att pröva någonting likadant i Sverige, men det kan ändå vara intressant att väga den här skattesubventionen mot regionalpolitiska stöd och att kunna avväga lite här och se detta i sammanhanget.

Insatserna samlas upp och investeras av en stab i den delstat där sparandet sker. Det finns alltså ett tydligt lokalt samband mellan pengar, engagemang och resultat. Vad jag har förstått förvaltar fonderna inte bara regionalt kapital utan kan också vara en förmedlande länk mellan de stora bankerna och investeringarna i de små företagen.

Jag vet att det också finns intressanta försök på den här sidan Atlanten på andra kontinenter. Sydafrika har t.ex. mycket intressanta exempel på det här området som vi också skulle kunna kika på.

Själv har jag sedan länge försökt hävda olika sätt att arbeta med sambandet mellan pengar, etik, miljö och arbetstillfällen. Det har minst sagt varit trögt. Nu börjar det dock lossna i debatten, men besluten dröjer. Jag börjar bli lite otålig. Det är därför jag i dag tar tillfället i akt att lyfta fram frågan från den här talarstolen.

Samtidigt som vi brottas med arbetslösheten underlåter man att utnyttja möjligheten för människor att bry sig. Facken har t.ex. redskap i sin verktygslåda. De har sina pengar men uppträder som lata kapitalister i stället för att ta sitt ansvar på det här området.

Regeringen bör i sina samtal med arbetsmarknadens parter föra in också den här formen av framtidsdiskussioner. Tillväxtdepartementet skulle vara ett utmärkt forum för att ta upp den här diskussionen och se vad man kan göra med de pengar som redan finns.

Nu vet jag att TCO nyligen tog fram en rapport som visade just på det jag har hävdats här, dvs. möjligheten att låta fackliga strävanden och internationell solidaritet vägleda kapitalplaceringar.

LO kikar på modellen i Kanada. Men ännu återstår frågan om LO vill lämna rollen som lat kapitalist för att bli en maktspelare med värderingar på börserna men också se hur man skall kunna använda möjligheten man har i Kanada med lokala investeringsfonder för att skapa jobb.

LO och TCO skulle kunna använda sin ägarmakt som i det kanadensiska fallet för att rikta investeringarna till utvecklingsbranschen för att på så sätt skapa jobb i olika regioner och branscher. Det gäller också att uppbåda och samla det lokala engagemanget som ofta finns. Där brister det ibland därför att man inte hittar riskvilligt kapital.

Sveriges löntagare är mycket rika. Värdet av löntagarnas pensionspengar är sammanlagt den ofattbara summan 1,2 biljoner kronor. Dessutom kommer premiereserven i det nya pensionssystemet att ge ytterligare 30 miljarder kronor per år. Sammantaget rör det sig om ganska mycket pengar. Och pengar ger makt, eller hur?

Det handlar bara om hur man skall använda pengarna, och om man skall använda dem. Löntagarmakt är för många ett fult ord, nästan lika

fult som fonder. Diskussionen om löntagarfonderna är som alla känner till död och begravnen. Ändå placeras en stor del av dessa 1,2 biljoner hopsparade löntagarpengar i just fonder som i sin tur handlar med aktier på börsen tillsammans med andra aktörer.

Löntagarna är indirekt en av de största aktörerna på börsmarknaden. De är betydligt större än Wallenberg och Investor med sina 73 miljarder kronor. Det är orimligt, för att inte säga oansvarigt, att facket inte använder denna ekonomiska maktposition för att bättre tillvarata löntagarnas intressen och för att utveckla näringslivet i Sverige.

Både LO och TCO har nu börjat fundera i dessa banor. LO tänker exempelvis dra i gång ett internationellt fackligt forum för att diskutera och analysera de maktmedel som löntagarna förfogar över. Man har också studerat löntagarägmakt på plats i Kanada och USA.

TCO har å sin sida fört en intensiv debatt i sina fackliga tidskrifter om etiska placeringar, dvs. löntagarnas faktiska möjligheter att kunna ställa krav på vilka företag deras pengar skall placeras i och varför. Jag tycker att detta är ett bra och nödvändigt initiativ. Men det måste gå vidare och leda till konkreta förslag.

Det är viktigt att nu snabbt få i gång en debatt bland Sveriges löntagare och politiker inte minst med tanke på premiereservfondernas tillkommande kapital. Hur skall vi kunna se till att det kapital som redan finns i Sverige och som håller på att byggas upp medverkar till att stoppa flyttlasspolitiken?

Vi är vana att föra en diskussion om de traditionella glesbygdsområdena och att man flyttar därifrån till städerna. Men i dag ser vi det här problemet i varje län. Vi ser att man flyttar från landsbygden in till samhällena och från de små samhällena till städerna.

Vi kan också möta samma diskussion i de regionala centralorterna. Jag besökte Växjö. Det är en stad som har en stor inflyttning från Kronobergs län i övrigt. Men även där var man väldigt bekymrad över att man tappar den välutbildade ungdomen till ändå större städer.

Den här frågan är inte bara ett glesbygdspå problem av de traditionella måtten. Det här är en fråga som i dag berör hela landet. Därför tycker jag att man måste titta på de möjligheter som man har och som står till buds.

Jag tycker att det är dags att Sveriges löntagare märker av och tar ansvar för den ekonomiska makt de faktiskt har. Man måste också från politikernas sida ta upp diskussionen och se om det finns något sätt på vilket vi politiker kan hjälpa till.

Jag stannar där eftersom min talartid är slut.

Sverige och EU

Anf. 238 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! De förhoppningar som ställdes på medlemskapet när vi gick in i den europeiska unionen har både infriats och inte infriats. Vi svenskar kan röra oss fritt. Vi har tillgång till den fria rörligheten i Europa. Vi har den inre marknaden som är av stort värde för både konsumenter och företag. Vår utrikespolitik blir starkare genom EU. Vi har nytta av samarbetet på många olika områden.

Däremot har förhoppningarna inte infriats på de områden som är mer direkt beroende av svensk politik. Jag tror att varje vän av det europeiska

samarbetet har anledning att var djupt besviken på hur socialdemokraterna har förvaltat de möjligheter som EU-medlemskapet ger.

Om vi går tillbaka till folkomröstningskampanjen år 1994 betonades att välståndet skulle öka och arbetslösheten skulle minska. Så blev det inte. Men felet är inte EU:s. Det beror på den politik som har förts de fyra gångna åren av en socialdemokratisk regering som inte förstått att utnyttja möjligheterna.

Det här är väldigt intressant om man jämför med Finland som kom med samma dag som Sverige den 1 januari 1995 i Europeiska unionen och ser hur de två grannländerna utvecklats under de gångna fyra åren. Finland har haft en stark tillväxt och god välståndsutveckling. Finland är nu rikare än Sverige.

Arbetslösheten i Finland har minskat kraftigt från en hög nivå. I dag är den sannolikt lägre än i Sverige. Finland har också haft låg inflation, litet budgetunderskott och låg ränta och fullt ut kvalificerat sig för att vara med i eurosamarbetet.

I jämförelse med Sverige har Finland haft en lysande utveckling när det gäller tillväxt, arbete och ekonomisk stabilisering. Detta trots att Finland snarare har haft sämre yttre förhållanden, framför allt ett större beroende av Ryssland. Detta har naturligtvis berott på att man i Finland för en annan politik än vad som görs i Sverige.

I Finland sänker man skattetrycket målmedvetet ned till 44 % på tre år. Samtidigt minskas de offentliga utgifterna med betydligt mer än vad skattetrycket sänks. Företagen växer. Finland drar till sig huvudkontor bl.a. från Sverige.

Finland driver en politik som vi moderater förordar för Sverige. Det intressanta är att den finska politiken också fått lovord – det heter t.o.m. så i EU:s egna dokument – av Ekofinrådet. Där betonar man särskilt det förväntade sänkta skattetrycket, minskad inkomstskatt, att skatten på arbete sänks och att det är mycket bra. Förmodligen har även Sveriges finansminister varit med om att göra dessa lovord i Ekofin även om han kanske inte skulle vilja tillstå det.

Sveriges väg har varit en annan. Den har skilt sig väldigt mycket från Finlands. Här går tillväxten knackigt, och välståndet stagnerar. Sverige är nu Nordens fattigaste land. Arbetslösheten minskade i mitten av 1990-talet men började också att öka igen år 1996.

Den gångna regeringsperioden kommer historiskt att vara den då arbetsmarknaden återreglerades och massarbetslösheten befastes. Vi har i dag kanske 200 000 som är arbetslösa i onödan beroende på en inkompetent politik.

I Sverige är stabilisering det enda positiva resultatet. Inte minst statsministern brukar alltid betona detta. I Finland handlar det om att stabilisera finanserna parallellt med en kraftig tillväxt och en snabb minskning av arbetslösheten.

Var och en kan begripa att om man minskar arbetslösheten hjälper man till att stabilisera statsfinanserna. Det är faktiskt ganska smart att ha en låg arbetslöshet om man skall se till att få balans i de offentliga utgifterna.

I Sverige har det inte handlat om skattesänkningar utan om skattehöjningar och dubbelbeskattning. I Sverige har inte arbetsmarknaden gjorts

flexibel utan återreglerats. I Sverige är det för få företag som startas, för få företag som växer och för många företag som flyttar utomlands.

Om man skulle betygssätta de fyra åren skulle man kunna säga om den politik som har förts under EU-medlemskapet att Finland kanske skulle få en fyra eller femma och Sverige skulle hamna på en etta eller tvåa.

Det beror återigen på missade chanser och tappade sugar och inte på EU. EU:s inre marknad och stabila gemensamma valuta ger nämligen de bästa förutsättningarna för en god välbefinningsökning och en snabb minskning av arbetslösheten. Det går inte att få bättre yttre villkor för att nå dessa goda mål än genom EU-medlemskapet.

Herr talman! Misslyckandet i den inhemska politiken – som ju är väldigt djupt och berör gemene man väldigt starkt och drabbar rätt in i det svenska samhället, från storstäderna till glesbygden – har delvis en motsvarighet i den svenska regeringens agerande inom själva EU.

Jag såg häromdagen en svensk journalist på TV som konstaterade att Sverige är en trekvartsmedlem, en motvillig medlem som inte har något större inflytande och som inte förmår utnyttja möjligheterna.

Det absolut största problemet har varit regeringens brist på åsikt om den gemensamma valutan. Det har skadat Sveriges roll i EU mer än någonting annat. Inom EU har man ofta skilda ståndpunkter, och man kan slåss för sina idéer så att stickor och strån ryker. En medlemsstat kan ha en avvikande uppfattning. Det är legitimt, och det väcker respekt. Men det som ger ett löjets skimmer är när en regering flyr från sitt ansvar i en viktig fråga.

Om man frågar socialdemokrater från andra länder så ruskar de bara på huvudet när de talar om vad de tycker om den svenska regeringens position när det gäller den gemensamma valutan.

Nu noterar vi dock att regeringspartiet möjligen skall få en ståndpunkt i denna fråga, men, om jag förstår det rätt, först om ett år. Finansmarknaden tolkar dock detta som en omsvängning till förmån för en anslutning till euron. Till följd av detta stärktes direkt den svenska kronans värde.

Jag har därför en fråga till Sören Lekberg, som jag tror är den som företräder regeringspartiet. Gör finansmarknaderna rätt bedömning? Är det korrekt att Socialdemokraterna och den socialdemokratiska regeringen kommer att verka för att Sverige skall ansluta sig till euron? Jag tror att det är viktigt att också kammaren får ett besked i denna fråga.

Om vi nu skall ansluta oss till euron gäller två förutsättningar, dels att vi är förberedda, dvs. att det måste bedrivas ett förberedelsearbete, dels att vi faktiskt är välkomna. Vi skall då komma ihåg att Sverige underkändes för en anslutning till euron på grund av bristande valutastabilitet. Vi hade en skvalpvaluta. Kronan skvalpade upp och ned. Om vi skall gå med i EMU behövs det därför ett skyndsamt svenskt medlemskap i ERM 2 för att stabilisera kronan.

En annan fråga har handlat om sysselsättningsunionen. Arbetslösheten är ju hög i Sverige och i åtskilliga andra EU-länder, medan den är låg i vissa andra. Därför är det viktigt att man nationellt bedriver en politik för att snabbt få ned arbetslösheten. Det görs i Finland och vissa andra länder men inte i Sverige. Frågan är då: Skall man föra över den politik som är avgörande för att få ned arbetslösheten till EU-nivå? Nej, sägs det

i Amsterdamfördraget. Det skulle kunna bli förödande. Även fortsättningsvis avgör det enskilda medlemslandet villkoren på arbetsmarknaden, löneavtal, sociala förmåner, utbildningssystem, arbetsmarknadspolitiska åtgärder, bidrag och skatter, allt detta som i allt väsentligt påverkar villkoren på arbetsmarknaden. Det är inte EU:s uppgift, utan det är nationalstatens uppgift. EU:s uppgift är att bidra med den inre marknaden och en gemensam stabil valuta. Dessutom har man krav på medlemsländerna att de skall ha sunda och stabila statsfinanser.

Sysselsättningsunionen handlar egentligen om att främja institutionell konkurrens mellan länderna, så att det skall bli svårare att vanstyra ett land. Man skall få skämmas mer om man har hög arbetslöshet och låga reallöner. Det märkliga är dock att socialdemokraterna, som säger att de är för sysselsättningsunionen, de facto struntar i att följa rekommendationerna.

Anf. 239 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Göran Lennmarker är oftast en konstruktiv debattör. Därför skorrade det lite illa när han fick ägna hela sitt åttaminutersanförande åt ett slags eländesbeskrivning över den socialdemokratiska politiken. Jag förstår inte vilka källor som Göran Lennmarker har använt sig av. Han tycks vara helt främmande för den ekonomiska situation som Sverige befann sig i för bara fem år sedan och har tydligen glömt bort detta med 500 % ränta, med gigantiska budgetunderskott och en massarbetslöshet. Vad som har hänt, vilket också står i dessa rapporter som har presenterats i Ekofinrådet, är att Sverige har gjort stora förbättringar i sin ekonomi.

Låt mig bara till sist, när Göran Lennmarker lite raljerande talar om EMU, säga att när Göran Lennmarker och hans parti var med och styrde Sverige, då var Sverige över huvud taget inte kvalificerat för medlemskap i EMU. Det är vi nu. Faktum talar sitt tydliga språk.

Anf. 240 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Sören Lekberg om att situationen i Finland var väsentligt mycket värre än situationen i Sverige i mitten av 1990-talet. Finland har klarat av att stabilisera sin ekonomi, få en kraftig tillväxt och en kraftig minskning av arbetslösheten från en väldigt hög nivå. Det är klokare att bedriva en sådan politik och ta fasta på det positiva som EU-medlemskapet ger än att bedriva en bromspolitik.

Det är mycket svårt att förstå att man över huvud taget kunde komma på idén att öka arbetslösheten igen.

Varför jag betonar detta så mycket är därför att det är detta som EU-medlemskapet i så stor utsträckning handlar om, detta att faktiskt ge vanliga människor tillträde till de förmåner som EU ger. Det hänger mycket på hur det fungerar inom ett land. Därför är det så tragiskt att detta inte har utnyttjats.

Det är klart att vi som var på ja-sidan och såg alla dessa möjligheter känner oss besvikna över att Sverige inte har haft denna utveckling utan har blivit Nordens fattigaste land under dessa år.

Anf. 241 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Sverige och EU

Herr talman! 1994 hade Sverige halkat ned ordentligt i den här välståndsligan. Men om Göran Lennmarker går hem och tittar i sina papper kan han konstatera att Sverige nu klättrar uppåt i välståndsligan.

Göran Lennmarker gör jämförelser med Finland. Men om vi håller oss till Sverige kan vi se att den svenska ekonomin har förbättrats påtagligt. Det stora gigantiska budgetunderskottet har omvandlats till ett överskott. Statsskulden börjar amorteras, arbetslösheten pressas ned, och vi tillhör de EU-länder som har den lägsta arbetslösheten. Men vi är inte nöjda med det, utan vi vill naturligtvis gå vidare. Detta är faktum.

Ett annat faktum, Göran Lennmarker, är att socialdemokratin med kraft inför Amsterdampfördraget har drivit frågan om sysselsättningen. Vi blev hånade av moderaterna, men vi lyckades tillsammans med andra få in ett särskilt kapitel om sysselsättningen, vilket gör att den europeiska unionen numera fokuserar på åtgärder mot arbetslösheten. Det är att utträtta något, Göran Lennmarker.

Anf. 242 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Om vi börjar med sysselsättningsunionen är ju bekymret att Sverige är okänt för att inte följa de rekommendationer som ges. Här har man sagt att man skall ha rekommendationer för att medlemsländerna skall ta tag i den höga arbetslösheten. Och sedan när sådana rekommendationer görs struntar Sveriges regering i att följa dem. Det är ju det tragiska att Sverige är mest känt för detta. Det sänks ju minsann inga löneskatter här. Det blir ingen förändring av arbetsrätten. Tvärtom har det ju gått i motsatt riktning.

När det gäller att stabilisera ekonomin så har ju alla europeiska länder gjort det – minskat budgetunderskotten, fått ned inflationen och har låga räntor. Det är ingenting specifikt för Sverige. När det gäller räntorna är väl räntorna snarast något högre i Sverige än vad de är i huvuddelen av EU:s medlemsländer. Detta hänger samman med att det i Sverige har framställts som om det vore en prestation. Poängen är ju att kunna stabilisera sin ekonomi och samtidigt ha tillväxt och en snabb minskning av arbetslösheten. Vi har 200 000 som i onödan är arbetslösa i dag till följd av den gångna tidens politik.

Anf. 243 BJÖRN VON DER ESCH (kd) replik:

Herr talman! Det framställdes lite grann som om medlemskapet i EMU är en fråga om att vi skall få en gemensam valuta med transparens och allt vad därtill hör och att finansmarknaden då skulle se positivt på när det lutar åt att vi skulle gå med i EMU. Men Sverige är nog det enda landet i unionen där man begränsar EMU till en fråga om gemensam valuta.

EMU är så att säga förutsättningen för ett Europas förenta stater. EMU kan inte existera på sikt om det inte blir ett Europas förenta stater och ett Europas förenta stater kan heller inte existera utan en valutaunion.

Detta kommer inte fram, allra minst får våra medborgare veta någonting om detta. Varför talar man inte om att det är detta som är syftet för dem som tycker att EMU är framtiden, att vi är på väg in i ett Europas förenta stater. Det är det vi skall ta ställning till, inte en isolerad företeelse som valutan.

Anf. 244 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att det inte bara är en gemensam valuta, det är en gemensam stabil valuta. Vi har t.o.m. en penningpolitik som är fördragsfäst för att säkra att vi inte har en gemensam valuta av låg kvalitet. Det är den bittra erfarenheten av inflationsvalutor som ligger bakom det.

Den andra huvudpunkten i Björn von der Eschs replik är att vi på något sätt skulle gå in i någon mer omfattande politisk union. Vi vet faktiskt vad vi går in i. Vi har ett Amsterdamfördrag som är under ratificering. Det kommer säkert att träda i kraft i höst. Vi vet exakt vilka frågor som kommer att ligga inom EU:s beslutssfär och vilka som inte kommer att ligga där.

Äterigen: Vi har den inre marknaden, vi har den gemensamma stabila valutan, vi har kraven på sunda statsfinanser. Det ligger inom EU. Däremot ligger den ekonomiska politiken i andra avseenden helt nationellt. Skattepolitiken, skattetryckets storlek, hela arbetsmarknaden – denna oerhört vitala del – samt alla villkoren för företagande och företagsamhet är nationella frågor. Jag ägnade mig i mitt inlägg åt att kraftfullt kritisera regeringen för att vansköta de här frågorna. Men det är inte EU som har bestämt det. Det har bestämts här i den svenska riksdagen.

Jag tror inte att vi skall utmåla att någonting annat är på gång. När Amsterdamfördraget har trätt i kraft lever vi med de fördragsändringar som Amsterdamfördraget har givit. Därefter kommer möjligtvis en liten fördragsändring som avser röstreglerna i ministerrådet och kommissionens sammansättning och arbetsformer, för att förbereda den för utvidgningen. Det är vad som finns på agendan. Ingenting annat.

Anf. 245 BJÖRN VON DER ESCH (kd) replik:

Herr talman! Det är knappast omtänksamt om landet att beteckna den svenska kronan som en skvalpvaluta. Dessutom har den här skvalpvalutan stigit 8 % i förhållande till euron sedan årsskiftet. Så man kan väl lämna det därhän om det är en skvalpvaluta eller inte.

Men att komma och säga att skattepolitiken kommer att vara en nationell fråga, när hela debatten mellan Tyskland och Frankrike, driven av bl.a. Lafontaine, handlar om att skattepolitiken skall bli övernationell. Det är där de stora stridigheterna står. Det är jättebra om vi får behålla en egen skatte- och finanspolitik, men det är det man inte får i ett Europas förenta stater.

Om sedan rösträtten i ministerrådet eller något sådant ändras är bisaker. Jag menar att man måste tala om för svenska folket vad det hela handlar om: Vill vi gå med i ett Europas förenta stater eller inte?

Anf. 246 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Först till skvalpvalutan. Det är sant att kronan stärktes påtagligt gentemot den gemensamma euron när statsministern gav besked om att regeringspartiet skulle ta ställning i frågan. Det tolkade finansmarknaden som att Sverige nu skall gå med. Därför stärktes kronan alldeles påtagligt.

Det är t.o.m. så att om statsministern hade kommit med beskedet före årsskiftet hade Sverige i medlemsavgift tjänat åtskilliga hundra miljoner

kronor. Vi förlorade ungefär 2 miljarder i medlemsavgift till följd av att vi hade en så låg valuta vid det tillfälle när medlemsavgiften bestämdes.

Det andra gäller skattefrågan. Riksdagen intog en mycket noggrann position inför Amsterdamförhandlingarna. Där fanns från moderater, och socialdemokrater skall jag säga, en alldeles bestämd vilja att alla skattefrågor skall kräva enhällighet. Det fanns från åtskilliga partier krav på att man från EU:s sida i fråga om miljöskatter skulle kunna ta ställning med majoritet. Men vi var i kammaren mycket noggranna när vi fattade beslutet. Och det gäller. Det går inte att fatta ett federalt beslut om skattesatser i EU. Det har vi bl.a. från Sveriges riksdag sett till.

Anf. 247 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Herr talman! När Göran Lennmarker påstår att ett uttalande från Göran Persson om att socialdemokraterna skall ta ställning i EMU-frågan kan ha en sådan påtaglig effekt på börsen undrar jag vad Göran Lennmarkers uttalande i dag kan ha för effekt på börsen och om Göran Lennmarkers uttalande i dag inte är ett svek mot den svenska ekonomin och de svenska medborgarna.

Jag tycker att man inte skall tala ned svensk ekonomi på det sätt som Göran Lennmarker gör bara för att driva en politisk debatt. Jag anser att Göran Lennmarker i sitt prat om EMU egentligen använder EMU som ett slagträ för att minska skattetrycket i Sverige, för att minska den offentliga sektorn och för att enkelt uttryckt genomdriva moderat politik.

Det viktiga i EMU-frågan, det tog Björn von der Esch upp, är att EMU inte är en ekonomisk fråga. Det är en politisk fråga. EMU är till för att öka integrationen i EU. Det säger Europapolitiker i de flesta EU-länderna är syftet med EMU. Detta är en fråga som man måste ta ställning till i en folkomröstning. Det hoppas jag att moderaterna kan ställa upp på.

Anf. 248 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Först och främst påverkas inte börsen, däremot den svenska kronans värde. Det var en alldeles påtaglig förändring av den svenska kronans värde efter statsministerns annonsering av en omprövad position från regeringspartiets sida.

Finansmarknaden tolkade det som att socialdemokraterna nu kommer att bestämma sig för att vilja gå med i valutaunionen. Det var därför jag ställde en fråga till Sören Lekberg. Han har ett anförande senare där han kan ge besked om detta.

Det är väl mycket viktigt att vi kritiserar den svenska ekonomin. Vi kan inte låta bli att tala om 200 000 i onödan arbetslösa i riksdagens talarstol på grund av risken att det skulle påverka finansmarknaden. Det har jag mycket svårt att förstå.

Tillbaka till hela frågan om att det finns uttalanden. Det finns många olika uttalanden. Lafontaine, den tyske finansministern, uttalar sig i många olika riktningar. Jag delar sällan hans åsikter. Men det är inte han som bestämmer EU:s utveckling. Vi har fördragen. De finns där. De är under ratifikation. Vi har spelreglerna. Det är de som gäller. Vi har inte minst från Sveriges riksdag noggrant gått igenom hur Sverige skall förhålla sig till de gemensamma spelreglerna.

Anf. 249 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Herr talman! Göran Lennmarker tog i lite om det jag sade. Jag försökte bara ironisera lite över att jag inte delar uppfattningen att Göran Perssons uttalande var det som påverkade den svenska valutans ställning i en sådan uttalad grad. Den psykologiska effekten tror jag inte att det uttalandet hade på marknaden.

Men när det gäller EMU anser jag att det är ett politiskt projekt. Det säger de flesta politiker i EU att det är, även mina gröna systerpartier, som har en annan inställning än Sverige har. Man vill ha en mer federal riktning. De flesta anser att EMU bara kommer att fungera om man har en gemensam finanspolitik med gemensamma skatter och övrigt och att EMU så att säga har startats för att öka integrationen när det inte har lyckats den rent politiska vägen.

Moderaterna i Sverige är väldigt ensamma i sin syn på vad EMU innebär. Men det viktiga här i Sverige är att folket skall kunna ta ställning till EMU-frågan i en folkomröstning.

Anf. 250 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Man får nog hålla isär de förändringar som kommer genom att man gemensamt beslutar om att t.ex. ha gemensamma beslut i en viss fråga jämfört med det som kommer fram genom institutionell konkurrens. Jag tog exemplet på arbetsmarknadssidan. Det kommer att bli svårare att vanstyra länder när man kan jämföra. Ett land som har hög arbetslöshet och låga reallöner kommer naturligtvis att få svårare att för sin egen befolkning motivera sin politik till följd av att det via gemensam valuta i en inre marknad blir lättare att jämföra och se. Det är kanske den viktigaste framgången i europeisk politik, att statsmakter får svårare att vanstyra och vansköta sina fögderier.

Men EU:s själva beslutsakt ligger precis klar. Vi vet exakt var den ligger. Vi har Amsterdamfördraget. Vi har två kompletterande saker som behövs inför utvidgningen. Därutöver har vi inget av detta på bordet.

Anf. 251 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Göran Lennmarker har anslagit en ton i debatten. Det är faktiskt en ganska tråkig ton. Det måste vara tråkigt att alltid vara så missnöjd och alltid skylla regeringen för allt som skall debatteras i kammaren.

Grunduppfattningen om var vi i de politiska partierna står i EU-frågan är känd. Det vore mer intressant om vi någon gång kunde diskutera i en mer problematiserande form, om vi kunde för en kritisk diskussion om EU-systemet. Det finns faktiska problem som jag tror alla partier är överens om. Det gäller t.ex. det demokratiska underskottet. Det gäller bristen på insyn, svällande byråkrati, korruption och fusk, brist på kontroll av lobbyister m.m. Det vore också intressant att i kammaren ha en diskussion om vart EU är på väg. Vad vill vi i de olika partierna göra åt det? Även de EU-positiva partierna måste inse och stå för en viss kritik av de brister som finns i systemet. Vi som tillhör de kritiska partierna har ett ansvar för att också göra det bästa av den situation landet befinner sig i som medlem i EU och göra det vi kan för att förändra det som är dåligt.

Vi befinner oss i en föränderlig tid. Det är oroväckande att dagens politiska och ekonomiska makthavare är så dåliga på att göra analyser av samhällsutvecklingen.

Under det senaste decenniet har det hänt stora omvälvande förändringar i världen som ingen förutsåg förrän just när de hände. Där finns t.ex. Berlinmurens fall, apartheidsystemets upplösning och kollapsen i Sydostasien. Det är tre exempel. Näraliggande finns krisen i Ryssland, som i dess förlängning leder till problem med EU:s jordbrukspolitik och svinproduktion – ett exempel på en konkret fråga. Där finns också den ekonomiska krisen i Brasilien. Alla tecken finns där. Men de politiska och ekonomiska makthavarna vill inte se och göra någonting åt det hela.

I stället domineras perspektiven ofta av att man skriver fram den utveckling som sker just i dag. Går det bra, kommer det att gå bra hur länge som helst. Går det dåligt, är allting fel. Den insikten är viktig att ha med sig när man skall diskutera Sverige och EU. Vad är det som är möjligt eller tänkbart? Vad är en önskvärd utveckling i den europeiska unionen? Kan vi se den? Vill vi, och törs vi?

Herr talman! Det finns ett stort behov av internationellt samarbete mellan länder. Men det är inte det det hela handlar om. Det gäller både mellan länderna i Europa och i ett globalt perspektiv. Det behövs en internationell samordning av de gemensamma resurser vi har. Vi lever alla på ett jordklot, och vi utnyttjar de biologiska resurserna nära kollapsens gräns i dag. Om vi skall få ordning på detta måste vi ha större samordning, mera samarbete och en rättvis fördelning. Om EU skall spela en roll i den nödvändiga förändringen, måste man ändra på EU:s fördrag.

EU måste bli en union som respekterar nationellt självbestämmande och som utgår från demokratiska principer. Det behövs ett nytt fördrag. Den utvecklingen syns inte i dag. Jag är pessimistisk till möjligheten att ändra på fördraget. Bland de ledande makthavarna i dag finns det snarare en utveckling mot en federal förbundsstat som dominerar scenariot – precis som Björn von der Esch tog upp i sin replik.

Jag förutsätter att de flesta av er som sitter i kammaren i dag har läst Joschka Fischers redovisning av tyska ordförandeskapets program. Han var mycket tydlig, och han säger att införandet av den gemensamma valutaunionen innebär att det europeiska samarbetet har slagit in på en helt ny väg, rent av en revolutionär väg. Det tyska ordförandeskapets mål är att fortsätta denna process till det logiska slutet, nämligen en verklig politisk union. Fischer menar med en verklig politisk union att man skall reformera institutionerna i EU, majoritetsomröstningar bör vara normen och enhällighet bara användas i fördragsändringar. Han vill också förstärka unionens utrikespolitiska profil, öka skatteharmoniseringen – inte en nationell fråga –, stärka parlamentets befogenheter och ge Europol ökade befogenheter.

Det går att fundera över om Jacques Santer fortfarande har något förtroende kvar efter de senaste veckornas turbulens. Men han stödde ordförandeskapets program fullt ut.

Prioriteringarna av den politiska unionen och den federala utvecklingen är ingenting som lyfts fram i den svenska debatten. Det måste vi göra. I Sverige pratar man mycket hellre om sysselsättningsunionen och östutvidgningen. Det är i och för sig viktiga frågor, men jag tycker att en demokratisk debatt kräver att alla frågor ges plats. Jag skulle vilja höra

vad de andra partierna tycker om den tydliga utvecklingen. Vad säger Centern om en federal utveckling? Vad säger Moderaterna, och vad säger Socialdemokraterna? Folkpartiet har varit tydligast i den frågan. Är det bra eller dåligt? Hur skall Sverige agera? Hur skall Sverige kunna stärka sina möjligheter att påverka utvecklingen av en union som väldigt tydligt går mot ett Europas förenta stater?

Jag skall försöka göra en koppling över till riksdagens arbete med EU-frågorna och riksdagens möjligheter att påverka. I dag är det i princip bara i EU-nämnden som vi för en debatt om principfrågor. EU-nämnden är rådgivande, och samrådet sker inom stängda dörrar. För att över huvud taget kunna binda regeringen vid en viss handlingslinje är vi i riksdagen beroende av en proposition från regeringen. Det behövs en diskussion över hur riksdagen skall få större möjligheter att binda regeringen för en viss handlingslinje. Kanske skall det vara på det sätt det sker i Danmark. I Finland jobbar man också på ett annat sätt med EU-frågorna. Det behövs en bredare diskussion om EU:s utveckling. Riksdagen borde t.ex. ha någon form av remissdebatter omkring kommissionens vit- och grönböcker för att på så sätt komma in tidigt i diskussionerna. Riksdagen skulle kunna göras till ett forum där vi diskuterar europeiskt samarbete.

Om några månader skall svenska folket välja representanter till Europaparlamentet. Där vore det också värdefullt om Sveriges riksdag kunde bidra till att höja intresset genom att tydliggöra EU:s faktiska utveckling och våra respektive partiers utgångspunkter. Riksdagen måste få en roll inför valet. Vi känner en oro för ett lågt valdeltagande. EU och Europaparlamentet har inte någon legitimitet i svenska folkets mening.

Herr talman! Jag vill lite kort säga något om de senaste veckornas turbulens i Europaparlamentet med det misstroendevotum som inte blev något annat än en tumme.

Det är inte konstigt att det finns en så stor skepticism mot EU bland folken i Europa och i EU-länderna. Pratar man med den vanlige fransmannen, tysken eller spanjoren finner man en väldig okunnighet, osäkerhet och kritik mot fusk, korruption, svågerpolitik, ren ekonomisk misskötsel av gemensamma medel. Jag har svårt att förstå hur det går att hylla en union som inte kan hantera de frågorna. Det är inte precis någon betryggande garanti för framtiden.

Anf. 252 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Riksdagen har noggrant tagit ställning i EU:s författningsfrågor. Det gjorde vi inför Amsterdamfördraget. Ärendet behandlades mycket utförligt innan beslut fattades i kammaren.

Sedan till Vänsterpartiets agerande. Låt oss jämföra det svenska vänsterpartiet med det finländska systerpartiet. Där finns en stor skillnad i agerande. Det finska vänsterpartiet finns med i regeringen och har varit med om att skapa en positiv utveckling under EU-medlemskapet i Finland, en positiv ekonomisk utveckling med en snabb välbefinningsökning och snabb minskning av arbetslösheten.

Jag har en fråga till Maggi Mikaelsson. Hur kan det komma sig att det finska vänsterpartiet – ni är väl systerpartier, framför allt i nordiska rådsgruppen? – kan bedriva en så helt annorlunda politik? Partiet ställer upp på skattesänkningar och ser till att det blir resultat. Men i Sverige stöder ni en blockeringspolitik. Varför är svenska vänsterpartiet så efterblivet?

Anf. 253 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Det är oförskämt att kalla partier efterblivna, Göran Lennmarker. Jag säger inte det om Moderaterna.

Visst har vi diskuterat Amsterdamfördraget och fattat beslut i riksdagen. Men EU förändras hela tiden. EU är på väg mot en ny utveckling. Det kommer en ny regeringskonferens så fort samtliga medlemsstater har undertecknat Amsterdamfördraget.

Jag tycker inte att riksdagen kan vänta på den utvecklingen och tills det har kommit en proposition. Riksdagen skall ha en större roll.

Vänsterpartiet är ett självständigt parti som fattar egna beslut med utgångspunkt i förhållandena i Sverige. Gör Moderaterna i Sverige exakt som Moderaterna i Portugal eller Frankrike? Tänker ni inte självständigt och tar ställning för hur Sverige skall agera i EU?

Anf. 254 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Jag har aldrig misstänkt något annat än att Vänsterpartiet har en självständig ställning – det har väl alla partier. Men frågan är varför det finska vänsterpartiet och Vänsterpartiet i Sverige har hamnat på så fundamentalt skilda ståndpunkter. Vänsterpartiet i Finland har varit med om en mycket konstruktiv politik och sett till att EU:s fördelar har slagit igenom i det finska samhället på bred front, vilket givit en mycket positiv respons i det finska samhället. Man har där sett allt det goda som har följt med EU-medlemskapet. Här i Sverige stöder Vänsterpartiet en politik som blockerar och förhindrar företagsamhet, att vi får ned arbetslösheten och allt detta.

När jag sade att Vänsterpartiet var efterblivet var det alltså i förhållande till det finska vänsterpartiet. Det var inom den egna grupperingen jag gjorde den jämförelsen, dvs. att man reagerar så reaktionärt jämfört med det finska partiet. Vad är orsaken? Hur kan man göra så skilda bedömningar och därmed också vara med och påverka samhällsutvecklingen i två så skilda riktningar som i Sverige och i Finland?

Anf. 255 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Den grundläggande orsaken till den kritik som Vänsterpartiet riktar mot EU och hela EU-projektet är demokrati frågan. EU är inte ett demokratiskt projekt i den meningen att folk har möjlighet att påverka institutioner och möjlighet att påverka utvecklingen. I EU-kommissionen är inte ens enskilda kommissionärer avsättbara, som vi nyligen har sett. Det förekommer massor av mygel och fusk. Det vet Göran Lennmarker. Det är ett jättestort problem inom jordbrukspolitiken, där man inte vet vart pengarna tar vägen. Det är jättestora problem med olika bistandsprojekt.

Ett sådant koncept, som dessutom bygger på nyliberala ekonomiska teorier, med minsta möjliga offentlig sektor och största möjliga frihet åt bolagen, den fria handeln och näringslivet, är inte vad vi menar med en utveckling i ett demokratiskt samhälle.

Anf. 256 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med Maggi Mikaelsson om att vi här i riksdagen tidigare borde diskutera olika förändringar i EU. Vi har många gånger dryftat problemet hur vi skall åstadkomma det på ett bra och

praktiskt genomförbart sätt. Vi borde försöka komma fram till någonting bättre. Det är viktigt.

Maggi Mikaelsson frågade om vi i Centerpartiet är för en utveckling av EU i federal riktning. Det är vi inte. Det är en av orsakerna till att vår stämman har fattat ett beslut om att Sverige inte skall vara med i EMU.

Många i olika partier har här i kammaren hemfallit åt att kräva att EU borde göra allt möjligt i varierande frågor, att EU skall vara mer aktivt och åstadkomma saker. Samtidigt vill vi naturligtvis minska byråkratin. Jag tycker att det är viktigt att vi renodlar. Det är viktigt att vissa frågor är överstatliga, där vi verkligen måste jobba gemensamt. Det är freds-, säkerhets-, demokrati- och miljöfrågorna som är de absolut viktigaste i EU.

Anf. 257 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Det är bra att Centern har tagit den ståndpunkten att EU inte skall utvecklas mot en politisk union. Men EU är redan nu på väg att bli en union. Det står också inskrivet i fördragstexten att man skall ha en gemensam valuta och en gemensam säkerhets- och utrikespolitik. Man kommer att skapa en gemensam flyktingpolitik och en gemensam yttre gräns. Vad är det annat än en unionsuppbyggnad? Behövs det något mer för att kriteriet på en union skall uppfyllas?

Frågan är då: Vad vill Centerpartiet göra för att motverka det?

Anf. 258 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Vi har varit med om att fatta beslut om de fördrag som finns. Det vet Maggi Mikaelsson mycket väl. Vad vi menar är att vi inte skall ta ytterligare steg i den riktningen.

Anf. 259 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! När det gäller just frågan om den politiska unionen är vi tydligen överens om att vi inte skall ta ytterligare steg. Problemet är att de ytterligare stegen tas av sig självt, eftersom det inom ramen för Amsterdamfördraget finns möjligheter att utvidga både kommissionens och EU-parlamentets makt. De har knaprat åt sig delar. Det finns svagheter i hela fördragstexten. Det är det som Vänsterpartiets grundläggande kritik riktar sig mot.

Det här är ett jättestort problem. Det vore verkligen angeläget att vi diskuterade den här frågan, att vi försökte plocka undan våra egna politiska ståndpunkter och försökte hitta en gemensam kritik mot det som behöver förändras.

Anf. 260 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Herr talman! Drivkraften för kristdemokraterna i det europeiska samarbetet och för Sveriges medlemskap i EU är visionen om en varaktig och stabil fred och därmed ökad trygghet och livskvalitet för våra medborgare. Vägen dit går genom ett långtgående ekonomiskt, politiskt och kulturellt samarbete. Detta har utvecklats till Europas främsta fredsprojekt.

EU:s planerade utvidgning mot öst och sydost är ett viktigt steg för demokratin och stabiliteten i de forna kommunistdiktaturerna. Reella

medlemskapsförhandlingar måste nu snarast påbörjas också med Lettland och Litauen.

Herr talman! Under den senaste månaden har EU-kommissionen, med all rätt, utsatts för en omfattande inre kritik för misshushållning av resurser inom EU. EU har fortfarande alltför stora inslag av ineffektivitet och dålig kontroll över hur de gemensamma resurserna används. Öppenhet och insyn måste förstärkas för att kontrollen skall bli effektiv.

Kristdemokraterna vill i det kommande EU-valet få mandat att utifrån vår etiska grundsyn arbeta för god hushållning, effektivitet och medborgerlig insyn i EU:s arbete. Vi kräver meddelarfrihet och att offentlighetsprincipen skall gälla inom alla EU:s institutioner.

Herr talman! Anhängare av Europasamarbetet måste vara kritiska och inriktade på att förändra och förbättra unionen. Därför är det inte relevant att tala om "EU-anhängare" i motsats till "EU-kritiker". Verkligheten visar att den europeiska unionen har en rad fördelar, men också många brister, som vi kristdemokrater verkligen vill åtgärda.

Vi kristdemokrater anser att Sverige kan och bör gå i spetsen för en genomgripande reformering av EU. För att EU-samarbetet skall ge ett bättre vardagsliv för vanliga människor krävs positivt engagerade EU-politiker, som fokuserar politiken på frågor som verkligen berör medborgarna. Det krävs t.ex. krafttag:

- mot missbruk av de gemensamma pengarna
- mot överbyråkratisering av ansökningsprocedurer för ekonomiska stöd, som irriterar många
- för en tydligare och bättre gränsdragning mellan frågor som EU skall besluta om och vad medlemsländerna själva skall ansvara för.

Herr talman! Kristdemokraterna vill också reformera EU:s biståndspolitik. Vi kan inte acceptera ett EU som enbart blir öppet inåt och som isolerar sig utåt. Solidariteten får inte begränsas till medlemsländerna. Ett starkt Europa måste också känna ansvar för utvecklingen i omvärlden. Det bistånd som kanaliseras genom EU måste bli effektivt. De skandaler som har skakat EU-biståndet på senare tid är helt oacceptabla och måste förebyggas av medlemsländerna.

Biståndet måste i större utsträckning koncentreras till de verkligt fattiga länder som också visar vilja till egna ansträngningar. Biståndet måste gå hand i hand med en generös och rättvis handelspolitik. Biståndet måste främja den rättvisa handelspolitiken, så att vi också får en ekonomisk och demokratisk utveckling.

EU måste ta ett större moraliskt ansvar mot länder som inte respekterar demokratins spelregler. EU skall verka för att export av vapen och annan krigsmateriel sker enbart till stabila demokratiska stater.

Herr talman! Ett etiskt förhållningssätt innebär ett gemensamt ansvarstagande för varandra och för omvärlden. Det innebär ett förvaltaransvar för jordens resurser som ställer krav på en progressiv miljöpolitik både nationellt och internationellt. Hälso- och miljöaspekten måste få ökad tyngd i den ekonomiska politiken och integreras såväl i produktion som transporter och konsumtion.

Det krävs fler EU-politiker som är beredda att ta krafttag mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, illegal droghandel, terrorism, spridning av barnpornografi, ökad kvinnohandel och människosmuggling.

Vi kristdemokrater kommer att arbeta mot alla tendenser mot en liberalisering av narkotikapolitiken. Vi måste se upp med både gröna och socialistiska politiker som är allt annat än pålitliga i EU-parlamentet i denna fråga. Här skall inte ges något utrymme för kompromisser. Ett offensivt och kollektivt nej till liberalisering från politiker, skolor, familjer och läkare är det mest effektiva sättet att minska antalet narkomaner i vårt samhälle.

Herr talman! Låt mig ta upp rollfördelningen mellan EU och nationerna. För att EU-projektet skall upplevas som nyttigt måste det till ytterligare gränsdragning när det gäller vad som skall beslutas i Bryssel och vad som skall klaras av på hemmaplan. Jag tror att våra medborgare kräver detta.

I svensk politik har vi en beslutsfördelning mellan riksdagsnivå, landsting och kommuner. Europeisk politik bör endast behandla frågor som är av gränsöverskridande karaktär. Kristdemokraterna vill se tydligare riktlinjer som preciserar kompetensområden inom vilka EU skall kunna agera.

Herr talman! Förutsättningar för ett ökat företagande och för ett bättre företagarklimat skapas genom både nationella och gränsöverskridande beslut. Det är en nödvändighet att svenska företag ges liknande konkurrensförutsättningar som andra länders företag på den europeiska marknaden. Här måste en ny och företagsvänlig svensk näringspolitik gå hand i hand med en offensiv EU-politik. Det handlar bl.a. om att Sverige måste arbeta hårdare för att de svenska miljönormerna skall kunna införas också i hela unionen. Detta är bra för såväl miljön som för konkurrensvillkoren för de svenska företagen.

Den inre marknaden öppnar många nya möjligheter för nyinvesteringar och expansion. Även om utvidgningen av EU mot Central- och Östeuropa främst bygger på solidaritet kommer den också att gynna våra egna intressen. Vår säkerhet ökar när länderna i vår närhet kommer med i samarbetet. Dessutom finns det goda förutsättningar för att skapa nya marknader och möjlighet till förnyat företagande och därmed också en ökad sysselsättning i vårt land.

Jordbrukspolitiken och de regionalpolitiska fonderna måste reformeras för att möjliggöra en utvidgning av EU. Detta måste ske under en tillräckligt lång omställningstid, så att socialt och miljömässigt acceptabla former kommer att råda.

Herr talman! Till sist vill jag konstatera att vi kristdemokrater är långt ifrån nöjda med allt inom EU och EU:s verksamhet, men att vi ändå är övertygade om att EU kan reformeras och utvecklas till ett samarbetsorgan som nationerna behöver i Europa i en tid då alltför många problem måste lösas gränsöverskridande. Det är med denna ambition som vi kommer att gripa oss an den kommande valrörelsen inför valet till EU-parlamentet.

Anf. 261 WILLY SÖDERDAHL (v) replik:

Herr talman! Nu har vi fått höra kristdemokraternas valprogram inför EU-valet. Det var intressant. Holger Gustafsson säger också att det

kanske är fel att dela upp oss i EU-anhängare och EU-kritiker. Jag kan till viss del hålla med. Även vi som är riktigt kritiska försöker agera inom EU-nämnden så att EU skall utvecklas till någonting som vi tycker är bättre. Ofta är vi faktiskt överens om de saker som tas upp i EU-nämnden.

Det Holger Gustafsson inte tog upp så mycket var EMU-frågan. Jag skulle vilja fråga Holger Gustafsson hur Kristdemokraterna ställer sig i EMU-frågan.

Anf. 262 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Herr talman! Vi ställer oss på det sättet till EMU-frågan att vi har tagit ståndpunkt för att Sverige inte skall vara med från början. Jag tror att det är ganska känt att vi har det förhållningssättet. Vi har också bestämt oss för att vi vill medverka till en folkomröstning i denna fråga. Anledningen till det är att vår bedömning är att det inte är nyttigt för svenska folket att bli överkört i en stor EU-fråga en gång till, och det är inte heller nyttigt för debatten. Vi mår inte bra av den forcerade takt som uppstod när det gällde anslutningsfrågan. Därför bör vi ha en folkomröstning. Vi har stor respekt för att man skall låta människor debattera denna fråga ytterligare en tid innan vi kommer med våra riktlinjer från partiet.

Anf. 263 WILLY SÖDERDAHL (v) replik:

Herr talman! Vi är eniga om att det skall ske en folkomröstning. Det tycker vi också är bra. Man behöver sätta sig in i frågan. Det råder det inga motsatta uppfattningar om.

Det jag menar är att man kanske måste precisera sig lite mer i EMU-frågan. Vi hörde här innan från andra håll att EMU faktiskt innebär ett steg mot den federala utvecklingen. Därför bör man få veta vad kd tycker om att vi går mot en alltmer federal utveckling, där EMU är en viktig del.

Anf. 264 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Herr talman! Det är ett mycket stort ämne som Willy Söderdahl tar upp i sammanhanget. Jag kan säga så här till att börja med: Det ligger mycket stor dramatik i uttrycket federation i Sverige av någon underlig anledning, som knappt existerar någon annanstans ute i Europa. Vi är nämligen väldigt vana i Sverige vid en stark centralstyrning. Vi är inte vana vid det här begreppet. Ibland är jag lite grann förvånad över att just uttrycket federation är så skräckingivande.

Vår uppfattning är att vi vill att EU skall förbli ett mellanstatligt samarbete som löser de gränsöverskridande frågorna. Vi kommer att arbeta för att det skall vara på det sättet. Vi ser inte i dagsläget några stora risker, men vi är väl medvetna om att EU-projektet är ett stort steg in i ökad integration. Jordbrukspolitiken är det. Handelspolitiken är det. Men det är ett steg som medlemsländerna gemensamt och enhälligt väljer därför att man tycker att det är beslut som är bra att fatta tillsammans. Vi är ganska trygga vid det.

Anf. 265 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! I en tid när EU står inför stora uppgifter har unionen de senaste veckorna skakats av några allvarliga händelser som lett till en

olycklig försvagning av EU-kommissionen. Det var avslöjandet av oegentligheter inom kommissionen som ledde fram till misstroendeomröstningen i EU-parlamentet i förra veckan och till den uppmärksammade brevväxlingen mellan Santer och Göran Persson. Det berodde på att kommissionen själv i samarbete med den socialdemokratiska gruppen kröp bakom det kollegiala ansvaret i stället för att utkräva individuellt ansvar av de kommissionärer som ertappats med oegentligheter. Jag tycker att det var ett olyckligt sätt att hantera denna fråga. Centerpartiets EU-parlamentariker, som ingår i den liberala gruppen i parlamentet, valde därför också att rösta för en misstroendeförklaring mot hela kommissionen.

Kritiken rörde sig bl.a. om hanteringen av biståndet. I går kunde vi återigen höra hur EU:s biståndsmedel missbrukats å det grövsta. Pengarna går till lyxverksamhet och inte till verkliga behov. Med tanke på de enorma behov som finns i världen av bistånd och på att EU är en av de största biståndsgivarna är detta synnerligen allvarligt.

En av de allvarligaste effekterna är förstås att den folkliga viljan till att betala till EU minskar i takt med den här typen av avslöjanden.

Svenska bönder slåss mot krångliga regler. Minsta misstag medför risk för böter och risk för att de måste återbetala den ersättning som de har fått. Och de som försöker få EU-pengar till olika kulturprojekt utsätts för detaljraseri. Samtidigt kommer avslöjanden om skandalaffärer i mångmiljonklassen. Det är naturligtvis ett understatement att konstatera att det inte är särskilt bra.

Vi i Sverige skall kanske inte slå oss för bröstet och påstå att vi är helt befriade från mygel och korruption, men jag tror ändå att vi tillsammans med övriga nordiska länder har en låg nivå i det avseendet, bl.a. beroende på strävan efter öppenhet, yttrandefriheten och meddelarskyddet. Vi är också förhållandevis ordentliga och försöker följa de regler som finns. I en del länder längre söderut finns nog en annan mentalitet, som vi har hört mycket om. Man tar lite lättare på regelsystemen och besvärar därför inte av de krångliga systemen på samma sätt. En annan sak som jag tycker bör uppmärksammas mer är hur länderna själva internt hanterar sina ekonomier i det här avseendet. Jag vet att det fanns en rapport om Spanien som visade att endast 16–23 % av ekonomin fanns i den vita sektorn. Genom påtryckningar från Spanien har de siffrorna sedan justerats. Jag vet inte vad de blev till slut. Om de var rätt eller fel kan jag förstås inte heller säga, men – och det är viktigt – om de olika EU-länderna har radikalt olika syn på den vita och svarta sektorn i t.ex. ekonomin kan vi bara konstatera att relationen mellan rika och fattiga EU-länder kanske inte riktigt är den som vi tror i dag. Det borde i så fall avspeglas i nivån på medlemsavgifter och också på stöden från EU.

Jag menar att Sverige har en stor uppgift i fråga om att ta ledningen när det gäller att bekämpa alla typer av maktmissbruk och korruption i hela EU-systemet. Det är viktigt. Det gäller även att åstadkomma likformighet i fråga om den ekonomiska redovisningen inne i länderna.

Om två år, den 1 januari år 2001, kommer Sverige att för ett halvår ta över ordförandeskapet i EU. Då kommer vår ställning som konstruktiv och aktiv kraft i Europa att prövas. Det ställer stora krav på oss som nation, och det innebär också stora möjligheter att ge Sverige en tydligare plats på den europeiska kartan. Det är viktigt att Sveriges tid som

ordförandeland blir framgångsrik. Därför är det djupt beklagligt att regeringen fortfarande tycks sakna en strategi för Sveriges ordförandeperiod. Det går inte att förbättra och förändra EU utan en plan för hur det skall göras. Det går inte heller att sköta EU:s ordförandeskap med vänsterhanden. Centerpartiet har i en motion efterlyst en ordentlig strategi inför ordförandeskapet.

Det är en stor uppgift. Som ordförandeland kommer vi att kalla till, förbereda och leda tusentals möten. Men vi skall också föra unionens talan i internationella organisationer. Ännu viktigare är ordförandeskapets politiska sida. I Sveriges ordförandeprogram skall vi formulera våra prioriteringar och vikta våra intressen. Det ger oss möjlighet att påverka både arbetet inom EU och unionens framtoning utåt.

Vi menar också att ordförandetiden inte bara får bli en angelägenhet för statsråd och regeringstjänstemän. Vi måste ta vara på det som är den svenska demokratins styrka: de många människornas delaktighet och kunskaper, det aktiva föreningslivet och folkrörelserna, folkbildningstraditionen, samförståndsandan och öppenheten. Även om det finns svagheter när det gäller det, som har diskuterats tidigare i dag, finns det ändå där.

Centerpartiet har föreslagit att regeringen bör skapa förutsättningar för hela det svenska samhället att vara med i värdskapet för det europeiska samarbetet våren 2001. Det svenska föreningslivet, folkrörelserna och de idéburna organisationerna bör uppmuntras att fungera som kraftkällor i det medborgerliga Europasamarbetet.

De svenska förberedelserna bör också bedrivas med god parlamentarisk insyn. Riksdagen bör ges möjlighet att påverka innehållet i det svenska ordförandeprogrammet.

Sedan gäller det också att vi har möten på andra ställen än i Stockholm. Det gäller att världen får se något mer än bara Stockholm. Att toppmötet är förlagt till Göteborg är bra, men det räcker inte. Det vore fint om vi i framtiden kunde tala om Alingsåsamarbetet, Karlskronaöverenskommelsen eller varför inte Östersundsdoctrinen.

Nu finns det ingen representant för regeringen här. Då vill jag i stället fråga Sören Lekberg, som står uppsatt på talarlistan: Hur ser regeringens strategi inför ordförandeskapet ut? Och hur långt har man hunnit i planeringen?

Sedan gäller det att försöka skilja ut de allra viktigaste uppgifterna för EU. Det är så lätt att vilja att EU skall göra allt samtidigt som vi vill minska byråkrati och krångel. Vi har nog alla anledning att vara självkritiska och ägna oss åt eftertanke. Som jag sade i replikskiftet tidigare är mänskliga rättigheter, demokrati, fred och säkerhet i Europa tillsammans med miljöfrågorna det absolut viktigaste. Mycket av allt det andra goda som vi tycker att EU skall göra kanske kan skötas på en nationell nivå. Jag tycker också att det, precis som kristdemokraterna sade, är viktigt med en genomgång. Då kan vi se vad EU skall göra och vad som kan flyttas ned. Detta behöver göras nu. När det gäller struktur och organisation är östutvidgningen det mest centrala. Andra organisatoriska förändringar får inte få till konsekvens att utvidgningen hindras eller försenas.

Jag skall säga någonting om EMU också. Jag ser att jag inte hinner med så mycket.

I och med att EMU nu är verklighet tycks det ha blivit någon sorts opinionsvåg, åtminstone i medierna, om att Sverige måste vara med och att besluten måste fattas snabbt. Det är lätt att se de enkla fördelarna, som prisjämförelser osv. Vi har diskuterat den här frågan ganska mycket. Och vi har, som jag sade, ett stämmobeslut om att vi inte tycker att man skall vara med. Men vi säger också att vi har att kontinuerligt pröva giltigheten i våra argument för och emot ett EMU-medlemskap. Det är den debatt som redan förs och som har förts den här veckan i pressen och som vi naturligtvis kommer att fortsätta att föra.

Tack så mycket!

Anf. 266 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Det var två saker i Marianne Anderssons anförande som föranledde mig att begära replik.

För det första vill jag säga att det är bra att Marianne Andersson och andra centerpartister har börjat diskutera strategin inför Sveriges ordförandeskap. Det här kommer ju inte att ske i morgon utan 2001. Det är två år kvar. Så det kommer att bli god tid för Marianne Andersson och andra att diskutera de här frågorna. Jag förutsätter att vi kommer att få en omfattande diskussion om det här i riksdagen så småningom.

Jag vill också kort kommentera den andra punkten. Marianne Andersson tog lite svepande upp fusket och oegentligheterna inom Europeiska unionen och kommissionens agerande. Det här är mycket allvarliga och viktiga frågor. Jag tror inte att man skall göra det till en enkel partipaj-kastningsfråga. Man skall konstatera att vi har blivit medlemmar. Vi har fått in ett annat nordiskt land som medlem. Och de som nu är kommissionärer, som kommer från nordiskt håll, har gjort ett ytterligt bra arbete.

Häromdagen blev också en av ledamöterna i revisionsrätten, den svenske representanten Jan O Karlsson, utsedd till ordförande. Jag tror att dessa insatser uppskattas i EU-samarbetet.

Anf. 267 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag håller helt med om det sista som sades. Det är naturligtvis så. Vad vi och våra EU-parlamentariker hade önskat var att man skulle pricka de kommissionärer som har ertappats med oegentligheter. Misstroendet skulle ha väckts mot dem och inte mot de andra.

Nu blev det ett slags kollektivt ansvar. Vi tyckte att det var fel metod. Sedan är vi säkert överens från svensk sida om att det är oerhört viktigt att vi arbetar mot alla sorters mygel, korruption och oegentligheter.

Jag tror att vi kan enas om att vi skall ta krafttag, och jag tycker att Sverige skall vara ledande i det arbetet.

När det gäller strategin säger Sören Lekberg att det är gott om tid. Vi kommer ju med i den s.k. trojkan ett halvår tidigare. Tiden går ganska fort. Att utarbeta en strategi och få människorna ute i Folk rörelsesverige delaktiga, som vi vill, och att få en förankring i parlamentet är inte gjort så där i en handvändning. Det går inte så fort. Jag tror att det är viktigt att komma i gång med det arbetet. Jag tycker faktiskt att regeringen är lite sent ute.

Anf. 268 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Jag tycker nog att Marianne Andersson försöker svepa över det här med omröstningen om kommissionen. Hon vet mycket väl att man inte kan rikta kritik mot en enskild kommissionär, enligt de fördrag vi i dag har. Det handlar om kommissionen i dess helhet.

Därför menar jag att det inte får bli någon pajkastning om så här allvarliga frågor.

Jag tycker att det är bra att vi nu har fått in nya ögon i kommissionen och att de nordiska representanterna har gjort ett mycket bra arbete. Det tycker jag att vi skall uppmärksamma. Det sägs också på kontinenten numera. I en av de större franska tidningarna talar man om att bl.a. Anita Gradin var en frisk nordisk fläkt i kommissionens instängda korridorer.

Jag tycker att det är bra, och det skall vi framhålla i diskussionerna. Vi skall också visa på att man kan uträtta någonting i och med att vi har blivit medlemmar.

Sedan får nog Marianne Andersson tåla sig. Jag tror att det kommer att bli god tid att diskutera frågorna inför ordförandeskapet.

Anf. 269 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det sista får vi tillfälle att diskutera igen eftersom vår motion i precis de här frågorna ligger i utrikesutskottet och kommer att behandlas där under våren. Då lär vi få återkomma i den här diskussionen. Jag hoppas att den här debatten ändå sår några frön så att man tänker lite snabbare på regeringssidan.

Korruptionen och oegentligheterna och allt det som har hänt är oerhört allvarliga frågor. Det är vi helt överens om.

Sedan delar jag också den uppfattningen att Anita Gradin har gjort ett mycket gott jobb. Hon har ju mycket svåra och otacksamma uppgifter inom EU. Att hon har gjort ett otroligt bra jobb är jag alldeles övertygad om.

Jag vill inte ägna mig åt pajkastning men det är ett observandum att kommission nu är försvagad efter den omröstning som har varit. Jag hoppas nu att man verkligen tar den här händelsen på allvar och ser till att den undersökning som nu skall göras verkligen genomförs på ett seriöst och ansvarsfullt sätt. Det är en önskan vi kan skicka med.

Anf. 270 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! När Sverige gick med i EU i början av 1995 fanns det en utbredd förväntan. Vad skulle medlemskapet komma att innebära för Sverige? Hur skulle vi kunna vara med och påverka och utveckla Europa?

Nu, efter fyra års medlemskap och fyra år av socialdemokratisk Europapolitik har vi anledning att vara något besvikna när vi upplever det halvhjärtade engagemang socialdemokraterna visar prov på.

Många svenskar, ja de allra flesta, är med i någon förening av något slag. Man kan säga att det finns två typer av föreningar. Det finns sådana som består av aktiva, engagerade, konstruktiva medlemmar som verkar för gemensamma mål. I sådana föreningar är det lättare för den enskilde medlemmen att göra sin röst hörd och få gehör för sina åsikter och idéer.

Sedan finns det föreningar som bara består av passiva medlemmar, där en liten klick människor styr och ställer. Den enskilde medlemmens röst når sällan fram till den styrande eliten.

Socialdemokraterna har, tyvärr, när det gäller EU-medlemskapet iklätt sig denna senare roll. Regeringens brist på tydligt Europaengagemang är mycket beklagligt och har lett till att Sverige i dag betraktas som en passiv medlem i EU. Detta har tyvärr marginaliserat Sveriges inflytande och anseende i EU och även skapat misstro mot EU-samarbetet här hemma.

Visst gör enskilda svenska EU-parlamentariker tappra försök att hålla den svenska fanan högt i EU-parlamentet. Det finns exempel på det. Ett är Folkpartiets representant, Hadar Cars, och hans aktiva arbete när det gäller jämställdhetsområdet och fördömandet av dödsstraffet. Jag kan även nämna centerpartisten Karl-Erik Olssons hårda kamp mot knark och droger. Det är några exempel. Men helhetsbilden är tyvärr att Sverige totalt sett är alltför passivt.

Fram till dess att Sverige tar över ordförandeskapet för EU, våren 2001, måste detta repareras. Den första och största frågan vi måste ta tag i handlar om den gemensamma valutan.

Införandet av euron den 1 januari i år var en stor och viktig reform för invånarna i de elva länder som från början gick med, men också för oss som lever i Sverige.

Med hänvisning till den negativa opinionen har regeringen under lång tid vägrat redovisa sin inställning till euron. Nu när opinionen svängt och är mer positiv till en gemensam valuta än tidigare har även t.ex. Erik Åsbrink uttryckt sig i mer positiva termer än tidigare. Regeringen följer den opinionsvind som är mest populär för dagen. En sådan syn på Europasamarbetet är djupt olycklig.

Vi liberaler säger klart och tydligt ja till att Sverige skall vara med i eurosamarbetet. Vi liberaler vill ha en bred och hederlig debatt om euron. Min fråga till regeringen i dag är: Vad väntar ni på?

Såvitt jag vet har alla riksdagspartier vid det här laget ställt sig bakom kravet på folkomröstning om EMU. Låt oss därför fatta de beslut som behövs för att en folkomröstning skall kunna genomföras. Låt oss nu slå fast ett datum. Låt oss nu påbörja förberedelserna. Låt diskussionen ta fart.

Fru talman! Den stora diskussionen om EU handlade initialt om ja eller nej till medlemskap. I dag måste den handla om hur vi vill att Europa skall utvecklas.

För oss liberaler har internationell solidaritet och samverkan med andra alltid varit en hörnsten i vår politik. Den europeiska unionen ger oss möjligheter att gemensamt lösa de problem vi står inför. Vi liberaler ser möjligheterna i EU-samarbetet och vill konstruktivt ta oss an utmaningarna.

Vad gör vi för att öka förtroendet för EU? Hur skapar vi ett klimat där Europas 18 miljoner arbetslösa kan få ett jobb att gå till? Hur kan vi på bästa sätt värna om miljön i Sverige, Europa och världen? Hur kan vi i framtiden förhindra nya konflikter och hur kan vi stoppa den tragedi som i dag i detta ögonblick utspelas i Kosova? Hur kan vi förbättra EU:s biståndspolitik? Utmaningarna är många och stora.

Vi liberaler vill att EU skall moderniseras. Öppenheten och kontrollen av hur EU:s medel används måste bli bättre. Vi behöver ett parlament där de folkvalda får ett ökat inflytande.

Vi liberaler ser arbetslösheten som ett alleuropeiskt problem. Regeringen har fört fram frågan på EU-nivå, och det är bra. Tyvärr handlar regeringens initiativ mer om att sälja svenska AMS-lösningar än om att våga ta till sig av andras erfarenheter. De förslag om sänkta skatter på arbete som kommit från EU-kommissionen har regeringen nonchalerat. Folkpartiet anser att dessa åtgärder är högst relevanta och helt nödvändiga.

Vi liberaler vill ha ökad samverkan inom EU:s miljöområde. Folkpartiet anser att Sverige vid nästa regeringskonferens skall vara drivande för införandet av en gemensam koldioxidskatt, och beslut om detta måste kunna fattas med kvalificerad majoritet. I dag utgör vetorätten inom detta område ett hinder för en progressivare miljöpolitik.

Vi liberaler vill att EU vårdar sin första, viktigaste och största uppgift, att verka för fred, frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. Tragedin i Kosova har än en gång visat att Europa inte ens i dag klarar av att hantera sina egna säkerhetsproblem.

Våren 2001 skall Sverige bli ordförandeland i EU. Målet är att under denna period få genomslag för egna idéer, uppnå resultat och leda unionen på ett sätt som inger respekt.

Under denna period kommer förhandlingarna med de nya medlemsländerna att pågå som bäst. Kraven på EU:s reformering kommer då att ställas på prov. Sverige måste omedelbart inleda förberedelserna att leda detta viktiga arbete.

Anf. 271 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Fru talman! Jag vet att Karl-Göran Biörsmark har ett stort engagemang för internationella frågor och solidaritetsfrågor. Det var intressant att höra om stödet till EU:s utveckling när det gäller solidariteten. Det var inte särskilt konkret.

På vilket sätt skulle Folkpartiet vilja komma till rätta med det fusk som bedrivs med biståndet, den misshushållning som sker och den bristande kontrollen när det gäller biståndet? Det är ju en viktig fråga också för Sverige eftersom en stor del av det svenska biståndet går genom EU-numera.

Karl-Göran Biörsmark säger också att EU skall moderniseras. Hur? Vilka fördragsändringar vill Folkpartiet göra?

Anf. 272 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Maggi Mikaelsson säger att Folkpartiet har ett engagemang i bistandsfrågorna. Det är naturligtvis väldigt bekymmersamt, och jag är väldigt oroad över de signaler vi nu får om korruptionen och om hur pengar missbrukas.

Det enda vi kan göra är att se till att vi får en helt annan öppenhet, en helt annan möjlighet till kontroll, en helt annan kultur kring de här frågorna.

Jag är övertygad om att vi på sikt skall kunna åstadkomma det.

När det gäller bistånd och misshushållning av pengar är det något vi har drabbats av i många länder. Det behöver man inte gå till EU för att hitta. Men EU har en svag punkt. Svaret på detta är: större öppenhet, större kontroll, mer makt åt revisorerna. På det sättet skulle vi kunna komma till rätta med detta.

Anf. 273 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Fru talman! Det måste betyda att Folkpartiet är berett att ändra i det Amsterdamfördrag som vi har antagit och ratificerat här i Sverige. Där finns ju inte de här möjligheterna i tillräcklig grad, eftersom de inte har kunnat användas.

En möjlighet är det som varit uppe i diskussionen tidigare, nämligen att kunna avsätta enskilda kommissionärer som missköter sitt ämbete. En annan sak är att konkret kunna göra något åt kontrollen av biståndet.

Anf. 274 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! När jag lyssnar på Maggi Mikaelsson och andra vänsterpartister och miljöpartister får jag ibland intrycket att EU skulle vara fixt och färdigt. Hela EU-projektet är ju ett långsiktigt projekt. Det har pågått i decennier. Utvidgningen ligger framför oss. Flera länder kommer in i arbetet.

Det finns naturligtvis sjukdomar på vägen. Vi skall vara observanta och ge vårt bidrag som aktiva medlemmar i EU. Vi skall inte bara sitta med klackarna i golvet och tycka att EU är ett stort elände. Infallsvinkeln skall, som jag sade i mitt anförande, vara konstruktiv och positiv.

I förlängningen gäller det nya medlemmar och att framför allt stärka parlamentets roll. EU-parlamentarikerna och EU-parlamentet som sådant måste få en starkare roll i det framtida EU.

Anf. 275 WILLY SÖDERDAHL (v) replik:

Fru talman! Karl-Göran Biörsmark började sitt anförande med att tala om föreningar och hur man agerar i en förening. Jag är föreningsmänniska och håller med om det som Karl-Göran Biörsmark sade. Om man är aktiv i en förening kan man vara med och påverka. Om man är passiv i en förening låter man en elit styra.

Jag tycker att det stämmer på föreningsnivå, men jag kan inte se att det stämmer på EU-nivå. I föreningar har vi verkliga demokratiska principer. Så är det ju inte i EU.

Hur skall den vanlige medborgaren känna att han påverkar i EU?

Anf. 276 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Man kan naturligtvis säga att resonemanget haltar något om man jämför storleken på en förening i en svensk kommun med EU.

Men parallellen gällde engagemanget. Det menade jag har saknats i den svenska politiken när det gäller EU. Jag hoppas att det skall kunna förbättras.

Jag menar att parlamentet som sådant måste stärka sin roll, liksom parlamentarikernas rätt och möjlighet att agera och få en annan demokratisk förankring. I diskussionen har vi tidigare i dag varit inne på vår roll som riksdag och hur vi skall kunna stärka vår position och ge de signaler vi vill till våra representanter i EU och våra EU-parlamentariker.

Det är inte något som är fixt och färdigt. Det är på sikt vi försöker arbeta på det sättet. Grundprincipen ligger fast: Samarbete är det som möjligtvis kan rädda Europa i framtiden.

Anf. 277 WILLY SÖDERDAHL (v) replik:

Fru talman! Samarbete ställer vi också upp på. När det gäller talet om föreningarna och att man är passiv och låter en liten elit styra, håller jag med om att vi kan försöka ändra inom EU så att det blir mer demokratiskt.

Men EMU-frågan, som Karl-Göran Biörsmark också tog upp, är ju ett verkligt exempel på hur man låter en elit styra och inte tycker att folk i allmänhet, eller parlamentet, får ha synpunkter på den ekonomiska politiken.

Där har man verkligen renodlat detta och låtit en elit styra i den europeiska centralbanken.

Anf. 278 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Det är roligt att höra Willy Söderdahl tala positivt om det här samarbetet. Det är inte alltid man hör de tongångarna när vänsterpartister talar om EU-samarbete. Det handlar ofta om att man vill lämna hela föreningen totalt. Man vill gå ur EU.

När jag har lyssnat på er partiledare har jag också förstått att det finns en förhoppning att den folkomröstning som eventuellt kommer skulle säga nej till ett svenskt EMU-inträde och att vi inte skulle gå in i euron.

Det skulle för er i förlängningen öppna möjligheten att driva propaganda för att lämna EU-samarbetet över huvud taget.

För mig är det en oinspirerande och framför allt en föga framåtsyftande inställning att lämna det samarbete som erbjuds.

Jag menar att om inte det samarbete som EU erbjuder fanns skulle vi bli tvungna att uppfinna något annat samarbete. Jag tycker att det är bättre att vi är konstruktiva och jobbar i EU och försöker göra ett bra EU bättre.

Anf. 279 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Jag kan inte låta bli att göra reflexionen att mycket av det som sägs här skiljer sig mycket från den debatt som förs i andra EU-länder.

Jag är uppvuxen i det som tidigare kallades EG. Jag är född i Tyskland. Jag har gått i tysk skola. Jag har gått i engelsk skola. Jag har gått i amerikansk skola. Jag har även bott utanför kontinenten Europa. Jag har bott i Libyen t.ex. Jag talar flera språk. Jag har en syster som är bosatt i Italien sedan tio år. Jag har syskon i Förenade Arabemiraten. Jag är väldigt mycket utomlands.

Debatten här i Sverige känns väldigt föråldrad. Den hänger inte med i de frågor som verkligen debatteras i det som är EU:s hjärta, t.ex. Tyskland och Frankrike.

När man från Folkpartiet efterfrågar lite mer glädje över EU, och säger att vi skall vara EU-positiva och åka till Bryssel och säga att Sverige vill ha mer integration, och att vi är med till hundra procent, känner jag att det är en attityd som det av naturliga skäl är svårt för Sverige att ha. Svenskarna är inte, vare sig bland politiker eller bland allmänheten, för den typen av fördjupad integration som diskuteras i de flesta EU-länderna.

Det är också i det här perspektivet som man måste se på EMU-frågan. Jag har försökt följa den senaste tidens debatt om EMU här i Sverige, och jag har förvånats över alla goda saker som skulle ske, bara Sverige

går med. Utvidgningen av EU underlättas, företagen stannar kvar i Sverige, konsumentpriserna blir lägre osv. Euron kommer att förvandla allt till guld. Vår variant av de vises sten är här.

EMU och dess valuta euron skall lanseras som en symbol för det enade Europa inför 2000-talet. På reklamaffischerna här utanför ser man tulpaner som vi svenska konsumenter skall köpa i en Europonsrad kompanj med svenska skattemedel. Svenska skattemedel skall alltså gå till reklam för att svenska konsumenter skall köpa tulpaner.

Men EMU är ett politiskt projekt, inte ett ekonomiskt projekt. EMU finns till för att man skall få en ökad integration inom EU, en ökad integration som EU-politiker har eftersträvat på nationell nivå, på Europaparlamentsnivå och på kommissionens nivå under väldigt lång tid. Det är fråga om en politisk integration sedan man har misslyckats med att få med sig de nationella parlamenten, dvs. EU:s befolkning.

I går sade Lars Leijonborg en rolig sak. Han sade att en emu har starka muskler och rör sig över stora områden. Stängsel är ett ineffektivt motmedel. Jag tänkte då att en emu för mig är en struts som stoppar huvudet i sanden, är stöppig och arrogant och inte ser världens problem, nämligen bristen på resursfördelning, den ökande fattigdomen och den förvärrade miljöförstöringen. För mig är en emu någonting som helt enkelt vill ta över, något liknande en amöba.

Det finns fördelar med ett gemensamt valutaområde. Man slipper växla pengar, man undviker valutaförluster och man får lättare prisjämförelser. Det finns ingen som säger att de här fördelarna inte finns, och det finns ingen som säger att det här är fördelar som man inte skulle vilja ha.

Men nackdelarna då? Euroområdet är inget optimalt gemensamt valutaområde. Konjunkturförändringar kommer att slå väldigt olika inom detta område, därför att ekonomin i EU inte är jämn. Det finns en enorm mångfald, som jag i och för sig ser som positiv. Vill man ha en större likhet och en minskad mångfald i ekonomin, borde man börja med det politiska, inte med det ekonomiska.

EMU kan leda till ökade spänningar inom EU, som om man inte gör det som krävs, nämligen går emot en gemensam finanspolitik, kommer att kunna leda till ökade konflikter i EU. Kanske kan det gå så långt att t.o.m. freden blir hotad inom EU, och det tror jag att ingen här vill se.

EMU kommer att stöta på problem. EMU kommer att leda till att vi på vissa ställen får en hög tillväxt, en minskad arbetslöshet eller kanske t.o.m. en ökad efterfrågan på arbetskraft. På andra områden kommer vi att se en ökad arbetslöshet. Problemet är att man inte har en rörlighet bland människor inom detta område. Man talar inte ett gemensamt språk, man har inte en vana att flytta, och kanske vill man inte heller från politiskt håll att människor skall flytta från olika ställen bara därför att det blir ett måste för att man skall kunna få ett jobb.

Vad leder då detta till? Man brukar kompensera för det här. I Sverige kallas det regionalpolitik, och man kommer i EU att eftersträva att ha en gemensam finanspolitik.

Det finns många aspekter på det här, och för att se att denna strävan finns behöver man bara läsa kommissionens egna arbetsprogram för 1999. Man kan läsa programmen för socialdemokraterna och De gröna i ordförandelandet Tyskland, där det finns en strävan till ökad integration, ökad skatteharmonisering och mycket annat.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Sverige och EU

Det viktiga i detta sammanhang är demokrati frågan. Vi måste ha en debatt i Sverige. Vi kommer att tycka olika saker. Det gör man i en demokrati, och det är bra. Vi måste genomföra en folkomröstning och låta människor själva få ta ställning i den här frågan. Det är också viktigt att vi inför det svenska ordförandeskapet, i den trojka som vi ingår i fr.o.m. år 2000, har en stor och bred förankring, både i riksdagen och i Sverige i övrigt, om vad vårt land skall göra med sitt ordförandeskap i EU.

Denna strategi måste vara fastlagd till sommaren år 2000. Vi har föreslagit att man skall tillsätta en parlamentarisk kommitté som kan jobba med detta. Vi hoppas att vi får detta önskemål tillmötesgått av riksdagen och regeringen.

Verkligheten är i dag sådan att människors valdeltagande sjunker både i nationella val och förmodligen också i Europaparlamentsvalet. Vi har allt färre politiskt aktiva människor, och politiker har ett rekordlåg förtroende. Vi har som politiker i detta hus ett rekordlåg förtroende, och en känsla av maktlöshet breder ut sig.

Samhället bygger på att alla människor tar ansvar, men om vi vill att människor skall ta ansvar och inte skall känna att de inte kan påverka EU där borta, kan vi se till att den svenska strategin inför ordförandeskapet i Europa faktiskt är förankrad här i Sverige bland medborgarna, så att de kan känna att de har makt. Det är något som vi kan göra någonting åt.

Anf. 280 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Låt mig först säga att jag tycker att det är riktigt att det, som Yvonne Ruwaida påpekar, finns många skilda debatter inom EU. Det är naturligt, eftersom det består av så många skilda länder med traditioner, kultur och historia av olika slag. Och det är bra.

Dock skall vi komma ihåg att när vi skall fatta beslut om att förändra spelreglerna har varje medlemsland avgörandet i sin hand. Vår riksdag skall ratificera varje förändring av spelreglerna här i denna kammare. De kan aldrig tvingas på oss av vare sig en fransk, en tysk, en grekisk eller någon annan debatt. Vi skall dessutom komma ihåg att vår kontinents bakgrund, med skillnader som i tusentals år inneburit krig, nu kan bli en styrka därför att vi har ordnat upp våra samarbetsförhållanden. Dessutom blir EU mera heterogent när vi får en utvidgning. Också det är bra.

Anf. 281 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Göran Lennmarker envisas med att säga att vi vet exakt var beslutsmakten i EU ligger. Vi behöver inte vara oroliga för en inriktning mot ett federalistiskt håll. Och visst: På ett sätt vet vi i dag var beslutsmakten ligger, men EU har visat sig vara och är en process där saker händer. EMU kommer förmodligen att leda till sådana ökade spänningar i ekonomin, bland människorna, att det kommer att uppstå ett rop efter en gemensam skattepolitik – nu måste vi se till att ta ett ansvar åtminstone för de utgifter som finns för t.ex. den offentliga sektorn.

Jag är övertygad om att det är det som EMU kommer att leda till. EU och EMU är i mycket psykologi. Vad tror man kommer att hända? Det finns inga givna sanningar. Detta är den analys som jag gör.

Anf. 282 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Om detta vill jag säga två saker. Vi skall för det första alltid komma ihåg att beslutsmakten enligt spelreglerna ligger hos de nationella parlamenten. Så är det.

Debatten må föras, men om vi faktiskt kommer fram till att ändra spelreglerna, ligger beslutet bl.a. i den svenska riksdagen, och varje medlemsland har vetorätt.

För det andra tror jag att det som sägs om att det skulle ges ett ökat utrymme för t.ex. en gemensam finanspolitik, inte stämmer med vad vi faktiskt gör. Man går nu för första gången in för att konstant låsa utgiftsnivån i EU vid 1,27 %.

Tidigare hade vi alltid en ökning inbyggd. Men nu är alla som nu går in i förhandlingarna om Agenda 2000 överens om att vi inte skall öka på de resurser vi skjuter till det gemensamma. Det är snarare ett brott mot den utvecklingen. Lafontaine säger så i ett tal, men det spelar väl ingen roll. Han har sin frihet att uttrycka sig, och det har Göran Lennmarker och Yvonne Ruwaida också. Men det är ju inte så att det blir politik inom EU bara för att det sägs där.

Anf. 283 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Beslutsmakten ligger fortfarande i de nationella parlamenten, sägs det. Så är det ju inte på alla områden, och det vet ju Göran Lennmarker också. Vi kan inte besluta i Sverige att vi skall ha en viss märkning av vissa produkter i Sverige. Den inre marknaden ställer krav på de gemensamma beslut som skall fattas, och olika länder har inte vetorätt, alltså rätten att säga: Vi vill ha det här, eller: Vi vill inte ha det här. Vi har ju alltså redan frånsagt oss en del av den nationella makten.

Man kan ju säga att de nationella parlamenten *borde* ha mer inflytande. Vi har ju problem i dag i Sverige med att vi har en minoritetsregering som faktiskt på så sätt får större inflytande över vilken Europapolitik som förs och med att den politiken inte i tillräckligt stor utsträckning förankras i den svenska riksdagen. Man fattar inte beslut här i riksdagen som sedan leder till att regeringen agerar på ett visst sätt. Vi har tyvärr ett demokratiskt underskott här. Fastän vi har en EU-nämnd fungerar ju inte den demokratiska förankringen så bra som den borde göra.

Anf. 284 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Det är ibland roligt att sitta i de här bänkarna och lyssna på debatten. Jag har nu hört Yvonne Ruwaida prata engagerat mot ökad integration och EMU, och utvidgningen gled hon över lite lätt. Känns det inte konstigt att ha partirepresentanter i en partigrupp i parlamentet i Bryssel som har precis motsatt åsikt egentligen? De tyska gröna driver en ökad integration hårt, tydligt och bestämt, och de flesta andra gröna partier också – på tal om det här med rekordlångt förtroende.

Anf. 285 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att det hänger ihop med rekordlångt förtroende för politiker att man har olika uppfattningar i olika länder inom samma politiska rörelse. Visst är det så att de tyska gröna t.ex. i dag står för en ökad integration i Europa på ett sätt som de svenska gröna inte står för. Det innebär dock inte att vi inte i övrigt har samma gemensamma

kritik av vad som är strukturproblemen i EU. Däremot har man kommit till en annan uppfattning.

Det är samma sak som socialdemokrater och konservativa här också lider av: Man delar inte uppfattning i alla frågor, både på nationell nivå, Europainivå och internationell nivå, med sina systerorganisationer. Det tillhör faktiskt den demokratiska friheten att det är så, och jag tycker att det är ganska positivt. Jag skulle tycka att det vore tråkigt om samma rörelse tyckte exakt samma sak i varenda fråga över hela världen. Speciellt med tanke på att jag har bott i flera olika länder så vet jag att man faktiskt från nationell synpunkt kan komma fram till olika slutsatser, och det är någonting jag respekterar.

Anf. 286 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Jag respekterar också yttrandefrihet, demokrati och olika länders olika inriktning, alldeles självklart, men jag frågade Yvonne Ruwaida: Känns det inte konstigt att stå i talarstolen här och tala mycket engagerat mot t.ex. ökad integration och samtidigt finnas i en partigrupp som driver i princip motsatt åsikt?

Anf. 287 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Så vi skall vara så personliga då. Jag tycker inte alls att det känns konstigt. Jag samarbetar med de tyska gröna t.ex. i frågor som rör skatteväxling och i andra internationella globala frågor, och det är faktiskt väldigt givande att ibland kunna ha en annan uppfattning i en viss fråga, för då blir det en intressant diskussion. Så för mig personligen är det inget problem, snarare tvärtom. Annars skulle jag knappast kunna tala så engagerat för det jag tror på.

Anf. 288 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! I slutet av sitt anförande kom Yvonne Ruwaida in på vikten av debatt, diskussion, öppenhet, kunskapsuppbyggnad osv. här hemma kring EU-frågorna. Jag håller helt med om det. Det är otroligt viktigt.

Samtidigt inledde Yvonne Ruwaida med att säga att svensken egentligen inte är intresserad av EU-frågorna. Och jag tycker att Yvonne Ruwaida landar på rätt slutsats: Det är viktigt för oss politiker att vara med och bilda opinion och ta tag i den här diskussionen.

Nu har jag en konkret fråga. När det gällde ja eller nej till EU var de gröna emot och röstade nej till EU-medlemskapet. Nu målar vi upp en ny folkomröstning här. Den förra folkomröstningen har ju inte de gröna eller Miljöpartiet riktigt accepterat, utan vill gå ur EU. Om vi nu får en folkomröstning, som vi båda vill ha, om EMU-frågan och euron, kommer då Miljöpartiet att acceptera om det blir ett ja, eller skall ni då också sätta klackarna i backen och vilja gå ur även fortsättningsvis?

Anf. 289 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Vi kommer naturligtvis att acceptera och respektera folkomröstningens resultat. Om vi har en folkomröstning om EMU, vilket jag hoppas, och man kommer att säga ja till EMU; visst kommer jag på ett personligt plan att vara besviken, och jag kommer inte att ändra upp-

fattning personligen. Men däremot skulle det då vara ett tydligt ja från det svenska folket, till både EU, fortsatt integration av EU och EMU.

Men det viktiga i nuläget är att vi har en folkomröstning. Mitt parti och våra partirepresentanter kommer att respektera det beslutet. Sedan kanske man tycker att det känns tråkigt, men det är naturligt.

Anf. 290 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Ja, men min fråga gick lite längre än så. Nu låter det som om Yvonne Ruwaida accepterar detta och så att säga gillar läget efter den folkomröstning som eventuellt säger ja. Men så har det ju inte varit när det gäller folkomröstningen om ja eller nej tidigare. Ert agerande har ju så att säga sänt ut signaler, och sänder ständigt ut signaler, till det svenska folket, liksom har skett här i dag från Yvonne Ruwaida, att EU är ett dåligt projekt, att EU inte är bra och att vi skall gå ur. Och den debatten kan ju då fortsätta även efter en ny folkomröstning och ständigt sända signaler om att EU inte är bra. Det gör naturligtvis också att inställningen till EU och till euron blir undergrävd på något sätt i det svenska samhället.

Anf. 291 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Jag får tacka för att Karl-Göran Biörsmark tror att det har så stor effekt på den svenska folkopinionen vilka signaler som Miljöpartiet de gröna sänder ut. Men jag kan säga så här: Vi representerar ju faktiskt också människor som har den åsikt som vi står för och finns i riksdagen för att säga det folk röstar på oss för. Det här tycker jag därför blir en ganska lustig diskussion.

EU-frågan är en komplex fråga, men alla partier och personer har rätt att faktiskt ha den åsikt man har. Vi har respekterat EU-folkomröstningen. Däremot ansåg vi att man skulle ha en folkomröstning om Amsterdamfördraget, om Schengen och om Europol som vi tycker är stora ingrepp på förhållandena i Sverige. Det ville man inte i Sverige, och då ansåg vi att det var naturligt att kräva en folkomröstning om ja eller nej till det. Säger man då nej till Amsterdamfördraget så kan man också ha en folkomröstning om utträde. Det tycker inte vi är konstig logik.

Anf. 292 SÖREN LEKBERG (s):

Fru talman! Jag överdriver nog inte när jag säger att 1999 kommer att bli ett spännande år för Europeiska unionen och dess medlemsstater. På nyårsnatten startade valutaunionen, Agenda 2000-förhandlingarna tar nu fart på allvar, den 13 juni är det val till Europaparlamentet, på toppmötet i Köln i juni skall kommissionens näste ordförande utpekas av stats- och regeringscheferna och senare i höst skall övriga kommissionärer nomineras och viktiga portföljer skall fördelas. Under våren skall också samtliga medlemsstater ha ratificerat Amsterdamfördraget. På toppmötet i Helsingfors i slutet av året sätter förhoppningsvis förhandlingarna om utvidgningen i gång på allvar, och sedan startar diskussionen om de institutionella reformer som är nödvändiga inför unionens utvidgning.

Fru talman! Det har blåst förändringens vindar i Europa de senaste åren, och det har blåst ifrån vänster. Det mest spektakulära uttrycket hittills för detta är när Tyskland, EU:s största medlemsland, i höstas bytte

regering. Men de nya vindarna märktes redan i samband med antagandet av Amsterdamfördraget med dess betoning av sysselsättning, miljö, jämställdhet och öppenhet som mål för Europasamarbetet.

För oss socialdemokrater är det glädjande att se hur EU utvecklats från tullar och tariffer till mer av politiskt samarbete. Bara så kan ett medborgarnas Europa skapas. Amsterdamfördraget är också en klar framgång för Sverige. Det visar med all tydlighet att också ett litet land kan påverka besluten inom Europeiska unionen.

Att socialdemokraterna nu har regeringsansvar i 13 av EU:s 15 medlemsländer borgar för, om jag nu får använda det uttrycket, att den goda utvecklingen kan fortsätta. Främst på vår dagordning står naturligtvis kampen mot arbetslösheten. Redan har viktiga framgångar vunnits.

Den förtida tillämpningen av Amsterdamfördragets sysselsättningskapitel har lett till att satsningar på utbildning och aktiv arbetsmarknadspolitik ersätter passiv a-kasseersättning. Alla ungdomar och långtidsarbetslösa inom EU skall garanteras arbete eller utbildning efter sex respektive tolv månaders arbetslöshet. Under förra året skapades också inom EU 1,7 miljoner jobb. Arbetslösheten pressades för första gången sedan 1992 ned under 10 % i EU:s medlemsstater.

Nu vill vi gå vidare. Gårdagens högerregeringar i EU trodde att marknaden skulle fixa jobben bara företagsvinsterna ökade och anställningstryggheten försämrades. I dag förespråkas en samordning av EU-ländernas ekonomiska politik som också tar ansvar för att efterfrågan i ekonomin hålls uppe.

När inflationen når bottennivåer kan räntesänkningar bidra till detta. Att reallönerna tillåts stiga i takt med ekonomins produktivitetsökning är också en del i den ekonomiska politik som tar form inom EU. Det är viktigt för att upprätthålla efterfrågan i ekonomin och därmed för tillväxten och sysselsättningen.

Även på andra områden börjar den politiska kursomläggningen inom EU att märkas. Skatteområdet är ett sådant. Tyskland vill som ordförandeland prioritera kampen mot skattedumpning. Vad det handlar om är inte att införa gemensamma skattesatser i medlemsländerna. I stället är målet att förhindra en nedgående spiral där marknadskrafterna tvingar fram sänkta skatter genom att spela ut länder mot varandra.

Det är en utveckling som skulle hota det välfärdssystem som är en omistlig del av det vi brukar kalla för den europeiska modellen. Medlet mot en sådan utveckling är bl.a. gemensamma miniminivåer för vissa former av kapitalbeskattning på samma sätt som EU i dag har miniminivåer för moms.

Också det viktiga arbetet för vad Jacques Delors kallar den sociala dimensionen har gått framåt de senaste åren. Stegvis är EU på väg att få ett gemensamt arbetsrättsligt system, ett golv av rättigheter för löntagarna som inget medlemsland får underskrida. Det är en utveckling som är viktig inte minst i perspektivet av EU:s utvidgning.

Regler om koncernfäckligt samarbete, arbetstider, föräldraledighet, förbud mot lönedumpning vid entreprenader över gränser, skärpta arbetsmiljökrav och förbud mot diskriminering av deltidsanställda är några av de framgångar som vunnits under senare tid.

På dagordningen finns nu förslag om minimiregler om tidsbegränsade anställningar, medbestämmande och löntagarinflytande i de planerade

Europabolagen. Vi svenska socialdemokrater ser med tillförsikt fram emot att få vara med att se till att även dessa förslag kan genomföras. Lägg till detta att positionerna flyttats fram också när det gäller miljö- och konsumentfrågor och öppenhet. Då märks tydligt hur EU utvecklats från marknad till att sätta människorna i fokus.

Hur har då EU-debatten i Sverige påverkats av detta? Tyvärr har den gjort det i mycket liten omfattning. Orsaken är lätt att se. Moderaterna väljer systematiskt att sticka huvudet i sanden och inte låtsas om hur den politiska dagordningen i Europa ändrats. Förklaringen är enligt min mening enkel. Bara så kan illusionen upprätthållas om att just Moderaterna skulle vara Europapartiet i svensk politik. Bara så kan det döljas att den moderata politiken blir alltmer offside och obsolet i EU-samarbetet.

Det finns dock enskilda moderater som öppet vädrar sin besvikelse över att EU-medlemskapet inte blev det bräckjärn mot den socialdemokratiska välfärdsmodellen de hoppats på. En av dem är förre SAF-chefen Ulf Laurin som i dag arbetar för de europeiska arbetsgivarnas samorganisation. Jag verkade för ett svenskt EU-medlemskap för den fria marknadens skull, förklarade han i en tidningsintervju nyligen. Men, fortsätter han, i dag är EU väldigt förtjust i social ingenjörskonst. Många gånger får jag en känsla av att Sverige är förebilden. Det ger mig lätt knip i magen. Så säger en aktiv SAF-man och en aktiv högerman.

Men också Vänsterpartiet och Miljöpartiet visar en märklig oförmåga att förstå utvecklingen inom EU. När tyngdpunkten inom EU nu förskjuts åt vänster och när arbetet för ett grönt Europa prioriteras vill de att Sverige skall lämna unionen. Om denna märkliga Europastrategi skulle man kunna säga mycket. Jag skall begränsa mig till två kommentarer.

Det är svenska folket som i en folkomröstning har sagt ja till medlemskapet. Folkomröstningen skall naturligtvis respekteras och tas på allvar. Annars blir detta viktiga instrument meningslöst och medborgarnas förtroende för politiken undergrävs.

Kravet på utträde ur EU är i ett europeiskt perspektiv faktiskt ett extremt krav. Inte något av Vänsterpartiets och Miljöpartiets systerpartier inom EU kräver att deras länder lämnar unionen. Högerextremister och ultranationalister är de enda v och mp har med sig på sitt korståg mot EU-medlemskap. Det är minst sagt ett märkligt sällskap man väljer.

Fru talman! Slutligen några ord om EMU. Valutaunionen har fått en god start. Det är bra. Att valutaunionen blir framgångsrik är faktiskt av yttersta vikt för såväl Sverige som för hela EU. Riksdagen fattade för drygt ett år sedan beslut om att Sverige tillsvidare inte skulle gå med i valutaunionen. Det har gett oss möjlighet att föra en öppen och positiv diskussion om valutaunionen. Jag ser fram emot att vi nu kan föra den debatten.

Anf. 293 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag ber att få erinra om att det är angeläget att talartiderna hålls.

Anf. 294 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Fru talman! Sören Lekberg har i dag såväl som vid tidigare tillfällen uttryckt sina förväntningar på den vänstervind som nu äntligen blåser från alla håll och kanter inom EU. Han har också talat om möjligheterna när det gäller sysselsättningsunionen. Min fråga går ut på att kontrollera

om nu regeringen har seglet uppe när den här vinden blåser och om man hänger med.

Jag har här dokumentet från ordförandelandet Tyskland om den målsättning man har. Där står på några rader följande: Lönepolitiken, penningpolitiken och skattepolitiken måste med stöd av strukturella reformer komplettera varandra så att det skapas så många nya arbetstillfällen som möjligt.

Statsministern och andra partiföreträdare har många gånger sagt att vi behöver göra någonting åt lönepolitiken i Sverige. Vi kan konstatera att bönderna har problem med skatterna i Sverige därför att vi inte har några konkurrensjämlika villkor. Andra företagare i Sverige har det också. Vi har alltså behov.

Även socialdemokraterna har tillstått att man behöver göra förändringar inom lönepolitiken och skattepolitiken. Min fråga är: Finns seglet uppe? Kommer det nu förslag när det blåser starka vindar från Tyskland? Är socialdemokraterna beredda att haka på?

Anf. 295 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Jag kan lugna Holger Gustafsson med att socialdemokratin i Sverige för en mycket konstruktiv politik på detta område. Holger Gustafsson har också sett hur vi med gemensamma ansträngningar lyckades se till att Amsterdamfördraget blev bra och att vi fick in sysselsättningskapitlet där. När det gäller priser, löner och att skapa tillväxt så vet Holger Gustafsson också att det pågår ett intensivt arbete för att få alla ansvariga att ta sitt ansvar, att få parterna på arbetsmarknaden tillsammans med riksdag och regering att komma överens om regler som gör att man skall kunna få en positiv utveckling. Det arbetet fortsätter nu för fullt. Och det är vår strävan att parterna själva skall kunna ta ett sådant ansvar.

Anf. 296 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Fru talman! Det sades i partiledardebatten i går att det vore värdefullt om vi fick upp statsministern och regeringen ur startgroparna. Frågan är så att säga om förslagen om en ändrad lönepolitik skall behöva komma från Metall eller om det är regeringen som skall komma med det.

Vi har fått en utredning om böndernas skattetryck – det som de kallar för ryggsäcken. Björk har där utrett och kartlagt verkligheten väldigt tydligt.

I skatteutskottet får vi gång på gång besked om att detta skall tas upp i samband med övervägandena om energiskatterna i övrigt. Och sedan skjuter man på det gång på gång.

Kommer detta att tas upp i vårpropositionen? Har vi anledning att vara positiva nu när vindarna blåser så här kraftigt i Europa och ni har medvind?

Anf. 297 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Vi skall akta oss för att gå in en ekonomisk-politisk debatt. Vi diskuterar ju Europafrågorna här och skall väl hålla oss kvar vid dem, Holger Gustafsson. Men det är klart att de flesta frågor som vi diskuterar här är ju inhemska, och vi skall naturligtvis utnyttja den hjälp vi kan få genom det europeiska samarbetet. Men Holger Gustafsson vet väl

också att vår strävan är att parterna skall ta ansvar för lönepolitiken. Det skall arbetsgivarorganisationerna och löntagarorganisationerna själva ta ansvar för och inte lägga över i knät på staten.

Sedan finns det alltid grupper som tycker att de är illa klämda, och dem får vi behandla på sedvanligt sätt.

Anf. 298 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Jag delar i mångt och mycket den positiva syn på den europeiska unionen som har redovisats. En viktig beståndsdel där är ju den fria marknaden och de likvärdiga villkor som finns på marknaden.

Jag skulle vilja ställa frågan från ett annat perspektiv, men den berör också sådana branscher som t.ex. jordbruket. Är Socialdemokraterna beredda att se till att denna fria marknad fungerar också på svensk nivå på det viset att man faktiskt följer den generella skattesättningen för branscher som finns i Europa, den likvärdiga skattesättning som finns? Är Socialdemokraterna beredda att genomföra en del av de rekommendationer som faktiskt kommer från EU, bl.a. i Allan Larssons vitbok om arbetsmarknadssituationen som föregick Amsterdamfördraget och som handlar om de små företagens anställningstrygghet och möjligheten att förändra de arbetsrättsliga reglerna för de små företagen?

Anf. 299 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Lena Ek talade om den fria marknaden. Jag vill nog använda uttrycket att vi skall ha en social marknadsekonomi, att vi måste sätta människor i fokus också och att det inte bara skall handla om kapital och varor.

När det gäller olika åtgärder för att skapa tillväxt känner Lena Ek naturligtvis till att det förs samtal för att få i gång tillväxten i Sverige och för att få i gång ett ökat samarbete. Regeringen har också när det gäller skatteområdet inbjudit representanter för partierna i riksdagen att diskutera olika åtgärder som kan komma i fråga för att man skall se vad det finns att göra för att stimulera tillväxten. Men vi skall också vara medvetna om att vi har begränsade möjligheter. Dessa åtgärder skall ju finansieras.

Anf. 300 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Min fråga gällde om Socialdemokraterna är beredda att se till att våra branscher har likvärdiga konkurrensvillkor på den fria Europamarknaden. Den skulle jag gärna vilja ha besvarad.

Sedan vet jag också att statsrådet Rosengren har bjudit in 15 herrar och 2 damer som är fackligt organiserade för samtal i dag. Jag undrar då i jämställdhetens tecken, eftersom jämställdheten är så viktig också i Europapolitiken, om det inte finns några kvinnor i det här landet som faktiskt kan en del om tillväxt.

Anf. 301 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Den inre marknaden skall ju ge samtliga företag och branscher inom EU:s medlemsländer möjlighet att konkurrera på lika villkor, och det gör den ju. Men det som jag tror ligger bakom Lena Eks fråga är ju om någon särskild bransch skulle kunna få någon särskild

subvention utöver det vanliga. Det är en fråga som naturligtvis får behandlas på vanligt sätt. Det är egentligen inte en fråga som vi skall diskutera i den här typen av debatter. Den får diskuteras i debatter som finansutskottet eller skatteutskottet för.

Anf. 302 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Sören Lekberg, är det så att den svenska regeringen nu tänker följa EU:s rekommendationer och bekämpa arbetslösheten? Det har den ju alltid struntat i tidigare. Men jag förstod av det som Sören Lekberg sade att den tydligen tänkte följa dem i fortsättningen. Det är en ändrad politik.

Det finns flera socialdemokrater i EU:s ministerråd, och det har gett bekymmer. Vi har aldrig tidigare upplevt att ett toppmöte har haft en mer restriktiv hållning i utvidgningsfrågan än vad kommissionen har haft. Men det hände i Wien för första gången, och det var när man fokuserade på taxfree-sprit i stället för på Europas framtid. Det var ganska illavarslande.

Europas enande drevs tidigare fram av borgerliga politiker, av vilka Helmut Kohl kanske är den som är mest känd. Dagens tyska socialdemokrater Schröder och Lafontaine röstade emot återföreningen av det egna landet. Och det som man nu är orolig för är att om de är emot en återförening av det egna landet, är de då över huvud taget för att Europa skall förenas? Detta är det allvarliga hotet i det röda Europa.

Till sist undrar jag vad Sören Lekberg har för svar att ge på frågan om finansmarknadens tolkning av statsministerns besked.

Anf. 303 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Det är svårt att på en minut svara på alla dessa frågor. Låt mig besvara några snabbt och sedan återkomma i nästnasta replikskifte.

När det gäller arbetsmarknadsrekommendationer vet Göran Lennmarker mycket väl att det som man gör från EU:s sida, framför allt från stats- och regeringschefer, är att anta ett uttalande som tillgodoser alla parter, eftersom det är ett konsensusbeslut som man fattar. Där finns det då ett smörgåsbord att välja från.

Vad vi nu kan konstatera är att inriktningen har blivit att man inom EU väljer ut sådana resolutioner som kännetecknar just svensk arbetsmarknadspolitik.

Sedan är utvidgningen en mycket angelägen fråga för oss, och jag tror att den är det även för de andra medlemsländerna. Men för att komma i gång med utvidgningen måste EU och vi alla vara med och se till att dessa Agenda 2000-förhandlingarna kan genomföras skyndsamt.

Anf. 304 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Det är rätt, men taxfree-sprit är väl ändå inte en del av Agenda 2000?

När det sedan gäller sättet att hantera rekommendationerna har ju den svenska regeringen struntat i detta och valt en annan linje än den som har rekommenderats. Däremot har Finland följt rekommendationerna.

Jag vill återkomma till den mycket konstiga skillnaden mellan de svenska socialdemokraterna och de finska socialdemokraterna som har drivit helt skilda frågor under de gångna fyra åren som medlemmar. Man

ställer sig frågan: Hur kan det komma sig att man agerar så helt annorlunda i det land som har haft ett framgångsrikt medlemskap i EU och har haft en synnerligen positiv utveckling när det gäller välfärd, framför allt i fråga om att minska arbetslösheten, och har valt en helt annan inriktning än den svenska socialdemokratin? Den finska socialdemokratin har som bekant prioriterat skattesänkningar, avregleringar och en snabb välfärdsökning i landet, medan den svenska socialdemokratin prioriterar regleringar och en fortsatt massarbetslöshet.

Slutligen vill jag säga att om man kan sin historia vet man att social marknadsekonomi var ett begrepp som tysk socialdemokrati slogs hårdare än någonsin mot när den infördes av Ludwig Erhard och Konrad Adenauer någon gång 1948, 1949, 1950. Det syftar nämligen på att marknadsekonomi är social till sin karaktär.

Anf. 305 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Göran Lennmarker återkommer till Finland. Jag skulle vilja rekommendera Göran Lennmarker att titta närmare på siffrorna och på jämförelserna. Jag brukar läsa den engelska tidskriften *The Economist*. Där kan man hela tiden följa hur Sverige förhåller sig till andra länder. Där kan man se att den svenska utvecklingen har varit god jämfört med övriga medlemsländer i EU. Det senaste året har tillväxten varit högre i Sverige än i Euro 11 eller Euroland som det numera kallas för. Det gäller även sysselsättningen. Arbetslöshetsnivån i Sverige är betydligt lägre. Vi har varit framgångsrika. Försök inte kamouflera det!

Dessutom visar det sig när det gäller de rekommendationer som kommer från kommissionen eller från Europeiska rådet att det går Sveriges väg. Sverige börjar bli ett föredöme. Det är också därför förre SAF-chefen är så irriterad över att EU håller på med, som han säger, social ingenjörskonst.

Anf. 306 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag återkommer till den diskussion som fördes tidigare om ryggsäcken för det svenska jordbruket, att vi inte har samma konkurrensmöjligheter som man har i andra länder. Det är en viktig fråga i EU-debatten, därför att jordbruket verkligen omfattas av EU-politiken. Då borde det vara en självklarhet att den näringen skall ha samma förutsättningar i vårt land som i alla andra länder.

Just nu sker nedläggning av animalieproduktionen i en rasande takt, som vi inte har upplevt tidigare. Det finns alltså en pessimism i det svenska jordbruket som är ganska förfärande. Hela tiden skjuter man upp de här besluten och har ingenting att komma med. Vi kan hamna i en sådan situation att vi inte kan hävda vår livsmedelskvalitet, som vi är så stolta över. Vi kan inte hävda vår produktion, vår förädlingsindustri och allt vad det innebär av arbetstillfällen och annat.

Jag vill fråga: När kommer det förslag? En fråga till. Den gäller ordförandeskapet och dess innehåll. Vi hade en diskussion om tidsaspekten. Tycker man inom socialdemokratin att det är viktigt med en folklig förankring av det arbete som kommer att ske när Sverige är ordförandeland i EU och att få med folkrörelser, folkbildning, m.m. i ett sådant arbete? Om ni tycker det är det hög tid. Det är inget man kastar ur sig på en höft

eller i en handvändning. Det är ett arbete som måste förberedas. Jag undrar hur ni ser på det.

Anf. 307 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Ett kort svar till Marianne Andersson. När det gäller strategin för ordförandeskapet kommer arbetet att gå i gång nu. Det är två år kvar innan vi blir ordförandeland. Det finns gott om tid. Jag hoppas att vi då alla får möjligheter att delta i det arbetet och att vi kan diskutera våra olika uppfattningar på ett fruktbärande sätt.

Jag har också sett uppgifter om att det svenska jordbruket skulle vara missgynnat, framför allt i förhållande till Danmark och Finland, inte till EU i dess helhet. Det handlar om bränsleavgifter, miljöskatter m.m. som skulle ha en negativ påverkan. De frågorna får man väl hantera på vanligt sätt och diskutera. Det gör vi ju i riksdagen när frågor dyker upp, och sedan får vi se hur det står till med den saken.

Anf. 308 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det är fantastiskt att höra Sören Lekberg konstatera att han har märkt lite grann att den här diskussionen pågår. Den har pågått sedan utredningen lades fram. Jag minns inte riktigt när det var, men det är i alla fall över ett år sedan. Det var en stor diskussion i valrörelsen. Det har varit en mycket intensiv diskussion under den här tiden. Och så säger han att man får ta upp detta när frågan dyker upp, precis som om det är något man bara kan ta ur luften så där.

Det är faktiskt en fråga som är mycket avgörande för en hel näring i Sverige och som har diskuterats under den här långa tiden. Jag tycker att det var ett mycket nonchalant svar som jag fick, det måste jag säga.

Anf. 309 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Jag vet inte om jag kan tillgodose Marianne Anderssons önskemål. Men det förekommer naturligtvis inlagor och påpekanden från en mängd branscher i landet. Vi hade ett exempel nyss som Göran Lennmarker raljerade över. Det var taxfreehandeln. Där har vi också fått uppvaktningar som säger att detta hotar sysselsättningen, att det hotar branscher osv. Vi får in mängder med sådant.

Det kan naturligtvis finnas fog för de farhågor som kommer fram den här vägen. Då får vi analysera det på ett ordentligt sätt. Men det får vi hantera den reguljära vägen. Då får vi se om de här uppgifterna stämmer eller inte.

Anf. 310 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Fru talman! Det råder inget tvivel om att Sören Lekberg hör till de mycket EU-entusiastiska. Det kunde vi höra av hans anförande.

Som jag sade när jag höll mitt anförande lyfte han också fram de typiskt socialdemokratiska frågorna sysselsättning, miljö, jämställdhet och öppenhet, som ju är väldigt viktiga. Det finns en stor och bred enighet om att det är viktiga frågor. Men jag vill ställa frågan: Ser inte Sören Lekberg några risker eller några svårigheter med EU-medlemskapet och den utveckling som pågår?

I dag är det, som Sören Lekberg själv säger, 13 socialdemokratiska regeringar av 15. Utvecklingen går mot en union, med *en* ledning och *ett* maktcentrum. Mycket centralstyrt. Är det en styrka eller en svaghet för demokratin? Finns det någon risk med det eller är socialdemokraterna på väg att också anamma den federala unionstanken, som i och för sig ligger i fördragets natur? Man diskuterar bl.a. mindre röststyrka för små länder. Det kommer vid nästa regeringskonferens.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Sverige och EU

Anf. 311 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Ja, jag är positiv till EU. Jag har varit positiv till medlemskapet. Jag har också uttalat att jag är positiv till valutaunionen. Men jag tycker samtidigt att vi har fattat ett mycket klokt beslut i riksdagen, att vi har kunnat få möjlighet att i lugn och ro diskutera den frågan och ge svenska folket en möjlighet att sätta sig in i den ordentligt. Jag ser fram emot att vi skall få tillfälle till den diskussionen.

Tillhör man en organisation och är positiv till den finns det naturligtvis också väldigt mycket man kan kritisera inom den organisationen. Jag diskuterar EU från den utgångspunkten att upptäcker man problem och brister skall man kunna rätta till dem. Under den korta tid som Sverige har varit medlem tycker jag faktiskt att en del brister har kunnat rättas till. Amsterdamfördraget, som jag hoppas snart blir slutfattat, är ett exempel på hur man har kunnat göra en förbättring jämfört med det Maastrichtfördrag som förelåg då Sverige blev medlem i unionen.

Anf. 312 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Fru talman! Valutaunionen har vi pratat om flera gånger tidigare i kväll. Valutaunionen är inte ett ekonomiskt projekt. Det är nog alla överens om. Det är ett politiskt projekt. Är det också Sören Lekbergs uppfattning att man i den diskussion som skall förekomma bland svenska folket inför en folkomröstning, eller en annan typ av ställningstagande, skall lyfta fram just utvecklingen mot en politisk union, att det är ett politiskt projekt och att valutaunionen är ett led i den utvecklingen?

Det är väldigt viktigt hur man för den här diskussionen, för att man skall få en så bra uppfattning som möjligt av vad svenska folket tycker. Det är en av de frågor som jag tycker är väldigt viktiga.

Den andra frågan gäller vad man kan göra åt det fusk och den korruption som finns inom EU-systemet. Karl-Göran Biörsmark tyckte att det var barnsjukdomar, men vad säger Sören Lekberg? Vad skall man göra åt det?

Anf. 313 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Maggi Mikaelsson använder varje gång uttrycket politiskt projekt, som om det skulle vara något fult. Alla beslut som vi fattar här i riksdagen är politiska beslut. De är politiska projekt. Samarbetet inom Europeiska unionen är ett politiskt projekt.

Jag tycker att valutaunionen med en gemensam valuta kommer att bli bra. Vi bör gå med där. Men jag är glad över att vi får möjlighet att brett diskutera frågan och att vi får möjlighet att underställa svenska folket frågan, antingen i en folkomröstning eller i samband med det allmänna valet 2002. Jag hoppas att frågan kommer att lösas under denna mandatperiod.

Självfallet måste vi attackera fusket. De svenska funktionärerna som arbetar inom unionen har gjort ett bra arbete. Men man skall akta sig för att bara framhålla fusket när man kritiserar det svenska medlemskapet. Vi vet att sådant förekommer i andra mellanstatliga organisationer. Vi talar inte då om ett stort problem och att vi kanske skall överväga att lämna organisationen. I stället skall vi naturligtvis åtgärda problemet.

Effektivare visionära insatser och ökad öppenhet är ett bra medel för att komma en bit på vägen.

Anf. 314 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag har två frågor. Den ena frågan rör vårt förslag som vi delar med fyra andra partier i riksdagen, nämligen koldioxidavgift. Moderaterna och Socialdemokraterna motsätter sig att vi skulle försöka ändra på den tågordningen, så att det med hjälp av majoritetsförfarande går att använda miljöskatt som styrinstrument. Det går inte i dag.

Ser Sören Lekberg någon möjlighet att i framtiden använda det styrmedlet i miljösammanhang? Det är viktigt. Jag kommer att tjata om detta också framöver för att försöka få en ändring till stånd.

Den andra frågan rör EMU. Socialdemokraterna är splittrade. Vi får olika signaler från olika ministrar. Jag förstår att Sören Lekberg är positiv till EMU. Anser Sören Lekberg att det är viktigt att Sverige är med i EMU år 2001 när Sverige blir ordförandeland?

Anf. 315 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! I fråga om skatter anser vi att de nationella parlamenten skall bestämma. Jag sade i mitt anförande att det kan vara klokt att göra som på mervärdesskattens område, nämligen att för att undvika osund konkurrens mellan länderna fastställa miniminivåer. Men på beskattningsområdet skall det finnas kvar ett starkt och klart nationellt beslutsfattande.

Det är möjligt att miljöskatter kan vara en väg framöver. Det får vi diskutera och fundera över. Jag kan inte ge några tydligare besked än så.

Den sista delen gällde visst folkomröstningen. Vi skall nu ha denna diskussion. Jag hoppas att vi kan se till att svenska folket också får en möjlighet att tränga in i denna viktiga fråga. Då får det ta den tid det tar. Jag hoppas att frågan skall kunna avgöras under innevarande mandatperiod.

Anf. 316 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag blev något positivt överraskad av Sören Lekbergs svar. Det gläder mig. Jag såg nämligen en liten öppning när det gäller miljöskatter och miljöavgifter. En socialdemokrat borde gilla resonemanget som sådant, nämligen skatter som styrmedel. Vi skulle gemensamt kunna arbeta för att det kommer till stånd i EU-sammanhang. Jag tror på att en koldioxidavgift eller koldioxidskatt skulle vara bra för miljöarbetet.

Min fråga om folkomröstning var lite mer konkret än så. Jag frågade om Sören Lekberg anser att det är viktigt att Sverige är med i EMU när Sverige blir ordförandeland 2001. Sören Lekberg är inne på den linjen själv. Vi skulle kunna ha den folkomröstning vi tydligen är överens om nästa år. Då skulle vi kunna ha ett besked till år 2001.

Anf. 317 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tyckte statsministern sade något bra i går. EMU-frågan skall inte trummas igenom av en politisk elit. Vi skall se till att svenska folket får möjlighet att diskutera ordentligt. Jag vill varna för tidtabeller.

För ett och ett halvt år sedan när jag diskuterade frågan om EMU för finansutskottets räkning blev jag anklagad från moderat- och folkparti-håll att vi inte kunde fatta beslut snabbt. Jag varnar för den typen av forcering. Hade vi följt det råd som Moderaterna och Folkpartiet gav oss i kammaren, hade Sverige fått ett blankt nej. Nu kan vi diskutera valutaunionen i en öppen atmosfär. När sedan frågan blir mogen för folkomröstning skall den genomföras.

Jag är positiv, och jag kommer att med liv och lust gå in i diskussionen om valutaunionen. Jag hoppas naturligtvis att svenska folket så småningom kommer fram till att Sverige skall gå med.

Anf. 318 WILLY SÖDERDAHL (v) replik:

Fru talman! Sören Lekberg säger att Vänsterpartiet och Miljöpartiet bara säger nej. Jag kan inte hålla med om det för Vänsterpartiets del. Miljöpartiet får svara för sig självt. Vi deltar i denna debatt, och vi deltar i EU-nämndens debatter. Vi deltar i debatter i parlamentet och söker konstruktiva lösningar. Jag tycker att vi stöder konstruktiva förslag som ökar rättvisa, konsumentskydd och sysselsättning – om förslagen är demokratiskt riktiga.

Detta är ett resultat av att vi faktiskt accepterar resultatet i folkomröstningen. Det hindrar inte att vi i grunden anser att EU är ett projekt som inte tillgodoser demokratiska krav.

Anf. 319 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Jag förnekar naturligtvis inte Vänsterpartiet rätten att ha en uppfattning. Jag har, liksom andra, pekat på det svåra dilemma som Vänsterpartiet har, nämligen att först ha tyckt att det är bra med folkomröstning. Vi i riksdagen bestämde med stor majoritet 1994 att vi dels skulle ansöka om medlemskap, dels förändra vår grundlag så att Sverige kunde bli medlem i EU. Men vi sade då att beslutet skulle underställas svenska folket, och vi i riksdagen skulle lojalt följa utslaget i folkomröstningen. Det gjorde vi. Det blev ja i folkomröstningen.

Då har svenska folket fällt avgörandet. Då får man anpassa sig till det. Det är möjligt att det är taktiskt klokt av Vänsterpartiet att driva denna linje, men jag tycker att den blir besvärande då systerpartierna på andra håll i Europa driver en annan linje. Det är vad jag har pekat på.

Anf. 320 WILLY SÖDERDAHL (v) replik:

Fru talman! Svenska folket röstade i folkomröstningen ja till Maastrichtfördraget. Sedan dess har Amsterdamfördraget kommit. Det innebär en hel del annat också.

Oavsett vilket skulle det vara intressant att höra om Sören Lekberg anser att de demokratiska kraven är tillfredsställda inom Europeiska unionen. Ser inte Socialdemokraterna demokratifrågorna inom unionen som ett problem? Hur skall vi inom systemet kunna driva EU mot demokrati?

Anf. 321 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Willy Söderdahl avslöjar lite grann av Vänsterpartiets dubbla ståndpunkter här. Man säger att man följer folkomröstningsresultatet, men att det har kommit ett nytt fördrag efter det. När Sverige gick in som medlem gällde Maastrichtfördraget, och nu har Amsterdamfördraget kommit. Då menar man att det finns skäl för att ompröva och kunna vara för ett utträde.

Men Amsterdamfördraget är ju en betydande förbättring av Maastrichtfördraget. Vi har fått med sysselsättningskapitlet, jämställdheten, konsumentpolitiken, öppenheten och också lyft fram demokratin. Därför blir jag förvånad. Det verkar bara som om man försöker hitta nödargument för sin linje. Jag kan inte komma ifrån att det måste vara besvärligt för vänsterpartisterna att i EU-parlamentet behöva umgås med ultranationalister och andra i sin kamp för utträde.

Anf. 322 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Karl-Göran Biörsmark sade för en stund sedan att han naturligtvis vill se ett annat sätt för EU-byråkratin att handskas med andras pengar, med våra skattepengar, men att han tror att han kan få fram en ny kultur. Den kommer att växa fram, säger han. Jag måste säga att jag är mycket mer pessimistisk, och mitt anförande kanske visar att jag också har större realism.

Revisionsanmärkningar har inte varit en nyhet, utan har förekommit regelbundet. Det har varit som när vinter efterföljs av vår. Kommissionen har också alltid sagt på samma sätt: Vi skall bättra oss, vi skall göra en ordentlig granskning och vi skall införa ett saneringsprogram. Men parlamentet och andra skall inte kritisera oss.

Låt oss lyssna till en i Europapolitik mycket erfaren person, britten William Rees-Mogg. Hans kritik i *The Times* faller i första hand helt på Labour i EU-parlamentet. Efter de mest hårresande manövrer, säger han, har en Labour/socialist-majoritet röstat för korruption mot pricking och ansvar. Premiärminister Tony Blair men också förbundskansler Gerhard Schröder – och jag lägger till Göran Persson – har sett till att EU-parlamentarikerna lät sig nöjas med ännu ett försök till "självsanering"!

William Rees-Mogg, som har varit med förut, konstaterar i fortsättningen i artikeln "att eftergiften att tillsätta 'vice män' för att granska inkompetens och bedrägerier är återkommande. På min tid – på 80-talet – var jag också en 'vis man'. Jag vet att vise män inte ska se och inte höra. De är till för att bli lurade och skulle vi, 'vice män', nå så långt att vi börjar se, förstå och opponera oss, då stuvats vi undan som trädgårdsmöbler för vinterförvaring."

En del kanske tycker att Rees-Mogg uttrycker sig drastiskt, men kan man vara för drastisk när det gäller att illustrera EU-parlamentets incompetens att utkräva ansvar?

Den spanske kommissionären Marins problem var redovisningsbrister. Hans programansvariga har inte verifikationer på belopp som sammanlagt uppgår till 1,1 miljarder pund, enligt *Sunday Times*, eller 15 miljarder kronor.

Den f.d. franska statsministern Edith Cresson har ur moralisk synpunkt ett värre syndaregister. Hon har indirekt försett kavaljerer – enligt det språkbruk som finns i Selma Lagerlöfs *Gösta Berlings saga* – med

lyxiga löner utan arbete. Den belgiska polisen utreder hanteringen av programmet Leonardo, där omsättningen är 1 miljard. Orsaken är att den Cresson närstående konsultfirman misstänks för kvalificerad ekonomisk brottslighet, skattefusk, obetalda socialavgifter, dubbelfaktureringar och gynnande av närstående. Förvaltningen har varit urusel. Detta har man vetat länge. Först nu är konsulten inte längre önskvärd. Han får gå, och Cresson har fått en syndabock. Oansvarighet har satts i system.

Inte enbart socialdemokrater har avstått från att säga ”nu får det vara nog!”. Konservativa ledamöter från Medelhavsländerna har gjort samma- ledes. Det är måhända mindre märkligt. Korruption har under de senaste decennierna brett ut sig. Skandaler i Frankrike, Italien, Belgien och Spanien har varit spektakulära, och risken att de är smittsamma är stor.

Det ekonomiska svinnet beräknas till 10 % av budgeten – pengar som inte har använts för avsett syfte. För Sveriges del innebär det ca 2,3 miljarder förlorade avgiftspengar. De stora länderna tycks alltid kunna ställa upp med en parlamentsmajoritet som inte vill sanera EU:s svindlande affärer.

Vad kan vi svenskar då kräva, och vad kräver jag? Jo, att 10 % av avgiften till EU, dvs. svinnet i dag, inte betalas förrän den finansiella kontrollen är effektiv. Sverige kan göra som en hyresgäst som råkar ut för en hyresvärd som vansköter fastigheten han bor i.

2,3 miljarder per år är stora pengar. De skulle räcka till att återställa änkepensionerna, till en mer genomtänkt försvarsbudget eller till att underlätta en del av alla de nödvändiga skattesänkningar som behövs. Att inte markera att något måste göras innebär att vi tyst accepterar korruptionen av EU-kaliber. Så är det väl ändå inte? Därför måste 10 % av EU-avgiften innehållas! Pengar ger makt – tydligen mer makt än röster.

De oarter jag nu beskrivit har ”släktingar”.

Euron sattes i sjön första dagen i år. Varnande röster har höjts. Kritiker- kerna har envetet påpekat att en monetär union inte kan fungera utan en politisk, en federal stat. Ett sådant resonemang har avvisats av det poli- tiska etablissemang. Nej, EMU kräver verkligen inte en politisk union, har det hetat fram till årsskiftet. Och sedan då? Just så! 1998 års katekes har ersatts av en ny och lika fast övertygelse nyåret 1999.

Joschka Fischer, den tyske utrikesministern, har uttryckt vändningen mest pregnant, fast Schröder, Lafontaine m.fl. har sagt detsamma. I ett lidelsefullt tal sade Fischer att EU skulle få en ”institutionell hjärtinfarkt” om vi inte snabbt anammade politisk integration. Euron har enligt honom i ett tag svept bort våra politiska institutioner. ”Politisk union måste bli vår framtida ledstjärna”, sade Fischer. Feltänkt i går är ledstjärna i dag. Vad som sades i går gäller inte i dag. Omsvängningen presenteras utan motiveringar. Det är bristande respekt för medborgarna. Det är omoral.

Den andra observationen har släktdrag med den nu berörda. Eurofo- bin var stor den första januariveckan. Euron var en succé. Naturligtvis kan man inte säga något om euron var lyckad eller inte efter tre dagar. Om projektet är till fördel kan man kanske avläsa om fem sex år, och kanske inte då heller. Vilka faktorer som skapar nationers rike- eller fattigdom är ett komplex av sociala, kulturella, ekonomiska, tekniska och geografiska förhållanden.

Har det flöde av trosvisshet som vi matats med de senaste veckorna sin rot i okunnighet eller propaganda? Jag fruktar att det är propaganda.

Tillväxt och ekonomi måste bli bättre i EU och Sverige. Men nationers rike- och fattigdom beror inte enbart på makro- eller mikroekonomi. Det behövs också tilltro – se boken *Trust* av Fukuyama. Finns inte tilltro, detta samhälleliga kitt, eroderas vårt sociala kapital, som alltför historiker, sociologer och ekonomer uppfattar som nödvändigt för att skapa välstånd. Finansiell och intellektuell korruption skadar det sociala kapitalet mer än vad vi tror. Att då föra samman EU-stater med vitt skild syn vad gäller politiskt beslutsfattande, politiskt ansvar, kontroll och självkontroll av offentliga medel kommer att skada det sociala kapitalet på ett för tillväxt och välstånd allvarligt sätt, och dessutom skapas svårtyglade spänningar.

Ett federalt EU hotar att bli en allvarlig återvändsgränd. Min avvakande negativa hållning till EMU och federation är orubbad.

Anf. 323 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Margit Gennser sade att jag var optimist – kanske alltför optimistisk. Hon betecknade sig själv som mer pessimistisk. Det framgick också av anförandet att Margit Gennser har en ganska pessimistisk syn. Den är välgrundad, och hon har många bra argument.

Jag är naturligtvis lika förtvivlad som Margit Gennser över korruptionen. Men precis som Sören Lekberg sade tidigare finns korruption lite överallt i vårt samhälle. Om vi är med i ett sammanhang och upptäcker korruption betyder det inte att vi lämnar organisationen. Tvärtom försöker vi att lösa problemet. Jag är lite mer optimistisk än pessimistisk när det gäller den delen. Jag tror ändå på möjligheten att förändra.

När det sedan gäller euron sade Margit Gennser att man inte kan säga att projektet är lyckat efter bara några dagar. Det kan man naturligtvis inte. Vi kan kanske inte göra det efter ett, två eller tre år heller. Vi får se hur det ser ut om fem, tio år. Det är det perspektivet man måste se det i, menar jag. Där är jag tydligen också mer optimistisk än Margit Gennser.

Anf. 324 MARGIT GENNSER (m) replik:

Fru talman! Jag tycker att man ofta kan använda det som har hänt för att stämna av vad som är realistiskt när man skall se in i framtiden. Här har vi olika meningar. Det finns ingen sanning. Här måste folk bedöma vem som verkar mest eller minst verklighetsförankrad.

Jag måste säga att den historia som EU-länderna har visat och den tilltagande korruption vi har sett även i de enskilda länderna är mycket, mycket allvarlig.

Anf. 325 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Korruption i alla sammanhang är mycket, mycket allvarligt. Oavsett om det sker i Motala, i Gävle eller i Bryssel är korruption otroligt allvarligt. Men det betyder inte att man lutar sig tillbaka i länstolen och säger att det inte går att göra någonting åt det – varken i Motala, Gävle, Bryssel eller var det nu är någonstans. Det är när det gäller den attityden som Margit Gennser och jag skiljer oss åt.

Jag menar att vi borde kunna sätta dagordningen och höja rösten. Det som har skett de senaste dagarna mellan Santer och Persson är också en sorts reningsprocess, som jag tror att många, inklusive jag själv, har observerat och också gläder sig åt.

Anf. 326 MARGIT GENNSER (m) replik:

Fru talman! Jag hade inte tid att ta upp hela William Rees-Moggs resonemang, men han sade att man inte heller kan bortse från partipiskan. Liberalerna har väl varit de som har varit mest tydliga i detta sammanhang.

Jag skall kanske också säga någonting om mitt förslag. Jag har konstaterat att det politiska systemet, som det nu ser ut på Europainivå, inte fungerar. Skall man klara av det måste man låta pengarna och inte rösterna tala. En hel del parlamentsledamöter saknar tydligen den där känslan i ryggraden av att man ibland inte skall kröka rygg – inte ens en gång för sin partiledare. Detta gällde inte bara svenska politiker – det gällde en del av dessa – utan framför allt den stora engelska och tyska gruppen.

Detta är allvarligt. Jag påpekar att det är allvarligt, för korruption är ett dödligt gift för samhällsmoralen.

Anf. 327 LENA EK (c):

Fru talman! Den 1 januari år 2001 övertar Sverige ordförandeskapet i den europeiska unionen. Vi kommer att efterträda Frankrike. Men redan om drygt ett år – nästa sommar – ingår Sverige i den s.k. trojkan, som har nämnts förut i kammaren i kväll. Det är en trojka som har att representera den europeiska unionen inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken – det s.k. GUSP.

Detta är ett otroligt viktigt arbete och en del av det stora fredsprojekt som den europeiska unionen utgör. Vi såg när konflikten i det forna Jugoslavien började hur det fanns stora farhågor för att den skulle spridas in i Europas hjärta i form av en traditionell och nedärvd fiendskap mellan Frankrike och Tyskland och deras respektive allierade i de olika dåvarande delarna av Jugoslavien. Detta kunde man hejda.

Ordförandeskapet i EU har också en praktisk sida som regleras i fördraget om den europeiska unionen och de fördrag som bildar de tre europeiska gemenskaperna. Ordförandelandet kallar till, förbereder och leder alla ministerrådets möten och svarar för alla förberedande möten, alla arbetsgrupper och alla tusentals sammanträden som skall ske under denna period.

Man fungerar också som ordförande vid Corepermötena och för unionens talan i de stora internationella organisationerna och har alltså ett mycket stort utrikespolitiskt ansvar för Europa.

Den politiska sidan av ordförandeskapet är lika viktig. Det viktiga här är att ett ordförandeland som är engagerat och som förbereder sitt ordförandeskap ordentligt också får ett mycket stort politiskt inflytande i Europa, oavsett den statens storlek. EU är ju en ekonomisk och politisk stormakt på det globala planet.

Vi har en granne som förbereder sitt ordförandeskap mycket ordentligt, som förberedde sitt medlemskap synnerligen ordentligt och som förbereder sitt deltagande i strukturfonder, regionalpolitik och europeisk forskningspolitik på ett föredömligt sätt. Det sätt som Finland har drivit den nordliga dimensionen på är föredömligt. Det finns faktiskt kommissionsrapporter framme redan. Frågan är inne i systemet och lagom mogen för behandling när Finland tar över som ordförandeland. Det är sorgligt att behöva konstatera att vi i Sverige faktiskt redan har halkat på efterkälken när det gäller detta.

Prot. 1998/99:43

21 januari

Allmänpolitisk debatt

Sverige och EU

Göran Persson sade för ett tag sedan att vi börjar lära oss hur vi skall hantera frågor i Europa. Det är synd. Efter fyra år skulle vi kanske ha lärt oss mera. Det är inte god tid när det gäller att sjösätta hela detta system. Det är tusentals människor som skall utbildas och veta hur man driver de olika arbetsgrupperna. Långvarig planering skall göras. De människor som nu i dagarna har påbörjat utbildning av svenska tjänstemän förtvivlar över om vi skall hinna fram till snöret.

Ett ordförandeland som har ett så stort politiskt inflytande över hela den europeiska nivån som Sverige kommer att ha borde ha en stor allmän inrikespolitisk diskussion om vad man vill med detta ordförandeskap. Vad vill vi? Skall vi bara sitta och administrera och tvingas till samma nesliga slutsats som nuvarande ordförandeland, dvs. att vi ville men att vi inte kunde och att det inte blev något av det, och skall budgetbesluten skjutas framåt? Eller skall vi försöka att greppa situationen på ett ansvarsfullt sätt?

Centerpartiet har i en motion föreslagit en öppen debatt i Sverige, där folkrörelserna engageras, också för att vi skall få en större förståelse för den europeiska politiken. Det bara skjuts på framtiden.

En annan mycket allvarlig sak i detta sammanhang tycker jag är det sätt som vi har hanterat medlemskapets möjligheter inom Sverige på. Vi kan konstatera att vi inte har lyckats använda de medel som har ställts till vårt förfogande vad gäller regionalpolitiken. Det är en tafflig organisation. Det har påpekats av Riksrevisionsverket att det ofantliga spindelnät som byggts upp inte klarar av att effektuera de möjligheter som finns i nuvarande regionalpolitik och göra något av de strukturfondsmedel som faktiskt är framförhandlade för svensk räkning.

Det är likadant på den gemensamma jordbrukspolitikens område. Vi är i stort behov av de ekonomiska medlen. Vi har ju genomgått en kris i det här landet. Vi har sparat och sparat. Därför tycker jag att det är otroligt att vi inte har lagt mera krut på att plocka hem de pengar som faktiskt är framförhandlade för vår räkning.

Det tredje området där vi har misslyckats gäller faktiskt teknisk utveckling, forskningspolitik och de stora europeiska ramprogrammen för forskning. Jag har besökt tre universitet och två högskolor den senaste månaden. Ingen har egentligen kommit i gång med att använda dessa stora europeiska forskningsprogram.

Vi måste alltså förbereda ordförandeskapet och använda medlemskapet både inom landet och på den europeiska nivån. Då krävs det ett nytt ledarskap i de här frågorna.

Ett annat stort område som vi inte tar tillräckligt allvarligt gäller den stora budgetförhandling som nu pågår om EU:s nya långtidsbudget. Frågorna studsar förbi, och det finns inte någon ordentlig diskussion.

Vad vill egentligen regeringen när det gäller strukturfonderna och regionalpolitiken? Är det sant, som det sägs i korridorerna i Bryssel, att den socialdemokratiska regeringen säljer ut de områden i södra och mellersta Sverige som i dagens läge har regionalpolitiskt stöd från strukturfonderna och bara satsar på Norrland och Norrlandskusten? Är det sant att man inte vill ha en avtrappningsperiod för 5b-området på fyra år, som alla andra begär i förhandlingarna, utan på två år när det gäller den svenska delen? För dessa områden rör det sig ju om hundratals miljoner som man tappar.

Det är alltså ytterligare ett område där vi inte har en ansvarsfull ledning i Europapolitiken. Det är synd, eftersom EU är ett storskaligt politiskt projekt som kan göra stor nytta för Europa, världen och faktiskt också Sverige och många av de svenska regionerna.

Ett nytt ledarskap, en strategi för hur vi skall använda ordförandeskapet, en genomgång av vad vi har sjabblat till under de här åren och hur vi kan förbättra det samt en offensiv förhandlingstaktik när det gäller att tillvarata möjligheterna i nästa långtidsbudget vore en nåd att stilla bedja om.

Tack!

Anf. 328 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Fru talman! Jag blev lite förvånad över den ton som Lena Ek hade i sitt anförande. Den kan väl ursäktas med att hon är ny i riksdagen och inte har följt hur riksdagen har hanterat EU-frågorna tidigare.

Ordförandeskapet förbereds. De motioner som finns skall behandlas i utrikesutskottet under våren. Sedan skall de debatteras, och man skall ta ställning till dem här i kammaren. Så detta får vi snart anledning att återkomma till.

Lena Ek säger att Sverige är dåligt förberett, att det är mycket folk som skall engageras osv. Samtidigt läser man i tidningen att Sverige får kritik för att vi har för mycket folk på representation i Bryssel. Vi har t.o.m. mer folk än vad Finland har.

Med vetskap om hur vi svenskar fungerar tror jag att vi kommer att förbereda oss mer än väl inför vårt ordförandeskap, så det tror jag kommer att fungera.

Slutligen vill jag ta upp Agenda 2000. Det är viktigt, eftersom det är de frågor som vi nu har att behandla. Det gäller reformering av jordbrukspolitiken, strukturfonderna osv. Inom riksdagen för vi en intensiv diskussion om detta. Jag måste få säga det här, fru talman. Jag avstår från mina andra repliker, men jag tycker att det är viktigt att få framföra detta.

Vi har i EU-nämnden bildat en särskild beredningsgrupp som följer regeringens förhandlingsarbete. Vi kommer också att inom ramen för EU-nämnden ha en offentlig utfrågning den 12 februari. Då skall vi punkt för punkt gå igenom vad dessa förhandlingar handlar om. Det är ett sätt för oss att föra ut dessa diskussioner brett och att offentliggöra dem.

Anf. 329 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Det är jättebra med den här offentliga utfrågningen. Det är t.o.m. ett mycket bra initiativ. Problemet är bara att förhandlingsarbetet redan har drivits länge. Positionerna är därmed i stort sett satta.

Sedan gäller det hur vi förbereder dem som skall leda ordförandeskapsarbetet. Jag instämmer i att vi har haft mycket folk i Bryssel. Men det handlar ju inte om hur många de är. Det handlar ju om vad de gör i Bryssel. Dessutom skall en stor del av förberedelsearbetet göras av det folk som vi har på hemmaplan i våra departement. Den stora utbildningsinsats som nu trevande är på väg att komma i gång ligger de facto ett år senare än den stora utbildningsinsats som Finland drog i gång. Jag tycker att det är synd.

Anf. 330 ANNE-KATRINE DUNKER (m):

Fru talman! ”Var jag riktigt arbetsam och flitig skulle det nog gå framåt”. Och arbetsam och flitig var Wilhelmina Skogh, Sveriges första kvinnliga chef för en järnvägsrestaurang. Wilhelmina föddes för 150 år sedan och startade järnvägsrestaurangen i Storvik 1875, endast 25 år gammal. Hon är ett lysande exempel på en driftig och initiativrik entreprenör. Att internationella kontakter var viktiga och att de skulle leda utvecklingen framåt för Wilhelminas företag förstod hon tidigt, och hon förkovrade sig i språk och reste utomlands för att få nya idéer och knyta kontakter.

Ytterst handlar det om konkurrenskraft, och redan Wilhelmina förstod att det behövdes för att hennes hotellverksamhet skulle nå framgång. Detsamma gäller naturligtvis också i dag, både för företag och länder.

Dagens samhälle är internationellt. Vi reser. Vi följer världshändelserna både via televisionen och Internet, och våra företag blir mer och mer beroende av den internationella marknaden.

Tyvärr riskerar våra svenska företags konkurrenskraft att försvagas, framför allt de små och medelstora. För mindre än en månad sedan gick 11 av de 15 unionsmedlemmarna vidare med den monetära unionen. Göran Persson sade i gårdagens partiledardebatt att vi får vara med om vi vill. Vi *får* inte bara vara med; vi *bör* vara med, eftersom vi redan när vi skrev under Maastrichtfördraget antog den utvecklingen av samarbetet. Men den svenska socialdemokratin och regeringen har som så ofta tidigare valt linjen att man skall vänta och se. Vårt land skall i stället för att få ett ord med i laget när viktiga beslut om vår framtid fattas åter stå vid sidan av.

Vi är beroende av besluten även om vi inte är med i valutasamarbetet. Åter står vi alltså utanför och detta i ett läge då världsekonomin verkligen svajar. Under de senaste veckorna, när Brasiliens ekonomiska problem har satt hela världen i gungning, har euron trots allt stått stark. Och den argentinske presidenten Menem har lagt fram ett förslag om en gemensam valuta för Mercosur som är Sydamerikas motsvarighet till Europaunionen, om än i enklare form.

Att man skall vänta och se har hittills varit regeringens inställning till hela samarbetet. Sverige är inte med i det konstruktiva och mycket viktiga arbete som behövs för utvecklingen av den europeiska unionen. EU kommer i framtiden säkerligen att handla mycket mera om politik än om ekonomi, och då måste vi redan nu finnas med och påverka i en riktning som leder unionen och vårt land framåt med utvecklingsmöjligheter för både medborgare och företag. I gårdagens debatt sade statsministern att Sverige skall vara mer aktivt i EU-samarbetet nästa år och att EMU-diskussioner skall genomföras. Det är gott så. Låt oss hoppas att så också blir fallet och att det inte stannar vid tomma löften. Regeringens samarbetspartner har ju som bekant inte samma inställning till unionssamarbetet utan strider för att vi skall lämna unionen.

Wilhelminas Storvik ligger i södra delen av Norrland. Det är ett Norrland som i dag blöder och där utflyttningen är stor. Vår basindustri, med storföretag som bl.a. Sandvik, Ovako och Korsnäs, spelar en stor och viktig roll för regionen. Sandvik, som har merparten av sin försäljning utanför Sverige, kan mycket väl bli nästa företag som ingår i en fusion eller köps upp av ett konkurrerande företag i utlandet, så att det blir flytt

av huvudkontor och andra essentiella delar. Vad händer då med vår region? För Sandvik gäller precis som för övriga svenska företag att likvärdiga konkurrensvillkor i förhållande till de europeiska konkurrenterna är livsavgörande.

Euron innebär också att priserna kan sänkas på många områden, vilket kanske inte blir fallet i Sverige om vi står utanför. En gemensam valuta ökar möjligheterna till prisjämförelser, och då kan priserna pressas. Björn Andersson på tapettillverkaren Duro i Gävle säger: Vi har inga planer på att sänka priserna på hemmamarknaden just nu, men på våra exportmarknader hänger vi med i de pristrender som gäller. Högre priser för oss svenskar med andra ord.

För att ytterligare utveckla den inre marknaden med fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital och därmed skapa bättre möjligheter för företagsamheten, behövs en gemensam valuta. För våra svenska företag gäller att de får samma konkurrensmöjligheter som sina övriga kolleger i Europa, annars kan det på sikt hota jobben inte bara i Storvik med omnejd utan i hela landet. Det behövs bättre konkurrensmöjligheter för företagen för att klara jobben och för välfärden.

I dag finns inte Wilhelminas järnvägsrestaurang *Utbildning och kultur* kvar, men några kvinnor med samma engagemang som Wilhelmina försöker blåsa nytt liv i stationsbyggnaden. De har samma intentioner som Wilhelmina, nämligen att möta konkurrensen med kunskap och kompetens. Företaget som de kommer att driva kommer i första hand att inrikta sig på hemmamarknaden, men berörs ändå av valutaunionen. De kommer inte som de stora företagen, t.ex. Sandvik, att i samma utsträckning kunna offerera och utföra kontobetalningar i euro, vilket kan bli viktigt eftersom delar av företagsidén handlar om turism. Som alla företag måste de naturligtvis anpassa sig efter kundernas krav. Och turistströmmen från länderna inom unionen är betydligt större än från t.ex. USA. Euron är redan en världsvaluta precis som USA:s dollar.

Fru talman! Att vänta och se är allvarligt inte minst för våra små och medelstora företag. Det är allvarligt för jobben och därmed för den fortsatta välfärden i Sverige. Mycket talar för att det i dag är i småföretagen som de nya arbetstillfällena kommer att skapas, och de måste ges samma konkurrensmöjligheter som sina konkurrenter i övriga EU-länder, som redan före EMU-starten hade bättre förutsättningar jämfört med de svenska. Regeringen måste snarast se till att vi ansluter oss till EMU, som därmed kommer att ge oss en starkare ställning som ordförandeland år 2001. I ett Sverige där företagsamheten bland exempelvis kvinnor är mycket lägre än i övriga unionsländer är det inte minst viktigt, för att också öka jämställdheten, att se till att konkurrensmöjligheterna för våra företag ökar och inte minskar.

Utbildning och kultur

Anf. 331 BEATRICE ASK (m):

Fru talman! Vi moderater driver kravet på ett självständigt utvärderingsinstitut på utbildningsområdet, ett skolornas riksrevisionsverk.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Sverige och EU

Vi har inte kommit dit än, men Skolverkets nationella utbildningsinspektörer är ett steg framåt. Den första rapporten från dem presenterades förra veckan.

Tack vare Internet har det gått att ta del av rapporten. Men det borde vara en självklarhet att en rapport av det här slaget omedelbart anhängiggörs i riksdagen. Vi moderater har begärt en redovisning i utbildningsutskottet. Men det borde ha varit rutin att Skolverket sett till att vi får ta del av bedömningarna. En av statens uppgifter är ju att utvärdera de nationella målen och att utöva tillsyn över skolväsendet.

Under 1998 är det tre områden som har granskats. Ett plus i kanten vill jag ge för att inspektörerna inte bara är "skolrävar" utan att man har gått utanför de traditionella institutionerna för att bredda kompetensen. Skolor i ett femtontal kommuner har besökts, och mitt intryck är att underlaget är mycket väl berett.

Enligt direktiven har rektorer och skolans ledningsfunktion studerats, liksom insatser för elevernas behov av särskilt stöd samt elevernas läs- och skrivutveckling i alla ämnen.

Det är den första rapporten om rektor och skolans ledningsfunktion som är mest alarmerande och som det har skrivits om i medierna. Det styrsystem som var nytt 1991 inklusive de nya läroplanerna som kom lite senare har inte implementerats. I rapporten skrivs att kommuner och skolor "tagit till sig alla de nya orden", men "ännu inte gett orden någon egentlig substans".

I rapporten heter det att man måste "börja om från början" när det gäller reformerna från 90-talets början.

Om vi inte på fyra år lyckats få skolläda och lärare bekanta med lagstadgade styrdokument som skolplan och arbetsplan, vilket inspektörerna hävdar – då fungerar inte styrsystemet. Läger man till att det är få skolor där det drivs ett medvetet arbete för att åstadkomma reflexion och diskussion om hur mål skall uppnås är det naturligtvis nödvändigt att agera kraftfullt och omedelbart. Skolminister Wärnerssons försiktiga hållning duger inte.

Helt uppenbart är att en nyckel till problemens lösning handlar om skolans ledning. Här är rapportens beskrivning inte vacker, med undantag för att man konstaterar att de flesta rektorer arbetar mycket. Det är definitivt inte lättja som gör att skolan gått i stå.

Det mest allvarliga i bilden av vad som sker på skolorna är att skolorna inte har någon pedagogisk ledning. Rektorer ägnar dagarna åt administration och kommunala möten, men hinner inte med att leda personal och utveckla undervisning och övrig verksamhet. Det beror, säger man, på brister och krav från centrala och kommunala förvaltningar men också på att många rektorer tycks ha svårt att delegera och dra nytta av de administrativa resurser som faktiskt finns. Rektorer som rekryterats från förskolan och andra håll, och inte från skolan, har svårigheter därför att de saknar kunskaper om skolan och de har svårt att få legitimitet i den kultur som råder.

Bristen på personalledning är genomgående i hela skolorganisationen. Kommuner tar inte sitt ansvar gentemot rektorer, rektor brister gentemot skolans anställda och lärarna brister i ledning av elevernas arbete. Det är katten på rätten fast i fel ordning. Så här kan det inte få fortsätta.

Få rektorer har fått någon utbildning i ledarskap, och lärarutbildningen brister också i det här avseendet. Jag hoppas verkligen att lärarutbildningsutredningen som vi har tagit initiativ till här i riksdagen tar sig an detta. Det går inte att klara skolans mål om man inte förstår sig på modernt ledarskap och en lärande organisation. Bristen på professionalism i det här avseendet leder till en skola som är konflikträdd och som får svårt att klara förändringar. Vi som ofta besöker skolor vet att det ofta är så i dag.

I flera av de undersökta kommunerna präglas det lokala skolsystemets organisation och beslutsvägar av oklarhet. Man vet inte vem som skall bestämma. Även en del av de statliga reglerna förefaller mindre ändamålsenliga för att styra och leda utvecklingen i en målstyrd verksamhet, säger man i rapporten. Det har talats om en revidering av skollagen från den förra regeringen men någon proposition är inte i sikte.

Rapporten framhåller i den här delen att skolorna måste göras mer självständiga. Rektorer måste bl.a. förfoga över budgeten för att kunna ta ansvar för skolans huvuduppgifter. I dag detaljstyr kommunala förvaltningar mycket, vilket gör att skolledningen fråntas visst operativt ansvar. En nationell skolpeng där resurser ges direkt till alla skolor skulle ge en sådan möjlighet. Ni som är emot skolpeng borde faktiskt fundera över varför ni försvarar en ordning som i så hög utsträckning försvårar pedagogisk utveckling och professionalitet i våra skolor.

Den andra delrapporten handlar om elever med behov av stöd. Det är bra att elever som behöver sådant stöd nästan alltid anses prioriterade i kommuner och i skolor. Men den pedagogiska ledningen av denna undervisning måste också utvecklas. Det testas väldigt mycket men på ett okritiskt sätt och utan nödvändig uppföljning. Där det fungerar bra har man också rektorer med ett pedagogiskt engagemang, och det är viktigt.

Ett besked som rör elever med behov av stöd är att insatsernas omfattning och kvalitet inte längre i huvudsak är en resursfråga, utan att bristerna handlar om kompetensen kring strategier för lärande, ledning, utvärdering, arbetssätt och organisation. Det kan ju vara bra eftersom vi i den här kammaren oftast pratar om pengarna i stället för hur man använder dem. Det är uppenbart att det är här problemen ligger.

När det gäller svaga elever reagerar jag mycket starkt över en aspekt i rapporten. Det är när man säger att flertalet skolor ser eleverna som bärare av problemet. Man reflekterar inte över att det kan vara skolan som gör fel om en elev inte lyckas, eller att målet kan vara orealistiskt, utan man stämplar eleverna i någon mening.

Nivågruppering används ofta, men som utbildningsinspektörerna skriver: Bristen på mål och uppföljning av tekniken gör att det är tveksamt om nivågruppering ger positiva resultat för eleverna.

Det här oprofessionella sättet att dela upp barnen gör också att vi har en risk för stämpling av elever, alternativt en sänkt ambitionsnivå för vad som skall åstadkommas. Det är mycket allvarligt.

Utbildningsinspektörerna skriver inte det, men efter att jag har tagit del av rapporten är mitt bestämda intryck att professionaliteten i skolan måste stärkas.

I en tid av ökade krav på kunskap och snabba förändringar är det ju oacceptabelt om skolan förblir vid det gamla, alternativt använder nymodigheter utan reflexion och kvalitativa bedömningar.

Om detta skrivs också ganska mycket, men på grund av tiden skall jag inte ta upp det.

Den tredje delen av rapporten behandlar läs- och skrivprocessen i undervisningen.

Jag börjar med ett citat: Själva föreställningen att all undervisning skall vara språkutvecklande är inte etablerad i skolans värld, konstaterar utbildningsinspektörerna.

Det är ju hemskt. I alltför många skolor är det enstaka lärare som har kunskap om och förmåga att arbeta med läs- och skrivutveckling. De som arbetar är ofta ensamvargar, säger man, i en ganska torftig läs- och skrivmiljö.

Våra skolor bedöms vara torftiga när det gäller läs- och skrivutveckling. Det är ju förfärligt. Man påpekar att biblioteksresurserna i många fall är bristfälliga, vilket anses vara en orsak till att det är brist på goda och anpassade texter i arbetet.

Vi politiker och alla andra får rapport efter rapport som pekar på att många elever, inte alla, har problem med läsning och skrivning, alternativt använder ett torftigt språk. Vi kanske inte skall vara förvånade över det, om det bara är enstaka lärare som bryr sig om språket och dess användning i skolan.

Självklart måste alla som arbetar i skolan arbeta med elevernas förmåga att läsa, skriva och uttrycka sig. Vi måste naturligtvis komma till en ordning där vi slipper rapporter om att skolorna har brist på bra texter att arbeta med.

Fru talman! Det är nödvändigt att ta initiativ för att utveckla och stärka ledarskapet och professionalismen i skolan. Det behövs arenor för och initiativ som stimulerar den pedagogiska debatten på alla nivåer.

Arbetet med uppföljning och utvärdering, inte minst i skolorna, är otillräckligt och måste stärkas.

Avslutningsvis vill jag säga att den första nationella rapporten från utbildningsinspektörerna visar att moderniseringen av svenskt skolväsende stått och stampat i flera år. Nu krävs det tydliga besked och konkreta initiativ också på nationell nivå gentemot skolor och kommuner. Jag tror att människor runt om i landet förväntar sig det.

Om skolministern hade varit här skulle jag ha ställt min fråga till henne. Nu nöjer jag mig med att säga att frågan är ställd till socialdemokraterna: Vad tänker ni göra för att snabbt ta itu med de problem som den här rapporten belyser? Vilka initiativ kan vi förvänta oss för att se till att vi råder bot på de problem som skolan uppenbarligen har?

Anf. 332 BRITT-MARIE DANESTIG (v):

Fru talman! Jag skall ägna mina åtta minuter åt att prata på temat Det livslånga lärandet.

Först vill jag slå fast några saker som jag tror att vi är ganska överens om i riksdagen. Det råder nästan politisk enighet om detta.

Det första är att det finns ett vetenskapligt säkerställt positivt samband mellan en generellt hög och jämn utbildningsnivå och välfärden i ett land. Jag menar då inte enbart den materiella välfärden, utan välfärd i en betydligt vidare mening, dvs. kopplad till begrepp som livskvalitet och demokrati. Sådant som har diskuterats här i kammaren i dag.

En generellt jämn och hög utbildningsnivå i ett land utjämnar också, enligt mitt sätt att se, inkomstskillnader och påverkar sysselsättningen på ett bra sätt. Det skapar också en bättre beredskap för att klara av de ständiga förändringar och krav på omställning som präglar ett modernt samhälle.

Jag menar också att det inte råder några motsättningar mellan satsningar på att höja den generella utbildningsnivån för de många och satsningar på högre utbildning och spetskompetens. Tvärtom är de i många avseenden varandras förutsättningar.

Om vi skall lyckas med våra ambitioner inom det utbildningspolitiska området är det viktigt att vi ser till att alla får tillgång till utbildning och kompetensutveckling. Det får bli en ständigt pågående process, genom hela livet, dvs. det som vi kallar för det livslånga återkommande lärandet.

Människor skall under sitt liv och sitt lärande få positiv förstärkning så att man hela tiden känner lusten och nyfikenheten att lära mer. Det måste finnas ekonomiska och praktiska förutsättningar för individen att gå igenom olika typer av utbildningar.

När börjar då det livslånga lärande som har blivit ett begrepp?

Det börjar i formell mening när barnet börjar förskolan. Därför har vi fått en läroplan för förskolan som lyfter fram det pedagogiska innehållet. Men vi har också hinder. Några av dem vill jag ta upp här i dag.

Ett av dem är att det är så uppenbart att barnen till arbetslösa och föräldralediga föräldrar uteslås från förskolan i cirka hälften av landets kommuner. Totalt rör det sig, enligt Statistiska centralbyrån, om 40 000 barn. De flesta av de barnen är barn till arbetslösa.

Vilka grupper är det då som drabbas av arbetslöshet?

I första hand är det invandrare och flyktingar. Där är arbetslösheten extremt hög. Det är också kortutbildade med mycket liten studietradition och det är ungdomar.

Man kan med fog anta att de här barnen i sin kognitiva, sociala och emotionella utveckling verkligen har behov av det stöd som förskolan kan ge, inte minst för att kunna utveckla ett väl fungerande och nyanserat språk. Ett språk som inte är torftigt. Det som både Beatrice Ask och jag oroar oss för.

Man bör också beakta att många av flyktningbarnen och deras föräldrar har traumatiska upplevelser bakom sig. Det kan vara krig, flykt och väntan på uppehållstillstånd.

I det här fallet är det inte barnets behov av stöd och stimulans som avgör om barnet skall få börja förskolan eller inte, utan det är i många kommuner kopplat till föräldrarnas arbete eller studier.

Det här är på något sätt en feltanke, tycker jag. Vi har goda intentioner med förskolan. Vi vill väldigt mycket, och samtidigt låter vi ett sådant här hinder finnas kvar.

Hur mycket skulle det här kosta? Har vi råd med det? Jag menar att vi alltid har råd att se till våra barns bästa.

Jag har skickat en fråga till riksdagens utredningstjänst och bett dem räkna på vad den totala kostnaden för samhället skulle bli om alla som vill ha barnomsorg skulle få det, och det inte enbart skulle vara förbehållet dem som har förvärvsarbete eller studerar. Man hamnar någonstans mellan 270 miljoner och 500 miljoner kronor per år, beroende på hur man räknar på effekterna.

Eftersom antalet förskolebarn minskar – mellan 1996 och 1999 minskade de med 10 % – och eftersom barnafödandet just nu är extremt lågt, innebär alla barns rätt till en förskoleplats i nuläget inte nödvändigtvis att vi behöver bygga ut den kommunala barnomsorgen. Däremot kan befintlig personal inom barnomsorgen få behålla sina jobb.

Om barnomsorgen skulle bli tillgänglig även för arbetslösa och föräldralediga föräldrar kan också arbetsmarknadens funktionssätt påverkas positivt med följd att samhällsekonomin också kan förbättras.

Jag skulle vilja säga en sak om föräldraledigheten. Detta får väldigt konstiga konsekvenser. Det är tråkigt att behöva säga det, men så är det.

Jag känner i min hemkommun till en liten pojke som heter Anton. Antons pappa och mamma har separerat och har gemensam vårdnad om honom. Det innebär att Anton ena veckan är hos mamman och andra veckan hos pappan. Detta har fungerat alldeles utmärkt för den här familjen, men nu har Antons mamma fött ett litet syskon. Nu får Anton vara i sin förskolegrupp bara varannan vecka, och det är inte bra vare sig för Anton eller för hans mamma.

Regeringen hade som vallöfte att man skulle införa maxtaxa inom barnomsorgen. Jag ser egentligen mycket positivt på det. Jag diskuterar nu detta med utbildningspolitikerns ögon. Jag tycker att detta är ett första steg mot en avgiftsfri förskola. Att förskolan skall vara avgiftsfri borde vara en logisk följd av synen på förskolan som en del i det livslånga kontinuerliga lärandet. Vi tycker ju att all annan utbildning skall vara avgiftsfri.

En betydelsefull förutsättning för det livslånga lärandet är att man känner att bildning och nyfikenhet är något i sig självt, att kunskap är ett medel för att frigöra sig från det strukturella förtrycket, för att se samhället som helhet och sin egen skaparkraft. Utbildning är en väg till mognad och frigörelse från invanda föreställningar.

Men tyvärr förbyts den naturliga lusten att lära under skolgången för många elever i olust. Detta är väldokumenterat i många utvärderingar. Skolarbetet upplevs som tråkigt, stressigt och passiviserande. Eleverna upplever sig som otillräckliga och får ideligen bevis på sina misslyckanden. De upplever skolarbetet varken som meningsfullt, stimulerande eller framgångsrikt.

Det är min fasta övertygelse att en av de absolut största bovorna i detta sammanhang är de graderade betygen. De styr skolarbetet mer än något annat och lägger en död hand över det mesta av utvecklingsförsök. Det behövs inga graderade betyg för att kontrollera att elever behärskar innehållet i de delar som utgör förutsättningar för vidare studier. Inte heller behövs graderade betyg för kommande urval.

Om vi slopade betygen skulle eleverna kunna rikta in sina studieansträngningar på långsiktiga mål i stället för på nästa prov. De skulle kunna göra kunskaperna mer varaktiga och användbara, och eleverna skulle få studera i den takt som de klarar och få den tanketid som de behöver för att uppleva framgång i studierna. De svaga skulle slippa att stämplas som misslyckade i ideliga prestationsjämförelser.

Grunden för ett livslångt lärande är lusten och nyfikenheten att lära.

Anf. 333 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Jag håller med om mycket i vad gäller lusten att lära, men det är inte framför allt stressen som är problemet, om man skall tro utbildningsinspektörerna, utan bristen på pedagogiskt genomtänkt arbete och en dialog med eleverna. De pekar på att arbetsmetoderna ofta är passiviserande därför att det brister i professionalitet. Man måste göra något åt det, inte skylla på betygen.

Anf. 334 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag skyller inte allting på betygen, men jag säger att betygen är en sak som vi skulle kunna befria skolan från. Betygen har – det vet vi av de utvärderingar som har gjorts – en väldigt styrande effekt. De stimulerar ett mekaniskt och ganska ytligt sätt att se på kunskap.

Men naturligtvis behövs det också andra saker: samtal med eleverna, etik, en värdegrund och moral i skolan. Jag blev förtvivlad när jag häromdagen läste en artikel i Dagens Nyheter där en gymnasielärare på ett NV-program förklarade varför han inte orkade längre som lärare.

Han tog upp skolket, att eleverna gick och spelade bowling i stället. Sådant får absolut inte ske. Det måste finnas ett samtal mellan lärare och elever, och eleverna måste se sin egen roll. Frihet är inte från något utan till något. Man måste ta ansvar inte bara för sin egen utbildning utan också för sina kamrater i gruppen och i sitt förhållande till läraren. Det är så vi bygger tillit.

Anf. 335 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Att elever spelar bowling i stället för att gå på lektionerna beror ofta på bristande pedagogiskt ledarskap från rektors sida – schemalaggningen är sådan att den inbjuder till skolk och annat otyg. Jag håller med om att det är ett problem.

Men jag har en annan seriös invändning, som har att göra med läs- och skrivprocessen. Jag håller med Britt-Marie Danestig om att det är ett bekymmer att arbetslösa barn inte får gå i förskolan. Men när det gäller språkutvecklingen vill jag säga att jag häromdagen lyssnade på en föreläsning i Kunskapslyftskommittén. Där hävdade Mats Myhrman att problemen egentligen inte berör de mindre barnen. Med dem når vi ganska långt, och det går ganska bra.

Problemet är högstadiet och inte minst gymnasiet. De som har invandrabakgrund och de som kommer från icke utbildningserfarna hem stagnerar i sin språkutveckling. Jag tycker att man måste fundera över och analysera det mycket noga.

Anf. 336 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag kan bara referera till det som Storstadskommittén framhåller i sitt betänkande *Att växa bland betong och kotor*, där man tar upp att betydligt färre barn i de utsatta stadsdelarna kommer i åtnjutande av barnomsorg jämfört med andra barn i storstäder och i landet i övrigt.

Man framhåller att barn som har gått i förskola har mindre behov av undervisning i svenska som andraspråk när de börjar i grundskolan. Det är ett klart samband som man ser, och man tolkar det så att förskolan tränar dem språkligt samt att skolan har möjlighet att förbereda barnet för skolans krav och villkor.

Jag tycker att detta är ett mycket viktigt förhållande. Det är då fullständigt barockt att utestänga just de barn som kanske rentav har det största behovet av förskola.

Anf. 337 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar i stor utsträckning Britt-Marie Danestigs inställning till förskolans roll som det första steget i ett livslångt lärande. Jag ser också en mycket tydlig koppling till vårt förslag om maxtaxa på dagis. Jag är glad över att Britt-Marie Danestig så tydligt markerade sitt intresse för att koppla ihop de här frågorna och för att ge ett klarare stöd än vi tyckte oss ha när frågan var aktuell i diskussionen i höstas.

Jag ser fram emot att den här frågan kan lösas i gott samförstånd.

Anf. 338 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att detta låter förhoppningsfullt. Det skulle vara utmärkt om vi kunde ta upp detta i samband med samtal om maxtaxan. Hela den här problematiken hör ihop.

Jag har fått hjälp med att göra beräkningarna av kostnaderna. Insatsen av 270–500 miljoner är liten i förhållande till de 3 ½–7 miljarder som maxtaxan skulle kosta, men den skulle betyda mycket för de 40 000 barnen.

Anf. 339 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag delar Britt-Marie Danestigs uppfattning att det bör vara en rättighet för alla barn att gå i en pedagogiskt inriktad och levande förskola, oavsett om det gäller barn till arbetslösa eller inte.

Däremot delar jag inte Britt-Marie Danestigs uppfattning att graderade betyg behöver vara av ondo, i varje fall inte i de högre klasserna i grundskolan. Jag menar, fru talman, att Britt-Marie Danestig glömmer bort att vi förr eller senare alltid här i livet kommer i en situation där vi tvingas få reda på att det vi kan räcker så och så långt men inte längre.

Det är att visa en hederlighet mot ungdomar som skall gå vidare att de får en tydlig och rak uppfattning om var de står i ett ämne, vad de har för chanser att förbättra sig om de vill gå vidare på en viss bana och en viss utbildning. Jag menar att det är att lura elever att slussa dem vidare till saker och ting som de inte klarar, utan att de får en rak information om detta.

Anf. 340 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag menar definitivt inte att skolan skall vara kravlös och att eleverna inte skall få en bra återkoppling i sitt lärande. Men i det livslånga lärandets perspektiv och det som vi säger oss vilja åstadkomma med utbildningen vet vi faktiskt att de graderade betygsskalorna skapar väldigt mycket stress. De leder till dåligt självförtroende hos många elever och inverkar negativt på nyfikenheten och lusten att lära, som det är så viktigt att få behålla under hela livet.

Vi vet också att förmodligen skulle lektionsinnehållet kunna bli mera meningsfullt och intressant om det inte inriktades så väldigt markant på mätbara och också lätt bortglömda kunskaper. Utrymmet skulle också öka för arbete med den högra hjärnhalvan, dvs. för kreativt och kritiskt

tänkande, informationsbehandling och andra kvaliteter som vi vet att eleverna kommer att behöva alltmer i ett framtida samhälle. Det menar jag är så pass stora vinster i förhållande till den graderade betygsskalan att vi skulle kunna kosta på oss att åtminstone göra ett försök.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Utbildning och kultur

Anf. 341 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! De problem, fru talman, som Britt-Marie Danestig beskriver har nog mera med stämningen och sättet att arbeta i skolan att göra, vilket naturligtvis kan utvecklas. Någon form av information som är rak och tydlig behöver eleverna ha. Jag var på studiebesök på en folkhögskola häromveckan där man hade omdömen i stället för betyg, men det visade sig att i praktiken använde man en fyragradig skala som var rätt formaliserad och som i praktiken fungerade på samma sätt som betyg.

Det viktigaste är alltså arbetssättet och stämningen i skolan, men en tydlig information så att man inte luras att tro att man är på en nivå som man inte är på, det behöver elever som börjar komma upp i tonåren.

Anf. 342 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag tycker ändå att jag känner en försonlig inställning och i varje fall en viss förståelse för det sätt som jag skulle vilja att man arbetade på i skolan. Men jag tycker att det skulle vara roligt om man kunde få majoritet för detta i riksdagen och om vi kunde driva någon form av försöksverksamhet för att se om det här sättet att arbeta skulle underlättas om vi slapp en graderad betygsskala. Med detta menar jag inte att eleverna inte skall få återkoppling, utan den skall vara tydlig.

Anf. 343 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! Jag tänkte under mina minuter diskutera utbildningspolitiken och dess system ur en helhetsbild och också titta, precis som Britt-Marie Danestig, på det livslånga lärandet utifrån det moderna samhällets högre krav på kompetens.

Varje år kan vi se hur det tillkommer ungefär 10 % nya arbetstillfällen med krav på höga kvalifikationer, samtidigt som det försvinner en lika stor del arbetstillfällen med enklare arbetsinnehåll. Många av svenskarna har också en lägre utbildningsnivå än vad som efterfrågas på arbetsmarknaden. Vi kan höra hur de större företagen skriker efter utbildad arbetskraft, men när de inte finner den här i Sverige är det lätt för dem att gå ut över den svenska gränsen. Fler människor måste därför få en kvalificerad grundläggande utbildning och framför allt förutsättningar för att återkomma hela livet till utbildning. Om ingen förändring sker tror jag att Sverige snart står inför ett allvarligt kompetensunderskott.

Grunden till det livslånga lärandet, precis som Britt-Marie Danestig sade, läggs tidigt i livet. För sju månader sedan gick de första klasserna ut ur grundskolan med det nya betygssystemet. De resultat som vi kunde se var beklämmande. Var femtonde elev gick ut med betyget Icke godkänt i något ämne. Centerpartiet krävde då direkt efter det här flera konkreta åtgärder för att förhindra att detta skall upprepas, men vad har hänt?

Av kravet på förändringar i skolan blev det endast förändring på skolministerposten. I dag fick vi återigen höra om den allvarliga situationen, då man i Malmö berättade att var fjärde elev inte nått upp till

Godkänt-nivån under hösten. Vad kommer regeringen att göra? Vad vill Socialdemokraterna göra för att komma till rätta med de här problemen?

I vår kommer många förslag om skolan upp till prövning, och jag hoppas – inte för Centerpartiets skull utan för skolelevernas – att Socialdemokraterna är beredda att pröva våra och andras förslag seriöst.

Efter förra veckans alarm från Skolverket efter dess granskning av gymnasieskolan måste skolministern, tycker jag, efter den smekmånad som han har haft under hösten ta initiativ till överläggningar med samtliga partier i riksdagen för att nå en bred överenskommelse kring gymnasieskolan. En sådan överenskommelse måste ha sin utgångspunkt i tydliga och skärpta kunskapskrav och i att alla elever skall få den kunskap som de har rätt till. I valrörelsen kunde vi höra hur alla partier diskuterade utbildningspolitiken som en av de viktigaste frågorna för den här mandatperioden. Nu är det dags att alla lägger fram sina konkreta förslag och är beredda på breda överenskommelser.

Fru talman! Arbetsmarknads- och utbildningspolitiken överlappar varandra. Men inte sällan finns det de regelverk som både försvårar och direkt motverkar ett större samarbete mellan de olika aktörerna. Behoven av ökad kompetens handlar inte enbart om endera gymnasiekompetens, yrkesutbildning eller högskolekurser. Det är en kombination av utbildningar och kurser på olika utbildningsnivåer som stärker den enskildes kompetens. En stor uppgift blir för oss framöver att hitta formerna för bättre samverkan mellan dessa utbildningsnivåer.

Fru talman! Mycket av det som i dag är företagsutbildningar eller kompetensutveckling ges i väldigt hög grad till dem som redan har god utbildning. De som har låg utbildning eller nästan ingen utbildning alls efter grundskolan får inte dessa möjligheter, de som är i störst behov av en kompetenshöjning. Möjligheten till detta måste finnas för att klara den allt snabbare kunskapsefterfrågan.

För att möta detta behov krävs det att ett fördelaktigt kompetenskonto införs. I somras, när vi var nära att få fram ett regelverk för det här kompetenskontot, var också arbetsmarknadens parter överens om denna kompetensförsäkring. Men det enda skälet till att det inte kunde genomföras var att regeringen – i sedvanlig ordning, kanske man kan säga – ägnade sig åt att diskutera internt om förslaget i stället för att komma med de konkreta förslag som behövs. I regeringen kan man inte bara ägna sig åt att diskutera utbildning och kompetens. Det är dags att gå från ord till handling och presentera ett förslag om ett kompetenskonto. Vi väntar på det, och jag hoppas att det kommer snart.

I dag vet vi att ungefär 2 miljoner svenskar saknar gymnasiekompetens motsvarande treårig gymnasieutbildning i svenska, engelska och matematik. Därför behövs det en fortsättning på Kunskapslyftet, och studiefinansieringen för studerande i vuxenutbildning bör ses över. Vi bör pröva möjligheten att låta arbetslösa läsa in gymnasiekompetens som en första åtgärd innan andra åtgärder sätts in. I det här sammanhanget tycker jag och Centerpartiet att vi också bör överväga en generell utbildningsgaranti, en garanti med möjlighet för fler att läsa in gymnasieskolans kärnämnen genom att studera och komplettera tidigare utbildningar inom ramen för a-kassa.

För att göra det livslånga lärandet möjligt och för att ge fler möjlighet till högre utbildning måste även studiemedelssystemet reformeras. Efter

många löften som vi har hört, och lika många löftesbrott, ser vi nu fram emot att utbildningsministern presenterar ett förslag om ett nytt studiemedelssystem som kan införas år 2000. Tyvärr kan vi inte i propositionsförteckningen se något stöd för den här förhoppningen. Men det brådskar. Vi behöver ett nytt studiemedelssystem. Vårt lands studenter kan inte leva på endast förhoppningar och svikna löften.

Fru talman! Sverige fick ju vid årsskiftet nu tre nya universitet, vilket för mig och Centerpartiet var mycket glädjande. Men med denna glädje fick vi också en oro, en oro som kom sig av att regeringen utnämnde universiteten men inte gav dem några pengar. Vi kunde höra hur utbildningsminister Östros dock diskuterade och anmälde i utbildningsdebatten innan jul att nya friska resurser skall komma till universiteten i vår. Och det är bara att hoppas att ministern håller fast vid det löftet och att de nya friska pengarna kommer.

Fru talman! Jag har försökt beröra några delar av de nya diskussionerna kring kunskapssamhället, där kunskapen är den viktigaste resursen i ekonomin. Förberedelserna för kunskapssamhället borde vara i full gång på alla nivåer i utbildningssystemet, från förbättringar i grundskolan till system för kompetenskonton.

Men av alla viktiga åtgärder syns det inte ett spår i regeringens propositionsförteckning. Jag är inte imponerad av Utbildningsdepartementets insatser. Sverige behöver en modern utbildningspolitik där bildning och kunskap sätts i centrum och där ett livslångt lärande är en självklarhet för de allra flesta. Jag hoppas att regeringen tar fasta på det och inte enbart diskuterar det som en framtidsfråga och illustrerar det med endast tomma förslag.

Anf. 344 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Centern och Socialdemokraterna har varit överens om mycket när det gäller gymnasieskolan. Jag tolkar Sofia Jonssons inlägg här som att vi kan fortsätta att vara det.

Vi fick häromdagen i utskottet lärarfackens synpunkter på gymnasieskolan. Jag tycker att det skulle kunna vara en bra utgångspunkt för just det Sofia Jonsson frågar efter här, breda överenskommelser och breda lösningar här i kammaren på de problem som finns som kan ge den arbetsro som behövs.

Jag utgår nu ifrån att vi kan få Centerns hjälp med att övertyga dem som är mer motsträviga på den punkten kring en samling som ligger i närheten av de synpunkter som lärarfacken lämnade. Jag tycker att det vore en bra utgångspunkt för våra diskussioner.

Anf. 345 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Precis som Eva Johansson säger och som jag sade i mitt anförande är jag och Centerpartiet väldigt angelägna om att vi har breda överenskommelser vad gäller skol- och utbildningspolitiken och inte enbart om gymnasieskolan.

Som ett första steg hoppas jag att inte bara Socialdemokraterna utan även andra partier kan försöka att diskutera och komma fram till en bra lösning för gymnasieskolan och det livslånga lärandet.

Anf. 346 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Vi liberaler brukar säga att skolan är samhällets kraftfullaste verktyg för att alla människor skall få jämlika livschanser. Skolan skall ge alla möjlighet att växa, och skolan skall möta eleven på hans eller hennes nivå. Varje elev som lämnar skolan utan tillräckliga kunskaper är ett exempel på hur skolan misslyckats.

Det är naturligtvis varje människas rättighet att genom skolan få sådana kunskaper att hon kan utöva en roll i ett demokratiskt samhälle och kan komma in på en arbetsmarknad där kunskapskraven blir allt högre. Men den bistra sanningen är att alltför många elever lämnar grundskolan utan att ha fått dessa sina självklara rättigheter tillgodosedda.

Enligt betygsstatistiken misslyckas skolan med 4–5 % av eleverna. Så många har inte blivit godkända i svenska, engelska och matematik enligt statistiken. Men i verkligheten är det betydligt fler elever som lämnar den svenska grundskolan utan tillräckliga kunskaper.

Att 20 000 elever kommer ut utan gymnasiebehörighet varje år talar sitt tydliga språk. Att 20–30 % av gymnasieeleverna hoppar av utan färdig utbildning kan vi aldrig acceptera. Det behövs stora förändringar på gymnasieskolan, som jag hoppas att vi kan återkomma till när vi diskuterar regeringens gymnasieproposition. Men det finns också många problem i grundskolan.

Vi har sett alltför alarmerande undersökningar om att skolan inte lever upp till kunskapsmålet. Läsforskaren Bo Sundblad har genom läsförståelseundersökningar visat att var femte grundskoleelev i nian saknar förmågan att läsa och förstå vanlig enkel tidningstext.

Om man säger att var femte elev inte kan läsa är det naturligtvis fel om man med att läsa menar att läsa ord för ord. Men om man med läsa menar läsa och förstå är påståendet riktigt. Även Skolverkets undersökningar visar att betydligt fler än de 4 % som inte blir godkända i verkligheten inte klarar av enkla läsförståelseprov.

I dagarna har ni säkert sett att Birgitta Allard har kommit med undersökningsresultat som visar att skrivförmågan hos svenska gymnasieelever är långt under den nivå som krävs för gymnasiestudier. Hon konstaterar också att betyget Godkänd i grundskolan uppenbarligen inte täcker in de krav man måste ställa för att en elev skall klara studier på gymnasiet.

Fru talman! Kristecknen i skolan kommer inte som en blix från en klar himmel, åtminstone inte för oss folktoparter. Vi har länge försökt att få i gång en debatt om skolan. Särskilt socialdemokraterna intar ofta en försvarsattityd så fort förändringar av skolan kommer på tal. Det är som om en gång fastlagda regler och principer inte får ifrågasättas. Vi i Folkpartiet anser att man måste våga diskutera problemen i skolan även om det innebär att man måste ändra vissa ståndpunkter man intog för tio eller tjugo år sedan.

Det behövs en rad åtgärder för att rätta till felen i skolan så att fler elever får en meningsfull skolgång. Först som sist måste vi ta reda på hur det står till i skolan. Vad är ett godkänt betyg värt? Skolverket måste få ett tydligt uppdrag att utvärdera betygen. För att garantera en objektiv kvalitetssäkring måste vi skapa ett fristående utvärderingsinstitut.

Kraven för att gå vidare till en högre nivå inom utbildningssystemet måste skärpas. En elev blir aldrig hjälpt genom att slussas vidare till en utbildning hon eller han inte klarar av. Många av de elever som går på

det individuella programmet i gymnasieskolan borde i stället gått längre i grundskolan tills de blivit mogna att klara gymnasiekraven.

Insatserna för att hjälpa eleverna måste ske långt ned i åldrarna i början av grundskolan. Det är både billigare och mänskligare att hjälpa elever att läsa i grundskolan än att göra det i gymnasiet. Genom att skärpa kunskapskraven vid intagning till gymnasiet tvingar vi över resurser för speciallärare och stöd från gymnasiet till grundskolan där de avgörande insatserna skall sättas in.

Fru talman! För de elever som i dag får gå vidare utan tillräckliga kunskaper blir skolan i värsta fall inte längre en plats för utbildning utan en plats för förvaring. Vi blundar i det svenska samhället när elever slussas upp från grundskolan över gymnasiet ändå upp i högskolan utan tillräckliga kunskaper för nästa steg i utbildningsgången.

Staten och kommunerna kan åstadkomma mycket genom att ställa krav på kvalitetssäkring och måluppfyllelse. Men utan pedagogiskt ledarskap och skickliga lärare blir skolan aldrig bra. Folkpartiet har länge talat om den hotande lärarbristen. Om inte fler årskullar elever skall behöva undervisas utan utbildade lärare krävs omedelbart ett handlingsprogram för att rekrytera lärare och för att skapa bättre villkor för lärarna.

Fru talman! Folkpartiet har en rad krav på förändringar. Många av dem får alltmer stöd av forskning och iakttagelser.

Erbjud plats för alla barn från tre års ålder i en pedagogiskt inriktad avgiftsfri förskola. Inför tioårig grundskola med större möjligheter att möta eleven på hennes eller hans nivå. Ge Skolverket i uppdrag att utvärdera betygen mot nationella prov och andra tester. Låt ingen gå vidare från grundskolan utan godkänt i svenska, engelska och matematik. Ge eleven tydlig information genom att sätta betyg från årskurs 6. Förbättra villkoren för lärarna.

Med bl.a. sådana förändringar kan Sverige få en mer levande skolvärld med fristående skolor och kommunala skolor där staten inte behöver styra med detaljerade timplaner, en skola där eleven står i centrum och där pedagogisk utveckling och arbetsglädje hör till vardagen.

Anf. 347 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Ulf Nilsson berör här Birgitta Allards undersökning. Jag vill informera både Ulf Nilsson och oss alla om att det är ett ännu pågående projekt som inte är fullgånget. Det finns andra resultat i andra avseenden.

Även om bilden är mörk vill jag dock höra med Ulf Nilsson om inte Skolverket skulle kunna spela den roll av ett obundet utvärderingsinstitut som Folkpartiet efterlyser.

Anf. 348 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag och Folkpartiet anser att Skolverket skall få ett mycket tydligare uppdrag än nu att bl.a. utvärdera betygen. Men vid sidan av det behöver vi ett fristående utvärderingsinstitut som även kan kritisera följder av politiska beslut i regeringen. Skolan är så viktig att vi behöver ett institut som inte känner sig politiskt styrt utan som kan göra en så objektiv utvärdering som möjligt.

Anf. 349 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Om vi följer Folkpartiets idé om ett extra utvärderingsinstitut, kan inte risken då vara att vi fråntar Skolverket kravet på att vara ett sådant och uppfylla den rollen? Inte är väl tanken att Skolverket skall behöva vara beroende av den majoritet som finns i parlamentet?

Anf. 350 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Skolverket har många uppgifter, bl.a. att utvärdera, utveckla och att stimulera idéer till pedagogiskt utvecklingsarbete. Jag är fullständigt övertygad om att ett fristående utvärderingsinstitut som skulle komma med fakta snarare skulle vara en stimulans och en idégivare till Skolverket. Jag ser ingen motsättning där.

Anf. 351 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Jag har en fråga till Ulf Nilsson utifrån hans anförande. Han sade att Folkpartiet arbetar för en på sikt avgiftsfri förskola för barn från tre års ålder. Vi har ju i dag ett ganska stort antal barn som har andra barnomsorgsformer än de som ryms inom begreppet förskola.

Min fråga till Folkpartiet är: Är det Folkpartiets mening att lyfta ut den gruppen barn som inte finns inom den kommunala förskolan när det gäller avgiftsfri barnomsorg?

Anf. 352 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Vår vision om en avgiftsfri förskola med pedagogisk inriktning under ett visst antal timmar om dagen skall naturligtvis erbjudas också fristående förskolor, och det skall fungera inom det systemet. På samma sätt är vi positiva till fristående skolor utan avgifter.

Anf. 353 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Det pågår ju just nu en diskussion, som jag också kommer att komma in på senare, när det gäller begreppet förskola. I den nya läroplanen är det så att säga enbart det som vi i dag kallar daghem. Det finns ett antal barn som finns i andra typer av förskolor, privata osv., vilket Ulf Nilsson helt riktigt säger. Då måste jag mera konkret ställa en fråga. Det finns också många barn inom familjedaghemmen, som står utanför läroplanens förskolereform. Kommer de barn som är placerade i familjedaghem också att innefattas av avgiftsfri barnomsorg?

Anf. 354 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Dessa frågor får naturligtvis diskuteras. Vi har inte talat om ett tvång att sätta barn i denna pedagogiskt inriktade avgiftsfria förskola utan om en rätt för alla barn att bli placerade där. Om man väljer att inte låta barnen gå i denna förskola har man rätt till det då barnen är så små som tre–fyra år. Men i första hand är det ju fråga om en förskoleverksamhet med pedagogisk inriktning. Så här på stående fot är det svårt att säga om man kan räkna in någon form av familjedaghem där.

Anf. 355 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag vill om jag hinner ta upp tre av de frågor som är aktuella i debatten om skola och utbildning. Det är de granskningar som

många före mig har nämnt och som gäller tillståndet i skolan, det är gymnasieskolan, och det är behovet av kompetensutveckling också för vuxna.

Man kan milt uttryckt säga att det nu regnar rapporter över oss om tillståndet i skolan. Och detta är resultatet av att vi har frågat efter vad som händer med de beslut som vi fattar, hur skolan klarar sitt uppdrag, vilka brister som finns och vilka uppgifter som skolan klarar bra. Detta har gjort att vi nu vet betydligt mycket mer om verkligheten i skolan än vad vi någonsin tidigare har vetat.

De som studerar rapporterna, och nu talar jag inte bara om dessa skolinspektörers rapporter, får veta att skolan i många avseenden klarar sitt uppdrag bra men också att det finns brister. Det visar sig också vid många olika internationella jämförelser där svenska elever faktiskt ofta placerar sig i eller i omedelbar närhet av toppen i många avseenden.

Den som i stället läser om rapporterna i tidningen eller hör talas om dem i radio och TV får oftast bilden av en skola i total kris och upplösning, där snart sagt inget vettigt arbete utförs.

Jag noterade i morse i DN att Skolverket också har reagerat mot denna ensidiga rapportering. Detta har också varit ett ganska populärt tema i flera debattinlägg både i går och i dag.

Jag menar att vi skall ta dessa utvärderingar av skolan på stort allvar, men en intensiv svartmålning rymmer också flera risker. Vi riskerar att den skymmer sikten så att vi inte förmår att urskilja de verkliga bristerna i skolan. Det kan leda till att vi och andra beslutsfattare lurar oss själva och fattar fel beslut och att vi försöker lösa problem som inte finns medan de som faktiskt finns glöms bort. Det kan också leda till att den som arbetar i en skola som beskrivs så här dystert, som framför allt rapporterna i medierna gör, lätt kan tappa sugen. Alla behöver ju det stöd som det kan innebära att få veta när de har gjort något som är bra och inte bara uppmärksammas för det som inte är bra.

I skolan utförs det också dagligen en mängd bra arbete. Personal och elever gör tillsammans ett duktigt dagsverke.

Jag tror att de flesta som arbetar i skolan, när de läser rapporterna, känner sig styrkta av att de brister som de själva upplever också beskrivs i en offentlig rapport. De är ju i allmänhet engagerade människor som vill göra ett bra jobb. De ser behoven men upplever också ofta hinder för att kunna tillfredsställa dem. Och nu när hindren har blottlagts har vi större förutsättningar att göra rätt insatser med de begränsade resurser som står till buds.

Jag anser dessutom att vi skall söka lösningar i dialog med skolans personal. Det är så vi vill använda inspektörernas rapport och de andra rapporterna, inte för att söka syndabockar som någon i gårdagens Rapport gjorde gällande.

Vi har helt enkelt frågat hur det står till därför att vi vill veta. Och det finns mycket på gång också redan innan vi har fått många av dessa rapporter som ger uttryck för hur vi vill lösa problemen.

Lärarytbildningskommittén som tillsattes på vårt initiativ för att stärka ledarskapet i skolan och ge ytterligare resurser till skolan är några av de konkreta sätten som vi vill ta till.

I en undersökning visas att svenska ungdomars tilltro till demokratin minskar ju äldre de blir. Undersökningen har gjorts i skolan, och därför

har debatten också handlat om skolan. Det är bra. Jag tror att många skolor skulle behöva stärka sitt arbete med värdegrunden och hitta bättre former för att ge barn och ungdomar det inflytande som de skall ha och hitta bättre former för att stärka ungdomars känsla för alla människors lika värde och respekt för vår gemensamma miljö.

Jag tror också att det är ett betydligt mycket större problem, och ansvaret måste fördelas på många fler. För hur bra skolan än arbetar är den bara en del av barns och ungdomars liv. Och i detta sammanhang behöver alla samverka. Här behövs familjernas stöd. Här behövs positiva fritidsmiljöer och ett bra föreningsliv. Och här behövs också insatser i det politiska livet för att se till att vi lyssnar mer på ungdomar än vi gör i dag.

Den andra frågan som jag vill ta upp gäller gymnasiet. Vi fick i utbildningsutskottet besök av lärarfacken, LR och Lärarförbundet. De kom till oss för att lämna gemensamma synpunkter på den proposition om gymnasieskolan som vi är i färd med att behandla. Och det som de hade att säga är viktigt. De presenterade en trovärdig och initierad problembeskrivning som inte är svår att instämma i. De presenterade en gemensam syn på gymnasieskolans grundläggande uppdrag, att ge alla ungdomar så goda kunskaper att de kan studera vidare när och om de vill. De gjorde det naturliga konstaterandet att detta kräver resurser – pengar, kompetens och engagemang.

Jag tror att det är möjligt att hitta breda lösningar med dessa synpunkter som utgångspunkt. Och det är en av de frågor som jag hade tänkt ställa till Ulf Nilsson. Hur ser Folkpartiet på lärarfackens initiativ där de så tydligt ställer upp på en gymnasieskola för alla? Jag tror att det skulle vara ett bra sätt för oss att hitta de gemensamma lösningar som också var en del av deras uppdrag till oss för att gymnasieskolan skall kunna utvecklas bra och för att den skall få arbetsro.

Anf. 356 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! På vanligt sätt försöker Eva Johansson be om ursäkt för utvärderingarna. Det behöver hon inte göra. Det är ett väl genomarbetat material som regeringen har begärt. Ni har frågat därför att ni vill veta, det är väl utmärkt.

Då undrar jag: Vad anser ni om förslaget?

Det är väldigt intressant med lärarfackens gemensamma förslag vad gäller gymnasiepropositionen. Det bryter på många väsentliga punkter emot det som föreslås i propositionen. Kommer socialdemokraterna i utskottet nu att se till att vi följer det förslaget har vi kommit ett steg framåt. Det finns en bred opposition som ligger i linje med lärarfackens inställning, så detta är gräsligt spännande. Kan vi få ett besked här i dag underlättar det arbetet framgent.

Anf. 357 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det var ett välgörande besked från Beatrice Ask att man nu ställer upp på en gymnasieskola för alla elever. Det är det som bildar grunden för lärarfackens synpunkter, som de lämnade till oss. Om vi så småningom kan få samma besked från fler partier slipper vi föra diskussioner om någon gymnasieskola *light*.

De förslag som kommer fram i de rapporter som lämnas till oss skall vi ta på största allvar. Det tror jag också framgick av mitt anförande. Ingen sten skall lämnas ovänd för att förbättra situationen för eleverna i skolan.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Anf. 358 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Jag kan försäkra Eva Johansson att inget gör mig gladare än om vi äntligen får ta itu med några av de strukturproblem som finns i gymnasieskolan. Det är bl.a. det som lärarfacken gör när de pratar om etappindelning av kurser. Det är här knäckfrågan ligger i mångt och mycket.

Sedan inser jag att alla moderata förslag inte kommer att gå igenom. Men det är utmärkt om socialdemokraterna på det här sättet kommer att riva upp en del av den stelbenta proposition som ursprungligen lades fram.

Utbildning och kultur

Anf. 359 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hoppas att det skall finnas ett utrymme för diskussioner. Men det som är grunden i synpunkterna från lärarfacken, och som är så positivt, är att det nu finns en enighet bland skolans personal om att gymnasieskolan skall vara för alla elever, att den inte på nytt skall skilja ut och komma tillbaka till den gamla realskolemodellen, där en del går vidare och andra får stanna i sin utbildning. Det tycker jag är mycket positivt och grundläggande.

Sedan kan vi diskutera många av de förslag som de har lagt fram, och det får vi tillfälle att göra i utskottet under de närmaste veckorna.

Anf. 360 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Eva Johansson sade att hon skulle prata om tre punkter. Hon hann inte in på den tredje, men den handlade om vuxenutbildning och det livslånga lärandet, sade hon.

Det första jag tycker är intressant är att det är så många partier här som är överens om de insatser som behöver göras på grund- och gymnasieskolan.

Det som sedan är intressant att diskutera tycker jag är vuxenutbildningen. Hur skall kunskapslyftet utvecklas?

Men, Eva Johansson, vad vill ni göra för dem som redan är inne i arbetslivet? Hur skall de som har ett arbete men är lågutbildade kunna komma vidare med sin kompetens? Är Eva Johansson beredd att införa ett kompetenskonto?

Anf. 361 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Ja, vi vill komma vidare när det gäller kompetenslyft för alla vuxna, därför att vi tror att det är en nödvändig förutsättning för tillväxten i landet. Det är en nödvändig förutsättning för jämlikheten mellan människor.

Detta är så angeläget att vi redan under förra mandatperioden, vilket nog Sofia Jonsson vet, förde samtal med arbetsmarknadens parter om finansieringen men också om utformningen. De samtalen är inte avslutade. Men jag är helt övertygad om att skall vi klara detta, som är en

jätteuppgift, måste arbetsmarknadens parter och stat och kommuner vara överens om hur det skall gå till, både vad gäller finansieringen och utformningen. De samtalerna fortsätter.

Anf. 362 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det gläder mig att Eva Johansson är positiv till att utveckla vuxenutbildningen och det som vi kallar för kompetenskonto. Men det räcker inte med att återigen komma med att vi skall diskutera, att det är samtal på gång, att använda de här fina orden kring kompetenskonto och vuxenutbildning. Det krävs åtgärder, och det krävs åtgärder snart för att vi skall hinna med i kunskapssamhället och kunna möta den ökade efterfrågan på kompetens i Sverige.

Anf. 363 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har inte vilat på hanen när det gäller kompetenslyft, Sofia Jonsson. Det är en exempellös utveckling av vuxenutbildningen som har genomförts i vårt land. Trots ett mycket besvärligt ekonomiskt läge prioriterade vi kunskapslyftet under förra mandatperioden och vi fortsätter nu. Sofia Jonsson behöver inte vara rädd för att den här frågan kommer att läggas åt sidan.

Anf. 364 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Eva Johansson nämner de brister som finns i skolan och att man vill veta. Ändå är hon orolig för att den svartmålning som finns kommer att dölja de brister som faktiskt är de viktiga bristerna. Det forskare har visat under flera år, jag skulle vilja säga decennier, är att den sociala kompetensen som gäller värden, grundläggande regler och handlingskompetens har varit eftersatt i svensk grundskola. Det vi brukar kalla för etik och moral har satts åt sidan jämfört med kunskap. Vi vet att det är så fortfarande. Hur tänker ni lösa det problemet? Hur tänker ni värdera den typen av social kompetens?

Anf. 365 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Bristen på social kompetens är ett problem. Det blev alldeles tydligt i den arbetsgrupp som jag ledde för 1 ½ år sedan om skolans värdegrund. Den ligger till grund för det uppdrag som Skolverket har att se över detta.

Men det är inte det enda som har hänt. Skolministern har också tillsatt en projektgrupp som skall koncentrera sig på värdegrundsfrågorna under 1999. Hon har utropat 1999 till ett värdegrundens år i skolan. Jag vet också att de här frågorna håller på att komma upp på agendan i de flesta skolorna. Man känner behovet av att komplettera både sin kunskap och sin kompetens på området och även att ägna mer tid åt detta.

Anf. 366 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! I grundskolan bedömer och värderar vi kunskapskompetens. Är Eva Johansson intresserad av att man också kan göra en bedömning av elevers sociala kompetens?

Anf. 367 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt hur en sådan bedömning skulle gå till. Men ett är jag säker på. Det är att skolan behöver öka sin kompetens, framför allt bland de vuxna, för att kunna ta itu med de problem som finns. Den skall vara den stadga och det stöd som många barn och ungdomar behöver i diskussioner om hur man uppför sig mot varandra, hur man uppför sig mot sig själv, hur demokratin skall fungera och många sådana frågor som är viktiga för att samhället skall fungera. Det är det vi vill koncentrera oss på, inte på något försök till betygssättning av det Yvonne Andersson kallade social kompetens.

Anf. 368 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Eva Johansson ställde mig den försåtliga frågan direkt från talarstolen om jag också var för en skola för alla. Jag vet inte om det framgick dåligt av det jag sade tidigare att jag i allra högsta grad ser det som självklart att vi skall ha en skola för alla. Men Eva Johansson gör misstaget i den frågan, som ofta särskilt socialdemokrater gör i debatten, att en skola för alla inte behöver betyda en skola där alla lär sig samma sak på samma tid. En del av lärarfackens kritik angående brister gäller just svårigheten att läsa samma kurser på samma tid. Det är därför de föreslår etappindelning.

Det är självklart att vi tar intryck av vad de professionella säger i det vi diskuterar gemensamt. Ingen av oss kan utgå från att något partiprogram är inskrivet i lärarfackens svar. En skola för alla behöver inte betyda en skola där alla läser samma sak på samma tid.

Anf. 369 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag ställde inte någon försåtlig fråga, Ulf Nilsson. Jag ville bara i all stillsamhet peja intresset i kammaren för att hörsamma lärarfackens önskemål att hitta en bred lösning. Det är bra om Ulf Nilsson och Folkpartiet ställer upp på att gymnasieskolan skall ha samma uppdrag vad beträffar alla ungdomar och inte lämna dem som inte klarar sig bakom sig – som jag tidigare har läst in i Folkpartiets förslag, ett slags gymnasium *light*. Det var inget försåtligt i det, utan bara ett sätt att snabbt försöka reda ut hur vi ser på det som kan bli ett bra initiativ från lärarfacken.

Anf. 370 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag är naturligtvis intresserad av en så bred lösning som möjligt i de viktiga framtidsfrågorna om skolan. Men för mig är skolan i dag inte en skola för alla eftersom så många misslyckas.

Jag kan deklarerar en avgörande uppfattning redan nu: Folkpartiet menar att det är orealistiskt att hävda att alla gymnasieelever nödvändigtvis måste läsa till full grundläggande högskolebehörighet för att ha ansetts klara gymnasiet. Man kan få mycket god arbetsduglig utbildning utan att ha nått så långt, men ha möjlighet att komplettera senare.

Anf. 371 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har förmodligen ett och annat mer att diskutera i utskottet i samband med behandlingen av propositionen.

Anf. 372 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Skolan har diskuterats en hel del på senare tid på tidningarnas ledarsidor – inte bara i rikstidningarna utan också i lokaltidningarna, vilket berörts här i debatten. Min egen lokaltidning, Västgötabladet, hade en huvudledare om skolan i förra veckan och en helsida med intervjuer. Många lärare och en och annan rektor intervjuades. Det är givetvis bra att skolan diskuteras inte minst i kommunerna. Efter kommunaliseringen 1991 vilar ju ansvaret för grundskolan och gymnasieskolan där.

Jag har tidigare konstaterat att det råder en brist på debatt om skolan i våra kommuner. På det politiska planet i kommunerna är det egentligen bara den aktuella styrelsen – skolstyrelsen eller utbildningsnämnden – som diskuterar skolfrågor. Där makten finns, i kommunstyrelse och fullmäktige, lyser ofta skoldebatten med sin frånvaro. Det finns några få undantag. Undantagen gäller lokaler och ekonomin. Att bygga eller bygga om en skola diskuteras alltid intensivt på alla politiska plan, och budgeten diskuteras också livligt. Men där gäller det egentligen bara om skolan håller budgeten eller inte.

I pressen är situationen ungefär densamma. Av folk som i sitt arbete läser allt som skrivs om skolan har jag hört att det i den lokala pressen mycket sällan förs en diskussion om skolans arbete, om pedagogik, om arbetssituationen i skolan, om lärarrollen, om föräldrarnas ansvar osv. Däremot diskuteras gärna skolans lokaler och lokalbehov.

Paradoxalt nog förs fortfarande, åtta år efter kommunaliseringen, en betydligt mer omfattande skoldebatt i riksdagen, även inom sådana områden som kommunerna har det fulla ansvaret för. Vad som krävs är många arenor där det förs en pedagogisk debatt. Inte minst bör dessa arenor finnas i kommunerna.

Anledningen till att debatten tagit fart just nu är den delrapport som tagits fram av ett antal nationella utbildningsinspektörer på Skolverkets uppdrag. Beatrice Ask och flera andra har redan berört den rapporten. Jag nöjer mig med att konstatera att trots kommunaliseringen, som skulle decentralisera den svenska skolan, upplever många inom skolans värld en ökad centralisering. Rektorn som skall initiera och leda den pedagogiska debatten är så upptagen med att tillgodose kraven på ekonomisk rapportering och en alltmer omfattande administration, att han eller hon inte hinner med uppgiften att utveckla kvaliteten i undervisningen och fungera tillräckligt kraftfullt i det pedagogiska ledarskapet.

Moderaternas förslag om en nationell skolpeng, där resurser ges direkt till alla skolor, skulle ge ett utrymme för större självständighet. Förslaget skulle också skapa en nödvändig grund för rektorns pedagogiska ledning.

Fru talman! Vi behandlar just nu i utbildningsutskottet gymnasiepropositionen, som flera talare har berört tidigare. Därför finns det ingen anledning för mig att i detalj gå in på de problem som finns i dagens gymnasieskola, även om jag gärna vill påpeka att den aktuella skoldebatten har fått ett litet genomslag i propositionen. Det kan bero på att den skrevs för nästan ett år sedan och att Utbildningsdepartementet vid den tiden hade en annan personuppsättning än i dag.

Detta gör att det i alla fall är nödvändigt att föreslå betydande förändringar i förhållande till vad som står i gymnasiepropositionen. Det bästa hade kanske varit att dra tillbaka hela propositionen och utarbeta en ny

där den nu aktuella debatten hade vävts in. Då hade regeringen kunnat ta med de synpunkter som de båda lärarfacken framförde i en gemensam rapport till utbildningsutskottet i veckan. I Skolverkets rapport står det att man skall börja om från början med reformerna från början av 90-talet. Det är naturligtvis bra med en bred överenskommelse om gymnasieskolan, men det är ännu viktigare att det blir en bra överenskommelse.

Jag skall peka på några allmängiltiga förhållanden som kräver en rejäl debatt och kanske också ett ställningstagande av oss politiker.

Gymnasieskolan har, som bekant, 16 program. Alla är treåriga. Dessutom finns riksrekryterande specialutformade program, för närvarande 59. Här kan man lära sig att köra häst, att lägga asfalt, att sköta sällskapsdjur och t.o.m. att bli cirkusartist. En stor del av dessa gymnasier är idrottsgymnasier, där man kan specialstudera olika idrotter. Där finns ett specialgymnasium för matematik. Vill man välja ett specialgymnasium för att studera data måste detta kombineras med astronomi.

En tidning tog upp denna fråga nyligen. Jag vill minnas att det var Svenska Dagbladet. Där framgick ungefär följande. Skall en handfull matematiker vara de enda gymnasisterna på specialgymnasierna som läser ett ämne som är viktigt för Sveriges framtid som en världsledande nation? Var finns de unga fysikerna, medicinerna, kemisterna, ekonomerna, litteraturvetarna och humanisterna – de framtida Nobelpristagarna? Det borde också för människor i unga år finnas möjlighet att träna sina specialbegåvningar, precis som handbollsspelare och blivande cirkusartister. Jag tycker att det ligger mycket i detta.

Fru talman! Jag skall också säga några ord om vuxenutbildningen och den högre utbildningen. Jag utgår från en rapport från Kunskapslyftskommittén. Rapporten tar upp Sveriges roll i ett internationellt sammanhang. Sverige har en hygglig andel högskoleutbildade bland befolkningen och i arbetskraften, även om en del andra länder har en större andel – t.ex. Kanada, USA och Belgien. Problem blir det emellertid när man tittar på siffror för den längre högskoleutbildningen. Jag gissar att man i första hand tittar på t.ex. civilingenjörs- och civilekonomutbildningarna. Där hamnar vi på en delad fjortondeplats i OECD-statistiken. Ser vi till de yngsta befolkningsgrupperna, de som är under 35 år, finns vi på artonde plats. Där ligger länder som t.ex. Paraguay och Uruguay högre än Sverige.

När man ser på vilka åldersgrupper som deltar i vuxenutbildning är siffrorna ungefär desamma. Det är en stor andel som är över 35 år och en jämförelsevis mindre andel som är under 35 år. Med tanke på framtiden är det inte så bra, eftersom det framför allt är den yngre generationen som skall utbilda sig.

Inom vuxenutbildningen är problemet att det är en stor andel kvinnor och en för liten andel män. Jag säger inte att det är en för stor andel kvinnor, men det är en för liten andel män. Det kommer alltså att bli en utbildningsklyfta i Sverige mellan män och kvinnor om det fortsätter så, och det är inte bra.

Den här rapporten avslutas med några rekommendationer, som jag bara skall nämna mycket kort.

Satsa mer på barn, särskilt barn från sociala problemområden, står det. Där har vi ju hela problematiken med elever i grundskolan som tvingas avsluta sina studier utan godkända betyg. Den andra rekomen-

dationen är att öka ungdomarnas direktövergång till högskolan. Den uppmaningen är helt i linje med vår politik. Vi har föreslagit detta. Det är viktigt att de som skall studera på högskolan får möjlighet att göra det direkt efter gymnasiet. Den tredje rekommendationen är att en ökad vuxenutbildning skall leda till högskolan, eftersom vi behöver flera personer med högskoleutbildning och, som jag nämnde, med längre högskoleutbildning, dvs. en högre kvalitet, inte bara med tanke på kvantitet.

Vad vi behöver, fru talman, är en utbildning på alla nivåer som åter för vårt land till en ledande position och som gör det attraktivt för enskilda och företag att satsa på utbildning och expansion i Sverige.

Anf. 373 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag har några korta reflexioner.

Satsa på de sociala problemområdena, sade Lars Hjertén. Då skulle jag vilja fråga: Underlättas det verkligen av införandet av en nationell skolpeng? Jag tycker att det är ett väldigt statistiskt och klumpigt fördelningsinstrument. Vid tidigare försök har det också visat sig att det knappast tog hänsyn till att barn har olika behov och att skolor finns i olika områden, där en del är särskilt utsatta.

Sedan tog Lars Hjertén upp utbildningsklyftan mellan män och kvinnor, som ser ut att öka, och där kvinnorna springer om männen. Det är naturligtvis någonting som vi måste observera. Vi kanske kommer att få en ändring i kommunstyrelser och kommunfullmäktige så småningom. Som det nu är i de här församlingarna är det ju männen som sätter dagordningen och som är intresserade av de här frågorna, som är hårda frågor, dvs. teknik, byggnadsnämnd och planfrågor, medan kvinnorna sysslar med de mjuka frågorna och ofta inte får särskilt stort utrymme.

Anf. 374 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Skolpengen är till för att familjerna och eleverna skall kunna välja skola. Det har visat sig att det är ett bra system. Vi har inte kunnat pröva den nationella skolpengen fullt ut. Jag har varit med om att genomföra skolpengen på det kommunala planet, och det har fungerat mycket bra. Vi har då fördelat en skolpeng till respektive skola i förhållande till hur många elever man har. Jag ser inte några större problem med det.

När det gäller fördelningen, med ungefär två tredjedelar kvinnor och en tredjedel män inom kunskapslyftet, tycker Britt-Marie Danestig att det är bra därför att kvinnor på det sättet kommer in i byggnadsnämnder osv. Jag tror inte att man kan dra så långtgående slutsatser. Det är en from förhoppning, och jag tror inte att det går att genomföra det genom att männen inte får den utbildning som de behöver. Jag tror att det är tvärtom, att männen också behöver den utbildning som kvinnorna får.

Anf. 375 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Det var en mera skämtsam kommentar. Jag tror också att det är viktigt att männen deltar i kunskapslyftet, och det är bekymmersamt att de inte gör det i större utsträckning. Det kan bero på det som vi talade om tidigare, nämligen att de har fått en så negativ självbild under skoltiden att de är rädda för att återigen misslyckas i en skolsituation.

All erfarenhet vi har av skolpengen är att de barn som har behov av särskilt stöd fick väldigt lite, och fortfarande får de alldeles för liten del av den gemensamma kakan.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Utbildning och kultur

Anf. 376 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Om vi får möjlighet att genomföra den nationella skolpengen kommer vi givetvis att ta hänsyn till de olika behov som finns. Den är inte samma summa på alla typer av skolor.

Det var tydligen ett skämt från Britt-Marie Danestig när det gällde männen i kommunerna, och då skall jag inte kommentera det vidare.

Anf. 377 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar Lars Hjerténs bekymmer över att skolans innehåll och arbetssätt diskuteras alldeles för lite ute i kommunerna av dem som så att säga sitter på pengarna. Jag tror att den debatten måste stimuleras. Det skulle vara det rakt motsatta att nu ta ifrån kommunerna beslutanderätten över skolan. Det är precis vad en nationell skolpeng skulle innebära, dvs. en gigantisk centralisering av besluten om skolan.

När det sedan gäller kunskapslyftet delar jag också bekymret över att männen i så liten utsträckning tar chansen, tvärt emot vad kvinnorna gör. Det är en sak som vi måste studera mycket noga för att vi inte skall bygga in nya könsbarriärer. Det handlar om jämlikhet och jämställdhet. Jag vill bara konstatera, fru talman, att moderaterna ju har motsatt sig kunskapslyftet från början till slut, så med deras politik hade varken män eller kvinnor kunnat delta.

Anf. 378 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Med en nationell skolpeng skulle kommunerna inte alls diskutera skolan, säger Eva Johansson. Med kommunerna menar Eva Johansson då kommunfullmäktige och kommunstyrelse. Jag menar de många medborgarna i kommunerna. Det skulle bli en helt annan debatt och ett helt annat samhällsklimat i kommunerna om familjerna fick möjlighet att välja på ett annat sätt. Jag tror att vi skulle få många insändare i tidningarna och ett helt artilleri av debatter, som vi i dag saknar, med många föräldrar och många elever.

Anf. 379 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det tror jag också, därför att man skulle snabbt upptäcka de orättvisor som ligger i en skolpeng. Det skulle nog leda till en väldig debatt.

Det som Lars Hjertén inledningsvis var bekymrad över var just att kommunstyrelserna, som är de som fördelar medel ute i kommunerna, i så liten utsträckning ägnar sig åt att diskutera skolans mål och medel. Den nationella skolpengen skulle definitivt inte leda till att den kommunala debatten ökade. Det är, som sagt var, ett centraliseringsprojekt av gigantiska mått.

Anf. 380 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Kommunerna, och även kommunpolitiker, skulle säkert inte diskutera skolan i mindre utsträckning med en nationell skolpeng.

Det är med det nuvarande systemet som man inte diskuterar. Med vårt system skulle säkert kommunpolitiker, som också är föräldrar, eller far- och morföräldrar om de är lite äldre, diskutera mycket intensivt hur skolan fungerar. Det skulle också öka rättvisan om många engagerade sig.

Anf. 381 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Lars Hjertén pratade i sitt anförande här om att vi behöver höja ambitionsnivån och kompetensen i skolan, att vi skall använda oss av nya arbetssätt och att det annars finns risk för en utbildningsklyfta. Är det då inte väldigt förvånande att Lars Hjertén och moderaterna i sitt förslag vad gäller gymnasieskolan säger att målen i vissa skolor skall sättas lägre och att de kurserna inte skall ge behörighet till den högre utbildningen?

Hur går den ekvationen ihop, Lars Hjertén?

Anf. 382 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Vi menar att varje individ själv måste ha möjlighet att avgöra vilka studier man skall bedriva, särskilt om man är vuxen. Vi vet, bl.a. av den rapport som vi i utskottet fick häromdagen från de båda skolfacken, att väldigt många elever inte klarar av att få godkända betyg, att de alltså lämnar gymnasieskolan utan godkända betyg. Då måste man göra någonting åt det. Vi menar att man skall ge dem exempelvis vad skolfacken säger, nämligen möjlighet att studera etappvis eller på annat sätt tillgodogöra sig undervisningen. Sedan är inte loppet kört om man trots allt inte får godkända betyg, utan då kan man fortsätta efteråt med komvux eller något liknande.

Vi vill gärna diskutera det här vidare, här i riksdagens kammare och i utbildningsutskottet, hur man skall göra med de elever som i dag inte klarar gymnasiet. Det är det som är det stora problemet. Jag tror inte att det finns en enda regel som löser de problemen.

Anf. 383 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Javisst måste man göra någonting åt de elever som inte klarar gymnasieskolan och att gå ut med godkända betyg. Men det skall väl inte vara så, Lars Hjertén, att vi sänker kraven för de eleverna? Det skall väl snarare vara så att vi ser till att skolan anpassar sig, att vi får en ny pedagogik, att vi t.ex. inför ett nytt lärlingssystem eller att vi inför en utbildningsgaranti, för att alla elever skall ha lika möjligheter på gymnasieskolan och lika möjligheter till fortsatt utbildning och till arbete. Är det så att Lars Hjertén med sina diskussioner är för en utbildningsgaranti?

Anf. 384 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Sofia Jonsson nämnde ett lärlingssystem. Vi är mycket intresserade av att genomföra ett lärlingssystem värt namnet för de elever som önskar detta och som är lämpade för detta.

Jag kan inte stå här och tala om exakt hur gymnasieskolan skall utformas i framtiden, men jag är mycket oroad över att det på vissa program är så många som 25 % som inte får godkända betyg. Jag har sett vissa skolor där över 50 % inte får godkända betyg i de kärnämnen som

behövs för att få behörighet. Då är det något fel – kanske inte på eleverna eller skolan, men kanske på hela politiken bakom systemet.

Därför är vi mycket öppna för en debatt och ett samtal för att lösa dessa problem och sätta eleverna i centrum. Det är ju för deras skull som skolan är till.

Anf. 385 GUNILLA TJERNBERG (kd):

Fru talman! Veckorna innan jul pågick en diskussion i facktidskrifterna Lärarnas Tidning och Förskolan, som rörde vilka benämningar som är de med lagar och förordningar mest överensstämmande. Skall det heta förskola eller barnomsorg? Den aktuella debatten hade sin upprinnelse i samband med en intervju i Lärarnas Tidning med skolminister Ingegerd Wärnersson. Såväl minister som reporter i denna intervju levde i tron att begreppet barnomsorg togs bort när verksamheten fördes över från Socialstyrelsen till Skolverket, från socialtjänstlag till skollag och från socialminister till skolminister.

Enligt artikeln i berörda tidning uttryckte skolministern förvåning när hon fick se att regeringen i sin budgetproposition fortfarande använde benämningen barnomsorg.

Debatten om vilka benämningar som skall gälla inom barn-, fritids- och omsorgsverksamheten lär fortsätta, eftersom det i denna diskussion också ligger traditioner, värderingar och attityder, men också kunskaper. Språkbruk är ofta avslöjande, och budskapet blir alltmer luddigt. Vid den utbildningspolitiska debatten den 15 december 1998 gjorde vi kristdemokrater riksdagen uppmärksam på den, som vi avläser det, känslomässiga kluvenhet som avtecknar sig i denna diskussion.

Det är bra att vi har fått en läroplan för förskolan som tydligt utgör ett viktigt dokument för personalen och också har stor betydelse för föräldrar som har sina barn i den kommunala förskolan när det gäller att kunna se den pedagogiska målsättningen med verksamheten.

Jag är dock kritisk till det faktum att föräldrar som föredrar någon annan barnomsorgsform inte kan uppfatta beslutet som något annat än ytterligare styrning mot en enda omsorgsform. Man skall så tidigt som möjligt placera sitt barn i kommunens förskola, annars är risken att det kommer efter i utvecklingen och klarar sig sämre i skolan.

Det som stärker bilden av att det är enhetlighet och inte mångfald som eftersträvas är just att familjedaghem, öppna förskolan och enskilda förskolor inte omfattas av läroplanen. Var tryggas föräldrarnas självklara rätt till valfrihet?

Fru talman! Den nuvarande läroplanen för förskolan andas att det är bäst för alla barn att omfattas av den kommunala förskolan med sin utbildningsinriktning. Det här är en kollektivistisk samhällssyn, och den hör inte hemma i 2000-talet. Detta har vi kristdemokrater gång på gång upprepat.

Det är inte självklart att heldagsomsorg utanför hemmet är bäst för precis alla barns utveckling de första åren. Tvärtom visar internationell forskning på att föräldrakontakten under de första åren är mycket viktig för barnets neurologiska utveckling och därmed också för barnets kapacitet att lära. Under den tiden är det just närheten och anknytningen till föräldrarna som är det viktiga. Till detta kommer att gruppstorleken inom förskolan gör att det inte är möjligt att erbjuda en nära personlig social

relation med varje barn, eftersom vi vet att 60 % av tvååringarna i dag går i grupper med mer än 16 barn. Det är enligt Barnombudsmannen helt oacceptabelt.

Vad vi politiker skall göra är att skapa förutsättningar för att valen skall kunna göras. Alternativ måste finnas och erbjudas. Detta synsätt delas i dag av en stor andel småbarnsföräldrar. Det är först när man åstadkommit en reell valmöjlighet också för föräldrar som det blir intressant att mäta och jämföra siffror som rör efterfrågan.

Fru talman! Jag vill också här i kammaren ta tillfället i akt att säga något om den öppna förskolan. Den öppna förskolan är speciellt betydelsefull just för nyblivna föräldrar som vill ha hjälp och stöd i områden där barnfamiljers sociala nätverk är svagt, där arbetslösheten är hög och där barn och föräldrar har långt till grannar och umgänge. Den är ett komplement till förskolan för barn med hemmavarande föräldrar och kan även vara ett komplement till familjedaghemmen. Den utgör ett stöd till föräldrar när det gäller att kunna vara just föräldrar. Dagens familjer är små enheter, och de skall fylla många funktioner.

Det är lite häpnadsväckande att man inte någonstans i propositionen kunde avläsa att socialdemokraterna ser den öppna förskolans viktiga verksamhet. Detta faktum torde ligga till grund för att många kommuner i dag väljer att lägga ned den öppna förskolan. På fem år – från 1991 fram till 1995 – har var fjärde öppen förskola lagts ned. Dessa nedläggningar är på lång sikt förödande. Det är en verksamhet som för en relativt låg kostnad kommer många till godo och där man samarbetar med möd-
rahälsovård. Man samarbetar med andra instanser ute i samhället och visar därmed på en mycket bra förebyggande verksamhet.

Skolverket har uttryckt att det saknas kunskap på nationell nivå om just denna verksamhet. Det uttrycker man i en rapport som helt nyligen har lämnats till regeringen. Skolverket har också uttryckt att man ser det som angeläget att följa upp och utvärdera den öppna verksamheten. Vi kristdemokrater kommer nogsamt att följa denna utvärdering och uppföljning.

Fru talman! Skolministern har nyligen i ett pressmeddelande meddelat att regeringen strävar efter att uppfylla löftet om rätten till barnomsorg vid arbetslöshet. Jag har inget emot att den rätten finns ute i landets kommuner, men däremot menar jag att denna rättighet inte skall lagstodgas. Beslutet bör ligga hos kommunen. Om socialdemokraterna menar allvar med rätten till barnomsorg vid arbetslöshet borde det leda till att samtliga socialdemokratiskt ledda kommuner i landet tillsammans kommer överens om att den rätten skall finnas i den egna kommunen. Det politiska initiativet borde vara en självklarhet för att trovärdighet skall uppnås.

I gårdagens partiledardebatt sade statsministern att barn till arbetslösa skall få rätt att gå på dagis när ekonomin tillåter. Min fråga till socialdemokraterna blir då: Gäller inte den rätten föräldrar som har sina barn placerade i familjedaghem? Jag tror att det vore värdefullt med ett klarläggande.

Vilka signaler sänder socialdemokraterna ut till alla barnfamiljer som valt andra former för sin barnomsorg eller som bor i en glesbygd där daghemsplats inte finns att tillgå? I mitt hemlän, Västerbotten, har vi

många små orter där daghem inte finns eller där man tvingats lägga ned daghem i besparingssyfte.

Det kan väl inte vara så att vi nu är på väg att utöka antalet barnfamiljer som står utanför statens subventioner till barnomsorgen? Vi har redan ett antal barnfamiljer i den gruppen. Jag tror att det vore värdefullt för landets barnfamiljer att få ett tydligt besked på denna punkt.

Fru talman! Till sist vill jag säga några ord om vårdnadsbidraget. Vi kristdemokrater har tidigare velat att kommunerna skall ges möjlighet att ge de småbarnsföräldrar som hellre vill ha det kontant stöd i stället för barnomsorgsplats. Svaret till dessa föräldrar har varit att barnomsorgen är utbyggd till i det närmaste full behovstäckning. Det kan väl knappast vara svaret på frågan.

Sverige behöver en ny familjepolitik där barnet sätts i centrum och ett samhälle där föräldrarna ges den absolut självklara rätten att så långt möjligt välja vilken omsorgsform de önskar.

Fru talman! Varför visar socialdemokraterna en sådan ovilja att arbeta för att föräldrarna skall ha den valfrihet de har rätt till? Med stödpartierna Vänstern och Miljöpartiet vid Socialdemokraternas sida ter sig målet om valfrihet långt borta.

Anf. 386 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Jag håller med om mycket av det som Gunilla Tjernberg framförde om det olyckliga i att de öppna förskolorna går i graven och att vi får en likriktning när det gäller förskolan och barnomsorgen. Men jag måste i alla fall ställa en fråga. Jag har nämligen inte riktigt begripit det här. Anser kristdemokraterna på fullt allvar att en dagmamma skall tvingas följa en statlig läroplan?

Jag tycker att det ligger en fara i att man går in på verksamheten på det sättet. För mig och moderaterna är det självklart att det kan finnas statliga anvisningar för en offentlig verksamhet, men man kan inte gå hur nära familjers och människors integritet som helst. När det gäller den dagliga verksamheten bör det rimligen vara föräldrar, barn och personal på den enskilda barnstugan eller det egna familjedaghemmet som bestämmer hur det skall vara.

Jag tycker att det är petigt om man på fullt allvar föreslår att läroplanen också skall gälla dagmammorna.

Anf. 387 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Det finns flera saker, Beatrice Ask, som vi i det fallet måste reda ut. Vi kristdemokrater har sagt att vi vill se såväl förskolan – då talar jag om daghemmen – som familjedaghemmen och den öppna förskolan inom läroplanen. Sedan får man sätta sig ned och titta på hur läroplanen skall skrivas. Vi vill att det skall anges mål och riktlinjer för dessa tre verksamheter utifrån hur dessa verksamheter ser ut. Då får man mer en detaljnivå. Det skall handla mycket mer om de verksamheter som efterfrågas.

Nu har vi en läroplan där enbart förskolan är beaktad. Det gör att vi indirekt skapar en A-barnomsorg och en B-barnomsorg. Det tycker jag att den här debatten och även debatten under hösten har visat tydliga tecken på.

Anf. 388 BEATRICE ASK (m) replik:

Fru talman! Då får man naturligtvis diskutera vad som bli A och vad som blir B. Men det är ändå märkligt att man tänker sig att det skall finnas statliga anvisningar för exempelvis familjedaghem. Skall det även finnas anvisningar för privata eller fristående barnstugor som kanske kommer på en pedagogik som inte riktigt är anpassad? Det tycker jag verkar stelt och otympligt. Tvärtom måste närheten till barnet och den professionella kvaliteten vara avgörande.

Vi har sagt att vi snarare tycker att man skall ställa krav på utbildning hos personalen och att det skall vara en del övergripande krav. Man skall inte gå in på verksamheten. Vad är nästa steg om man följer kristdemokraternas modell? Det blir ju anvisningar för hur jag som mamma skall uppfostra mitt barn. Då går man väl ändå för långt.

Anf. 389 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Nu tycker jag att Beatrice Ask gick väl långt. Anvisningar för hur man skall vara mamma är mycket främmande för oss kristdemokrater.

Vi talar nu om dagbarnvårdare i sin yrkestjänst. Vi talar om dem som har en anställning och som har barn placerade utifrån en kö som finns inom kommunen. I de fallen är det rimligt att det finns anvisningar.

Jag tolkar Beatrice Ask som att man inte är intresserad av att utfärda mål och anvisningar för familjedaghemmen. Jag förstår nu att regeringen och socialdemokraterna har för avsikt att göra detta. Det är möjligt att det arbetet också börjar bli klart.

Anf. 390 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Med begreppet förskola har vi velat markera att verksamheten är till för barnen. Det handlar om deras start på ett livslångt lärande och om en pedagogisk verksamhet som skiljer sig en hel del ifrån den barnomsorg som inledningsvis, när vi började bygga ut den, mest gav föräldrar den trygghet som det låg i att veta att barnen var bra omhändertagna.

Visst skall det finnas valfrihet! Man skall kunna välja olika former. Den valfriheten finns, och den tänker vi inte ta bort. Vi vill inte heller ha en stelbent reglering av alla de formerna, t.ex. den barnomsorg som bedrivs hos dagmammor. Om man skulle reglera den skulle det bli ett väldigt stelbent och enformigt system.

Läroplanen ligger som en riktlinje som även familjedaghemmen kan följa, men det är inte en statlig reglering.

Anf. 391 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Jag måste ta tillfället i akt här i kväll att ställa en fråga till Eva Johansson. Socialdemokraterna går nu mer eller mindre tydligt ut med att det framgent skall vara gratis barnomsorg. Ibland talar någon minister om förskola, och en statsminister talar om dagis. Innebär detta att de föräldrar – som har valt eller inte har något val – som har sina barn placerade i familjedaghem kommer att ställas utanför de statliga subventioner som vi har till barnomsorgen i dag? Det skulle betyda att gruppen som står utanför subventioner från staten för sin barnomsorg blir större.

Vi har redan ett stort antal barn i den gruppen, och i så fall utökar socialdemokraterna den.

Jag tror att det är bra med ett besked på den här punkten, eftersom det finns en stor oro ute i landet när det gäller detta.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Utbildning och kultur

Anf. 392 EVA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Vårt löfte om maxtaxa gäller fortfarande. Det gäller naturligtvis inte bara de barn som är på daghem utan också de barn som är i familjedaghem. På den punkten kan jag lugna Gunilla Tjernberg.

Men vad är det för fel på att vi har en pedagogisk verksamhet som erbjuds alla barn och att vi markerar det genom en läroplan för förskolan? Jag tyckte att jag kunde märka i Gunilla Tjernbergs anförande att hon ansåg att detta var fel. Är det så, eller är detta någonting som är bra? Klargör det!

Anf. 393 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Det är inte på något sätt fel att vi har en läroplan för förskolan. Eva Johansson kanske inte lyssnade riktigt på vad jag sade. Jag uttryckte att det är bra att vi har fått tydliga pedagogiska riktlinjer också inom förskolan.

Vad jag inte tycker är bra, och vad vi kristdemokrater vill uppmärksamma, är att det finns en tendens i den debatt som nu pågår att vi skapar en signal till barnfamiljer om en A-barnomsorg och en B-barnomsorg, vilket jag inte tycker att vi skall ha. Det är angeläget att föräldrar skall känna att staten inte styr valet. Staten skall uppmuntra det val som föräldrarna gör, och då måste förutsättningarna finnas.

Anf. 394 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tänkte egentligen ställa samma fråga som de två föregående talarna har gjort. Jag undrade om Gunilla Tjernberg verkligen ville utsträcka läroplanen till att gälla för dagmammor m.m.

Vi vet alla att barn från tre års ålder är pigga på att lära. Man kan ha olika uppfattningar, men många menar att det är jättebra att sätta dem i en verksamhet där man mer organiserat på ett utvecklingspedagogiskt sätt försöker utnyttja detta.

Det här har folk sagt i alla tider, oberoende av om de har valt att vara hemma med barnen eller inte. De föräldrar som hade råd lät förr i världen sina barn, om de ville, gå några timmar i lekskolan. De trodde att det var en bra och lekfull förberedelse för skolan.

Jag ser inte riktigt den motsättning som Gunilla Tjernberg tar upp. Det är ju denna pedagogiskt medvetna organisation som en läroplan i första hand skall vara avsedd för.

Anf. 395 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Vi har ingen annan uppfattning när det gäller läroplanen för förskolan. Jag säger en gång till att det är bra att det finns en sådan.

Jag tror att det är angeläget att vi när vi för den här diskussionen är tydliga. När vi i olika partier talar om gratis barnomsorg i framtiden bör vi komma ihåg att det finns andra omsorgsformer och att de också skall uppmärksammas.

Jag vet att barn har behov av pedagogisk ledning, stöd, lek osv. vid tre års ålder. Det är oerhört viktigt. Men detta kan ett barn få på olika sätt: i daghemsverksamhet, hos dagmamma men också i hemmet. Eller varför inte i en öppen förskola som är ett mycket bra komplement när det gäller den verksamheten.

Anf. 396 AGNETA BRENDT (s):

Fru talman! Alla människors möjlighet till utbildning och kompetensutveckling oavsett ålder och bostadsort ligger mig mycket varmt om hjärtat. Det är en välfärdsfråga, en jämlikhetsfråga, en jämställdhetsfråga och en fråga av allra största regionalpolitiska betydelse. Egentligen skulle kanske mitt anförande ligga i det regionalpolitiska blocket, men det kommer att handla om utbildning, så jag hoppas att det passar bra här också.

För närvarande pågår ett arbete runt om i landet för att ta fram förslag till åtgärder för att öka tillväxten. I Gävleborgs län, som jag representerar, dominerar än i dag den exportinriktade basindustrin. Som en följd av de rationaliseringar som har skett kan inte industrin längre erbjuda arbetstillfällen i den utsträckning som den gjorde tidigare.

Som det sades tidigare här i kväll fordras det numera oftast specialutbildning för att få anställning. I de flesta Norrlandskommuner är i dag arbetslösheten stor, och andelen invånare med eftergymnasial utbildning är lägre än i riket som helhet. Från vårt län är utflyttningen stor i dag. Det är ett bekymmer som vi delar med övriga Norrlandslän, men också med stora områden utanför storstadsområdena i de södra delarna av landet.

Vad krävs då för att vi skall kunna vända trenden? I första hand krävs väl utbildad personal och en väl fungerande infrastruktur. Vi måste möjliggöra för människorna i våra kommuner och i våra län att utbilda sig för den nya tidens krav på kompetens. Det krävs goda kommunikationer, både traditionella och moderna bredband, för att företag skall vara intresserade av att etablera sig, så att de som har skaffat sig utbildning kan erbjudas arbete på hemorten.

Med tanke på den höga arbetslösheten, de låga utbildningsnivåerna och en låg andel sökande till högskoleutbildningen hälsades regeringens satsning på kunskapslyftet med mycket stor tillfredsställelse i vårt län. Det är många som har sökt sig till komvux och kunskapslyftet. För första gången medger regelsystemet att arbetslösa kan studera på heltid med bibehållen arbetslöshetsersättning. Förmodligen har det bidragit till att så många människor nu har tagit till vara möjligheten att komplettera sin utbildning för att få gymnasiebehörighet.

Det stora intresset för att komplettera sin utbildning har stor betydelse i den del av landet som jag kommer från. Det har stor betydelse i dag eftersom kunskap och kompetensutveckling tillmäts allt större betydelse för ekonomiskt välstånd och för tillväxt.

Det här är bara början på en process. I Hälsingland liksom i övriga landet är det en större andel kvinnor än män som har börjat vidareutbilda sig. Nästan två tredjedelar av dem som studerar är i åldern 25–44 år. Det är alltså många som är i de mest produktiva åldrarna som nu kompletterar sin utbildning.

Förra året gjordes en undersökning bland de vuxenstuderande i Hälsingland. Den visar att de viktigaste motiven för att vidareutbilda sig är

att få gymnasiekompetens, att få behörighet för högskolestudier. Den här undersökningen visar också att studierna för de flesta är ett positivt val, inte något som man känner sig tvingad till. Framför allt kvinnorna anger ofta personliga motiv. Man vill stärka självförtroendet och öka sin allmänbildning.

Närmare 40 % tänker söka sig till någon högskoleutbildning eller annan högre utbildning inom de närmaste tre åren. En ungefär lika stor andel säger att de kanske tänker göra det. Det är alltså ungefär 80 % som nu funderar på att läsa vidare.

Eftersom många av de studerande har kommit en bit upp i åldrarna är de ofta i den situationen att de inte kan lämna hemorten för studier vid högskolan. Endast en tredjedel av de studerande menar att de kan studera vidare om studierna i sin helhet är förlagda till högskoleort. För lite mer än två tredjedelar av de studerande är distansstudier vid högskolan eller studier vid studiecentrum på hemorten möjliga alternativ. Möjligheten att studera på hemmaplan blir viktigare ju äldre man är. Framför allt kvinnorna uttrycker att de behöver ha den möjligheten. Naturligt nog är det ungdomarna som kan tänka sig att studera på högskoleorterna.

Slutsatsen av den här undersökningen är att satsningen på kunskapslyftet har varit mycket positiv och att många har planer på fortsatta studier om bara de rätta förutsättningarna ges.

Fru talman! Ett sätt att öka möjligheterna för stora grupper i vårt land att studera på eftergymnasial nivå är att förbättra möjligheterna till distansstudier. Utvecklingen pekar också på att intresset fortsätter att växa och att den nya tekniken rätt utnyttjad med sina möjligheter till interaktivt lärande och kunskapssökande kan innebära en omvälvning både av högskolornas undervisning och av deras räckvidd.

I vårt län är distansutbildning på högskolenivå sedan flera år en självklar utbildningsform, tillgänglig vid lärocentrum i länets samtliga kommuner. En utvärdering vid Uppsala universitet har dessutom visat på mycket gynnsamma effekter på sysselsättningen i vårt län. Distansutbildningar förlagda till lokala studiemiljöer har nått nya målgrupper som traditionellt inte påbörjar högskolestudier. Man kan vidare konstatera att examinationsgraden är lika hög vid distansstudier som vid traditionella högskolestudier.

Regeringens satsning på de små och medelstora högskolorna har varit mycket bra. Det har inneburit att framför allt fler unga människor skaffar sig kvalificerad eftergymnasial utbildning. Det innebär att de små högskolorna fungerar som en motor för näringslivet i sina regioner.

Den här satsningen har, som jag har sagt, varit bra. Men i allmänhet når man endast de riktigt unga, vilket i och för sig är lovvärt. Men de ortsbundna vuxna, yrkesarbetande som behöver höja sin kompetens, kvinnor och de som kommer från hem som saknar högskoletradition är det i allmänhet svårt att rekrytera till den traditionella högskoleutbildningen. Den undersökning som jag har berättat om från vårt län visade ju just detta.

I Hälsingland har man kunnat konstatera att distansutbildningar förlagda till lokala studiemiljöer har nått målgrupper som inte tidigare har påbörjat högskolestudier.

Fru talman! Vilket är då problemet? Bekymret är att vi inte har tillräckligt antal platser att erbjuda på hemmaplan, att de som studerar vill

läsa ett antal ämnen och program som inte finns tillgängliga vid studiecentrum. Det vi skulle behöva i dag är större möjligheter för kommunerna själva att köpa den distansutbildning man anser sig behöva eller incitament som gör det mer intressant för högskolorna att lägga ut utbildning på distans.

I dag är man huvudsakligen hänvisad att erbjuda invånarna den utbildning som högskolorna anser sig ha möjlighet att lägga ut som distansundervisning. Med dagens teknik är det nu möjligt för att nå de stora grupperna ortsbundna vuxna, framför allt i glesbygden, att flytta högskolan till studenterna och inte tvärtom.

Anf. 397 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tycker att Agneta Brendt har lyft fram en viktig fråga som handlar om kunskapslyftet, som är en god och bra satsning. Hon berättar om hur människor i hennes län som aldrig tidigare har kunnat studera nu kan studera därför att de helt enkelt får det särskilda utbildningsbidraget och att de har varit med i a-kassa och blivit arbetslösa.

Samtidigt vet vi att det överallt i landet, förmodligen också i Agneta Brendts län, finns ett stort antal vuxna som aldrig har fått möjlighet till a-kassa därför att de aldrig har fått något arbete.

Har de inte rätt till samma typer av studier under liknande villkor? Hur värnar Agneta Brendt och hennes parti om de människorna?

Anf. 398 AGNETA BRENDT (s) replik:

Fru talman! För oss har det varit viktigt att ge möjlighet för de människor som har blivit arbetslösa att genom att öka sin kompetens komma tillbaka på arbetsmarknaden med större kunskaper och förbättrade möjligheter att möta den framtida arbetsmarknaden.

Anf. 399 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag känner egentligen inte att det var svar på min fråga. Jag lämnar den frågan därhän och låter Agneta Brendt få tänka på den.

Jag vill väcka en annan fråga. Det låter på Agneta Brendt som om målet för alla är att gå på högskola eller universitet.

För oss kristdemokrater är målet att universitet, högskola och utbildningar skall finnas tillgängliga för alla som vill. Är socialdemokraternas inställning att den sanna lyckan för alla människor är att ha gått på högskola eller universitet?

Anf. 400 AGNETA BRENDT (s) replik:

Fru talman! Nej, den sanna lyckan är kanske inte att alla har gått på högskolor och universitet. Den sanna lyckan är att göra det möjligt för alla som vill.

Med det skolsystem som fanns när jag gick i skolan var det inte möjligt för alla att skaffa sig en utbildning som berättigade till inträde på universitet och högskolor. Den möjligheten försöker vi i dag ge de människor som inte fick den då.

Vi försöker så långt det går att göra det möjligt för de ungdomar som går i gymnasieskolan att ha kompetens för att söka till högskoleutbildningar.

Anf. 401 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Som bakgrund till min fråga vill jag säga att också vi folkpartister är positiva till ökade insatser för att vuxna skall kunna läsa. Vi tycker att alla vuxna skall ha rätt att ta igen t.ex. gymnasiekompetens som man inte har skaffat sig.

I likhet med Yvonne Andersson har jag reagerat kraftigt mot orättvisan i reglerna. Det gäller dem som är över 25 år och inte har rätt till a-kassa. De måste låna samma summa pengar som de som har a-kassa får utan att behöva låna ett öre.

Det gäller också dem som inte är 25 år, dvs. de som är arbetslösa och är 23 eller 24 år. De får antingen låna pengar i en redan svår situation eller studera på Alfakassa, som är ett minimum som man knappt kan leva på.

Jag skulle vilja veta om Agneta Brendt inte håller med om att det är en svaghet i systemet att det är så uppenbara orättvisor mellan olika grupper.

Anf. 402 AGNETA BRENDT (s) replik:

Fru talman! Jag kan medge att det finns vissa svagheter i systemet.

När det gäller ungdomar finns ju också det ansvar som kommunerna har för att se till att de får utbildning som de eventuellt har missat.

Anf. 403 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Kommunerna ställer upp med vuxenutbildning, men kommunerna har ju inte möjlighet att försörja ungdomarna under deras studietid.

Anf. 404 JAN BACKMAN (m):

Fru talman! Rubriken Utbildning och kultur har ju så här långt visat sig handla om utbildning. Jag vidhåller min ursprungliga definition och kommer att prata om några kulturpolitiska områden som vi moderater anser kräver uppmärksamhet under den här mandatperioden.

Efterlevnaden av Riksantikvarieämbetets allmänna råd om uppdragsarkeologin är mitt första ämnesområde.

Sedan kulturutskottet våren 1997 behandlat frågan om hur länsstyrelserna skall handlägga ärenden om arkeologiska undersökningar och kommit fram till att föreskriva ett upphandlingsliknande förfarande, fattade riksdagen beslut om detta.

Regeringen bemyndigade så småningom Riksantikvarieämbetet att utfärda de nödvändiga verkställighetsföreskrifterna. Ännu under våren 1998 remissbehandlades förslaget till föreskrifter med sådan stor noggrannhet att de inte kom att utfärdas förrän de flesta besluten om arkeologiska undersökningar sommaren 1998 redan var fattade.

Länsstyrelserna kunde därför, trots att de var medvetna om riksdagsbeslutet och de väntade nya reglerna, hantera de arkeologiska undersökningarna ungefär som de själva ville. Effekten av detta blev bl.a. att Riksantikvarieämbetet i ett pressmeddelande den 20 maj 1998 kunde rapportera om en hektisk tid för Riksantikvarieämbetets arkeologer, och att deras fem kontor utförde drygt 40 undersökningar under våren och sommaren i centrala och södra Sverige.

Man beskriver sig själv som en av Nordens största arkeologiska institutioner, och meddelade stolt: Vi utför i dag merparten av undersökningarna i Sverige.

Det är då något paradoxalt att i betänkandet 1997/98:KrU12 läsa: En sådan utveckling måste undvikas som medför att privata intressenter får utföra de mer omfattande undersökningarna medan de mindre utförs av övriga institutioner.

Risken var tydligen helt uppenbart den motsatta.

Fru talman! Riksantikvarieämbetet lär under hösten 1998 på olika sätt ha informerat de berörda tjänstemännen på länsstyrelserna om de nya föreskrifterna. Det är i och för sig gott och väl, men minst lika viktigt är att ämbetet också ser till att reglerna efterlevs. Att då samtidigt själv disponera en av Nordens största arkeologiska institutioner ställer nästan omänskligt stora krav på oväld och opartiskhet.

Det hade varit lättare om ämbetet, som vi moderater har föreslagit, redan nu fått ställning som sektorsmyndighet på kulturmiljöområdet. I stället uppstår det nu sådana situationer som beskrivs i en artikel i Banverkets personaltidning Rallaren nr 10, 1998. Där presenteras arkeologen Toralf Fors, från det privata företaget Arkeologikonsult, som smörjmedel och beställarstöd för Banverket gentemot Riksantikvarieämbetet.

Nog hade det varit naturligare att det privata företaget, efter att länsstyrelsen genomfört de nödvändiga upphandlingsliknande åtgärderna, utfört undersökningen, att länsantikvarien hade kontrollerat hur den utfördes och att Riksantikvarieämbetet vid behov hade kunnat ge de inblandade parterna nödvändigt stöd.

Sammanblandade roller medför varken kvalitetsutveckling eller kostnadspress – två av de skäl som framfördes när vi i kulturutskottet diskuterade oss fram till den ordning som nu gäller.

Ansaret ligger tungt på Riksantikvarieämbetet att se till att riksdagens intentioner med det fattade beslutet förverkligas under kommande utgrävningssäsong.

Jag vill också något beröra ansvarsfördelningen mellan kulturorgan på central, regional och lokal nivå.

Kulturrådet kommer under de närmaste månaderna att publicera en serie rapporter som skall behandla olika delar av det svenska kulturlivet. Den första, som redan har utkommit, heter *Från Sevilla till Duvemåla* och behandlar musikteatern.

De här rapporterna skall bl.a. utgöra underlag vid regeringens och Kulturrådets beslut om statsbidrag och stimulera till diskussion om utveckling och förnyelse.

Enligt min uppfattning måste ett beslut om förändrade regler för hur statsbidraget fördelas föregås av en principiell diskussion om roll- och ansvarsfördelningen på kulturområdet. I dag är ansvarsfördelningen minst sagt oklar. Det är viktigt att i första hand slå fast huvudmännens ansvar och vad det innebär, var sig det är staten, en eller flera kommuner eller landsting eller om huvudmannaskapet är privat.

Ingen huvudman, även om verksamheten bedrivs i stiftelse- eller bodelagsform, kan gentemot bidragsgivarna avsvära sig det grundläggande ansvaret. Det är t.ex. därför som vi moderater under många år motsatt oss att staten utan större diskussion tar över finansieringen av Arbetets museum.

I huvudmannansansvaret bör t.ex. ligga att man svarar för kostnaden för institutionens lokaler, antingen som ägare eller hyresgäst.

Eventuellt stöd till verksamheten bör i största möjliga utsträckning basera sig på framförhandlade avtal mellan huvudmannen och möjliga bidragsgivare. Avtalet skall innehålla mätbara kriterier för måluppfyllelse och även konsekvenserna av att målen inte uppnås. Ett sådant avtal skall vara långsiktigt och innehålla en stimulans till huvudmannen att förbättra verksamhetens ekonomiska situation genom ökade publik- och sponsorsintäkter.

Vi moderater har tidigare framfört vår tveksamhet inför att låta Statens kulturråd svara för så stor del av den statliga bidragsfördelningen. Den tveksamheten kvarstår förmodligen även i ett reformerat system.

Fru talman! Det tredje området jag har kritiska synpunkter på är det digitala marknätet.

Vi har under de senaste veckorna nästan dagligen kunnat läsa nyheter om det digitala marknät som kulturministern anser behövs för att säkra ett statligt inflytande över svenska folkets TV-tittande. Sändningsstarten är uppskjuten och beräknas nu till den 1 april 1999. TV 4 har lämnat ägarskapet i sändarbolaget Senda, och kvar står nu Teracom och SVT/UR. Företaget skall inte längre drivas efter kommersiella principer, och därför hoppar VD av. Mottagarutrustningen, de s.k. *set-top*-boxarna, finns i praktiken inte ute på marknaden, och vissa leverantörer har bromsat upp sin lansering, eftersom de inte tror att det finns någon efterfrågan.

Regeringen har den 22 december förra året beslutat att inrätta ett tredje sändarnät för att ge SVT/UR tillgång till ett eget nät där även deras regionala sändningar skall finnas och för att de kommersiella programbolagen skall slippa dela sändningstid med varandra. Det markbundna nätet har nämligen till skillnad från kabel- och satellitdistribuerad digital-TV klara kapacitetsbegränsningar. Teracom skall sälja sändningsutrymme på näten, till SVT till självkostnad, till övriga programföretag på villkor som en person med inblick i verksamheten betraktar som "en mardröm". Just nu kan vi på affischtavlor och TV se Teracoms stora reklamkampanj "Digital-TV för alle". Kulturministern har i ett skriftligt frågesvar till mig angett Teracoms investeringskostnader till 250–300 miljoner kronor per nät.

Teracom förlorar minst 25 miljoner kronor i halvåret på grund av uteblivna distributionsavgifter. Senda förlorade 12 miljoner kronor de första nio månaderna 1998 och förlorar enligt tidningen Dagens IT i storleksordningen 10 till 15 miljoner på att TV 4 hoppar av som ägare. De kommersiella programbolagen anger augusti som en realistisk startmånad. Tidskriften Vision talar om att Kulturdepartementet måste ge aktörerna i marknätet några köttben. Gratis sändningar inledningsvis är en möjlighet, eller förmånligare reklamregler. Att hota med att dra in sändningstillstånden skulle vara minst sagt kontraproduktivt.

Utan de kommersiella programbolagen skulle ingen köpa in sig för att få se SVT:s program, som man ju redan kan se i analog form. Vision antyder möjligheten att staten går in och, som man gjort i England, slår fast ett datum när de nuvarande analoga sändningarna stängs av, men det leder nästan med automatik till att regeringen i något läge måste subventionera *set-top*-boxar. Man talar om en kostnad på 1 miljard i subvention per 400 000 hushåll. Optimistiska bedömare talar om kanske 50 000

tittare i slutet av detta år. Bedömare räknar med att det kommer att säljas 150 000 satellitmottagare i år, varav de flesta är digitala. Telias kabel-TV-bolag anger att av dess kunder kommer över 100 000 att skaffa en digital box i år.

Fru talman! Ur alla dessa bilder från verkligheten tonar en fråga fram med stor tydlighet: Hur kunde kulturministern få regeringen med på satsningen på det markbundna digitala TV-nätet? Och följdfrågan blir: Hur mycket kommer detta äventyr att kosta skatte- och TV-avgiftsbetalare?

Anf. 405 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! Jan Backman tog upp många saker i sitt anförande, och jag har tyvärr inte möjlighet att på två minuter ställa frågor kring alla dessa. Jag skulle dock vilja ställa en fråga.

Jan Backman säger att statsbidragen till kulturinstitutionerna måste ses över. Moderaternas budgetmotion går ut på att man helt enkelt skall avskaffa de statliga bidragen till kulturinstitutionerna. Moderaternas budget är 609 miljoner kronor lägre än regeringens, dvs. ungefär 8 % lägre på hela kulturområdet.

Varifrån skall de här pengarna tas? Jo, från publik- och sponsorsintäkter. Men min fråga är: Hur skall de som har små inkomster få tillgång till kultur med er kulturbudget? Blir det en likvärdig kultur för alla eller blir det kultur bara för dem som har råd?

Anf. 406 JAN BACKMAN (m):

Fru talman! Charlotta Bjälkebring har något missförstått det moderata budgetalternativet. De stora besparingarna när det gäller den institutionsbundna kulturverksamheten ligger i vårt förslag på Riksteatern och på Rikskonserter. I vår budget har de verksamheter som har landsting eller kommun som huvudman minst lika stora resurser till sitt förfogande som i den som Vänsterpartiet ställer sig bakom.

Det här gör vi bl.a. av det skälet att vi vill att kulturen skall få så stor spridning som möjligt.

Anf. 407 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! Det innebär att vi har väldigt olika kultursyn. Riksteatern och Rikskonserter är två delar av statens kulturpolitik som verkligen når ut i hela landet och som bygger på en mycket lokal ideell verksamhet. Drar man in på den verksamheten kommer kulturen att elitiseras ännu mer och centreras till storstäderna. Jag tycker att det är väldigt tråkigt.

Anf. 408 JAN BACKMAN (m):

Fru talman! Att etableringen av byteatern eller andra små lokala teatrar som så småningom har fått karaktär av länsteaterinstitutioner skulle vara ett sätt att koncentrera teaterverksamhet till storstäderna tycker jag är en något långsökt slutsats. På samma sätt har ju de regionala musikstiftelserna tagit över mycket av den verksamhet som Rikskonserter tidigare har bedrivit, medan Rikskonserter i stället har börjat ägna sig åt helt annan verksamhet.

Anf. 409 GUNNEL WALLIN (c):

Fru talman! Behovet av att känna trygghet i vårt samhälle, att inte bli utsatt för våld, stöld, förstörelse och intrång har inte funnit sin plats i debatten om välfärden, och det känns lite avslaget att starta den här debatten vid denna sena timme. Jag skulle ändå vilja ta upp en angelägen fråga inom detta område, nämligen vittnenas och brottsoffrens situation.

Det har funnits en auktoritetstro i det svenska rättsväsendet tidigare, men den håller i dag på att rämna. Det största hotet för närvarande mot vår rättssäkerhet är vittnenas situation. Vi i Centerpartiet anser att vittnena spelar en central roll i vårt rättsväsende. Särskilt i brottmål är vad som framkommer genom vittnesförhören ofta den viktigaste bevisningen i målet.

En rättssäker brottmålsprocess förutsätter att allmänheten medverkar vid utredningen av brott och inte bara tigger. I Sverige är det en allmän skyldighet att vittna i en rättegång. Vittnesplikten är sanktionerad genom regler om vite, hämtning och häktning.

Vittnesvilligheten har minskat. Det är inte bara fråga om en allmän olust inför att vittna, utan vi har ett hårdare brottsklimat, som gör att vittnena känner stor otrygghet och rädsla för att vittna. Det är en stor påfrestning att medverka i en rättsprocess, både för vittne och för brottsoffer. Det är på samma sätt när allmänheten anmäler brott eller tipsar t.ex. polisen. Man vill ogärna uppge namn och var man kan nås. Man vill inte bli inblandad.

De som lojalt ställer upp och vittnar, ja även målsägare, känner ofta att de inte har rättsväsendets stöd. Det känns obehagligt att bli kallad till tingsrätten för att vittna. Oftast är det en främmande miljö. Det skapar en osäkerhetskänsla att ställas inför den ovana situation som en rättegång utgör. Man tvingas sitta utanför rättssalen tillsammans med okända människor innan ens namn ropas upp i högtalaren. När man sedan kommer in i rättssalen väntar en ny samling helt okända människor. Samtidigt har vittnet hotet över sig att om det inte ställer upp, kan det utdömas vite om 1 000 eller kanske 2 000 kronor.

Personalen inom rättsväsendet behöver kunskap i beteendevetenskap för att på bättre sätt möta de människor som har utsatts för brott och måste vittna, det tycker vi i Centerpartiet. En person med negativa erfarenheter av rättsväsendet kan förmedla dessa intryck till ett stort antal personer. Eftersom det många gånger är informationer från allmänheten som leder till att brott klaras upp är det mycket viktigt att allmänheten i stället har en positiv bild av rättsväsendet.

Många vittnen är inte förberedda på att de kommer att utsättas för ett hårt korsförhör av motparten. Det kommer ofta som en obehaglig överraskning. Blir ärendet dessutom överklagat så blir det en ny procedur. Lång tid har då förflutit och en del har fallit i glömska.

Antalet hot och trakasserier riktade mot vittnen och målsägare har ökat kraftigt. Visserligen skärptes straffet för övergrepp i rättsak den 1 juli 1997 – enligt uppgift var 70 personer lagförda för brott i detta avseende under 1997, och det är alltså en viktig åtgärd – men rättsväsendets stora problem är de hot och påtryckningar som förekommit vid vardagsbrottsligheten, t.ex. stöld av bil eller inbrott i bostad, ofta utförda av

Allmänpolitisk debatt

Övriga frågor

Övriga frågor

lokala gäng. Resultatet blir många gånger en terrorisering i form av t.ex. rispade bilar, sönderskurna bildäck och att man känner sig iakttagen och otrygg.

Det är inte i dessa situationer som målsägare och vittnen är hjälpta av att byta identitet och att få larmpaket och besöksförbud. De åtgärderna är naturligtvis viktiga i vissa svåra situationer, men det är inte endast våldssituationer och inom den organiserade brottsligheten som det är oroligt för vittnena. Det kan gälla de mest banala situationer. Det känns oroande att det i debatten har framkommit tveksamhet även från polisernas sida om de skall vittna, inte minst nu sedan händelsen då en bomb exploderade i en polisbil i Malmö.

Fru talman! I Centerpartiet anser vi att vi måste få vittnena och målsägarna att känna trygghet och låta dem känna att de gör en viktig insats inom vårt rättsväsende, som i sin tur skapar ett tryggare samhälle. Vi måste stödja och inte hota.

På några håll har det startats verksamhet med vittnesstöd i Brottsofferjourens regi, bl.a. i Helsingborg. Det är en god början. Detta sprids så sakteliga över hela landet. Det är ideellt arbete av stort värde. Men, fru talman, det är mycket som återstår för att återupprätta förtroendet för rättssäkerheten och tryggheten för våra medborgare och för att skapa en trygg situation för både vittne och målsägare.

Anf. 410 CARINA ADOLFSSON (s):

Fru talman! Mitt anförande handlar om möjligheten till ökad turism, främst i glesbygd.

I Kronobergs län, som är ett litet skogslän och lite av de tusen sjöarnas land, är det oftast långt mellan stugorna men nära mellan människorna. I Kronobergs län bor det 180 000 invånare i åtta kommuner. Ca 80 000 bor i Växjö, som är den största kommunen. De övriga sju kommunerna består av mycket glesbygd, där man brottas med vikande befolkningsutveckling och minskande arbetstillfällen.

I Kronoberg har vi 645 000 hektar skog och 1 320 sjöar, vilket gör 650 mil strand. Det gör Kronoberg till ett mycket naturvackert landskap. Det i sin tur gör att Kronoberg kan vara med och konkurrera om de ökande turistströmmar man förväntar sig i framtiden. Av egen erfarenhet och av samtal med människor vet jag att det är många som tycker att det är attraktivt att kunna sitta vid stugan i kvällssolen och t.ex. grilla sin nyfångade fisk och gå ned och ta ett kvälldopp.

Som en hjälp på traven för att utveckla turism och jobb i Kronobergs län behöver vi fler turister som stannar mer än en dag, dvs. övernattar i övernattningsstugor. För att detta skall vara attraktivt skall stugorna alltså vara sjönära.

Om man vill bygga stugor som är sjönära måste man ta hänsyn till allemansrätten och strandskyddet. Det är inte reglerna om strandskydd i miljöbalken som är problemet, utan hur och när man lämnar dispenser.

Fru talman! I min hemkommun Uppvidinge, där det bor ca 10 000 invånare och finns 231 sjöar som är större än ett hektar säger f.d. kommunalrådet: ” — — — om man tar alla invånare i hela kommunen och ställer dem i en ring hand i hand runt en av dessa 231 sjöarna så skulle inte invånarna i Uppvidinge räcka till för att nå runt.”

Vi kan tänka oss ett litet samhälle med en stor vacker sjö – utan att peka ut något samhälle med namn, eftersom det kan vara en sjö var som helst – där det bor ungefär 200 invånare och där det finns en liten lanthandel som det är svårt att få bärighet i. Om man då bygger tio små enkla stugor, hyr ut dem under en säsong till 100 olika familjer och dessa familjer handlar för 1 000 kr i den lilla lanthandeln, så skulle det kunna betyda att lanthandeln får en ökad omsättning på 100 000 kr, vilket kanske gör att lanthandeln får lönsamhet och att jobben kan finnas kvar i glesbygden.

Man kan då titta på grannkommunen Lessebo, som ligger mitt i glasriket och som har liknande förhållanden. Där håller man på med ett projekt om en stugby på 8–10 stugor vid Stampsjön, som den i folkmun kallas, med vilken man vill locka turister till övernattnings med fiske och bad.

Den här stugbyn, eller s.k. turistanläggningen, vill man bygga 40–60 meter från stranden, men detta har man inte fått dispens för. Gränsen är 100 meter, och Naturvårdsverket hävdar att hänsyn till näringslivet inte kan utgöra skäl för dispens. Då kan man undra: Varför vill markägaren och politikerna att man skall bygga närmare sjön? Jo, därför att det vid denna hundrametersgräns är en sluttning, så därifrån ser man inte sjön. Bygger man däremot 40–60 meter från sjön får turisterna sjöutsikt. Då blir området genast mer attraktivt. Detta projekt avser att skapa minst fem arbetstillfällen.

Fru talman! Det är tveksamt om vi har råd att inte ta till vara fem arbetstillfällen i glesbygden.

I Kronoberg har vi mycket tyska och danska turister som utnyttjar allemansrätten såtillvida att de campar en natt. Om vi kunde få dessa turister att i stället bo på turistanläggningar som är exempelvis strandnära skulle vi kunna ta betalt för deras boende, och på det sättet skulle fler jobb skapas. Självklart skall vi slå vakt om och värna allemansrätten och strandskyddet och människans rätt att ströva och röra sig fritt vid våra sjöar och vattendrag. Vi måste också ta hänsyn till växt- och djurriket.

Fru talman! Hela Sverige skall leva, och då måste vi titta på hur vi kan bevara vår vackra natur. Om vi vill ha ett öppet landskap måste vi också skapa förutsättningar så att det finns möjligheter att försörja sig. En väg att gå är att länsstyrelsen i högre grad utnyttjar sin möjlighet att ge dispens för bebyggelse i strandnära områden. Alla regioner har unika förutsättningar, och länsstyrelsen bör anpassa sin tillståndsgivning till de lokala förutsättningarna. Vi i Kronoberg, de tusen sjöarnas landskap, välkomnar nya och fler turister. Vi vill dela med oss av det finaste vi har: skogarna, sjöarna och människorna.

Anf. 411 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! De stora speljättarna Svenska Spel och ATG har ökat omsättningen med 13 % respektive 5 %. Bingolotto har minskat sin omsättning med 12 %. V75 är den största enskilda spelformen i Sverige.

Finansdepartementets förslag om kasinon kommer att ändra spelmarknaden. Jag anser att man måste ta hänsyn, se helheten och försöka att förankra alla olika typer av konsekvenser som det kommer att medföra. Frågan är om regeringen verkligen har tagit dessa hänsyn.

Regeringen fick backning av sin riksdagsgrupp när det gäller kasinopropositionen. Ej heller har regeringen tagit hänsyn till att Vänsterpartiet och Miljöpartiet är mycket kritiska till att etablera kasinon med internationella regler i Sverige. Vi är också en del av regeringsunderlaget.

Inte i en enda stavelse har denna proposition diskuterats med oss trots att Ulrica Messing i en frågestund med anledning av min fråga om folkrörelsernas andel av spelmarknaden ansåg att vi borde vara med i diskussionen.

Men, fru talman, ännu är det inte för sent. Propositionen kommer att läggas fram först den 2 mars.

Måhända är det slappheten i socialdemokraternas kultursyn som har skapat detta dilemma eller synen på sig själva som aktör i den demokratiska processen.

Riksdagen har skrivit så här om vår kulturpolitik: Kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar. En fråga som därför bör ställas till kulturministern är: Vad är det för satsningar inom kulturområdet som väger upp den obalans som Finansens kasinokultur för med sig?

Det måste vara – herr Finans och fru Kultur – balans mellan inkomster och utgifter, vilket även innebär en balans mellan de konsekvenser som nyetablerade verksamheter initierade av staten för med sig inom budgetramarna.

Socialdepartementet har kommit fram till att ca 150 000 svenskar lider av någon form av spelberoende. Det finns i dag enbart tio platser på behandlingshem för dessa. Det är djupt otillfredsställande.

Fru talman! Jag tycker att svenska folket skall ha glädjen i förlustelsen och nöjen som att spela. Det är upp till var och en att själv avgöra hur man vill fördriva sin fritid och vad man gör av sina pengar. Men det anstår också regering och riksdag att ta ansvar för medborgarnas hälsa och skapa goda förutsättningar för utsatta grupper att få en meningsfull fritid.

Huvudargumentet som Spelutredningen tog fasta på år 1992 var att kasinon skulle inbringa pengar till statskassan. Alla måste vi ställa oss frågan: Är det moraliskt riktigt att i ekonomiskt svåra tider få människor att i ökad grad satsa sina pengar på statliga spel? Visionen om spel borde vara något annat än att lösa statens finanser.

Vänsterpartiet anser att spelfrågan inte berör bara ekonomiska aspekter utan i lika hög grad även sociala och humanistiska aspekter.

I Svenska Spels egen tidning nr 2 år 1997 skriver man bl.a. så här om roulette: "ögon följer spånt elfenbenskulan där den graciöst böjer av i sin rotations bana för att sedan, rasslande och nyckfull, hoppa än hit och än dit innan den hamnar i sitt fack. Kvävda triumfrop blandas med snyftningar. Längst ned vid bordet rättar en gentleman stillsamt till nejlikan på smoken innan han går ut i trädgården och skjuter sig – –."

Många argument talar emot etablerandet av svenska kasinon med internationella regler.

- Den ekonomiska kalkylen om ett årligt överskott på 300 miljoner kronor är minst sagt luftig, likaså antagandet att 300 nya jobb skulle skapas.

- Spelmarknaden är konstant i Sverige. Om staten ökar sina intäkter på spel kommer folkrörelserna förlora.
- Spel på kasinon medför en stor risk för att spelberoendet ökar i Sverige.
- Spelandet är också klass- och könsrelaterat. Människor med låga inkomster spenderar mer av sin disponibla inkomst på spel än högavlönade. Kvinnor drabbas i högre grad än män av spelberoende när det gäller spel på lokal, och kasino är ett sådant spel.
- De eventuella spelintäkterna kan på grund av budgetlagen inte heller användas till de ökade kostnader som spelberoende och ökad kriminalitet kan dra med sig.
- Det finns inte heller någon statistik som kan bekräfta påståendet att den illegala spelverksamheten skulle försvinna om statliga kasinon införs i Sverige.

Jag tycker regeringen med hänsyn till de negativa konsekvenser ändringar i den svenska spelkulturen kan föra med sig för människorna borde avstå att lägga fram förslag som ökar statens andel av spelmarknaden. Kasinopropositionen är ett sånt förslag.

Jag vill också ha sagt att om det är så att regeringen ändå ämnar lägga fram en sådan proposition önskar vi i Vänsterpartiet delta i de samtalen för att på så vis kunna få en helhetssyn på vad det kommer att innebära för utgiftstaken och utgiftsramarna i de övriga utskottens budgetar.

Anf. 412 KALLE LARSSON (v):

Fru talman! Det finns de som påstår att alla människor har ungefär samma intressen. De påstår att alla måste ta ett gemensamt ansvar för att Sverige skall ta sig ur krisen. De har fel.

Politik handlar om att vara medveten om och ta ställning i konflikten mellan olika intressen. Inget händer av en slump. Det finns en anledning till att många människor i Sverige i dag har svårt att klara sig och till att de fattiga blir fattigare medan de rika blir allt rikare. Det finns skäl till att massarbetslösheten befästs och att kvinnor fortfarande inte är jämställda med män. Ingenstans uppstår utslagning, segregation och ungdomsvåld av sig självt. Alla dessa problem är resultatet av en politik som förs därför att en del människor tjänar på det. Därför finns det inte heller en enda väg som leder till välstånd och framgång för alla i Sverige. Den som påstår det döljer snarare de intressen som företräds.

I insikten om att det är konflikter som driver utvecklingen framåt ligger också nyckeln till demokratins och politikens återupplivande. Många påstår i dag att ungdomar inte är intresserade av politik och definitivt inte av partipolitik. Det stämmer inte. Enligt Ungdomsstyrelsens undersökning som diskuterades en del förra våren kan nästan 60 % av de unga i Sverige tänka sig att gå med i ett politiskt parti.

Det som de definitivt inte är intresserade av är det myller av ungdomsförbund och partier med likadana politiker som säger likadana saker på ett likadant sätt. Det tycker jag är helt naturligt. Jag spelar också mycket hellre dataspel än är medlem i Liberala ungdomsförbundet.

Prot. 1998/99:43
21 januari

Allmänpolitisk debatt

Övriga frågor

Fru talman! Det finns inga ungdomsfrågor. Jag är medveten om att det egentligen innebär att jag inte borde hålla det här inlägget, eftersom det var under rubriken ungdomsfrågor som jag ursprungligen skulle tala. Men jag vidhåller att det inte finns några ungdomsfrågor som är särskiljbara från andra politiska frågor.

Däremot är det ofta ungdomar som drabbas i ett samhälle som blir hårdare. Därför är det i dagens Sverige ofta ungdomar som får ta de värsta smällarna när nedskärningarna i den offentliga sektorn under hela 90-talet med bedövande kraft slagit ut mycket av välfärden och tryggheten för så många. Men det är klart att det knappast är några nyheter i Sveriges riksdag. Det är här som en del av de beslut som har drivit utvecklingen höger ut har fattats, även om det inte alltid har varit här som förslagen först författats, utan snarare i slutna styrelserum långt borta från offentlig insyn.

Det är ju med denna riksdags välsignelse som systemskiftet genomförs, men det är sannerligen inte i folkflertalets intresse.

Fru talman! Jag lyssnade på debatten om välfärd här i går, och där tävlade socialdemokraternas vackra skönmålningar med moderaternas nattsvarta domedagspredikningar. Det var visserligen ganska underhållande – det måste jag erkänna – men långt ifrån några riktiga beskrivningar av verkligheten. Jag har ingen anledning att utmåla Sverige som ett lyckorike eller att dölja brister eller systemfel i vårt samhälle. En del saker går t.o.m. fortfarande bakåt, inte minst för ungdomar. Runt omkring oss varje dag växer klassklyftorna. Att påstå något annat är en ren lögn. Är det inte ett klassamhälle, där man kan se människors inkomster speglas i deras tänder, därför att så många inte har råd att gå till tandläkaren? Är det inte ett klassamhälle där barn från arbetarhem förvägras möjligheten att idrotta, samtidigt som de rika bygger nya golfbanor lika fort som deras aktier fördubblar sitt värde på börsen? Och är det inte ett klassamhälle där skillnaderna i medellivslängd uppgår till flera år exempelvis mellan människor som bor i Haninge och människor som bor i Danderyd?

Men jag har inte heller någon anledning att förneka de uppenbara framgångar som arbetarrörelsens båda partier i samarbete med fackföreningsrörelsen kämpat sig fram till. I vårt land finns det fortfarande en välfärd som är få förunnad. Utmaningen handlar om att inse att det inte finns någon väg tillbaka men att högersns väg framåt leder rakt ned i avgrunden. Moderaternas s.k. lösningar på de problem som vi står inför är smått fantastiska. Det skrivs i ett enda ord – skattesänkningar. Och det är helt naturligt. Det finns ingen anledning för mig att moralisera över det. De intressen som moderaterna företräder – höginkomsttagare, kapitalägare och storföretagare – tjänar på en sådan politik. De tjänar på skattesänkningar. Men för det stora flertalet är det en väg som leder till ökad arbetslöshet och sämre välfärd. Och för ungdomar är det en väg kantad av förnedring och utslagning.

Högern talar också ganska ofta om valfrihet. De påstår att alla människor helt fritt kan välja det som passar dem bäst. Som om den arbetslöse själv har valt att bli utslagen. Som om den fattige tycker att det är roligt att tvingas välja mellan att betala hyran och att köpa mat, och som om de som svälter gör det därför att de inte har någon lust att äta. Det är viktigt att genomskåda dem och också deras språkbruk. När de talar om en flex-

ibel arbetsmarknad menar de att folk skall kunna sparkas lättare från sina arbeten. När de talar om ungdomslöner är det en omskrivning av att unga människor skall klara sig på svältlöner om inte pappas pengar räcker. När de säger att alla måste spara menar de att den ensamstående mamman ute i Rinkeby måste sluta att äta mer än en gång per dag för att inte äventyra hullet på herr Wallenberg. Och när de påstår att vi inte längre har råd med fritidsgårdar och en vettig offentlig skola, betyder det att de anser att det är viktigare att låta miljonärerna nolltaxera och kapitalägarna köpa fler hus och fler bilar.

Fru talman! Det händer att man ställer generationer mot varandra, inte minst när det gäller rätten till arbete och rätten till bostad. Det är ett perspektiv som Vänsterpartiet inte ställer upp på. Vi menar att alla, oavsett ålder, har rätt till ett arbete med en lön att leva på och en vettig bostad. Och det är fullt möjligt att uppnå om politiken i Sverige vrids kraftigt åt vänster. Därför avvisar vi förslag om ungdomslöner och särskilda ungdomsbostäder med lägre standard. För oss är unga lika mycket människor, med sina behov och sina intressen. Särskilt viktigt är det att uppmärksamma unga tjejers situation på arbetsmarknaden. En undersökning som presenterades i höstas visade att unga killar dubbelt så ofta som tjejer har ett heltidsarbete och att tjejernas inkomster var 2 000 kr lägre än killarnas. Än en gång bekräftas bilden av kvinnors underordning. Än en gång visar sig diskrimineringen av kvinnor med all önskvärd tydlighet. Sex timmars arbetsdag, en satsning på en utbyggd offentlig sektor och positiv särbehandling vid tjänstetillsättning är självklara krav för Sveriges enda feministiska parti.

Fru talman! Låt mig avsluta någonstans där jag började. Det finns inga ungdomsfrågor. Just därför tror jag att vi som är unga med full kraft måste ge oss in i den politiska debatten utifrån våra olika intressen och mål. Om fler unga gjorde det skulle den vänstervind som i valrörelsen visade sig i att Vänsterpartiet fick över 20 % i skolvalen växa till orkanstyrka. Jag hoppas och tror att alltför många unga steg för steg, sekund för sekund och dag för dag kommer att ställa sig upp och kräva sin rätt och sin värdighet. Och låt mig säga att det är mycket välkommet.

Anf. 413 CAROLINE HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Miljö- och energifrågorna har dessvärre inte fått någon större spegling under denna allmänpolitiska debatt. Här finns det dock stora ämnen och många trådar att dra i. Vi har klimatfrågan – en ödesfråga för mänskligheten. Vi har energipolitiken i stort – att för framtiden försöka få fram förnybar elproduktion. Det handlar över huvud taget om att få en helhetssyn på beslutsfattandet där man väger in hur vi når optimala vinster för miljön.

I dag skall jag ta upp en fråga som är en liten pusselbit i sammanhanget men som visar att det är viktigt med en helhetssyn i beslutsfattandet.

Regeringen har antagit en förordning om utfasning av de ozonskikt-snedbrytande köldmedierna. Det mest vanligt förekommande köldmediet i dag är R22. Detta köldmedium skall vara bort från marknaden senast den 31 december år 2001. Vid detta tillfälle måste många fastighetsägare byta kylmaskiner alternativt ansluta sig till fjärrkyla om sådan finns.

Nackdelarna med att fastighetsägaren själv investerar i egna fastighetsrelaterade kylmaskiner är både samhällsekonomiska och sämre ur miljösynpunkt. Miljöfördelarna med fjärrkyla är däremot många. Den mest förnämliga miljövinsten är minskat antal freonberoende kylmaskiner som till viss del "läcker" ozonskiktsnedbrytande köldmedium. En annan stor fördel är minskad bullernivå. Lokala bullerkällor som kylmaskiner och tillhörande ventilationsaggregat, ofta placerade på hustaken, försvinner där fjärrkyla ansluts.

Två företag, Malmö Värme och Telaris samt Malmö kommun, Stadsfastigheter i Malmö har nu för avsikt att använda kyla som lagrats från vinter till sommar i kalkberget för att på ett miljövänligt sätt kyla fastigheter, dvs. fjärrkyla.

För att kunna utnyttja denna typ av teknik krävs ett avgörande av en miljödomstol som nu ersätter vattendomstolarna. Det finns dock vissa problem med detta. Såvitt jag förstår har man på vissa håll haft problem med att rekrytera folk till miljödomstolarna. Folk som tillsätts är ofta inte vana vid miljömål och måste först läras upp. Och det handlar ju här om hela miljöbalken med den uppsättning av olika lagar som skall hanteras i detta sammanhang. Innan de har utbildats och kommit in i arbetet kan det ha gått minst ett halvår. Detta kommer att innebära en stor tempoförlust, vilket kommer att gå ut över många mål som kommer att försenas.

Fru talman! Det är vår förhoppning att regeringen nu ser de stora miljöfördelarna med denna typ av projekt som fjärrkyla innebär och vidtar åtgärder för att eventuella tempoförluster skall elimineras.
(forts. prot. 44)

Prot. 1998/99:43
21 januari

4 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 21 januari

1998/99:107 av *Lars Hjertén* (m) till statsrådet

Ingegerd Wärnersson

Gymnasieskolan

1998/99:108 av *Roy Hansson* (m) till justitieministern

Information om utländska spel och lotterier

1998/99:109 av *Sten Andersson* (m) till justitieministern

Kriminalitet bland invandrarungdomar

1998/99:110 av *Runar Patriksson* (fp) till jordbruksministern

Vargstammen i Värmland

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 26 januari.

5 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 20 januari

1998/99:265 av *Lena Sandlin* (s) till socialministern

Osteoporos

1998/99:266 av *Christina Nenes* (s) till socialministern

Ersättning till psykiskt funktionshindrade som deltar i daglig verksamhet

1998/99:267 av *Maud Ekendahl* (m) till justitieministern

Psykiskt störda brottslingar

den 21 januari

1998/99:268 av *Per Lager* (mp) till utrikesministern

Augusto Pinochet

1998/99:269 av *Yvonne Ruwaida* (mp) till finansministern

Harmonisering av skattepolitiken

1998/99:270 av *Ulla Hoffmann* (v) till finansministern

Jämställdhetsdirektivet och den ekonomiska vårpropositionen

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 26 januari.

Förhandlingarna leddes
av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 § anf. 53
(delvis),
av av tredje vice talmannen talmannen därefter t.o.m. anf. 127 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 223,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 3 § anf. 268 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 331 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 404 (delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

1 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 42).....	1
<i>Välfärdsfrågor (forts.)</i>	<i>1</i>
Anf. 1 ARNE KJÖRNSBERG (s)	1
Anf. 2 CARL FREDRIK GRAF (m) replik.....	3
Anf. 3 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik.....	3
Anf. 4 CARL FREDRIK GRAF (m) replik.....	3
Anf. 5 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik.....	4
Anf. 6 MATS ODELL (kd) replik.....	4
Anf. 7 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik.....	4
Anf. 8 MATS ODELL (kd) replik.....	5
Anf. 9 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik.....	5
Anf. 10 ROLF KENNERYD (c) replik.....	5
Anf. 11 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik.....	5
Anf. 12 ROLF KENNERYD (c) replik.....	6
Anf. 13 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik.....	6
Anf. 14 BERTIL PERSSON (m).....	6
Anf. 15 RONNY OLANDER (s) replik	7
Anf. 16 BERTIL PERSSON (m) replik	8
Anf. 17 RONNY OLANDER (s) replik	8
Anf. 18 BERTIL PERSSON (m) replik	8
Anf. 19 INGER STRÖMBOM (kd)	9
Anf. 20 OWE HELLBERG (v) replik	11
Anf. 21 INGER STRÖMBOM (kd) replik	11
Anf. 22 OWE HELLBERG (v) replik	11
Anf. 23 INGER STRÖMBOM (kd) replik	12
Anf. 24 ROLF GUNNARSSON (m).....	12
Anf. 25 SIW WITTGREN-AHL (s) replik.....	14
Anf. 26 ROLF GUNNARSSON (m) replik	14
Anf. 27 OWE HELLBERG (v) replik	14
Anf. 28 ROLF GUNNARSSON (m) replik	15
Anf. 29 OWE HELLBERG (v) replik	15
Anf. 30 ROLF GUNNARSSON (m) replik	15
Anf. 31 RONNY OLANDER (s)	16
Anf. 32 BERTIL PERSSON (m) replik	17
Anf. 33 RONNY OLANDER (s) replik	18
Anf. 34 BERTIL PERSSON (m) replik	18
Anf. 35 RONNY OLANDER (s) replik	18
Anf. 36 OWE HELLBERG (v)	18
Anf. 37 RONNY OLANDER (s) replik	20
Anf. 38 OWE HELLBERG (v) replik	21
Anf. 39 RONNY OLANDER (s) replik	21
Anf. 40 OWE HELLBERG (v) replik	21
Anf. 41 SIW WITTGREN-AHL (s)	21
Anf. 42 EWA LARSSON (mp).....	22
<i>Demokratifrågor.....</i>	<i>24</i>
Anf. 43 PER UNCKEL (m).....	24

Anf. 44	MATS EINARSSON (v) replik	26
Anf. 45	PER UNCKEL (m) replik	26
Anf. 46	MATS EINARSSON (v) replik	26
Anf. 47	PER UNCKEL (m) replik	26
Anf. 48	ÅSA TORSTENSSON (c) replik	27
Anf. 49	PER UNCKEL (m) replik	27
Anf. 50	LARS BÄCKSTRÖM (v)	27
Anf. 51	PER UNCKEL (m) replik	30
Anf. 52	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	30
Anf. 53	PER UNCKEL (m) replik	30
Anf. 54	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	31
Anf. 55	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	31
Anf. 56	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	31
Anf. 57	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	31
Anf. 58	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	32
Anf. 59	INGVAR SVENSSON (kd)	32
Anf. 60	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	34
Anf. 61	INGVAR SVENSSON (kd) replik	35
Anf. 62	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	35
Anf. 63	INGVAR SVENSSON (kd) replik	35
Anf. 64	ÅSA TORSTENSSON (c)	35
Anf. 65	PER UNCKEL (m) replik	38
Anf. 66	ÅSA TORSTENSSON (c) replik	38
Anf. 67	PER UNCKEL (m) replik	38
Anf. 68	ÅSA TORSTENSSON (c) replik	38
Anf. 69	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	39
Anf. 70	ÅSA TORSTENSSON (c) replik	39
Anf. 71	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	39
Anf. 72	ÅSA TORSTENSSON (c) replik	40
Anf. 73	BO KÖNBERG (fp)	40
Anf. 74	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	42
Anf. 75	BO KÖNBERG (fp) replik	42
Anf. 76	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	42
Anf. 77	BO KÖNBERG (fp) replik	43
Anf. 78	INGVAR SVENSSON (kd) replik	43
Anf. 79	BO KÖNBERG (fp) replik	44
Anf. 80	MATS EINARSSON (v) replik	44
Anf. 81	BO KÖNBERG (fp) replik	44
Anf. 82	MATS EINARSSON (v) replik	44
Anf. 83	BO KÖNBERG (fp) replik	45
Anf. 84	KERSTIN-MARIA STALIN (mp)	45
Anf. 85	PER UNCKEL (m) replik	46
Anf. 86	KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik	46
Anf. 87	PER UNCKEL (m) replik	47
Anf. 88	KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik	47
Anf. 89	Statsrådet BRITTA LEJON (s)	47
Anf. 90	PER UNCKEL (m) replik	50
Anf. 91	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	50
Anf. 92	PER UNCKEL (m) replik	50

Anf. 93	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	51
Anf. 94	INGVAR SVENSSON (kd) replik	51
Anf. 95	BO KÖNBERG (fp) replik	51
Anf. 96	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	52
Anf. 97	BO KÖNBERG (fp) replik	52
Anf. 98	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	52
Anf. 99	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	53
Anf. 100	LARS BÄCKSTRÖM (v) replik	53
Anf. 101	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	53
Anf. 102	CARINA HÄGG (s) replik	53
Anf. 103	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	54
Anf. 104	CARINA HÄGG (s) replik	54
Anf. 105	RIGMOR AHLSTEDT (c) replik	54
Anf. 106	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	55
Anf. 107	RIGMOR AHLSTEDT (c) replik	55
Anf. 108	STEN LUNDSTRÖM (v) replik	55
Anf. 109	Statsrådet BRITTA LEJON (s) replik	55
Anf. 110	STEN LUNDSTRÖM (v) replik	55
Anf. 111	FREDRIK REINFELDT (m)	56
Anf. 112	RIGMOR AHLSTEDT (c) replik	58
Anf. 113	FREDRIK REINFELDT (m) replik	58
Anf. 114	RIGMOR AHLSTEDT (c) replik	58
Anf. 115	FREDRIK REINFELDT (m) replik	59
Anf. 116	MATS EINARSSON (v)	59
Anf. 117	INGVAR SVENSSON (kd) replik	61
Anf. 118	MATS EINARSSON (v) replik	61
Anf. 119	INGVAR SVENSSON (kd) replik	61
Anf. 120	MATS EINARSSON (v) replik	62
Anf. 121	CARINA HÄGG (s) replik	62
Anf. 122	MATS EINARSSON (v) replik	62
Anf. 123	CARINA HÄGG (s) replik	62
Anf. 124	MATS EINARSSON (v) replik	63
Anf. 125	PER UNCKEL (m) replik	63
Anf. 126	TREDJE VICE TALMANNEN	63
Anf. 127	PER UNCKEL (m) replik	63
Anf. 128	MATS EINARSSON (v) replik	64
Anf. 129	PER UNCKEL (m) replik	64
Anf. 130	MATS EINARSSON (v) replik	64
Anf. 131	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	64
Anf. 132	MATS EINARSSON (v) replik	65
Anf. 133	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	65
Anf. 134	MATS EINARSSON (v) replik	65
Anf. 135	YVONNE ANDERSSON (kd)	65
Anf. 136	CARINA HÄGG (s) replik	67
Anf. 137	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	67
Anf. 138	CARINA HÄGG (s) replik	68
Anf. 139	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	68
Anf. 140	RIGMOR AHLSTEDT (c)	68
Anf. 141	BARBRO WESTERHOLM (fp)	70

Anf. 142 STEN LUNDSTRÖM (v) replik	72
Anf. 143 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	72
Anf. 144 STEN LUNDSTRÖM (v) replik	72
Anf. 145 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	73
Anf. 146 GÖRAN MAGNUSSON (s)	73
Anf. 147 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	74
Anf. 148 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	75
Anf. 149 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	75
Anf. 150 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	75
Anf. 151 TALMANNEN	75
Anf. 152 TOMAS HÖGSTRÖM (m)	75
(forts. 3 §)	77
Ajournering	77
Återupptagna förhandlingar	77
2 § Frågestund	77
Anf. 153 TALMANNEN	77
<i>Den rättspsykiatriska vården</i>	77
Anf. 154 HELENA BARGHOLTZ (fp)	77
Anf. 155 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	78
Anf. 156 HELENA BARGHOLTZ (fp)	78
Anf. 157 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	78
<i>IT-säkerheten vid svenska sjukhus</i>	79
Anf. 158 LENNART DALÉUS (c)	79
Anf. 159 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	79
Anf. 160 LENNART DALÉUS (c)	79
Anf. 161 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	79
<i>Colombia</i>	80
Anf. 162 PER LAGER (mp)	80
Anf. 163 Statsrådet PIERRE SCHORI (s)	80
Anf. 164 PER LAGER (mp)	80
<i>Telekostnaderna</i>	80
Anf. 165 ANDERS KARLSSON (s)	80
Anf. 166 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s)	81
Anf. 167 ANDERS KARLSSON (s)	81
Anf. 168 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s)	81
<i>Egenavgifterna</i>	81
Anf. 169 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	81
Anf. 170 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	82
Anf. 171 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	82
Anf. 172 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	82
<i>Klottret</i>	82
Anf. 173 TANJA LINDERBORG (v)	82
Anf. 174 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	82
Anf. 175 TANJA LINDERBORG (v)	83
<i>Den nya tandvårdsförsäkringen</i>	83
Anf. 176 LISELOTTE WÅGÖ (m)	83
Anf. 177 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	83
Anf. 178 LISELOTTE WÅGÖ (m)	84
Anf. 179 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	84

<i>Platssituationen i arrestlokaler och häkten</i>	84	Prot. 1998/99:43
Anf. 180 GUNNEL WALLIN (c)	84	21 januari
Anf. 181 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	85	
Anf. 182 GUNNEL WALLIN (c)	85	
<i>Den nya pensionen</i>	85	
Anf. 183 KERSTIN-MARIA STALIN (mp)	85	
Anf. 184 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s)	86	
Anf. 185 KERSTIN-MARIA STALIN (mp)	86	
Anf. 186 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s)	86	
<i>Sockerpriset</i>	86	
Anf. 187 CARINA HÄGG (s)	86	
Anf. 188 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s)	86	
Anf. 189 CARINA HÄGG (s)	87	
Anf. 190 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s)	87	
<i>Utflyttning av civilingenjörer från Sverige</i>	87	
Anf. 191 ALF SVENSSON (kd)	87	
Anf. 192 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s)	88	
Anf. 193 ALF SVENSSON (kd)	88	
Anf. 194 Statsrådet LEIF PAGROTSKY (s)	88	
Anf. 195 ALF SVENSSON (kd)	89	
<i>Buggningsutredningen</i>	89	
Anf. 196 KIA ANDREASSON (mp)	89	
Anf. 197 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	89	
Anf. 198 KIA ANDREASSON (mp)	89	
Anf. 199 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	89	
<i>Arbetsbelastningen vid tingsrätterna</i>	90	
Anf. 200 JOHAN PEHRSON (fp)	90	
Anf. 201 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	90	
Anf. 202 JOHAN PEHRSON (fp)	91	
Anf. 203 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	91	
<i>Innemiljön</i>	91	
Anf. 204 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	91	
Anf. 205 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	91	
Anf. 206 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	92	
Anf. 207 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	92	
<i>Brott i kristendomens namn</i>	92	
Anf. 208 KALLE LARSSON (v)	92	
Anf. 209 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	93	
Anf. 210 KALLE LARSSON (v)	93	
Anf. 211 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	93	
Anf. 212 KALLE LARSSON (v)	93	
Anf. 213 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	94	
<i>Åldersbegränsning för läkare</i>	94	
Anf. 214 BERIT ADOLFSSON (m)	94	
Anf. 215 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	94	
Anf. 216 BERIT ADOLFSSON (m)	94	
Anf. 217 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	95	
Anf. 218 BERIT ADOLFSSON (m)	95	

<i>Stöd till missbrukarbarn</i>	95
Anf. 219 RAGNWI MARCELIND (kd).....	95
Anf. 220 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	95
Anf. 221 RAGNWI MARCELIND (kd).....	96
Anf. 222 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	96
Anf. 223 TALMANNEN	96
3 § (forts. från 1 §) Allmänpolitisk debatt.....	96
<i>Demokratifrågor (forts.)</i>	96
Anf. 224 MARGARETA VIKLUND (kd).....	96
Anf. 225 CARINA HÄGG (s) replik	99
Anf. 226 MARGARETA VIKLUND (kd) replik	99
Anf. 227 CARINA HÄGG (s) replik	99
Anf. 228 MARGARETA VIKLUND (kd) replik	99
Anf. 229 STEN LUNDSTRÖM (v).....	100
Anf. 230 ROSITA RUNEGRUND (kd) replik	102
Anf. 231 STEN LUNDSTRÖM (v) replik	102
Anf. 232 ROSITA RUNEGRUND (kd) replik	103
Anf. 233 STEN LUNDSTRÖM (v) replik	103
Anf. 234 BIRGITTA SELLÉN (c).....	103
Anf. 235 ROSITA RUNEGRUND (kd).....	105
Anf. 236 INGEMAR VÄNERLÖV (kd)	106
Anf. 237 CARINA HÄGG (s).....	108
<i>Sverige och EU</i>	110
Anf. 238 GÖRAN LENNMARKER (m).....	110
Anf. 239 SÖREN LEKBERG (s) replik.....	113
Anf. 240 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	113
Anf. 241 SÖREN LEKBERG (s) replik.....	113
Anf. 242 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	114
Anf. 243 BJÖRN VON DER ESCH (kd) replik	114
Anf. 244 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	115
Anf. 245 BJÖRN VON DER ESCH (kd) replik	115
Anf. 246 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	115
Anf. 247 YVONNE RUWAIDA (mp) replik.....	116
Anf. 248 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	116
Anf. 249 YVONNE RUWAIDA (mp) replik.....	117
Anf. 250 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	117
Anf. 251 MAGGI MIKAELSSON (v).....	117
Anf. 252 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	119
Anf. 253 MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	120
Anf. 254 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	120
Anf. 255 MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	120
Anf. 256 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	120
Anf. 257 MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	121
Anf. 258 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	121
Anf. 259 MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	121
Anf. 260 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	121
Anf. 261 WILLY SÖDERDAHL (v) replik.....	123
Anf. 262 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik.....	124

Anf. 263	WILLY SÖDERDAHL (v) replik	124
Anf. 264	HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik	124
Anf. 265	MARIANNE ANDERSSON (c)	124
Anf. 266	SÖREN LEKBERG (s) replik	127
Anf. 267	MARIANNE ANDERSSON (c) replik	127
Anf. 268	SÖREN LEKBERG (s) replik	127
Anf. 269	MARIANNE ANDERSSON (c) replik	128
Anf. 270	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)	128
Anf. 271	MAGGI MIKAELSSON (v) replik	130
Anf. 272	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	130
Anf. 273	MAGGI MIKAELSSON (v) replik	131
Anf. 274	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	131
Anf. 275	WILLY SÖDERDAHL (v) replik	131
Anf. 276	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	131
Anf. 277	WILLY SÖDERDAHL (v) replik	131
Anf. 278	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	132
Anf. 279	YVONNE RUWAIDA (mp)	132
Anf. 280	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	134
Anf. 281	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	134
Anf. 282	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	135
Anf. 283	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	135
Anf. 284	LENA EK (c) replik	135
Anf. 285	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	135
Anf. 286	LENA EK (c) replik	136
Anf. 287	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	136
Anf. 288	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	136
Anf. 289	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	136
Anf. 290	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	137
Anf. 291	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	137
Anf. 292	SÖREN LEKBERG (s)	137
Anf. 293	ANDRE VICE TALMANNEN	139
Anf. 294	HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik	139
Anf. 295	SÖREN LEKBERG (s) replik	140
Anf. 296	HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik	140
Anf. 297	SÖREN LEKBERG (s) replik	140
Anf. 298	LENA EK (c) replik	141
Anf. 299	SÖREN LEKBERG (s) replik	141
Anf. 300	LENA EK (c) replik	141
Anf. 301	SÖREN LEKBERG (s) replik	141
Anf. 302	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	142
Anf. 303	SÖREN LEKBERG (s) replik	142
Anf. 304	GÖRAN LENNMARKER (m) replik	142
Anf. 305	SÖREN LEKBERG (s) replik	143
Anf. 306	MARIANNE ANDERSSON (c) replik	143
Anf. 307	SÖREN LEKBERG (s) replik	144
Anf. 308	MARIANNE ANDERSSON (c) replik	144
Anf. 309	SÖREN LEKBERG (s) replik	144
Anf. 310	MAGGI MIKAELSSON (v) replik	144
Anf. 311	SÖREN LEKBERG (s) replik	145

Anf. 312	MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	145
Anf. 313	SÖREN LEKBERG (s) replik.....	145
Anf. 314	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	146
Anf. 315	SÖREN LEKBERG (s) replik.....	146
Anf. 316	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	146
Anf. 317	SÖREN LEKBERG (s) replik.....	147
Anf. 318	WILLY SÖDERDAHL (v) replik.....	147
Anf. 319	SÖREN LEKBERG (s) replik.....	147
Anf. 320	WILLY SÖDERDAHL (v) replik.....	147
Anf. 321	SÖREN LEKBERG (s) replik.....	148
Anf. 322	MARGIT GENNSER (m).....	148
Anf. 323	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	150
Anf. 324	MARGIT GENNSER (m) replik.....	150
Anf. 325	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	150
Anf. 326	MARGIT GENNSER (m) replik.....	151
Anf. 327	LENA EK (c)	151
Anf. 328	SÖREN LEKBERG (s) replik.....	153
Anf. 329	LENA EK (c) replik.....	153
Anf. 330	ANNE-KATRINE DUNKER (m)	154
	<i>Utbildning och kultur</i>	155
Anf. 331	BEATRICE ASK (m)	155
Anf. 332	BRITT-MARIE DANESTIG (v)	158
Anf. 333	BEATRICE ASK (m) replik	161
Anf. 334	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	161
Anf. 335	BEATRICE ASK (m) replik	161
Anf. 336	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	161
Anf. 337	EVA JOHANSSON (s) replik.....	162
Anf. 338	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	162
Anf. 339	ULF NILSSON (fp) replik.....	162
Anf. 340	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	162
Anf. 341	ULF NILSSON (fp) replik.....	163
Anf. 342	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	163
Anf. 343	SOFIA JONSSON (c)	163
Anf. 344	EVA JOHANSSON (s) replik.....	165
Anf. 345	SOFIA JONSSON (c) replik.....	165
Anf. 346	ULF NILSSON (fp)	166
Anf. 347	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	167
Anf. 348	ULF NILSSON (fp) replik	167
Anf. 349	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	168
Anf. 350	ULF NILSSON (fp) replik	168
Anf. 351	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	168
Anf. 352	ULF NILSSON (fp) replik	168
Anf. 353	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	168
Anf. 354	ULF NILSSON (fp) replik	168
Anf. 355	EVA JOHANSSON (s)	168
Anf. 356	BEATRICE ASK (m) replik	170
Anf. 357	EVA JOHANSSON (s) replik.....	170
Anf. 358	BEATRICE ASK (m) replik	171
Anf. 359	EVA JOHANSSON (s) replik.....	171

Anf. 360	SOFIA JONSSON (c) replik	171
Anf. 361	EVA JOHANSSON (s) replik	171
Anf. 362	SOFIA JONSSON (c) replik	172
Anf. 363	EVA JOHANSSON (s) replik	172
Anf. 364	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	172
Anf. 365	EVA JOHANSSON (s) replik	172
Anf. 366	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	172
Anf. 367	EVA JOHANSSON (s) replik	173
Anf. 368	ULF NILSSON (fp) replik	173
Anf. 369	EVA JOHANSSON (s) replik	173
Anf. 370	ULF NILSSON (fp) replik	173
Anf. 371	EVA JOHANSSON (s) replik	173
Anf. 372	LARS HJERTÉN (m)	174
Anf. 373	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	176
Anf. 374	LARS HJERTÉN (m) replik	176
Anf. 375	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	176
Anf. 376	LARS HJERTÉN (m) replik	177
Anf. 377	EVA JOHANSSON (s) replik	177
Anf. 378	LARS HJERTÉN (m) replik	177
Anf. 379	EVA JOHANSSON (s) replik	177
Anf. 380	LARS HJERTÉN (m) replik	177
Anf. 381	SOFIA JONSSON (c) replik	178
Anf. 382	LARS HJERTÉN (m) replik	178
Anf. 383	SOFIA JONSSON (c) replik	178
Anf. 384	LARS HJERTÉN (m) replik	178
Anf. 385	GUNILLA TJERNBERG (kd)	179
Anf. 386	BEATRICE ASK (m) replik	181
Anf. 387	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	181
Anf. 388	BEATRICE ASK (m) replik	182
Anf. 389	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	182
Anf. 390	EVA JOHANSSON (s) replik	182
Anf. 391	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	182
Anf. 392	EVA JOHANSSON (s) replik	183
Anf. 393	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	183
Anf. 394	ULF NILSSON (fp) replik	183
Anf. 395	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	183
Anf. 396	AGNETA BRENDT (s)	184
Anf. 397	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	186
Anf. 398	AGNETA BRENDT (s) replik	186
Anf. 399	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	186
Anf. 400	AGNETA BRENDT (s) replik	186
Anf. 401	ULF NILSSON (fp) replik	187
Anf. 402	AGNETA BRENDT (s) replik	187
Anf. 403	ULF NILSSON (fp) replik	187
Anf. 404	JAN BACKMAN (m)	187
Anf. 405	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	190
Anf. 406	JAN BACKMAN (m)	190
Anf. 407	CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	190
Anf. 408	JAN BACKMAN (m)	190

<i>Övriga frågor</i>	191
Anf. 409 GUNNEL WALLIN (c)	191
Anf. 410 CARINA ADOLFSSON (s)	192
Anf. 411 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	193
Anf. 412 KALLE LARSSON (v)	195
Anf. 413 CAROLINE HAGSTRÖM (kd)	197
(forts. prot. 44)	199
4 § Anmälan om interpellationer	199
5 § Anmälan om frågor för skriftliga svar	199
6 § Kammaren åtskildes kl. 21.38.	200